

F 1008/1025
5190

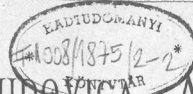
H: —

- 2

LIETUVŲ KNYTAR
#1008/1875/2-2
KŪRYTOJA

165
1920
máj - sept

Néhány szó a vadász-árok- és annak alkalmazásáról.

Irta Zlamál Gusztáv, honvéd százados.

A német katonai irodalom, mely európai tekintélyek kezében van, — különösen az utolsó lefolyt óriási harcok folytán, — dús vírárgásnak örvend.

Nincs ága a széles, kiterjedt katonai tudománynak, mely megvitatás tárgyát ne képezte volna; hogy tehát a tábori és futólagos erődítészetnek, merített tapasztalatok alapján, egy jövődöbeli háborúban mikép leendő alkalmazása szőnyegre kerül, kérdést sem szenved és pedig annál kevésbbé, mert a németek a katonai tudomány ezen ágának gyakorlati alkalmazásában a francia fölényt elismerni kénytelenek voltak.

A nézetek, a csapatoknak utász-szerekkel való mikénti felszerelése és tagozása körül, még igen eltérők és még mai napig is nyílt kérdést képeznek.

Midőn mi is e fontos kérdés megoldásához hozzászólunk és egyéni nézeteinknek kifejezést adunk, tudjuk és érezzük, hogy ezek nem tarthatnak igényt a esalhatatlanságra, miért is már előre is örömmel üdvözöljük mind azon czáfolatokat, melyek e kérdés tisztázásához intézményünk javára s fiatal hadseregünk harezkészségének fokozására hozzájárulni hivatják.

A vadász-árokknak nagyobb kiterjedésben való alkalmazása legelőször is a francziáknál, azon nemzetnél kíséreltetett meg, mely eddig nemzeti jellegénél fogva csakis az „élan“-nak hódolt, s mely egyszerre a védőleges fellépésre rajongó buzgalommal és kitartással oktattatott. Az 1868-ik és 1869-ik évben a st. mauri és chaloisi táborokban nagymérvű kísérletek tétettek, melyek kitartó szorgalommal és nagy előszeretettel folytattattak.

Szükséges leendő azonban ezen kísérleteket és az eredményeket, a melyekhez a francziák jutottak, közelebből megvilágítani, mert ezek képezik úgyszólván sarkkövét mindazon tapasztalatoknak, melyeket e harezteri munkálatokról az idő folyamában szerezhettünk.

A vadász-árkok, melyek az „Instruction du 19. avril 1868 sur les tranchées-abris“ alapján épültek a következő élmetszettel (mely azonban a harcviszonyoknak és a terep alkata folytán némi változást és a méretekben eltérést szenvedhet) bírtak: az ároknak mélysége 0-50, — ennek felső széle 1-30 — alsó széle vagy feneké 1-10 méter.

Az árok előtt levő földfelhányás, melynek felső vastagsága 0-50, alsó vastagsága 1-70 méter volt, 0-60 méter magassággal bírt. A keresztülépést elősegítendő az árok és a mellvéd között egy 0-20 — 0-30 méternyi tér, — a partfok hagyatott.

A tökéletes fedezés elérést, ha az első sor a partfokon, a második ellenben az árokban guggolt és ez utóbbi csakis a tüzelés alkalmával állott fel.

Az árkok építésére az ezeket megszálló csapatoknak $\frac{1}{3}$ része vétetett; tehát egy francia zászlóaljtól 2 század, melynek $\frac{1}{3}$ -e csá-
kány- $\frac{2}{3}$ -da pedig ásóval volt felszerelve.

A harcosoknak felállítása és a munkának kivitele ép úgy hatatott végre, mint ez a várharcznál a repülő víárka (sape volante) építésénél elő van írva. A szerszámoknak kiosztása azonban egy a nyomjelzett vonal (trace) mögötti szerszámtrábról altisztek által eszközöltetett. Ezen szerszámok, a minden hadosztálynál beosztott műszaki századok készletéből vétettek.

Ezen készlet állott 36 a vállon hordott ásó és épannyi csákányból, ide számított még a két osztály szekér 98 ásóval, 34 csákánnyal, úgy hogy minden gyalog-hadosztály 130 ásóval és 74 csákánnyal rendelkezett. Azonkívül még minden hadtestnél 1150 ásó és 542 csákány állott rendelkezésre, úgy hogy egy három gyaloghadosztályból álló hadtest egészben 1540 ásóval és 764 csákánnyal volt felszerelve. Végre még berendeztetett az ugynevezett grand parc de l'armée 4700 ásó és 2200 csákánnyal, mely azonban kizárólagosan csakis a fővezérlet rendelkezésére állott.

A fenn leirt tranchées-abris-eknek kiásása rendszeren 25, igen kedvezőten talajban 35 perczet vett igénybe, s így a francziák azon reményben ringatták magukat, hogy komoly körülmények között is könnyű leend az egy hadtesthez tartozó szerszámmal két óra alatt egy gyalog hadosztály állását vadász-árkok által megerősíteni.

Az idézett „Instruction“ alapján a vadászároknak hivatása hármféle volt:

a) az első harcvezetési csapatoknak az ellenséges lövedékek pusztító hatása ellen egyrészt fedezéket nyújtani, másrészt

a nyert fedezékből származó biztonság alapján nyugodtabb s ennél fogva eredményesebb tűzharcz kivételét elősegíteni.

b) az első harcvezetési csapatoknak támadólagos előretörése alkalmával az utána nyomuló tartalékoknak fedett felállításokat biztosítani; és

c) a támadás nem sikerülése esetében ezekben visszavonulni, ott sorakozni és a fedezék által támogatva, az ellenséget heves tűz által az üldözésben feltartóztatni.

Tekintve a szerszámmal elosztását, vagy jobban mondva szét nem osztását, mert ez rendszeren szekereken az oszlopok mögött volt beosztva; tekintve, hogy a megszállandó terep berendezésére legkevesebb két óra kellett, a vadászároknak alkalmazása kizárólagosan csakis védőlegesen fellépésre volt szánva.

Igaz, hogy az „Instruction“ második pontjának értelmezése a támadó fellépést nem zárja ugyan ki, de ez csak másodrendű fellépésnek tekinthető, a mennyiben ezen fellépés mindig az ellenségnek támadását feltételezi, mely előrehatolásában a vadász-árból jövő tűz által megtizedelve, megingatva, a kitörők által végkép visszaverhetik.

Az utolsó lefolyt háborúban a francia harcmodor tökéletesen megfelelt ezen szabályzat szellemének. Mindig s mindenütt védőlegesen látjuk őket fellépni, hogy ezáltal jobb kézifegyverüket, a nagy titokban tartott mitraillensok csodaszerűnek mondott hatását és a vadász-árok előnyeit tökéletesen kiaknázhassák.

Hogy ők védőlegesen jellemű harczaikban a bennük rejlő nagymérvű ügyességet a futólagos erődítések alkalmazásában érvényesíteni képesek voltak, azt a németek vérrel bizonyították.

A spicherni magaslatok ostroma, a lépcsőzetesen berendezett Metz körüli állásoknak és ágyú-gátönyoknak bevételé s különösen a Frossard által augustus 18-kán a Point du jour megerősített állás körüli harcok ezer meg ezer német vitéznek életébe kerültek s a hadi történelemben mint kiváló mozzanatok lettek megörökítve.

Mily nagymérvű ügyességet s gyakoroltságot tanúsítottak a francziák a futólagos erődítések rögtönzésében, látható volt Páris bevételé után!

Ez új, a francziák által kezdeményezett harcsmód, mely elméletben oly előnyösnek látszott, a gyakorlatban elhibázottnak mutatkozott.

De az e kudarcok daczára az észlelőt mégis azon kérdésre készíti: elvetendő-e ezen harcsmód végkép? Ugyanezen eredményeket mutatta volna-e fel e harcsmód, ha más ellenség és nem a német, mely már túlsúlya folytán is győzött, állott volna szemben? — És ha el nem

vették, mikép volna az egy jövődöbéli háborúban alkalmazandó?

Mielőtt e kérdésekre felelnénk, szükséges előbb a németek nézetével megismerkednünk.

„Hogy mi, — így szól egy német író, — a katonai tudomány ezen ágában — a tábori erődítészetnek a harc közben való alkalmazásában — hátramaradtunk, bizonyítja azon tény, hogy a lefolyt béke-évekét felhasználva, számos kísérletet tettünk azon határok kijelölésére, a melyek között a tábori, de különösen a futólagos erődítészet alkalmazásának jogosultsága megállapítandó; kérdésbe jött továbbá a csapatoknak a szükséges szerszámokkal való czélzerű felszerelése, hogy ezen munkálatok gyors végbevitelére a harc folyamában lehetővé tétessék. E határok azonban sokszor átléptettek, a mennyiben sokan a vadász-árokból vették az egyedüli eszközt feltalálni a győzelem biztosítására. A középútat keresve, e túlzások ellen kelek ki, meggátolandó, hogy derék gyalogságunk oly szűk korlátok közé szoríttassék, melyek csak káros befolyással lehetnének annak szellemére, melynek egyedül köszönhetjük fényes győzelmeinket.“

A németeknél, nevezetesen az utolsó időkben, számos nézet küzdött a tábori erődítészetnek a támadólagos harcokban való alkalmazása mellett.

E nézetek egyike pl., hogy oly esetben, midőn egy jól védett állás volna megtámadandó, egy rajlánczot az ellenség állásától számítva 400 lépésre előre kell küldeni, azon utasítással, hogy míg egy része azonnal tüzel, a láncz másik része a tüzelők védve alatt azonnal a vadász-árok kiásásához lásson, mi végből minden egyes vagy minden második harcos egy ásóval van ellátva. Ily módon ezen csatárláncz magamagának egy biztosított állást készítene, mely egyrészt az ellenség pusztító tüze ellen megvédéné, másrészt a hathatós tüzelést elősegítené. Az ároknak építésére némelyek 2—4, mások 6—8 percet számítanak; — a munkát némelyek fekvő vagy térdelve, mások pedig állva akarják végrehajtani, — de abban mindnyájan megegyeznek, hogy a mostani fegyver pusztító hatása mellett okvetlen szükséges oly mesterséges fedező eszközökről gondoskodni, melyekből az ellenség állása megingattassék, és csak azután, ha ez sikerült, kell a döntő lökem véghezvitelére előtörni; mert különben lehetetlen leend mai nap egy megerősített állást elfoglalni. [?]

Világosítsuk csak meg közelebbről ez állításokat.

Feltéve, hogy egy, az első harczvonalba álló zászlóalj volna megbízva egy erősen védett állás elfoglalásával, és ezen zászlóaljnak második sora volna csákányok és ásókkal ellátva, mert többet

mint a fél jövődöbéli árok-örséget nem lehetne a folyékony munka akadályoztatása nélkül alkalmazni; tiltsuk meg továbbá a véletlennek, hogy a munka kezdetén mindjárt egy helyen többen az ellenség által munkaképtelenné ne tétessenek, mi ha bekövetkeznek, a védvonalban hézagok támadnának; tegyük fel, hogy a terep egyenes, könnyen megművelhető talajjal (pl. ugarföld) bír, és látni fogjuk, hogy a legkedvezőbb viszonyokat választottuk a vadász-árok építésére. A közel jövőben az 1600—2000 lépésnyi hordképességgel bíró kézi fegyvereknek általános behozatala várható*), a zászlóalj ennél fogva az ellenségtől már 1300 lépésnyi távolságra rajvonalba való kibontakozásra lesz kényszerítve, s ezen alakzatban gyors lépésben 700 lépésnyire előre halad, de itt már érezhetők lesznek a veszteségek, miért is szükséges leend a hátra levő utat, tehát 300 lépést futólépésben megtenni, hogy így minél előbb az állásba érkezve, és az árok ásásához hozzálátva, saját fegyvereit érvényesíthesse.

Négy száz lépésre érkezve, az első sor lehasal és gyors tüzelést kezd, míg a második sor az árok kiemeléséhez lát. Ezt illetőleg azonban tapasztalásból mondhatjuk, hogy kétségbe kell vonnunk, miszerint a munkások bármily csekély élmetszetű árkot fekvő vagy térdelve 2—4 perc alatt képesek volnának kiásni; sikeresen s gyorsan csak állva lehet az ásót és esákányt kezelni, de itt megint egy más tényezővel kell számolnunk, mely az árok elkészítését lassítja és ez a nagy veszteség, melynek a munkások inkább ki lesznek téve, mint a csatárok. Az ellenség ezekre fogja tüzet irányozni, egyrészt, mert biztosabb célpontot nyújtanak, másrészt, mert érdekében fog állani az árok elkészítését megakadályozni. Ha még ide számítjuk a munkás izgatottságát, mely a lecsapó lövedékek és a veszteségek által mindinkább növekedik, látjuk, hogy legalább is 10—15 percre leend szükség az árok kiásására.

Távol legyen tőlünk még csak színe is azon feltevésnek, mintha kételkednénk csapataink bátorságában, fegyverzettségében és jó szellemében, de azt még sem hihetjük, hogy bármily kitűnők is legyenek azok, képesek volnának 10—15 percig az ellenség leghevesebb tüzeben ásóval dolgozni. Az öfenntartási vágy csakhamar visszatorlásra fogja azokat ösztönözni, melyben némi kárpótlást lelnek a szenvedett veszteségeikért. A bátor, elszánt harcos csakhamar oda fogja hagyni az ásót s fegyveréhez fog nyulni, a mi pedig azonos a parancsnak-engedelmeskedés, a fegyelem megtagadásával! A fegyelem sokat tehet és a tiszték befolyása nagy a csapatokra; de

*) A német hadseregbe behozott Mauser-féle fegyvernek hordképessége 1200 méter.

annak is megvannak határai, mert mihelyt halandótól lélektanilag lehetetlenséget követelünk, megszűnt az alárendeltség, — másrészt, — bátran állíthatjuk, hogy 10 eset között 7 esetben a szakasz, ha 400 lépésre halad az ellenség állása felé, tiszt, illetőleg vezérlet nélkül leend.

Különösnek tűnik tehát fel azon theoretikusoknak nézete, kik egy lélekzetre azt állítják, hogy mesterségesen védett állásoknak bevétele a lehetetlenségek közé tartozik; de azt kívánják, hogy támadólagos fellépéseknél a csapatok halált megvető bátorsággal vagy jobban mondva életuntsággal az ellenség leghathatósabb tíze körében vadász-árkokat építsenek.

De feltéve, hogy a vadász-árok kiásása, bármily kedvező körülmények folytán sikerült, még egy más megfontolni való körülmény áll be. A esatárok, kik vérökkel állították helyre a fedezéket, ezt csakhamar megkedvelik, és a biztonság érzete hangosan fog az ott maradás mellett felszólalni. Tapasztalásból tudjuk, hogy egy jól befészkelte csapatot sokkal nehezebb az előre indulásra, illetőleg a fedezék odahagyására bírni, mint egy a szabadban mozgó, mely épen a gyors helyváltoztatás miatt s azon reményben, hogy kedvezőbb fedező terepet fog találni, mint az odahagyott hely nyújtani képes volt, előre törekszik.

Mi tehát a vadász-árok nagyobbnál nagyobb vonalakban alkalmazását támadólagos fellépéseknél nem tartjuk kivihetőnek, de azért igen is pártoljuk azoknak nézeteit, kik ez árkoknak egyes rajoknál alkalmazását a viszonyokhoz képest ajánlják, miért is a gyalogságnak könnyen kezelhető ásóval való felszerelését szükségesnek tartjuk.

Térjünk most át a háborúknak azon viszonyaira, melyek a tábori erődítészetnek alkalmazását parancsolólag követelik, a v é d ő l e g e s h a r c z o k r a.

A védőleges helyzetek egy nagy háború folyamán igen különböző természetűek lehetnek. Tábori erődítések alkalmazásánál mindenek előtt a rendelkezésre álló idő, a szerszám minősége és mennyisége fog határozni. A harcviszonyokat tekintve, a védőleges helyzeteket három csoportba oszthatjuk.

1. Védőleges helyzetek, melyek a harc folyamán pillanatnyilag beállanak;
2. védőleges harcok előre készített állásokban; és
3. a körülzárólagos harc.

Az előbb mondottakban ugyan a tábori erődítészetnek alkalmazását a támadólagos harcokból végkép kizártuk, mindazáltal

állhatnak be oly viszonyok, melyek a támadólagos harcban is egyes pontokon a tábori erődítészetet parancsolólag fogják követelni.

Ily mozzanat áll be különösen, ha sikerült az ellenséget állásból kiűzni és az ellenség lökemenek erőyes visszautasítására az elfoglalt állás megerősítéséhez látunk.

Az idő, mely ily futólagos erődítészeti munkálatok végbevitelére szükségesítetik, csakis percekre terjedhet, a szerszám-készlet rendszeren aránylag véve csekély, és mégis szükséges leend az egész állást mesterségesen megerősíteni, hogy az ellenséget, mely új erővel fog az elvesztett állás visszafoglalására előre törni, anélkül, hogy más csapatokat állíthatnánk vele szembe, mint a támadás és a harc folyamán már kimerült harcászokat. Itt tehát oly kényszerhelyzet áll be, mely az ásó és csákány alkalmazását parancsolólag követeli, tehát a gyalogságnak szerszámokkal való felszerelését szükségesé teszi. A foganatba vett intézkedések a terep- és harcviszonyok folytán igen különböző természetűek lesznek, de általában véve, ha a megszállandó, illetőleg megvédendő tereptárgy egy falu, egyes nagyobb épület, vagy erdőszél, mondhatjuk, hogy az a leggyengébb elmetszött vadászárkokkal, mely egy 25 cm. felhánnyal 25 cm. árok mélységgel és 150 cm. hosszú hátrafelé nyúló árokfenékekkel (mely alakjára nézve tehát a földbe vájt háromszöghez hasonlít) lesz körülzárandó. Ez árok leend a legbiztosabb és leggyorsabb eszköz az állás megerősítésére, falaknál azonkívül — mivel az árok ásásával aránylag véve csak igen kevesen lesznek elfoglalva — igen czélszerű leend az őrség egyik részével a bejáratokat és fontosabb pontokat torlaszokkal stb. mint második védvonalat elzárni és megerősíteni.

Az erődítészeti munkálat ezen nemével a gyalogságot már a béke-gyakorlatok alkalmával kell megismertetni és minden alkalmat felhasználni, hogy a harcban ezen sajátága minden egyes harcászba kiirthatatlanul beoltassék, hogy bekövetkező komoly viszonyok között ne várja előbb a főbb parancsnok rendelkezett egy művelet végrehajtására, mely előtte ismeretlen, tehát kivételben is hiányos és időrabló leend.

E munkák végbevitelénél minden egyesnek a cél lebegjen szeme előtt, mely a gyors kivételben összpontosul, itt tehát mindenki élete és becsülete fenntartásáért fog ásni, miért is az alakok szabályosságának és csinoságának merev volta ki van zárva. Az ellenséges kézi fegyver tűzhatásán kívül álló tartalékok számára a terep semminemű fedezéket nem nyújtana, földhányások készítettők, melyek alakjuk és külsősinjok mellőzésével több sorban álló zárt csapatoknak biztos fedezéket nyújtani vannak hivatva. Meg fogunk tehát

elégelni egy a terephez simuló- ki és beeső szögekben épült védvonallal, melynek árka 2—2.50 m. széles 80—100 cm. mély, és melynek mellvéde 2.40 m. vastag és 1 méter magas.

Sokkal fontosabb s nagyobb szerepet játszik a tábori erődítézet a második felhozott esetben a védőleges harezokban előkészített állásoknál.

Ilyenmű harezok minden nagyobb háborúban elő fognak fordulni, mint ezt az utolsó francia-német háborúban láttuk. Ily állásoknak berendezése már több időt, nagyobb szerszám-készletet és műszaki ismereteket követel. E munkák nem vitetnek a harez folyamában könnyű vadászárkok alakjában végbe, ennél fogva ezek egy vagy több vonalban bizonyos rendszer alapján tervszerűleg tételnek.

Több egymás mögötti vonalban egymást kölcsönösen oldalzó ostrommentes sánczat-rendszer, mint ezt az erődítészeti tankönyvek előírják, tapasztalás szerint, alig fog egy jövődöbeli háborúban alkalmaztatni.

A mai harezviszonyok a gyalogság számára hosszú fedett vonalakat követelnek a zömtűz kifejtésére. Ha ezen ily módon megvédett vonalak nem képesek az ellenség behatolását gátolni, akkor az úgynevezett ostrommentes zárt sáncok sem lesznek képesek ezt megakadályozni, már azért sem, mert a mai harezviszonyok arcvonal-tízet követelnek, mit a zárt sáncok nem nyújtanak és továbbá mert ezen művek a terepből kitérve, az ellenséges lövegeknek kitűnő célpon-tokat nyújtandának, mi az azokban való tartózkodást igen kényessé teszi.

Vissza kell tehát térnünk ismét a vadász-árkokhoz, melyek az alapalakot fogják képezni a több sorban épült védvonalak számára, csak hogy itt már nem alkalmazhatjuk az első pontban felhozott gyenge élmetszetű árkot, hanem a bevezetésben leirt „tranchées abris“-k lesznek alkalmazandók, melyek több vonalban épülve, a terep-hez simulva az oldalzás elérése végett megtörve és a kinyúló fontosabb pontokon nagyobb méretekben épülve, lövegek felvételére is berendezhetők lesznek.

Hogy ily rendszerű védvonalaknak bevétele mennyi áldozatokat követel, azt a francziák a németeknek Gravelotte, Amanvillers, St. Privatnál bebizonyították.

És most térjünk át a tábori erődítészetnek harmadik és legfontosabb feladatához, a körülzáróási háborúhoz. Ha a tábori erődítészet a mult hadjáratban a nyílt csatákban nem is talált volna alkalmazást, azon szolgálatok, melyeket az Metz és Páris körülzáró-lása alkalmával a németeknek a nagy feladat megoldásánál tett, már egyedül is elegendő volna azon jogosultságra, hogy egy jövődöbeli háborúban nagy szerepet játszó.

(Folyt. köv.)

A conserveknek háborúban való alkalmazásáról.

II.

Egy hadi czélokra alkalmas conservek, nézetünk szerint, a következő főkéllékekkel kell bírnia:

1. az év minden szakában és bármily időjárás mellett tartósnak, azaz a külső benyomásoknak, nevezetesen pedig a hőmérséklet változásainak alá nem vetetnek,
2. táplálékonyak, jóízűnek és könnyen megemészthetőnek,
3. élvezetre gyorsan elkészíthetőnek,
4. lehetőleg csekély súlyúnak és teriméjűnek, könnyen elszállíthatónak, mind a mellett azonban egy közönséges élelmi adag tápanyagával legalább is felérőnek kell lennie.

A húsoknak a lég benyomása, azaz a megromlás ellen való megvédése — conserválása — különféle módon történik, s ehhez képest a következő conserveket — különböztethetjük meg:

1. a beszózt húst,
2. a füstölt húst,
3. az aszalt húst (száritott húst)
4. a zsírréteggel légmentesen körülzárólt húst,
5. a doboszólt húst (dobosokban légmentesen elzárt húst),
6. a húskivonatokat.

A beszózt húst (Pöckelfleisch, Salzfleisch), ámbár a csapatok élelmezésére már régóta alkalmaztatik és az illeték-szabályzatban valamint a hadra kelt sereg élelmezéséről szóló utasításban is, mint háborúban a friss hús helyett alkalmazható pótszer² felemlítetik, czélszerűnek egyáltalában nem mondhatjuk és alkalmazását annál kevésbé ajánlhatjuk, mert a fennebb részletezett főkéllékek közül alig egynek felel meg, különösen pedig tápereje felette csekély, a mennyiben 100 gramm beszózt hús alig 30 gramm tápanyagot, ellenben 70 gramm vizet és só-t tartalmaz, tehát 280 gramm (1/2 font) friss hússal 560 gram (1 font) beszózt hús alig ér fel.

A füstölt hús (Rauchfleisch, Selchfleisch), mely szintén úgy az illeték-szabályzat mint a hadra kelt sereg élelmezéséről szóló utasítás szerint, friss hús helyett alkalmazható, azon kéllékeknek, melyek-

kel a fennebb mondottak szerint egy hadi czélokra alkalmas conservnek birni kell, inkább megfelel, de a mennyiben tartóssága bizonyos állandó hőmérsékletet feltételez, jóízű és könnyen megemészthető, valamint táplálékony is csak azon esetben leendő, ha megfőzetik, ez azonban már több órányi időt igényel, s így alkalmazása nem fog minden viszonyok között czélszerűnek mutatkozni.

A füstölthús-conservekhez bizonyos kolbászneműek is számítatnak, melyek a mellett, hogy jóízűek, táplálékonyak és könnyen elszállíthatók és még azon előnnyel is bírnak, hogy minden további elkészítés nélkül elkölthetők, de minthogy könnyen megromlanak, nagyobb mérvben nem igen alkalmazhatók.

Az aszalt hús, (Dörrfleisch) előállítása akként történik, hogy a fris húsból annak összes víztartalma mesterséges módon eltávolíttatik, azaz a hús teljesen megszárittatik, mi által nemcsak súlya, hanem tériméje is több mint felével apasztatik.

Minthogy azonban ezen megszáritás által a hús rendesen nemcsak táperekéből, hanem különösen jó ízéből is sokat veszít, ezen felül a legtöbb aszalt húsneműek csak hosszas főzés után költhetők el, az eddig előállított ily conserv-nemekből csak igen kevés találatott egyáltalában, különösen pedig hadi czélokra, alkalmasnak.

A legsikerültebb, és így tartósságánál mint jó ízénél, valamint csekély súlyánál és teriméjénél, nemkülönbön pedig élvezetre könnyen elkészíthető voltánál fogva hadi czélokra teljesen alkalmas aszalt hús-conservek egyike a húsdara (Fleisch-Gries), melyről már első cikkünkben említettük, hogy a hadra kelt sereg élelmezéséről szóló utasítás szerint háborúban minden fő után két adag van v e g s ő k é s z l e t (Eiserner Vorrath) gyanánt rendszeresítve.

A húsdara előállítása a következő módon történik:

A marhabús, a esontok és izmok eltávolítása után finoman felapríttatik, azután sóval és fűszerrel, mint nemkülönbön szintén nagyon apróra vágott zöldséggel, ennek utána pedig buzadarával gondosan összevegyittetik.

Az ekként nyert vegyíték egy kemencében 24 óráig megsaszaltatik, mire teljes kihűlése után összemorzoltatván, mint teljesen kész húsdara-conserv, adagokra felosztatik.

A húsdara dobozokban, vászon-zacsokokban, sőt egyszerű papírorítékban is tartható, s minthogy 131 grammnyi ($7\frac{1}{2}$ lat) mennyiség egy teljes hadtáp-adaggal felér, már csekély súlyánál és teriméjénél fogva is hadi czélokra különösen használható.

A húsdarának élvezetre való elkészítésénél egy 131 grammnyi ($7\frac{1}{2}$ latnyi) adag körülbelül 1 liter ($2\frac{1}{2}$ meszelynyi) forró vízbe té-

tetik, és folytonos keverés mellett mintegy 20 perczig felforraltatik, mire az éték élvezetre teljesen kész és minden egyéb hozzáadás nélkül elkölthető.

Ha több idő áll rendelkezésre, akkor legalább 1 órai felforrálás ajánlatos, minthogy ez által az éték nemcsak jobb ízűvé, hanem könnyebben megemészthetővé is váland, a mennyiben körülbelül ennyi idő szükséges arra, hogy a húsdara egyes alkotórészei a forró vízben teljesen kifejlődjenek.

Az 1874-ik évi brucki hadgyakorlatok alkalmával a közös hadsereg részéről a húsdarával, valamint a borsós hússal (Fleisch-Erbsen), mely utóbbinak úgy gyártása mint élvezetre való elkészítése, a húsdaráéhoz hasonlóan történik, tett nagyobb mérvű kísérletek teljesen kielégítő eredményűek voltak, nem hagyhatjuk azonban említés nélkül, hogy ezen éteknek többször egymásután való alkalmazásánál a gyomor könnyen túlterhelhetik.

A zsírreaggal légmentesen körülzárolt hús, melynél a hús a megromlás ellen egyszerűen az által védetik meg, hogy egy zsírreaggal légmentesen beburkoltatik, inkább csak várakban vagy helyőrségekben lesz alkalmazható, a táborba vonult csapatok használatára ellenben kevésbé ajánlatos.

A dobozolt hús (Büchsenfleisch) kétféle, vagy nyers, vagy már megfőzött.

Minthogy már kezdetben mondtuk, hogy egy hadi czélokra alkalmas conservnek egyik főkéllékül azt tekintjük, hogy élvezetre gyorsan elkészíthető legyen, önként érthető, hogy a megfőzött dobozolt húst a nyersnél minden tekintetben előnyösebbnek tartjuk, azért háborúban különösen ennek alkalmazását ajánljuk.

A dobozolt hús gyártásával az első kísérletek körülbelül elszólt 65 évvel, t. i. 1809-ben történtek, a midőn is egy Appert nevű francia, húst, valamint főzeléket is, olyképen igyekezett a lég benyomása, azaz a megromlás ellen megővni, hogy azt bádogdobozokban légmentesen elzárta.

Kísérletei több annyira sikerültek, hogy az 1851-ik évi londoni ipartárlaton oly, állítólag teljesen jó és élvezhető tartalmú dobozok voltak kiállítva, melyek Appert által még az 1813-ik évben töltettek meg.

Hogy ezen állítás mennyiben találatott valónak, azt nem tudjuk, mert nincs megemlítve, hogy a jury a dobozok tartalmát megízlelte és annak jóságáról, illetőleg élvezetre alkalmas voltáról tényleg meggyőződött-e, de valószínűtlennek sem mondhatjuk, minthogy a jól készült dobozolt hús tartósságáról már többször volt alkalmunk sze-

mélyesen meggyőződni, s például az 1873-ik évi bécsi közkiállításon egy oly doboszt láttunk, mely ámbár Wagner Ágost bécsi conserv-gyáros által már az 1866-ik évben, tehát a kiállítás előtt mintegy 7 évvel lett megtöltve, a megromlásnak legkisebb jelét sem mutatta. (Ha a doboszt hús megromlott, a dobosz véglemezei kidagadnak.) Hogy ezen, az 1873-ik évben kiállított doboszt hús tényleg az 1866-ik évben gyártott, annak valóságán nem kételkedhetünk, a mennyiben ezen tény a doboszon a bécsi cs. és kir. katonai élelmezési rak-tár hivatalos pecsétje alatt igazolva volt.

Különösen a doboszt hüssal a magyar honvédségnél tett kísérletek annak tartósságát szintén beigazolták.

Például az 1874-ik évi őszi fegyvergyakorlatok alkalmával a csapatoknak kiosztott Wagner-féle doboszt káposztás húsból

a verseczi összpontosításnál	2140	adagból	8	adag
a lugosi „	2060	„	—	„
a károlyvárosi „	2900	„	76	„
a turóc-szt.-mártoni „	2460	„	—	„
az avasvidéki „	3400	„	—	„
az aradi „	1640	„	—	„
a nagyvárad „	3000	„	2	„
a esákvár-bieskei „	9400	„	6	„
a marosvásárhelyi „	4000	„	90	„

összesen tehát 31000 adagból 182 adag,

vagyis alig $\frac{1}{2}$ % találatot megromlottnak, bizonyára oly arány, melynél kedvezőbbet alig kívánhatni.

Az 1872-ik évi aradi dandár-összpontosításhoz szintén Wagner conserv-gyáros által szállított doboszt gulyáshúsból, mely körülbelül június havában gyártott, több dobosz fennmaradván és a 11-ik honvéd zászlóalj raktárában letéményeztetvén, azok közül 1874. évi szeptember havában, tehát a gyártás után több mint 2 év elteltével, 2 dobosz próbaképen felbontott, és tartalma a bizottság egyhangú nyilatkozata szerint teljesen élvezhetőnek és igen jóízűnek találatott.

Ily tények után a doboszt hús tartóssága ugyan nem vonható kétségbe, mindazáltal ezélszerűnek vélném, hogy, a mennyiben az eddig meg nem történt volna, néhány száz dobosz különféle kerületbeli zászlóaljknak a végből kiadassék, hogy a legénység azokat a nyári időszakban, legalább 6—8 héten át, hátibőröndjében folytonosan, bármily időjárás mellett, magával hordja.

Ha, a min különben nem kételkedünk, a doboszt hús ezen próbát is kiállná, akkor annak bármily viszonyok közötti tartóssága kétségen kívül volna helyezve, és minthogy e mellett nem csak igen

tápláló, jótíz és könnyen megemészthető, élvezetre gyorsan elkészíthető, hanem igen esekély sulya és tériméje daczára egy közönséges élelmi adag tápanyagával legalább is felér, következőleg mindazon kellékeknek, melyekkel a kezdetben mondottak szerint egy hadi ezélokra alkalmas conservnek birni kell, teljesen megfelel, ezen tápszernek háború esetében minél kiterjedtebb mérvben, főleg pedig végső készlet (Eiserner Vorrath) gyanánt való alkalmazása, bizonyára a legnagyobb előnyöket nyujtaná.

A húskivonatok (Fleischextrakte) vagy tisztán, vagy más élelem-cikkkekkel, például liszttel vegyítve, kerülnék alkalmazásba.

A tiszta húskivonat csakis a leves helyét pótolhatja s azért nagy tápereje daczára háborúban inkább csak a kórházakban, ellenben a csapatok élelmezésére csakis más élelem-cikkkekkel vegyítve, lesz előnnyel alkalmazható.

Igen sikerült húskivonat vegyítéknek mondják a Huch nevi braunschweigi gyáros által készített húsos lisztet (Fleisch-mehl) mely húskivonattal vegyített borsó lisztből áll s melyre a mérvado körök figyelmét annál inkább felhívjuk, minthogy a mellett, hogy jóízű és táplálékony, valamint élvezetre igen gyorsan (alig 10 perc alatt) elkészíthető, még azon igen nagy előnnyel is bir, hogy sulya és tériméje igen esekély, a mennyiben 560 gramm (1 font) húsos liszt 8 élelem-adagnak felel meg.

Nem tudjuk, hogy ezen conserv-nemnek tartóssága is mennyiben állja ki a próbát, e részben azonban a legbehatóbb kísérletet annál inkább ajánljuk, minthogy az eddig alkalmazott legtöbb húskivonat-vegyítéknel, például az úgynevezett húsos kétszersült-nél (Fleisch-Zwieback) is, az tapasztaltott, hogy könnyen megfergesedik.

Az imént felsorolt különböző conserv-nemek közül nézetünk szerint a doboszt hús az, mely mindazon kellékeknek, melyekkel egy hadi ezélokra alkalmas conservnek birnia kell, leginkább megfelel, s minthogy, a mint ezt alább kimutatni fogjuk, nagyban való előállításának költségei más háborúban szintén előnnyel alkalmazható conserv-nemeknek például a húsdarának hason költségeit nem haladják meg, igen kívánatosnak tartjuk, hogy ezen élelmi szernek, mely már az orosz és olasz hadseregek által, mint háború esetében a legtöbb előnyöket nyujtó, elfogadtott, szükség esetében a lehető legnagyobb mérvben való előállíthatása mihamarább kellően biztosíttassék.

Ezt annál inkább óhajtjuk, mert tudomásunk szerint az osztrák-magyar monarchiában csakis egyetlen egy állami conserv-gyár léte-

zik, t. i. Bécsben, melyben a mozgósított hadsereg számára végső készlet gyanánt rendszeresített húsdara gyártatik, ennek előállításai képessége pedig sokkal csekélyebb, semhogy a háború esetében szükségélt roppant mennyiséget csak megközelítőleg is fedezhetné.

Ha tehát e részben nem akarunk a többi társ-államok megett maradni, vagy több állami conserv-gyárnak berendezése, vagy pedig Német- és Franciaország példájára a magán-iparnak megfelelő támogatása s a gyártásnak részben állami felügyelet alá való helyezése okvetlenül szükséges.

Az előbbi minden esetre a közös hadügyésrségnek feladatahoz tartoznék, a mennyiben a törvény értelmében ez van hivatva, háború esetére mindennemű szükségletéről gondoskodni, az utóbbi azonban a honvédelmi minster által is eszközölhető volna.

Önként érthető, hogy ezen conserv-gyárak, úgy az esetleg állami kezelendők, mint a magánosok által berendezendők is, nem Bécsben vagy egyáltalában oly központi helyen, hol a hús ára és a munkabér felette nagy, hanem oly vidékeken volnának felállítandók, hol a nyers anyag, valamint a szükséges munkaerő a legjutányosabban megszerezhető, nevezetesen a magyar korona országai közül Erdélyben és Horvát-Szlavonországban.

Míg például a Bécsben gyártott húsdara adagjának előállítási költsége az 1874-ik évben 17 krt tett ki, addig gróf Pongrácz István kolozsvári gyárában ugyanazon évben előállított doboszott juh húsból 560 grammot (1 fontot) csontok nélkül, megfőtt, azaz élveztre teljesen kész állapotban, 24 krért, — egy 280 grammos ($1\frac{1}{2}$ fontos) adagot tehát 12 krért, vagyis olcsóbban mint a hogyan a legtöbb helyen a rendes közétkezési adag előállítható, — volt képes szállítani.

Igaz, hogy ezen összegben a doboszt költsége nem foglaltatik, de ezt, ha az eddig alkalmazott dobosztok helyett más czélszerűbbek használtatnának, annyira le lehetne szállítani, hogy egy adag doboszott hús, a doboszt költségét beleszámítva, egy rendes közétkezési adag költségélt legföllebb $2\frac{1}{2}$ —3 krral haladná meg.

Ugyanis az 1874-ik évi összpontosítások alkalmával használatba került dobosztok helyett, melyek a mellett, hogy nagyon szűkek, következőleg a doboszt tartalmának kiirítését megnehezítik és késleltetik, még azon hátránnyal is járnak, hogy több ízben alig használhatók, egyéb czélokra pedig szintén nem alkalmasak, s így egy szeri használat után csaknem érték nélküliek, — a közönséges legénységi bádogg evőeszközök alakjára egy darabból gyártott dobosztok volnának alkalmazandók, melyeknél használat után csak is a fede-

let kellene újjal pótolni, mi egy kettős adagot tartalmazó dobosznál legfeljebb 3—5 krba kerülne, egy adagnál tehát, az üres doboszt visszaszállítása által felmerülő költség beszámításával, 2—3 krral többet alig tenne ki.

Ezeknek előrebocsátása után aziránt akarjuk nézetünket elmondani, hogy Magyarországon egy conserv-gyárnak fennállását, az állam különös megterhelhetése nélkül, miként véljük biztosíthatónak.

A mozgósítás esetében első sorban kivonuló honvédsapatok száma összesen körülbelül 120,000 főre tehető. Minden fő után végső készlet gyanánt két adag doboszott húst számítva, összesen 240,000 egyes, vagy a mi úgy a dobosztok könnyebb málbázására, mint legénységi tábori főzőedényeinkre való tekintettel sokkal előnyösebben mutatkozik, 120,000 kettős adagot kellene biztosítani.

Ezen conserv-mennyiség olyképp volna megrendelendő, hogy a tél folyama alatt, mely évszak a gyártásra nézve, tapasztalat szerint minden tekintetben a legalkalmasabb, — legkésőbb mártius hó végéig az átvételre teljesen elkészüljön.

Ha azon évben, melyben a megrendelt doboszott hús beszállítása történt, a magyar honvédség nem mozgósíttatnék, akkor ezen készletnek fele, azaz 60,000 kettős adag, az ősi fegyvergyáraknak alkalmával volna felhasználandó, mi a gyakorlatokban évenként résztvevő csapatok mintegy két napra való étkezésének feléle meg.

Az ez által megürült dobosztok a következő tél folyama alatt ismét megtöltenének, s így ezen eljárásnak évenkénti ismétlése mellett minden tavaszkor a honvédség számára végső készlet gyanánt szükségélt doboszott húsmennyiség teljesen fedezve volna.

Ámbar ez eljárás mellett az illető gyár munkássága rendes viszonyok között csak az évnek egyik fele alatt volna ugyan biztosítva, mindazáltal legkevésbé sem kételkedünk azon, hogy ily módozatok mellett is elég vállalkozót lehetne találni, még pedig annyival inkább, minthogy az évnek többi szakát a magánüzlet folytatására lehetne felhasználni, mi, tekintve, hogy a conservek a magán-életben is mindinkább tért foglalnak, s például gróf Pongrácz Istvánnak kolozsvári doboszott hús-gyártmánya egész Londonig szállítatik, — a katonai földrajzi intézet tisztjei évenként minden tavaszkor több száz frt. áru conservet szereznek be, hajóknak felszerelésére újjal időben az eddig alkalmazott besózott hús helyett szintén más, czélszerűbb conservnemek használtatnak, stb. bizonyára legalább is annyit jövedelmezne, mint a mennyi a munkaerők folytonos foglalkoztatására igényeltetnék.

Azon félreismerhetlen előnyök, melyekkel ezen javaslatnak elfogadása, illetőleg valóstítása járna, a következők:

1. A mozgósítás esetében első sorban kivonuló honvédsapatok számára végső készlet gyanánt szükségelt conservmennyiség bármely időben a czélnak teljesen megfelelő módon biztosítva volna.

2. A háború folyamában még szükségelt conservek előállítására egy megfelelően berendezett, és, a mi különösen tekintetbe veendő, teljesen begyakorolt munkaszemélyzettel bíró gyár állana rendelkezésre;

3. a csapatok a conservek előnyeivel és élvezetre való elkészítésüknek legezlszerűbb módjával már békeidején megismerkednének, s ez által a legénység előitélete is ezen, a közönséges életben nem igen használt élelemszer ellen megszüntetnének.

A mennyiben, mint ezt már fennebb kimutattuk, egy adag dobosolt hús egy rendes közétkezési adagnak költségét átlagban legfeljebb $2\frac{1}{2}$ —3 krral mulná felül, az ezen előnyök biztosítására igényelt összeg, a legelső beszerzés nagyobb költségeitől eltekintve, melyek azonban mozgósítás esetében a közös hadügyi tárczából visszapótolandók, — évenként körülbelül 3000 és legfeljebb 3600 frtot tenne ki, bizonyára aránylag oly csekély összeget, mely a fennebb részletezett előnyök csak egyikével szemben jöhetne számításba, s mely különben háború esetében már csak az által is dúsan kárpótolatnék, hogy az ebbeli szükségletnek közvetlenül a mozgósítás előtt való beszerzése, mint ezt a tapasztalásból tudjuk, minden esetre legalább is a kétszeres, sőt talán háromszoros költségbe is kerülne, és a mellett még igen kérdéses volna, valjon a rendelkezésre álló rövid idő alatt a szükségelt nagy készlet a legnagyobb áldozatok mellett is egyáltalában előállítható volna-e, és ha igen, valjon az ily rövid idő alatt előállított gyártmány a czélnak valóban meg is felelné-e.

Más felől javaslatunknál az is számításba veendő, hogy az illető gyárossal már béke idején akként lehetne szerződni, hogy a háború folyamában szükségelt dobosolt húst a nyers anyagok és a munkabérek azon idő szerinti árának megfelelő mérsékelt árért legyen köteles előállítani, mi által roppant összeget lehetne megtakarítani.

Hogy javaslatunk elfogadása esetében az egyes dobosolt húsnemek közül melyeknek volna elsőbbség adandó, aziránt határozott ajánlatot tenni nem érezzük magunkat hivatottnak, hanem ezen kérdés véleményünk szerint legezlszerűbben egy szakértő bizottság által volna, a legbehatóbb kísérletek alapján, véglegesen eldöntendő.

E részben csak annyit akarunk megjegyezni, hogy különösen végső készlet gyanánt minden esetre oly étek szemelendő ki, mely a tápanyagot a lehető legeconcentráltabb alakban tartalmazza, tehát igen csekély súlylyal és térimével bír, továbbá, melynek élvezetre való elkészítéséhez semmi más elkészítési kellék nem igényeltetik, legfeljebb tiszta víz, de ez is lehetőleg csekély, semmi esetre pedig oly mérvben, mint például a húsdrának felforralásához. (egy adaghoz egy liter= $2\frac{3}{4}$ meszely).

Midőn czikkünket ezennel befejezzük, nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy a hús conserválásának a közönséges életben legegyszerűbben alkalmazott módját, t. i. a megromlás ellen jéggel való megvédését, azért nem említettük meg, mert a háborúban szükségelt roppant mennyiségnél fogva azt alkalmazhatónak nem tartjuk.

Legújabb időben azonban valami Tellier nevű francia mérnök egy állítólag igen egyszerű hűtő készüléket talált fel, mely a jégnek hatását állítólag annyira felfilmúlja, hogy alkalmazása mellett a friss hús, a nélkül, hogy jóságából csak legkisebbet is veszítene, a legnagyobb távolságokra is elszállítható.

A mennyiben e hűtő készülék hajókon, valamint állítólag vasúton is berendezhetőnek mondatik, következőleg segítségével a legnagyobb húsmennyiség is conserválható, igen ajánljuk, hogy azon esetre, ha az e részben megindított nagyobb mérvű kísérlet is jó eredményhez vezetne, e háborúban bizonyára előnnyel alkalmazható legújabb találmányra is idejében kellő figyelem fordíttassék.

Mehrbroth Frigyes,
h. alhadbiztos.

A kartácsolóvev-rendszerekről a középkortól a mai korig.

Irta: **Máthé Antal**, m. k. honvéd főhadnagy.

(Használt források: Wille R. porosz királyi tüzérfőhadnagy — most százados — Berlinben 1871-ben megjelent „Uiber Kartätschgeschütze“ című könyve; a legújabb korra vonatkozólag a Bécsben megjelent „Osztürk katonai folyóirat“ illető füzetei, továbbá tulajdon szabályzataink és részben szerző saját észletei.)

IX. s z a k a s z.

Christophe és Montigny-rendszerű kartácsolóvev.

41-ik pont. E rendszerből kétféle példány gyártatott, u. m. 31 és 37 csövű.

a. A 31 csövű Montigny-lövev puskacsöveinek külfelülete rendes hatszögű hasábot képez, a csövek egy csomóba összeforrasztatván, s a hossznyelvédek öntött vas kiöltő-lécezzel betöltetvén, a cső-csomag hengeralakot nyer, s erre horitékul az öntött vas henger-csőhüvely felhúztatván, hozzá forrasztatik. A csőfuratok ürmérete 14 mm. 5 csavardadon hajlított huzaggal. A huzagok mélysége 0.15, szélessége 4 mm. A csavarzathosszúság 820 mm., s így a csavarzathosszúg majd 3° (fok).

A závarzat összes részei egy bronz tokba illesztvék, melynek határolt előre- és hátratulása eszközölhető.

A 10 mm. erős aczél töltőlemez 31 hengerded átfurásába 31 töltény betétetvén, a töltőlemez a hátratul závarzatok elő-falához fogantyújánál fogva beillesztetik, s ekkor a töltények lövedékbeli végei központilag a csövek töltényütreinek tengelyvonalaira irányozvák, a töltények fekei pedig beillesztett gyutacsakkal a löklemez illető furatkáihoz támaszkodnak. A löklemez a megette levő nem furatolt nyuglemezzel, ez pedig a megette levő 31 furatkával ellátott közfalhoz támaszkodik. A közfal megett van a tulajdonképi zárszekrény. Ez 31 átfurásában ugyanannyi ütőszegget és ezekre illesztett agyanannyi tekeresrugonyt tartalmaz. A zárszekrényt a barnaréz-feneklemez tartja zárva nyomócsavarral.

Megtöltés után az egész zármű egy az elsütőforgattyú gerendelyére illesztett erős tekeresrugony feszerejével előre tolatván, a töltények a töltényütrekbe benyomulnak s egyidejűleg a tekeres-

rugonyok összenyomatván, ezek feszereje folytán az ütőszegek erősen a nyuglemezhez támaszkodnak.

Az elsütés a két karti elsütő forgattyúnak többször jobbra átfordítása által eszközöltetik. Ez átfordítással agyanis az elsütőforgattyúval összeköttetésben levő nyuglemez függőlegesen lefelé húztatván, az ütőszegek a nyuglemez felső szélén levő lépesszözetes kimetszetekeknel egyenként pillanatnyi szünetekkel egymásután, a tekeresrugonyok feszerejétől nyert ütővel a töltények fenéklapjaiban levő gyutacsokra csapódnak, s ekkép a töltények egymásután gyorsan elsülnek.

A tűzgyorsaság perczenkén: 5—6 teljes lövés.

A központi gyutacsos ellátott egységes töltények hüvelyei előbb papírlémezéből, most rézből készülvék. A lövedék alakja hengerded-tojásdad, súlya 30, 35 és 40 gramm, a löportöltet súlya pedig 6, 7 és 8 gramm között s ekképp a töltetarány = 1: 3.75. egész 1: 5-ig váltakozik.

b. A másik újabb mintájú Montigny-lövev az előbbtől a következőkben különbözik.

31 helyett 37 csöve van s az összeforrasztott csövek egy csomóban is egy rendes nagy hatszögű hasáb-alakú csőcsomagot mutatnak. A furat-ürméret az előbbiével egyenlő (11 mm.); a huzagok száma azonban ennél 5-ről 7-re és a csavarzathosszúság 820-ról 1500 mm-re emeltetett, s így a csavarzathosszúg ennél 3 helyett majd 1²/₃ fokot mutat. A töltőlemez jelentéktelenül megerősítetett. A nyomócsavar szög emeltyüvel helyettesítetett. Ez újabb mozgatóművezet a fogantyúból és megfelelő csuklódarabokból áll, melyek a závarzatok hátfalával összeköttetésben levén, a závarzat felnyitása és rázárása (hátra és előre tolása) gyorsabban eszközölhető s ez által a tűzgyorsaság perczenként 5—6-ról 7—8 teljes lövésre fokoztatott. A töltény az előbbiével ugyanazonos.

Az osztürk-magyar kormány ez utóbbi rendszerű kartácsolóvev elfogadását határozta el, melyen azonban különböző változások és javítások tétettek.

c. Az ekkép nálunk rendszeresített Montigny-féle szórólövev rövid vázlatos leírását a következőkben adom.

Főalkatrészei: a csővezet, a lövegtalp, a mozdony és a lövegeszközök.

A csővezet nagyobb alkatrészei (L. II. tábla 11. ábrát): a csőcsomag, a csővezetnyereg, az elsütőművezet és a szórókészülék.

A csőcsomag 37 db. puskacsőből áll. Ezek külfelülete rendszer hatszögű hasábot képez; torkolatbeli végeiken henger-alakúan vannak esztergályozva. Belsőrekesztük — a töltényür kivételével — ugyanazonos a Wernld-rendszerű puskacsővékével. A töltényűrnök csak $\frac{3}{4}$ része van a csőben, az azt kiegészítő 4-ik negyedrészig pedig a töltőlemez furataiban.

Ezeknél tehát a csőfuratnak 6 huzaga és 6 ormózata, míg az *a* és *b* alatt említett csővek furatainak 5 és illetve 7 huzaga van. A huzagok kétszer oly szélesek, mint az ormózatok s mélységük: 1^{IV} ; szélességük: $1^{III} 9^{IV}$; az ormózatok szélessége: 10^{IV} ; furat-írméret: az ormózatokban mérve 5^{III} , a huzagokban: $5^{III} 2^{IV}$. A huzagok $27^{III} 6^{III}$ ra teljes fordulatot tesznek. A csavarzatszög: $2^{\circ} - 43 - 31''$, vagyis majd $2\frac{3}{4}$ fok.

A hosszlapjaikkal egymáshoz illesztett csővek torkolatbeli hengerded végeire dugott s 37 megfelelő átfurattal ellátott kőtörörong által oly módon köttetnek egybe, hogy az ekkép képezett csomag egy nagy rendszer hatszögű hasáb alakját tünteti fel. Ennek hosszmedyééséibe öntött vas kitöltőlécek fektettétvén be, ez által az egész csomag külfelülete hengerdedd válik. E hengerded s megőnozott csomagra azután szorosan illő tőrös — csőhüvely nevezetű — vert-vas henger serre továbbá csapkarika huzatik fel veres izzó állapotban.

A csővezetnyereg a csővezetnek a lövegtalp hosszvonalába való pontos befektetésére szolgál.

Az elstűtő-művezet a villából, a závarzatból, a mozgató-művezetből és az elcsattantási készülékből áll.

A villa — a závarzat, a mozgató-művezet és az elcsattantási készülék befogadására s az ekként egyesített elstűtő-művezetnek a csővezetvel való egybekapcsolására] szolgál, hüvelyszerű részével a csőhüvely hátsó végére van csavarva s eme hüvelyszerű részének felső felülete a lövegrányszék befogadására szolgáló fecskéfarkalakú vésettél bír.

A závarzat a závarzattokból, a zárdugattyúból, a rugonygátlemezéből, a tökfödleméből, a gyűszegágyalemezéből, a gyűszegfedlemezéből, az elstűtőlemez alsógátléczéből, 37 gyűszegből, 37 ütőből és 37 tekeresrugonyból áll. Mindegyik tekeresrugony 15 fontnyi feszérvél bír s így az elstítés minden egyes löveg závarzatában egyesített 555 fontnyi feszérvél eszközöltetik.

A 37 kúp-alakú furattal bíró gyűszegágyalemez a závarzattok előfalát képezvén, két keskeny hosszoldalához a töltőle-

mez-horonylécek vannak erőstíve. E lécekbe tolatván be — töltésnél — 37 furatába illesztett ugyanannyi töltényvel együtt a töltőlemez, az ebből lövedékbeli végeikkel előre kiálló töltények a závarzat lezárásánál a csővek tölténytreibe nyomulnak, míg a töltényhüvelyek fenekeli beillesztett csappantyúkkal a gyűszegágyalemez illett furatkáihoz támaszkodnak.

A mozgató-művezet a závarzatnak és az elcsattantási készüléknek — a töltés és elstítés valamint a kiürítés céljából történő hátra- s előre huzására szolgál s a következő alkatrészekből áll, u. m.: a záresuklóból, a záresuklófejből, a záresuklófej csapágyaiból, a záremeltyűből, a záresukló gátcsap-szegéből — hüvelyével együtt — és a závarzatgátcsavarokból. Az első csuklódarab a závarzattok hátfalát képező tökfödlem nyilásán kinyúló rugonygátlemez-nyujtványokhoz csapszeg által s ahhoz a többi csuklódarabok részint nő- és himcsavarok, részint pedig csapszeggel és szoritókarikkal, míg a záremeltyű a záresuklófej hátsó végének furatába szoritó-csavarral — vannak egybekötve.*) A záremeltyű a mozgató-művezetnek az irányzó kezelér által történő megindítására vagyis a závarzatnak a kiürítés- és töltéshez való hátrahuzására (felnyitására) és megtöltés után előre tolasára (lezárására, lökésállapotba helyezésére) szolgál.

Az elcsattantási készülék a závarzat — s illettőleg a zárdugattyú — előretolása következtében összszorított tekeresrugonyok előre pattantásának s az ezek által nyomott ütők és gyűszegek előre csapattásának eszközzésére szolgál s a következő alkatrészei vannak, u. m.: az elstűtőlemez, a csuklós tűz emeltyű és a szorító-fűzgerendely.

Az elstűtőlemez a závarzat lezárása következtében összszorított tekeresrugonyok által előre nyomva hozzá támaszkodó ütők csúpjait tartja s alsó végével a tűz emeltyű-cuklóval való összeköttetésé folytán lefelé húzatva, az ütők csúpjait egymásután előre a gyűszegek ütő-lapjaira csapattni hagyja, mely egyenként 15 fontnyi feszérvél kapott ütések következtében a gyűszegek a gyűszegágyalemez furatainak keresztül előre csapattott kúpjaikkal a gyűszegágyalemez illett furatkáihoz támaszkodó töltényhüvelyek fenekeli be illesztett csappantyúkra ugyanoly erővel ütnek. Ez ütések következtében a csappantyúban rejlt gyűteleg összszorítottva meggyuladván, ennek a csappantyú lyukán keresztül a lőporra hatoló tűztől a lőportöltet fellobban s ekkép a lövedékek ismert módon

*) A szoritócsavar az I-ső szorítóvegszagtábeli 4 lövegnél lánccocskával a záresuklófejjel állandó összeköttetésbe hozattott.

a csövek furatain nagy erővel keresztül taszítatnak. Az elstűtőlemez felső szélén levő lépcső-alakú kímetszetek — az elstűtésnél — az egyes lövések egymásután való következésének szabályozására szolgálnak. A tűzemeletű a 2-ik számú lövegkezelés részéről történő felemelése által közvetlen elcsattantás vagyis a löveg közvetett elstűtésének eszközésére szolgál. A szóró-tűzgerendely a tűzemeletű forgási tengelyét és a szórókészülék megindító részét képezi.

Az elstűtőlemezzel egybekapcsolt szórókészülék — a tüzelésnél — a lövedékeknek a céltárgyra jobbról balra vízszintes irányban való szórására szolgál, s alkatrészei a következők, u. m. a sikló-bürtű, a sikló-szék a csövezetvezeték-csavarral, a forgattyútartó, a horony-forgattyú — nőcsavarával együtt, a toló, a mutató, a szárnycsavar és a vezeték-rúd. — A horony-forgattyú horonyrészenek egyik léczére a szórás osztó-vonásai 0—10-ig vannak bevésvé. A toló a mutatónak a szándékolt szórás-fok számáig való fel- vagy letolására; a mutató, élével az illető osztó-vonásra való beigazításra; a szárnycsavar a mutatónak a szándékolt szórás-fok osztó-vonására történő beigazítása után való oda szorítására; a többi alkatrészek pedig — mint már megnevezésükből is kimagyarázható — részint a csövezetnek a szórás-fok igényelte oldalt siklásának eszközésére, részint pedig a szórókészülék összes alkatrészeinek egymás között, valamint ezeknek az elstűtő-művezetellel való egybekapcsolására szolgálnak.

A löveg-irányzék — mint már az elstűtő-művezet villa-alkatrészenél említettett — a villa hüvelykserű részének felső felületén levő feskefark-alakú véstbe van beillesztve s az alap-irányzék-ből és a távirányzék-ből áll. Az alap-irányzék alkatrészei: a talap, a rugony, a keret, a keretszeg és a rugony-csavar. A talap felső része lépcsőzetes kettős párkányzattal bír, s bal oldalán a 200—600 lépésig való czélzásra szükséges lejték-felosztással (2—6 számjegyekkel) van ellátva; a talap hátsó végén levő két sarkazat-fülcse a keret-, a két párkányzat között levő véset pedig a rugony befogadására szolgál; a keret felső végén levő nézeny czélzásra, az alsó végén levő sarkazat-fülcse pedig a talaphoz való erősítésére, valamint a rugony közreműködésével a talapon előre és hátra fektetésére, mint szintén tetőleges felállítására — szolgál; — a keret léczei között nézeny-kivágattal ellátott rugalmas toló mozgatható fel s alá. Ha a keret előre van fektetve, s a toló a sarkazat és az első lépcső alja között bárhol áll, akkor a keret felső végén levő nézeny 200 × távnak megfelelőleg emeltett; ha pedig a toló az 1., 2., 3. és 4. lépcsőre nyomatik, akkor ez által az emelés 300, 400, 500 és 600 × távnak felel meg. A

700—1600 × távokra való czélzás tetőlegesen felállított kerettel történik; — a keret baloldali léczén — osztó-vonások felett — 7—15-ig bevett számjegyek a lépések számainak számát jelelik; — a toló felső széle az illető távnak megfelelő számjegyre a toló oszto-vonásig tolatván, czélzásra atolon levő nézeny szolgál; az 1600 × távra való czélzás a felállított keret felső végén levő nézenyen át eszközözlendő.

A távirányzék az 1700—2000 lépésig terjedő lőtávokra szükséges czélzásra szolgál s hossz-szélein horonyokkal, felső keskeny szélén pedig nézenynyel ellátott egyenközű aczél-lemez; horonyaival az alapirányzék keretére toltathó, a mi mellett a toló legső helyzetébe kell lenyomnunk; ha a távirányzék alsó szélével a keret jobboldali léczén 17—20 számjeggyel jelzett osztó-vonások valamelyikére beillesztetik, akkor annak nézenye az 1700, 1800, 1900 vagy 2000 × távra való emelésnek felel meg.

A lövegtalp a két talpoldalból, a vas-tengelyből fa-tengelytökjával együtt, a két tengelyszekrényből, a két 5¹¹ átméretű kerékből, az irányépből, a lemez-hálóból és a talpszekrényből áll.

A két tengelyszekrény 10—10 töltőlemez *) a talpszekrény és lemezhaló pedig lövegeszközök befogadására szolgálnak. **)

Az irányépből, tokjának két csapjával, a talpoldalakhoz erősített csapagyakban nyugszik s alkatrészei a következők: az iránygép-tök, az irány-nőcsavar, az irány-csavar, a kúpkerek, a gerendely, a forgattyú a helyzőkerékkel együtt és a helyző.

A lövegtalpnak az irányzás és lövés után szilárdul az irányzott helyzetben való megtartására és a hátlökés meggátlására a talpoldalak alsó részéhez erősített vasgátvilla szolgál, mely eszközölt irányzás és lövés után a talajba furódván, a lövegtalpat mindaddig szilárd helyzetben tartja, míg csak más irány vagy felmozdonyzás nem szándékoltatik.

Emelési képesség: a csöcsomag vízszintes helyzetétől a legmagasabb emelésig 8° 30', a legalacsonyabb stílyesztés határvonalától a legmagasabb emelés határvonaláig 13°.

Szórási képesség: 0°—10°, e szerint 1200 × távná 10 fok szórás 210 × arcz-szélességnek, tehát egy fejlődő vonalban álló fél-zászlóalj egész arczvonalának felel meg. A különböző távokra igazított különböző szórási fokoknál a lövedékek oldal-terjedését lépé-

*) Az I-ső szórólövegosztagbeli négy löveg tengelyszekrényének mindegyike pedig 12 s így a löveg két tengelyszekrénye 24 töltőlemez.

**) Az I-ső szórólövegosztagbeli négy lövegnél a talpszekrény felett ennek fedele gyanánt az irányzóhull elyétül szolgáló nyereg van alkalmazva.

sekben előtűntető szór tábla a talpszekrény fedele felett van beillesztve s külön felnyitható és lecsukható táblácskával befedve.**)

Tűzgyorsaság: perceként (átlag) 10 össtsűz vagyis 370 lővés.

A lövegtalppal egybekötött jármű-előrész mozdonynak nevezetik s a következő főalkatrészei vannak, u. m. a mozdonyállvány, a 42" átméretű két kerék és a mozdony szekrény. Ez utóbbi 4 lemez-ládát s minden lemez-láda 8, összesen tehát 32 töltőlemezt tartalmaz. **)

Minden löveghez egy 4 kerekű lőszerkocsi (löveg-lőszerkocsi) tartozik, mely a mozdonyból és a kocsi hátból áll. A mozdony a löveg mozdonyával egészen egyenlő s ezzel — a lőszer pótlása tekintetéből — felcserélhető; az szintén 4 lemez-ládát, a kocsi-hát szekrénye pedig 10 db. fél puskatöltényrakaszt — egyenként 1320 db. tölténnyel — tartalmaz. A kocsi szekrény és mozdonyfa között, a kilőtt töltények hüvelyének a töltőlemezekből való kinyomására szolgáló kitaszító-készülék van alkalmazva, melynek horgaira — használatkor — a hüvelyeszsák felakasztatik.

A löveg tengelyszekrényeinek torkolat felőli oldalai a puskatűz ellen biztosító acél vértlemezekkel vannak borítva, s ezeken kívül a tengelyszekrények felső és alsó keskeny oldalaihoz erősített le- és felkapcsolható felső és alsó vértlemezek vannak, a löveg-kezelérek fejéi- és lábszárainak a puskatűz ellen biztosítása czéljából alkalmazva.

A löveg kezelését 4, a löveg-lőszerkocsinál pedig a töltőlemezek kiürítését, megtöltését s a löveghez előrehordását 3 ember teljesíti, ugyanis: az 1. szám (irányzó) a závarzat felnyitását és lezárását, továbbá az irányzást és a szándékolt szórásfokra igazítást; a 3. szám a töltést és kiürítést, valamint az irányzéknek a szándékolt távnak megfelelő igazítását; a 2. szám az irányzásnál a talpoldalak hátsó végének szükség szerint jobbra vagy balra oldalt mozdítását és a „Tűz!” vezényszóra a tüzemeltyűvel az elstűtést; a 4. szám a löveg-mozdonyszekrényben levő töltött lemezeknek a töltőlemez-tarisznyába rakását és a 3. szám felváltását eszközi; a 3. és 4. számok teendői tehát váltakozva egyenlők. A löveg-lőszerkocsinál az 5., 6. és 7. számok, mint már fennebb említettett, a kilőtt töltények hüvelyének a töltőlemezekből való kiürítését, a

*) Az I-ső szörlővegosztagnál 4 lövegnél azonban a szór tábla a felső vértlemez közepén van csavarokkal beerősítve, mivel négy lövegnél a talpszekrény felett ennek fedele gyanánt az irányzó ülhelyétől szolgáló nyereg van alkalmazva.

**) Az I-ső szörlővegosztagnál négy löveg mozdonyszekrény mindegyike 35 töltőlemez befogadására van berendezve.

töltőlemezek megtöltését és szükség esetében a löveghez hordását teljesítik.

	máza	font
A teljes löveg súlya teljes töltény-készlettel és a felült 4 kezelérral:	21	50;
a lövegtalp súlya teljes töltény-készlettel és 1 irányzóval	14	20;
a mozdony súlya teljes töltény-készlettel és 3 kezelérral:	7	30;
egy megtöltött töltőlemez súlya		4;
egy üres töltőlemez súlya		2;
egy teljes lőszerkocsi súlya teljes töltény-készlettel és 3 kezelérral mintegy:	30	—
E szerint a lövegnél egy-egy lóra átlag:	5	37;
a lőszerkocsinál pedig egy-egy lóra átlag:	7	50

teher jut.

Egy szörlővegosztagnál hadi-állománya áll:

4 lövegből,	}	négyes fogattal
4 löveg-lőszerkocsiból,		
2 tartalék-lőszerkocsiból,		
2 tárkocsiból,		
1 szerkocsiból,		hatos " "
összesen 13 járműből,		
1 táborig kovács-műhelyből		
90 főből és		
65 lóból.		

A lőszer-mennyiséget a következőkben mutatom ki:

Minden lövegnél 2 tengelyszekrényben	$2 \times 10 = 20$ lemez	$\times 37 =$	740 db. töltény,
Minden lövegnél a mozdonyszekrényben	$4 \times 8 = 32$ "	$\times 37 =$	1184 " "
Minden lövegnél összesen	52 "	$\times 37 =$	1924 db. töltény*
Minden löveg-lőszerkocsi mozdonyszekrényében	$4 \times 8 = 32$ "	$\times 37 =$	1184 " "
Minden löveg-lőszerkocsi hátszekrényében	10 fél-tölt. rak.	$\times 1320 =$	13,200 " "

*) Itt a több lemez befogadására berendezett I-ső szörlővegosztagnál négy löveg-tengelyszekrény és négy löveg-mozdonyszekrény nem vétetett tekintetbe.

Minden lőveg-lőszerkocsiban összesen 32 lemez×10 fél-tölt. rak. =14,384 db. töltény

E szerint minden egyes lőveg- és lőszerkocsiban együtt 84 lemez és 10 rakasz =16,308 „ „

4 lővegnél és összesen 336 db. töltőlemez és }
4 lőveg-lőszerkocsiban „ 40 „ fél-tölt. rak. } =65,232 db. tölt.

Ehez 2 tartalék-lőszerkocsiban $8 \times 3 = 64$ töltőlemez és }
 $2 \times 10 = 20$ fél-tölt. rak. } =28,768 „ „

Igy az egész osztagnál összesen 400 töltőlemez és }
60 fél-töltényrak. } =94,000 „ tölt.**)

s e szerint:

egy szőlővegosztálynál } 1200 töltőlemez és
(3 osztaggal) van } 180 fél-töltényrakasz } =282,000 „ „

A töltények a honvéd-gyalogság Wernld-rendszerű lőfegyvereinek töltényeivel egészen azonosak s illetve ugyanezen egységes töltények használtak a szőlővegeknél is. A teljes töltény hossza $2^{II} 3^{I/2} III$, súlya 433_s szemer s áll: a tompakbádog-hüvelyből, a lőportöltetből és a hosszukásan gümbölyű ölom csücs-lövedékből. A lőportöltet súlya 55 szemer; a lövedék hossza $10^{III} 5^{IV}$, súlya 278 szemer = $1\frac{1}{6}$ lat ($\frac{1}{20}$ lat hijával). A hüvely fenekének csésze-alakú behajlásában van az átlukasztott veresrész-csapanttyú, központilag betéve.

A röppálya, a lövedék-beesési szög, valamint a lövedékek emelkedése, silyedése és oldalt eltérése a Wernld-rendszerű lőfegyverrel egészen azonos csü-belszerkezet és tölténynél fogva a Wernld-puskáéval mindenben egyenlők.

E szerint a röppálya legmagasabb (csücs-) pontjának az irányvonal feletti magassága:

300× távról	0° (fok)	1' (percz)	7" (másodpercz),
500 „ „	0 „	5 „	3 „
700 „ „	2 „	0 „	3 „
900 „ „	3 „	5 „	7 „
1200 „ „	8 „	2 „	9 „

A röppálya csücspontja a lőtávnak, a forkolattól számítandó mintegy $\frac{3}{5}$ -nyi távolságán van, mely ponton tehát a mozgás nagyobb lőtávoknál a megfelelő közelebb irányzás elmulasztása esetében, a legkevesebb veszélyvel járna.

***) Itt a tartalék-lőszerkocsira ép úgy mint a lőveg-lőszerkocsira csak 10 féltöltényrakasz, míg a R. T. XIII-ik füzetében a tart. lőszerkocsira 20 féltöltényrakasz számított.

A lövedék-beesési szög	300× távról	0°, 32', 57"
	600 „ „	1°, 34', 34"
	900 „ „	3° 3' 33"
	1200 „ „	5° 1' 42"
A lövedékek emelkedése	1500 „ „	15° — —
	2000 „ „	20° — —

A mintegy 25 foknál nagyobb emelkedésű lövedékek egész $3000 \times$ távolságra repülnek.

A szőlőveg torlokának a szabatosan vízszintes irányba helyezett csütegely-vonaltól számított $8\frac{1}{2}$ foknyi legnagyobb emelkedése már oly nagy, hogy az már $30 \times$ távról egyenletes sík talajtól számítandó egész $14'$ magasságot tesz ki.

A szőlővegekkel Aradon tartott czéllövés alkalmazásával $90-100$ összfűz $37=3330-3700$ lövésnél az 1872-ik év május havában $25\frac{5}{10}\%$, az 1873-ik év május havában pedig $98\frac{5}{10}\%$ találati eredményt értett el, mely alkalommal a töltényeknek mintegy $1\frac{5}{10}\%$ elesett. Az 1^{II} vastagságú fenyűfadeszkából összeállított czéltábla 25° széles és $9'$ magas, tehát egész a lovasság fejmagasságának megfelelő, s a lőtáv $300, 400, 500, 600, 700$ és $800 \times$ volt, a lőtér nagyobb távolságra nem levén berendezve. A lövések e távok mindegyikéről, mindig oktatólag, úgy szórás nélkül mint szórással is tetették. A $300 \times$ távról 0° szórással tett s helyesen irányzott lövésnél a lövedékek a czélpont körül képződött egy szabálytalan körületű kerületi szórási körben és ennek síklapjában csapódtak be, mely körnek függirányú átmérője mintegy $4'$, vízszintes irányú átmérője pedig $3'$ volt; ellenben a $800 \times$ távról tett némely lövésnél a lövedékek emelkedése, silyedése és oldalt eltérése már oly nagy mérvet öltött, hogy míg azok egy része a legalsó, más része már a legfelsőbb deszkába csapódtott be s a vízszintes irányban mindkét oldalról vett két legszélsőbb lövedék átfuródási helyének egymástól való távolsága 0° szórással mintegy 3 lépést tett ki; azonkívül néhány lövedék részint az alsó deszka alatt furódott át, részint pedig a felső deszka felett röppent el, a szerint, a mint az irányvonal a czél felé silyedtebb vagy emelkedettebb volt, úgy hogy némelyik lövésnél csak $26-30$ lövedék csapódtott a deszkákon keresztül, a többi pedig leszámítva az elesett töltényeket, a czéltábla felett vagy alatt surrant el. Volt ellenben a $800 \times$ távról tett több oly lövés is, melynél $30-36$, sőt mind a 37 lövedék is keresztül csapódtott a deszkákon s melynek legalantabb becsapódtott része a gyalogság alsó láb-szár, a legfelül becsapódtott része pedig a lovasság fejmagasságának felett meg, részint pedig a felett csapott át, s ép ez okból mindenkor az irányvonal vízszintes fekvésétől eltérőleg a lővegtor-

kolattól a cél alsó — térd- és ágyék közötti magasságnyi — részének megfelelőleg annyira súlyosított irányvonalat kellett véteni, hogy a röppálya végének a talaj képzelt vízszintes vonalával való összefutása által képződött lövedék-beesési szögíve egész a 800× lőtávig bezárólag legfeljebb 3–4° volt, minnek következtében több süllyedt s már a céltábla előtt a talajba csapódva felpattant lövedék is keresztül csapott a céltáblán. A lövedékek viszonyítlanul legnagyobb többsége alulról számítva a 2. deszkában = a térdmagasságtól egész a gyalogsági fejmagasságig; kisebb többsége alulról az 1. deszkában = alsó lábszár s 7. és 8. deszkában = lovassági mell- és fejmagasságban, a legkisebb része pedig a 9. és 10. (felső) deszkában = a lovassági fejmagassága felett, csapódott keresztül. Az 1874-ik évi őszi gyakorlatok alkalmával a II-ik szörlövegosztály által a rákos-keresztúri tüzérségi lőtéren megtartott lögyakorlatok eredményét a következő két táblázat tünteti elő:

I. táblázat

az 1874. évi szeptember hó 14-én és 15-én a rákoskeresztúri tüzérségi lőtéren tartott czéllövésről.

A löveg száma	C z é l	táv	irányzék	szórásfók	az elített lene- zek száma	el nem sült töl- tény	A találatok száma				M e g j e g y z é s
							gyalogsági céltábla	százalékban kifejezve	lovassági céltábla	százalékban kifejezve	
30	szabványos czéltábla 10 ³ (2 ⁵⁴ m.)	600	600	0 1 2 és	4	—	83	56	57	38.5	Szeptember 14-én d. e. 10. 1/2 óráig tartott tüzérségi lögyakorlatok alkalmával a rákoskeresztúri lőtéren tartott czéllövésről. A lövedékek többsége alulról számítva a 2. deszkában = a térdmagasságtól egész a gyalogsági fejmagasságig; kisebb többsége alulról az 1. deszkában = alsó lábszár s 7. és 8. deszkában = lovassági mell- és fejmagasságban, a legkisebb része pedig a 9. és 10. (felső) deszkában = a lovassági fejmagassága felett, csapódott keresztül.
30	hosszú, 9 ¹ (2 ⁵⁴ m.) vastag meszetlen fonyó- (19.75 mm.) deszkák nyolcz inozára osztva	800	800	0 1 2 és	4	1	70	47.2	65	43.9	
30		1000	1000	0 1 és	4	—	57	38.2	61	41.2	
30		1200	1200	0 1 és	8	—	94	31.7	90	30.4	
30		1400	1400	0 1 és	8	—	129	43.5	71	23.9	
30		1600	1600	0 1 és	8	—	53	17.9	27	9.1	
30		1800	1800	0 1	8	—	41	13.8	31	10.4	
Összesen		2000	2000	0 1 2	46	1	527	31.55	402	23.61	

Jegyzet. A 2000× távról tett két lövés elejénél a gyal. testmagasság középönalán, a másiknál pedig emellett irányvonallal a lov. testmagasságra, szabályszerileg a 2000× távnak megfelelőleg felállított távirányzókon keresztül irányzatott, s a mozdonyt a kellő emelkedés elérésének megfelelőleg súlyosztva helyzetetett el, mindennek daczára találat nem eredményeztetett; több töltény pedig eme távról való további lövések kipróbálására ez alkalommal el nem pazarolhatott.

II. táblázat

az 1874. évi szeptember hó 16-án a rákoskeresztúri tüzérségi lőtéren tartott harezérszerű lövésről

26, 29, 30 és 32 négy gyalogsági 3' magasságrú szörlövők félig fedett rakományok tartásának gyantán	A szörlövegek száma fogatú		távolság		szórás 0	elített lövegek száma	el nem sült töltény	találatok a		az összes szám 1/10-ban kifejezve	M e g j e g y z é s
	becelés lépésekben	kiderítés lépésekben	esetárnyokban	támaszpáthban				tartalékban			
600	570	0	22	—	84	189	211	59.4	Erős k. szél, kissé borult, közben napfény. A czéllövésnél el nem sült 1 db töltény; megforgatva szintén elsült. Egyenletes siktalaj.		
400	408	0	22	—	128	225	175	64.8			
800	735	0	22	—	62	117	283	56.7			
Összesen		66	—	274	531	669	60.3				

Jegyzet. A 3' magas egyes táblák által félig fedett rakományok és tartalékokban feltételezett ellenséges gyalogsági csapatok három különböző helyen és irányban levén felállítva, azok kettőjére előnyomulás, a harmadikra pedig visszavonulás közben vétetett mind a négy löveggel tűzvonalak — ügétésben — tűzállás.

Komoly esetben a találati eredmény jelentékenyül csekélyebb lesz ugyan a béke idején tartott czéllövés találati képességénél, mind a mellett jó tűzállást s különösen a céltárgy megett a röppálya esésével párhuzamosan futó talaj-mélyedést feltételezve, pontos távbecslés mellett, az elődöntés közeledtével előnyomuló támadónak nem csak el-, hanem végsőtagjai és a még hátrább előnyomuló tartaléka is található lesz s egyáltalában a fegyvernem természetének megfelelőleg helyesen alkalmazva komoly esetben is lehet jó találati eredményt elérni.

A m. k. honvédségnél az 1872-ik év tavaszán 20 szörlövegosztály szervezetett s ezek 1874. év januárius havában honvéd-kerületenként (hadosztályonként) osztályokba, tehát 7 szörlövegosztályba összpontosítottattak. E szerint az I–VI. szörlövegosztály 3–3, a VII. szörlövegosztály pedig 2 szörlövegosztály kereteit képezi.

Ezeket kívül még — mint már az V. szakasz végén is említ-

tetett — 10 darab Gattling-féle (Werndl-rendszerű furat-szerkezetű) 10 csövű szórólőveg szerelést be a m. k. kormány által, várakban való alkalmazásra, melyeknél tehát szintén Werndl-puska-töltények használtak. Ezeknél a csővezet sulya 406 font. E forgonylővegek mindkét oldalon vízszintes irányban kiterjedőleg határolt szörkészsülékkel és a szakadatlan tűzfolytonosság czéljából töltődobokkal vannak ellátva, mely utóbbiak egyike függőlegesen a töltény-betevő-tölcsér csapjára illetve s ennek korongján forgattván, abból a töltények a forgattyú hajtásánál a tűzgorsaság igényelte egymásutánban saját súlyuk folytán egyenként hullanak a betevő-tölcséren keresztül a töltényszódba, mely azokat az illető tölténytürekebe vezeti.*) A kilőtt töltények hüvelyei egy gépkészülék segítségével a tölténytürekből rögtön eltávolítva lehullanak.**)

X. Szakasz.

A Feldl-féle kartácslőveg.

42-ik pont. Ez Feldl, augsburgi gépgyári mérnök által a 60-as években találtatott fel.

A porosz királyi (most német császári) tüzérségi és mérnök-kar okmánytára, 68-ik kötetének 268-ik lapján, látszólag egy bajor tüzértiszt által irt közleményben, a Feldl-lőveg következő vázlatos ismertetését tartalmazza.

A Feldl-féle kartácslőveg tulajdonkép nem egyéb, mint egy négyszeres Werder-puska géptani töltő-készülékkel, vagyis más szavakkal: egy 4 csövű Werder-ismétlő-puska. A lővegtalpon fekélyosan és egyenközűleg egymás mellé illesztett csövek falai, — a jelentékeny megtízszedés miatt — erősebbek a Werder-gyalogpuskaesövek falainál. A töltés függőlegesen álló töltény-szelencékkel történik, melyek mindegyike 41 db. töltényt tartalmaz. Minden cső számára 2 s így minden lőveg számára 4 csőre 8 ily töltény-szelence van. A töltények a szelencékbe fektetesen vannak berakva és a töltények saját súlyuk által egyenként egymásután hullanak egy leeresztő készülékbe, mely azokat egy fordítással a tölténytürebe vezeti. Ezután a závarzat előre tolatása által a töltény beszorítatván s a kakas a závarzatban lévő gyúszegre, ez pedig a töltényhüvely

*) Mindegyik töltődob 20 szelencével, egy-egy szelence 20 db. s így egy-egy töltődob 400 db. tölténnyel van ellátva.

**) A forgattyú hajtásának sebessége aként szabályozható, hogy halogató tűznél egész 120, gyors tűznél pedig 300 db. töltény tűzeltek el percenként. Kezelérekül 5 egyén van megállapítva, 3 a lövegnél, 2 a lőszerkocsinál.

fenekében levő csappantyúra ütven, az elütés ekkép végbevitetik. Az oldalt alkalmazott kézi-forgattyúkerek által mozgásba hozott töltő-és elütő gépezet olykép van berendezve, hogy mindig egy cső a másik után süttetik el, és minden egyes cső elütésére $\frac{1}{2}$ átfordítás, tehát a 4 cső elütésére két egész átfordítás szükséges, továbbá, hogy mindegyik cső jobb töltény-szelencéje ürül ki mindig előbb, mely tehát, a nélkül, hogy a tüzet csak egy pillanatra is meg kellene szüntetni, az alatt, míg a bal töltény-szelence működése tart, ismét pótolható. Tűzelés alatt a csövek vízszintes irányban mindkét oldalra egész 28 fokig terjedő szórásra igazíthatók, mi által a lövedékeknek csaknem a lőtáv felét kitevő oldalt kiterjedése éretik el. A legnagyobb lőtáv 1500×; a Feldl-lőveg tehát inkább a gyalogsági tagtűz, és csak némileg a hengerkartácsűz hatásának felel meg.

A legnagyobb tűzgorsasági teljesítmény 400, a szabványos közép-tűzgorsaság ellenben legfeljebb 300 lövés percenként, mely utóbbinál az elütést eszközöz kezelérek a forgattyú-kerekkel 150 átfordítást kell percenként tenni, mi bizonynyal elegendő testi megerőltetésbe kerül.

A lőveg tulajdonképi kezelésére két ember elég, azonban a töltények hordására és a kiürült töltényszelencék megtöltésére 3—6 ember szükséges, miért is Bajorországban a kezelérek száma lövegenként 8 emberben állapított meg.

A lőveg súlyviszonyai a következők:

A lövegtalp	437 kilogr.
a mozdony, 6864 db. tölténnyel	658 „
ehhez 2 ember a mozdonyon	150 „
	összesen 1245 „
A lőszerkocsi, 16,016 db. tölténnyel	1620 „
ehhez 5 ember a mozdonyon és kocsihátton	375 „
	összesen 1995 „

Lőveg és kocsi csak 4—4 lóval fogatik be, minek folytán az előbbinél 311, az utóbbinál pedig 499 kilogr. — tehát igen is nagy teher — esik egy-egy lóra.

A „Neue freie Presse“ hasábjain 1870. februári 18-kán egy szak-közlemény jelent meg, mely szerint az osztrák-magyar kormány 1870. februári 15-én a simmeringi rónaságon a Feldl-lőveggel lökisérletet tétetett a felaláló jelenlétében 600, 900 és 1200× lőtávokról, állítólag igen megnugtató találati eredménnyel. A tűzgorsasági teljesítmény ez alkalommal percenként 295 lövés volt.

A bajor kormány az 1870—71-ki porosz-francia hadjárat folyama alatt 2 üteget 4—4 löveggel szereltetett fel s a két bajor hadtest mindegyikéhez 1—1 üteg osztatott be. Az 1-ső (von der Tann) bajor hadtesthez beosztott üteg az arzenyi ütközetben 1870-ben octóber hó 10-kén csak 1 löveggel tüzelhetett, ellenben a coulmiersi ütközet utolsó szakában 1870. november hó 9-kén — mely alkalommal tudvalevőleg a bajorok tisztán a védelemre voltak utalva — az ütegek lényeges és eredményűs szerep jutott; azonban a lövegek közül a csak másfél óra hosszáig tartott harczi tevékenység folyama alatt egy löveg sem maradt sértetlenül s az ütközet bevégezte után az üteg 16 esőve közül csak 3 volt használható.

(Foly. köv.)

Terepgyakorlataink.

II.

Az „Öst. Militärische Zeitschrift“ után közli Zlamál Gusztáv honvéd százados.

2. A döntnökök.

A döntnököknek a terepgyakorlatoknál is azon szerep jut, melynél fogva a harc részleteire felügyelni, s e mellett kétes esetekben határozni tartoznak a felett, valjon a két harczoló fél közül melyik tekintendő legyőzöttnek akkor, midőn valamely részletharcznál mindegyik fél magát tartja győzőnek. Mindazáltal annak rendje és sora, mely szerint a döntnököknek a terepgyakorlat egész menetére mint rendezőknek befolyásukat érvényesíteniök kell, az iskola-hadozatoknál követendő rendtől és sortól lényegesen különbözik. Míg t. i. emennél a gyakorlatnak minden oldalról való gyakoribb beszüntetése — a helyszínén eszközendő betanítás czéljából igen ajánlatos; a terepgyakorlatoknál ezt — a már előbb előadott okoknál fogva — a döntnököknek kerülniök kell, annyival inkább mert feltehető, sőt kívánatos is, hogy a harc — a csapatok kiképzetségének jelenlegi fokánál — minden különös fennakadás nélkül vitessék végbe.

De azon esetben is, ha ilyesmik előfordulnának, nem szükséges, hogy azokat a döntnökök elnézzék s figyelmen kívül hagyják, sőt ellenkezőleg, kell, hogy a hibákat ilyenkor jóval élesebben meg-
róják s bírálják; és e tekintetben hasonlóképen járjanak el, mint az iskola-hadozatoknál. A szolgálati szabályzatban gondoskodva van arról, hogy e tekintetben hathatós eszközök álljanak a döntnöknek rendelkezésére, mely eszközöket alkalmazva, sohasem leend szükse-
ges a harczi gyakorlatokat beszüntetni.

Jogában áll ugyanis a döntnököknek azon osztagokat, melyek nem úgy hatolnak előre, mint azt a harcviszonyok követelik, egészen vagy részben, bizonyos időre, vagy a gyakorlat egész tartamára is harczen kívül helyezni; döntnöki itéletek irányában minden beleszólástól ment feltétlen engedelmesség már a szabályok által biztosítva levén.

Ha ezen eszközök rang és személyre való tekintet nélkül alkalmaztatnak, az ily eljárás a valóságnak leginkább meg fog felelni s így bizton várható, hogy a vak megrohanás rövid időmulva egy átgondolt tervszerű és higgadt vezetésnek fog helyet adni.

Ha az ily intézkedés a valóságnak megfelel, igen világos, mert komoly esetekben szokott bekövetkezni mindaz, mit a döntnök a gyakorlatok alkalmával csak jelezhet, mivel a fennebbi esetekben vagy igen nagy lehet egy ügyetlenül előre vezetett osztagnak vesztése, vagy legrosszabb esetben az egész osztag bizonyos ideig harc-
képtelenné tétetik, miért is a döntnöknek ezen joga az egész kiképzésre nézve teljesen méltányolandó.

Bizonyval feltehető továbbá, miszerint ezen eszközök alkalmazása által már az osztagok helytelen elővezetésének is eleje vé-
tethetik, különösen a következő esetekben:

1. ha az illető alparancsnok arra köteleztetik, hogy a döntnöki határozatot közvetlen parancsnokának személyesen jelentse;
2. ha a tiszték helytelen eljárásuk okáról a következő megbeszélésnél felelősségre vonatnak;
3. ha egy ily, a harczból kivont osztag a terepgyakorlatok tartama alatt a harczterétől elkülönítve, valami más gyakorlat végbevitelére utasítatik.

Ezen három pont egyike sem ütközik a fennálló szabályzatokba, sőt inkább azoknak kifolyó következményei, mert egyedül arra szolgálnak, a mennyiben a szabályzatnak tiszteletet s miként mondatott jótékony hatást szereznek.

Ha csak némileg is gondolóra vesszük, úgy bizonyval mindenki, — kinek a vezénylők és csapatok kiképzése komolyan szíven fe-

szik — belátandja, hogy az illetén eljárás egyrészt a legsikeresebb gyógyszer a terepgyakorlat minden természetellenességei ellen, másrészt pedig hathatós emeltyű a becsvágy ébresztésére.

De dacára ezen tagadhatlan előnyöknek, és a fennálló szabályzatoknak, a döntőki intézmény gyakran csak névszerint szerepel, a terepgyakorlatokra nincsen semmi üdvös befolyással, mert a terepgyakorlatok, mint hajdan, úgy jelenben is, maga a gyakorlatvezető által itéltetnek meg és rendeztetnek. A döntők tevékenysége ilyenkor csak a figyelmeztetésre szorítkozik, legtágabb körben pedig annyira terjed, hogy egyik vagy másik már igen is vakmerően előrehatolt osztag néhány lépésnyire visszarendeltetik.

Ily hibásan magyarázott engedékenység következményeinek megvilágítására szolgáljanak szerző saját tapasztalataiból merített következő példák:

A-nak sikerül *B*-nek minden fedezet nélkül előnyomult üteget egy váratlanul meglepő lovassági rohammal elfoglalni, mielőtt még az lemozdonyozhatott s egyetlen lövést is tehetett volna. Ezt mind a döntők, mind pedig a gyakorlatvezető himezés nélkül beismerik, és dacára ennek az említett üteg 5 perczel később mégis tüzelve lép fel *A* ellen, melynek következtében ez visszavonulni kényszerül.

A 3 századdal egy erős állást foglalt, mely előtt 800—1000 lépésnyi távolság csupán csak sik, már letarolt, és mindennemű fedezetet nélkülöző földek terülnek. *B* 1 zászlóaljjal csapatvonalban heves tüzelés alatt egész 300 lépésnyire az állás elé nyomul, a rajokat csak itt alakítván s azonnal szuronytámadásra megy át. Miként érthető, *A* nem enged; ekkor egy döntők hivatik, mire körülbelül a következőt lehet hallani: „Mily erős *A*?“ „3 század“ „és *B*?“ „Négy század“ „*A*-nak tehát kell visszavonulnia.“

A 2 századdal egy erdővonalt tart megszállva, *B* kerülő támadást intéz ellene két zászlóaljjal, tehát 8 századdal, melynek legalább is fele *A* tíze által nem zavartathatik. *A* nem akar hátrálni — de azon idő alatt, míg a döntők elhivatik — egy zászlóaljat kap támogatásul. A döntők e közben megérkeznek, és talál 8 fedezetlen századot az erdő által fedezett 6 század ellenében, s ekkor a dolgok a jelenlegi viszonyok szerint *B* ellen *A* előnyére dönti el.

A parancsot kap, hogy 2 századdal egy erdőn keresztül vonulván, annak tulsó szélét foglalja el, de úgy találja, hogy az erdőnek innenső szélé *B*-nek 4 százada által már megszállva tartatik. *A* nem törődve az utóbbinak tüzelésével, hanem állítólag a kapott határozott parancs folytán, egyszerűen keresztültör. A döntőket azonban

sehol sem láthatni! 10 perczel később megjelen *A*-nak főcsapata is az erdőnél, s így *B* két felől megtámadtván, széttöretik.

A parancsot kap egy századdal egy pontot elfoglalni, és azt semmi szín alatt fel nem adni. Erre három oldalról egy-egy zászlóalj által megtámadatik, de nem hátrál; így esetben a döntők távollétében és a harc értelmében, a harczvonal többi részének arra kell magát elhatároznia, hogy *A*-t állva hagyván, előbbre nyomuljon.

Két ellenséges elővéd, és pedig *A* 1 lovas századdal és 1 lovas ágyúüteggel, *B* 2 lovas századdal és 1 ágyúüteggel, egymással találkozik. *A* lemozdonyozott, lovassága pedig támadásra bontakozik; *B* egy útszorosból előtörvén, szintén bontakozik és tüzelést kezd; az ezen pillanatban megérkező döntők a csata előnyét *B* elővéd részére fogja eldönteni.

A két zászlóaljával egy gyengén emelkedő magaslatot tart elfoglalva, melynek orma által előtörésre készen álló két lovas század van fedezve, az üteg oldalvást hasonlóképp egy kis dombon akként van elhelyezve, hogy az előbbi magaslatnak lejtje ez által teljes tűz alá vétethetik. *A* *B* ellenség 3 z.-aljjal 2 lovas századdal, 1 üteggel egy erdőben helyezkedett el, mely az *A* által megszállott magaslat aljában, a magaslat-ormától mintegy 800 lépésnyi távolban fekszik. *B* üteget tűzbe nem viheti, és lovasságát is semmiféle titkuzethe nem bocsájthatja, — ennek dacára az erdőből előtörvén, megrendítő keresztűzzel fogadtatik, és *A* lovassága által megállíttatva, négyuszög képzésére szoríttatik, — mind e mellett a gyakorlatvezetőnek nyilatkozata szerint mégis győztes, mivel ő az erősebb fél.

A-nak sikerül 1 z.-aljjal ügyes előnyomulás és az ellenség elámitása által a 2 zászlóaljjal egy állást elfoglalva tartó *B* ellenség oldalába kerülni, s annak sorait felbontani, mire azután *B* az állást elhagyja és visszavonul. A gyakorlat-vezető a gyakorlatot beállítja, *A*-t visszaparancsolja, és *B*-t előbbi állásába hívja, mivel szerinte nem lehetséges, hogy a túlnyomó számmal bíró *B* visszavonuljon!

A leszállított lovasságával egy megszállva, mely megett a lekantározott lovak állanak. *B* gyalogságával előről támadást, intéz, de egyúttal lovasságát kerülő úton *A*-nak hátába küldi a lekantározott lovak elfoglalására. A csel teljesen sikerül, a mi azonban nem gátolja azt, hogy *A* tőle elfoglalt lovakon néhány percz mulva — a gyakorlat-vezető határozata szerint — vígan tovább szagduozzék.

A terepgyakorlatoknál előforduló illetén szabályellenességek az alább elősorolt következtetésekre vezetnek:

1. A csapatvezetésben elkövetett hibák nem úgy javítottak,

hogy annak maradandó eredménye legyen, ezért azok mindannyiszor ismétlődnek és magukat mintegy megőrkítik ;

2. a döntőnkök, kik az ily értelemszavó hibák visszatartására s meggátolására hivatvák, ebbeli kötelességüket elhanyagolják ;

3. kétes — vitás — esetekben a döntőnkök vagy a már időközben megváltozott harczi helyzetek látszata után, vagy még gyakrabban csak a két fél erejének viszonylagos aránya után ítélnék a helyett, hogy a legrészletesebb pontossággal vizsgálják, hogy vajjon a terep és a csapatvezetés nem volt-e már olyan, hogy az előbbinek fekvése, az utóbbinak pedig hiányos kivitele folytán a jó eredményre való kilátás megsemmisült ;

4. a hibásan eljáró osztagok a döntőnk által soha sem vitetnek ki a harczból, mivel ez a gyakorlat-vezető szándékaiba titkózzván, ez utóbbi részéről rendszeren ellenállásra talál ;

5. a legtöbb terep-gyakorlatnál döntőnői minőségben csak igen kevés számú egyén szokott működni, ez okból a döntőnk ritka esetben lehet jelen azon ponton, a hol oly rögtöni határozatról van szó, melyet a harc menetéhez képest órákra terjedő hosszabb időre halasztgatni nem lehet ;

6-or. a gyakorlat-vezetők a döntőnkök jogos hatáskörébe váganak, sőt némelykor ez utóbbiaknak már adott ítéleteivel merőben ellenkezőleg döntenek ;

7-er. a döntőnkök tevékenysége itt-ott mintegy önkényesen bevett és ál-értelemben vett szokások által megszorítatik, néha pedig egész s nemmire szállítatik le, mi által az illetők arra kárhoztatvák, hogy döntőnői hatáskörükben való működés helyett a nézők nem igen irigylendő szerepét játsszák. Így többi között igen lealacsonyítólag, és magára a gyakorlat menetére felette hátrányosan hat a döntőnkökre rótt azon kötelesség, melynél fogva minden az illető parancsnok rendeleteivel ellenkező intézkedést annak előbb bejelenteni tartoznak. Ezen fonák rendelet következményeinek megvilágosítására gondoljuk pl. hogy *A* a szárnyvonalába eső valamely tárgyat elfoglalni elmulasztott és egy századot rendel oda, mely azonban már csak akkor érkezik a kijelölt helyre, midőn az ellenség a től már csak mintegy 10 lépésnyi távra túlnyomó erővel szintén megérkezett.

Az esetlegesen éppen a helyszínén levő döntőnk *A* századát visszarendeli, de azon választ kapja, miszerint *A* parancsnok ellenvetést nem tűrő parancsot adott a szóban forgó tárgynak elfoglalására. Ha már most a felsőbb helyen megállapított szabályt a döntőnk tiszteltben tartani köteles, akkor neki mindenek előtt a talán

fél órányi távolságra levő *A* parancsnokot kellend felkeresnie, és annak beleegyezését a szabályellenes eljárás megszüntetésére nézve kikérnie, mely késedelmes eljárás az avatatlanok előtt is azon neveltséges jelenetet idézendő elő, hogy mindkét fél 10 lépésnyi távoból egymás képébe fog tüzelni.

8. Az imént előadott példákblól végre be kell látnunk, hogy némelykor oly parancsok osztatnak ki, melyek a valóságban csak kivételes esetekben adathatnak, de a melyek egyáltalában nem a gyakorlatok keretébe valók, pl. egy fontos álláspontra utolsó emberig való tartása, azaz egy egész osztagnak feláldozása ; sőt másrészt oly parancsok is, melyek sem a komoly helyzetnek, sem pedig a gyakorlatok természetének meg nem felelnek, mint pl., hogy ez vagy amaz állás feltétlenül elfoglalandó, és szűkség esetében az ellenség, mely ezen törekvésnek ellene szegülne vagy fel sem veendő, vagy éppen keresztültörendő.

De hogy mit sem hagyjunk taglalás nélkül, mi a döntőnői tevékenységre tagadólagoz értelemben is befolyással lehet, szűkséges némely viszasságokat felemlíteni, melyek különben is mindenkire visszahatást szűnnek, ki a gyakorlatokban részt venni szokott. Ezekhez tartoznak első sorban is a harczászat alapelveitől eltérő nézetek, midőn t. i. az egyik a támadást szétszórta, a másik ugyanazt tömör alakban kívánja végbevenni ; az egyik a szoros védőlegesség mellett van, a másik ezzel ellenkezőleg arról mit sem akarván tudni, a támadólagoz magatartást követeli ; vagy az a felőli nézetek, vajjon : zárt osztagok az ellenséges tűz körletében miképen vezetendők elő : Itt pl. *A* azt állítja, hogy a szabályzatnak megfelelőleg már 2000 lépésnyi távolságra a tágitott rendben való előnyomulás alkalmazandó, e mellett állításának értelmezésében annyira megy, hogy ezen tágmnetnem alatt az „előre-gyülekezést” érti ; *B* ismét az ágyú-tűznek nem tulajdonít akkora hatást, hanem azt állítja, hogy az ellenséges állás egész 800 lépésnyi távolságra megközelíthetni a nélkül, hogy a zártrendben való előnyomulást megváltoztatni szűkséges lenne ; *C* pedig azon nézettől van áthatva, hogy az utányomuló tartalécsapatnak első kötelessége : lehetlenné tenni, hogy az ellenség azt észre vehesse, és megolvashassa, mi végből a tartalék-csapatnak, akár 4000 akár csak 40 lépésnyi legyen az ellenségtől, — mindenféle fedezéket használnia kell még akkor is, ha kénytelenítve volnának azt egyik szárnytól másikra áthelyezni.

Ha most egy terepgyakorlatot veszünk, melynél *A*, *B* és *C* együtt jelen vannak, s ha tellesleg tudjuk azt is, hogy mind a három főnök saját állításához nerezven ragaszkodik, akkor könnyen

fel foghatjuk kinos helyzetét mind a döntőknél, mind azon parancsnokoknak is, kiknek zárt osztagokat kell vezetniük.

Vannak ismét gyakorlat-vezérlők, kik azt állítják, hogy a rajoknak az ellenség tüzelése közben való kieserése a lehetetlenség-gel határos s ekként semmi esetre sem fordulhat elő. Ők e nézetekhez egész következetességgel ragaszkodnak, a nélkül azonban, hogy azok helyességét bizonyítékokkal igazolni képesek volnának, mi által természetesen sok vizsáz helyzetet idéznek elő.

Másrészt a kimondott hibák hallgatással mellőztetnek, dacára annak, hogy mindannyiszor ismétlődnek, és a döntők által a szokásos megbeszéléseknél rendszeren érintetnek. Így pl. az ellenséges itegeg lövöldözik egymást, de az általános harcban részt nem vesznek, — valóságos párbajra kelnek, melyet a harctérről pár mérföldnyire is vívhatnának; hasonlóképp leselkednek egymásra a lovas osztagok, s végtelenül örülnek, ha csatájukat félre, valahol a távolban alkalmazott támadásokkal vívhatják, miről a parancsnokok csak a megbeszélések alkalmával hallanak valamit; ily módon a gyalogság egészen magára hagyatik, vagy más szóval: a vegyes fegyvernemekkel való gyakorlat cél nélküli maradt, mivel az által senki sem volt képes tudományát bővíteni.

Szerző állítja, mikép távol legyen tőle azon állítás, hogy ilyennemű hibák mindenütt, és minden alkalommal elkövetetni szoktak, de néhol mégis megtörténnek, s alkalmoszerűnek tartja azokra rámutatni.

Ha úgy a gyakorlat-vezérlők mint a döntőknek iszta, még inkább pedig azoknak sérthetlen jogai oly értelemben lennének szabatosan meghatározva, mint azt szerző a fennebbieben előadta, akkor azokban, jelesül pedig a döntőkben bírnak a gyakorlatoknak egyedüli mérvadó s épen azért leghatályosabb igazgatóit és a gyakorlatok akkor egészen más kimenetelűek lennének, mint jelenben.

3. Az értekezletek.

3. Hogy a szokásos értekezleteknek, vagy megbeszéléseknél tulajdonképp mi céljuk van, s azok a gyakorlat-vezérlők vagy feljebb való eljárók által mily értelemben és módorban vezetendők, mindez világosan és igen szépen meg van írva a szabályzatokban.

Kérdés tehát, hogy ezen kötelességű feladat miért nem tartatik meg minden részről? Azok, kik az ily értekezések tartására hivatvák, szintén csak emberek, s mint ilyenek kisebb-nagyobb gyakorlóságnak vannak alávetve. Ha felteszszük, hogy az értekezést vezető

főnök egy alkotmányos testület elnökéhez hasonlítható, hogy az értekezést vezetőnek épen úgy mint ez utóbbinak, minden figyelmét arra kell irányoznia és igyekeznie, hogy az ellentétek kiegyenlítésének, a vélemény és eszmecserék váltása higgadtan és minden szenvedélyesség nélkül történjék, s az egymásnak ellenmondó nézetekből magának itéletet vonván, ezen itélet végül az összegyűlt tiszteteknek személy- és rangkülönbség nélkül, mindazáltal még sem sértőleg, nyíltan és egyenesen kell kijelentenie: akkor lehetetlen be nem ismernünk, hogy rendkívüli helyes tapintat, megingathatlan nyugodtság s a szellemi fölülnyek teljes tudata kívántatik ahhoz, hogy az illető botlásokat el ne követhessen s az értekezéseknek ama tiszteletet parancsoló s egyúttal eredményt biztosító alakot adhassa, melynek ezen értekezések eszményképeit szolgálania kell.

Az ily eszményképek tudvalevőleg el nem érhetők és még inkább azok maradnak azon esetben, ha az értekezletek vezetője nem választás útján jut ezen tisztéhez, hanem ha azon nehéz feladat kivétel nélkül mindegyik tisztnek osztályrésze lehet. Nem marad tehát egyéb hátra, mint ez eszményképet lehetőleg megközelíteni az által, hogy az értekezéseknél mindeddig előfordulni szokott hibákat, botlásokat ekerülni igyekszünk, ellenben bizonyos formák és az értekezés egymutánjának megállapítása által mindennemű ártalmas befolyásoknak és áramlatoknak gátot vetünk.

Az értekezéseknek következő két módja az, melyek habár ellentétek mindazáltal kijelelik azon határt, melyen túl azoknak soha és semmiféle körülmények között sem szabad terjedniük, ha csak a célét egészen szem elől téveszteti, s azok által haszon helyett ártani nem akarunk.

Az egyinél egy rendezetlen egyveleget látunk, hol mindenki beszél, mindeki meghallgatni akar, és a magában véve már izgalmas hangulat mind nagyobb fokra emeltetvén, végre a helyzet azon aggasztó lakot ulti, mely halaszthatlanul az értekezlet bezárását és a jelenzők szétoszlását kívánja. A részvevők egyike sem nyert általa okulást, mindegyik megmarad saját nézeténél, s égre földre esküszik, mikép egyedül csak az ő nézetei és állításai bírnak jogos alappal.

Az értekezésnek másik elvetendő módja a megközelíthetetlen főnököt mutatja, ki a hűreigazítás okát s mentegetéseket nemcsak hogy el nem fogadja, hanem már azt is fegyelmi vétségnek tartja, ha tekintetünket nem folytonosra rá irányozzuk; általában pedig az egésznek azon barátságtalan jellegét adja, hogy azt hisszük, mikép inkább egy inquisitorialis itélőszék vagy valami titkos fenyegető törvényszék előtt

állunk s magunkat súlyos vádak ellen kell védelmeznünk. Az ily főnökök rendszeren mindent rossznak találnak, s nem ismerik azon nagy hatást, melyet egy a helyén alkalmazott elismerő dícséret okozni szokott. Mint valamely nagy és nehéz nyomás alól szabadult hagyja el minden alattas részvevő a bevégzett és kiállott kinzás után az értekezést, keblében hordván egynémelyike a sértett becsüségnek kínos érzetét és elátkozván az időt, melyet az ily sajnálatra méltó kimenetelű gyakorlatokra elfecsérelni kényszerült.

Ha a gyakorlatok keretéből ez itt érintett két szélsőséget száműzhetjük, kizárhatjuk, úgy megtalálhatott az út, melyen haladva, az értekezletek megközelítőleg azzá válhatnak, a minék természetük szerint lenniök kell.

Egy ily szabálynak tehát mindegyik részvevőre nézve nem csak kötelességeket, hanem egyúttal sérthetetlen jogokat is kell tartalmaznia, mely utóbbiak már azért is multhatlanul szükségesek, hogy azok erejénél fogva az illetők magukat a joggal, s néha nem egészen alapos vádak ellenében megvédhessék. Előrebocsátva azt, hogy mindegyik tiszt bizonyos harezásati feadát megoldására és cél elérésére mindenkor a saját nézete szerint legcélszerűbbnek és legjobbknak látszó módot és eszközöket fogja használni, nem lehet őt tehát semmiképen gátolni abban, hogy eljárásának indokairól felvilágosítást adhasson. A túlságos szóbeszédűség vagy kicsinyes vitatkozások és bizonyítgatások ellenében a gyakorlatvezető állásánál és a részre fennálló jogál fogva mindenkor hatályosan felléphet a nélkül, hogy azért a merev és nyers előljárat játszanja szükséges legyen.

Az értekezet ilyformán mindig nyugodt, csendes lefolyással megy végbe, s ha a részvevőknek nem is mindegyike de elvitázhatalanul legnagyobb része minden keserűség nélkül udományában gyarapodva fogja azt odahagyni.

Az értekezetnek logikai menetét és alakját szerző a következőkben véli körvonalozni:

Miután a részvevők összegyűlekeztek — arról a gyakorlatvezető a bekívánt jelentések által meggyőződést szerzett — erről a netalan jelenlevő főbb előljáratnak hasonlóképp jelentést tesz.

Ez, — vagy ha ily főbb állású személy jelen nincsen, — maga a gyakorlatvezető az értekezetet azzal nyitja meg, hogy a gyűlekezetet katonásan üdvözlöli, mit az viszonyoz Gondolkozunk csak az udvariasságnak eme csekély követelményéről, és bizonynyal igazat adunk szerzőnek, midőn azt állítja, hogy az ily méltóan komoly fogadás már magában öve a legbiztosabb alapját

képezi az értekezetben tartandó jó hangulatnak, s jótékony hatása majdnem kivétel nélkül az értekezet végeig meg szokott maradni.

Ezután a két félnek parancsnokai a nekik feladott rendeleteket felolvassák, hogy mindenkinek már kezdettől fogva tudomása legyen arról, hogy mindkét részről sajátkép miről volt a szó. Ezen, az eddigi általánosan bevett szokástól eltérő beosztást szerző igen fontosnak és logikai követelménynek tartja, mert hogy a feladat kivételéről, magának mindenki részrehajlás nélküli önálló ítéletet képezhessen, okvetlenül ismernie kell mindazt, a mit a gyakorlatvezető a terepgyakorlattal tulajdonkép elérni szándékolt.

De e szándékot csakis akkor lehet megérteni, ha a feladatok mindegyik részről tudtad adatván, azoknak összehasonlítása lehetségessé tétetik. Ha ezzel ellenkezőleg a parancsnok a részre feladott rendelmény felolvasásához a kivétel elősorolását is hozzákapcsolja, ezzel már megelőzi hallgatóinak jogát, azokat talán észrevétlenül tévútra vezeti s a gyakorlatvezető kivételével, kinek egymagának lehet tudomása arról, hogy *A* az élébe tűzött iránynak meg nem felelt — a többi azon nézettől lehet áthatva, hogy *B* feladatának végbevitelére már okvetlenül elhibázott, mielőtt még szóhoz is juthatott volna. Ily eset mindenkor elegendő arra, hogy kedvetlenséget s mindenkor nem is akadályozható félreértéseket idézzen elő. Legtöbb esetben már a feladatok egyszerű felolvasása elegendő volna arra, hogy egyik vagy másik parancsnok mintegy hallgatólagos és önkénytelen meggyőződésre jusson az iránt, hogy a részre feladott rendelmény helyes felfogásában tévedett.

Íde lenne sorolandó megfajta annak: valjon az illető parancsnokok feladatukat mi módon oldották meg?

A gyakorlatvezető az értekezet ezen szakánál a dolgok megvilágítására és az értekezet rövidítésére nézve igen sokat tehet. Ugyanis sok parancsnok különös kedvtől lel abban, hogy csekély s magától érthető dolgoknak mód nélkül nagy feneket kerít, mi által a különben is már kifáradt hallgatónak türelmét kemény próbára teszi; így pl. némelyek épen kifáradhatlanok, midőn előbb a leg részletesebb pontossággal s az általuk alkalmazott övrendszabályok elősorolásával az útát s a feladatot esetelik, mely az előre küldött lovas őrjáratnak jutott, mire azután a menet-nemet is hasonló terjedelmességgel a legapróbb részletekig leírják, míg végre a dolog valódi részéhez érnek. A biztonsági csapatok előreküldése és a menet-nem meghatározása két ily intézkedés, mely magától érthető

és minden gyakorlatnál rendszerint ismétlődik, tehát az elbeszéléseknel bátran mellőzhető; maga a gyakorlat csak azon pillanatban veszi kezdetét, midőn a biztonsági csapattól az első jelentés beérkezett, következésképp fejtegetéseit is minden parancsnok már ott kezdheti, hogy mely helyen és mely órában vette a biztonsági csapatnak első jelentését az ellenség felől.

Ha a gyakorlat-vezető valamely kétes kérdést vagy zavaros helyzetet a parancsnokokhoz és a döntnökökhez vagy az ott jelen volt tisztekhez közvetlenül intézett kérdések által kiegyenlíteni elmulaszt, akkor feltehető, hogy a B által elmondottak után valamennyi résztvevő előtt eléggé világos kép táruland fel.

Az értekezlet ezen részénél különösen következő alapelvek állhatnak:

1. Senkit sem szabad előadásában félbe szakítani.

2. Egyedül a gyakorlatvezérőnek áll jogában kérdéseket intézni.

3. Kötelessége mindenkinek, ki valamely tényálladék kiigazításához és megállapításához hozzá szólni hivatva van, azt érvényesíteni, mi végből az illető a gyakorlatvezérőltől szót kér, melyet tőle soha sem szabad megtagadni.

A gyakorlatvezető ekkor a két rendbeli parancsnok fejtegetéseire tér át, tárgyilagos alakban megmutatja, hogy a kiosztott feladatok vagy a harcászati alapelvek ellen hol és miért történtek hibák, de e mellett nem bocsátkozik a harc részleteinek elemzésébe, mivel az összevont ismétlés csupán csak a nagyban való vezérletre terjedhet ki.

E cselekvénnyel a tulajdonképi terepgyakorlattal járó értekezés véget érven, csak a harci részletek tárgyalása van még hátra.

E részletek megbeszélésénél az illetékes személyek csupán csak a döntnökök; ezeknek kell az előfordult hibákat vitatni és megállapítani. A gyakorlat-vezető betanítja vagy megint mindazon alosztag-parancsnokokat, kiknek osztagai helytelen vezérlet folytán a harczból kiállítottak, de ez csak akkor történhetik meg, midőn az illetők esetleges mentségei vagy kifogásai előbb meghallgattak. Ezzel aztán mind a gyakorlatok, mind pedig az azt követő értekezletek azon örvendetes hozzáadással lennének befejezve, hogy azokból felette értékes tapasztalattal gazdagodva térnék haza, tudományunk egyik vagy másik harcászati alapelvvel gyarapodván, oly harci helyzeteket ismernék fel, melyek előttünk eddigelő még ismeretlenek voltak. Ezek szerint képesek volnánk a komoly

valóságunk képét is megközelítőleg magunk elé varázsolni, s — a mi legfőbb — tanulnánk a nélkül, hogy kölcsönös elkeseredésre okunk lenne; továbbá a nélkül, hogy azon félelmetes irtózás a hadgyakorlatok iránt bennünk felébresztett s tápláltatott volna, mely baj katonáink legtöbbször — fájdalom! — még mindig annyira otthonos: — sőt ellenkezőleg ezen tanulságos gyakorlatokat nem csupán elégedetten hagyják el, hanem már előre örömmel gondolnák a következőkre, mivel bizonyosak volnánk arról, hogy azok a csoportosítások s összeállítások sokféleségénél s lehetőségénél fogva számos új és tanulságos feladatot fognak nyújtani.

Legyen tehát itt ismét nyomatékosan hangsúlyozva: hogy a fennebb előadott javaslatok már megkísértve lőnek s hatás tekintetében épen olyanoknak bizonyultak, mint a minőknek leirattak.

Ilyetén a terepgyakorlatok az értekezletek alapjává és tárgyává tétetvén, mindenesetre oly eredményre fognak vezetni, a minőt szerző munkájában valóban gondol: valódi kincsanyagok lesznek azok a tanulásnak és tudománynak egy csak némileg jártas értekezlet-vezető előjáró kezében is, és papíron vagy az előadó-teremben kidolgozva, az izgalomnak mindig azon élénk színezetével fognak birni, a melyet a terepgyakorlatok színhelyén gyakoroltak.

(Vége.)

A jelenkori gyalogsági fegyverzetnek harcászati következményeiről.

(Az „Österreichische Militär-Zeitschrift“ után közli Koblicz Lajos honvéd főhadnagy.)

II.

Említettük, hogy a védő megsemmisítése fokának annyira kell emelkednie, hogy nála a reménytelenségnek érzése vagy ösztöne meggyőzőleg lépjen fel. Ez eset akkor áll be, midőn a védőnek minden egyes embere érzi vagy érezni véli, hogy a legnagyobb tűzhatás kifejtése mellett is — ha tehát még az utolsó másfél percz alatt az előnyomuló támadónak 6 emberét harczképtelenné tenné is, a támadó oly túlnyomó számú szuronynyal jutna hozzá, hogy a megsemmisítés elkerülhetetlenné válnék.

Nem ok nélkül állítattott fel itt például a 6 találat, mert ennél nagyobb számú találat a tapasztalás szerint még a legjobb lövésznél sem feltételezhető, sőt a bajtársak feletti kételkedés ezen számot felére is leszállíthatja. Ilykép a támadó részén 8—10 szerez túlerő volna szükséges. Ez arány azonban módosíthatik egy más körülmény által.

Tapasztalás szerint t. i. a legjobb csapat is erkölcsi erő tekintetében meg van törve, mihelyt rövid időszak alatt bekövetkezett veszteségei erejének $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ -t teszik. Már pedig akkor, midőn a fennemlített egyenrangúság viszonya egyszer túlhaladva van, az egyik félnek csekély erőtöbblete is előidézi azt, hogy a másik félnél a kérdéses veszteségek legtöbbször időpontja előbb áll be, azaz a védő részén a viszonylagos veszteségek a támadónak minden (fennebbi értelemben vett) túlsúlyával növekednek. Ha tehát a pusztá egyenrangúság és a túlerő közötti középpont veszzük, mely a nélkül, hogy a tüzelésnek aggodalmas kiaknázására volna utalva, szűkség esetében va banque-ot is jászthatik: akkor a bevezetésben feltételezett előzmények beálltával szükségesnek mutatkoznék, hogy a támadó körülből hatszoros túlsúlyal bírjon, — ezt a felhozott okoknál fogva a tűzhatás, tehát a tüzelő fegyverek többletének tekintve.

Annak szüksége tehát, hogy a támadónak első vonala a lehetőségig erős legyen, jóformán szembeütlő, főkép ha meggondoljuk, hogy a védőnek első vonalával szemben ilyféle túlerő a legtöbb esetben általában csak azon feltételezés mellett gondolható, hogy a védőnek — mint fenn kifejtettük — különféle okoknál fogva első vonalát aránylag gyengére kell vennie.

Ha azonban ezen szükségességet mellőzheti (pl. ha a támadó első oldalfenyegetést, mely helyén lett volna, elmulasztott), akkor csakhamar megszűnnék annak lehetősége, hogy a támadó az első vonalban még túlszámú löfegyvereket alkalmazhasson. (Ugyanezt a védelem szempontjából is — mint magától szembeütlő dolgot — taglalni felesleges volna).

Azon indokok, melyek az első vonalnak lehetőségig erős voltát követelik, még egy felette fontos adattal növekednek, mely azonban néhány szónak előrebocsátását kívánja.

Fennebb mondtuk, hogy a támadásnak szakítania kell azon alakzatokkal, melyek az elienséges erőnek fokozatonkénti megsemmisítésen alapulnak. Ezzel kapcsolatban szükségesnek bizonyul, hogy az első vonalba azonnal teljes erővel lépünk fel, természetesen a „lehetőség“ megszorításaival.

Hogy a dolgot minden oldalról megvilágítsuk, nem kell eszűpán az egyidejű erőbetétet a fokozatonkénti betétnek ellenébe állítva szemügyre vennünk, hanem azt is kérdeznünk kell, hogy lehetséges-e általában egy zászlóalj támadásánál még harcvezonalra gondolni, lehetséges-e az első vonalnak physicali és erkölcsi erővesztéséget a következő osztályokból pótolni?

Miután a gyalogsági löfegyvernek hatása s névszerint hordereje jelenleg mintegy hatszorta nagyobb, mint volt Napoleon korában (a gyalogság pedig most sem menetel gyorsabban, mint akkor), szükséges volna — ha a harcvezonal-alakzatoknak akkori előnyeit általában élvezni akarjuk — a távokat megnagyobbítani. Ha egy osztály 200, 300, sőt 400 lépésnyi távban az első vonal között és felett átmenő lövedékek számára többé-kevésbé lövedékgátként szolgál, ha általában az ily távolságban a különben is többé-kevésbé zárkozottan álló tartalék szenved veszteségeket (mint az itt feltételezett terepviszonyok között): akkor e veszteségek itt valószínűleg aránylag véve előbb lesznek nagyobbak, mint az előttes esatárvonásban, s épen azon pótlás, melyre leginkább szűkségünk van, t. i. az erkölcsi erőnek pótlása, elenyészik. Különben ha a támasapatok emberei épűgy esnek el, mint a legelső vonalbeliek, akkor tulajdonkép észszerűen nem is várható, hogy amazok ennek physicali erővesztéseit pótolhassák.

Nem volna-e észszerű már kezdettől fogva az első vonalból első erőnek pótlására más elvet felállítani?

Erre a feleletet a legutóbbi háborűban a csapatok természetes ösztöne adta meg.

A döntő ponton tömegeknek kell lenniük, csakhogy ezelőtt

szuronynyal, most pedig béke-időben teljesen kiképzett lövészekkel és jól megtöltött töltnyitáskakkal.

Mikép hozatnak oda tömegek, mikép pótoltnak leggyorsabban a viszonylagos veszteségek, vagy a mi a hatásra nézve egy, mikép kerültek ki az, hogy a veszteségek a csapatok tudomására jussanak? E kérdéseket a régi horderő mellett a harcvezonalalakzat könnyen megoldhatta; ma azonban más eszközt kell keresni. Ugyanezt más okokból kereste s meg is találta a jelenkori hadászat, és pedig azon elvben, hogy: támadás végett a széles a lapról összébb kell hajolni.

Ősztönszerűleg ez már el van fogadva. Központ felé irányult nekimerítés, megkerülési törekvések stb. részint ismeretes, részint ismeretlen kifolyásai azon elvnek, hogy a tömegek, melyeknek kifejtésére a harcvezélnak bizonyos ponton szüksége van, és melyeket utánküldés által többé nem lehet egyesíteni, „összehozatal” által egyesítendőek.

A viszonytlan veszteségek bekövetkeznek, de az előhatoló vonal nem gyérül; ellenkezőleg az egyes ember látja, hogy annál több bajtárs által környezetik, minél inkább közeledik az ellenséghez; — ez lehetne a jelenlegi tűzben talán az egyedüli mód az erkölcsi erő pótlására.

Ez az utolsó, de egyike a legfontosabb okoknak arra nézve, hogy az első vonalak számára már kezdettől fogva a kitelhető legnagyobb erő követeltessek:

A „kitelhetőnek” megszorítását persze mindenkor fenn kell tartani. Rögön fellépő ellenséges tartalékok, melyek a betörés pillanatában megrohannak, pillanatnyi erkölcsi kimerülés s támadt rések az első vonalban, mind oly indokok, melyek a harcászat minden kézi könyvében feljegyezzük, mindenk felett pedig a téri határok azt követelik, hogy a tulajdonképi munkát végző vonalat osztályok kövessék, még pedig lehetőleg a vezető teljes rendelkezése alatt. Rüstownak 10 éves felszólalása a mellett, hogy a támadónak első vonala az összesnek két harmadát képezze, ismeretes. A legújabb tapasztalások szerint s miután pl. Boguszlawsky nyugodtan kimondja, hogy a francia háborúban az első vonalnak összes zászlóaljai teljesen rajvonalba osztottak, elégséges volna, hogy egy zászlóalj támadása alkalmával (mindig az itt érvényes feltételezések mellett), egy századot mint osztályt visszatartson, míg a többi három századnak annyi szakasszal kellene képeznie az első (raj-) vonalat, a mennyi a létező térvizonyokhoz képest elhelyezhető. Ha az első vonalban mind a 9 szakaszt *) feloszalható (kivételes eset) annál jobb; ha pedig a

*) A három század itt azért vétetik 9 szakaszból állónak, mert bár a német birodalmi hadseregben egy század csak két szakaszból áll, mely szakaszok

szakaszok egy részének a rajokba való fejlődésére elegendő helye nincsen, akkor ezen rész a pásztázott röppályán kívül 300, azon belül pedig 50, legfeljebb 100 lépésnyi távolságban követi a rajvonalat.

Mintegy 500 lépésnyi távolságban következik a visszatartott század, még pedig szökkelve azon helytől kezdve, a hol az első vonal szakaszonként az egyikből a következő, 50 lépésre eső távolságra átmenni kezdett. (A szakaszoknak ezen szökkelő előhaladását béke idején semmi esetre sem kellene más szabályozásnak alávetni, mint azon impulzusnak, mely az egyes szakaszparancsnokokban saját helyzetük és a szomszédosztályok helyzete folytán támad; mert különben a legénység ellenséges tűzben már a legelső alkalommal is a szokatlannak s a rendtelenségnek benyomását érezné, mely alkalommal a páros és páratlan szakaszoknak netalán óhajtott váltakozása stb. csakhamar megszűnik.)

A visszatartott századnak a legelső vonaltól való 500 lépésnyi eredeti távolsága felát csak akkor szenvedne változást, midőn e vonal — melyben iparkodni kell mind a 9 szakaszt alkalmazásba hozni — a gyors tüzelést az ellenségre 300—250 lépésre megkezdji (miután 1000 lépéstől 400 ig egy huzamban, 700-tól pedig szökkelve előhaladva a megállapodási szűnőtekben „lassú tüzelést” folytatott.)

Ha az első vonal azon pillanatig, melyben a visszatartott század a most már egy huzamban folytatott haladással az első vonalba érkezik, tűznek hatása által még nem érezte magát indítatva az ellenséget a szuronynyal leggyorsabban megtámadni: akkor ezen pillanatot — a megerősítés beérkezézt — arra kellene felhasználni, hogy az egész vonal egyidejűleg előre ragadtassék, s a gyors tüzelés csak kivételes kényszerűség alkalmával lesz erősbítendő. Ez engedményre az erkölcsi elemnek tekintetbevétele kényszerít; elméletileg az utolsó századnak gyors tüzelése volna ajánlatosabb.)

Sokkal ismeretesebbek azon érvek, melyek a Scherff által felállított ama tétel mellett és ellen felhozattak, miszerint a támaszpontok egy egész század által képeztessenek, semhogy azokat magyaráznunk kellene. Ép oly ismeretes azon felfogás elleni felszólalás, hogy a legelső vonalnak a gyorstüzelés legnagyobb felhasználása után gyors- és nem futó-lépésben kell tűzelve előre haladnia, és csak 30 lépésről a tüzelést beszüntetve, futva az ellenségre rohannia. A gyorstüzelés által az ellenség vagy meg van semmisítve, vagy nincsen. Ha az utóbbi eset áll, ha az ellenség a tűzpróbát ki-

ban a legénység három sorban van felállítva, ellenség előtt minden századnál vezényszóra vagy jelre a harmadik sorból egy harmadik, az úgynevezett lövészsakasz képezetik.

tűnően kiállotta, akkor a fedezetlenül támadó csapat 10 lépés után bizonyosan visszafordul a pokoli lövedék-zápor elől, melyet a fedezék mögött elhelyezett védő ép azért áraszt rá, mivel csapata még nincs megsemmisítve. Pontosabb azon kérdés, hogy mennyiben kell és lehet a mai tűz felosztató befolyása ellen működni kisebb vagy nagyobb csapatrészek vezérlésével.

Habár e tekintetben már bizonyos megállapodásra jutottunk, s különféle okoknál fogva e célra zászlóaljanként egy századot követeltünk, mégis talán érdekes lesz azon megjegyzés, hogy több kitűnő sikerrel koszorúzott érdekes támadás — melyeknek alakzatai a nagy vezérkar műveiben megemlítvük — szembetűnően az egymástól független alkalmazás azon ellentétének köszönik eredetüket, melytől a Scherff-féle támadásnak rendszere sem mentes.

Például Lauvallier (Colombey-Neuilly) sikerült megtámadásánál, melyet Busse ezredes vezetett, —

az 1. számú vadász zászlóalj	1. és 2. századai
a 43. „ ezred	9. „ 12. „
„ „ „ „	10. „ 11. „
„ „ „ „	6. „ 7. „
„ „ „ „	5. „ 8. „

válemennyien az első vonalban alkalmaztattak, mint félzászlóaljak. Azután következett második vonalban az ezrednek többi 4 százada; az első vonal tehát oly arányban volt a másodikhoz, mint 5:2.

E példa a jelen kérdésre csak részben mutatkozik alkalmazhatónak (t. i. csak azon arányt mutatja, hogy mennyit kell az ellenség elé küldeni s mennyit saját rendelkezésünkre visszatartani), annál inkább érdekesnek látszik azonban a 44-ik er. d. fusilier-zászlóaljának példája, mely zászlóalj az említett csatában a Nouillytől éjszaknyugatra fekvő magaslatok visszafoglalására volt kirendelve, s ezen feladatának legsikeresebb megoldását akkép vitte végbe, hogy nyolcz szakaszt az első vonalba felosztott s ezt a fennmaradt négy szakasszal zárkozottan követte.

A fennebbiekből kiindulva s mindenek előtt azon követelésnek engedve, hogy az első vonal a lehetőségig erős legyen, egy zászlóaljának, midőn pl. a megtámadandó tárgy felé 1200—1000 lépésre közeledik, következőleg kellene alakulnia:

2 szakasz az 1-ső, 3 szakasz a 2-ik és 2 szakasz a 3-dik századtól az első (raj-) vonalban, az 1-ső század 3-ik szakasza az első vonal jobb, s a 3-dik század szakasza a bal szárny mögött 300 lépéssel

később következik; a 4-dik század csak akkor követi ezeket, midőn az első vonal 500 lépést tett.*)

Irányul az első vonal közép (2-dik) jeletetik ki; a szárny (1-ső és 3-dik) századok pedig az összehajlás szükségességének beálltaig párhuzamosan mennek előre.

A lehetőségig nagy erő fogalmában már magában véve fel lenne található annak igazolása, hogy tekintettel a térbeli nehézségekre, az első vonalban 7 szakasz **) oszlattassék fel. Scherff első vonalának minden egyes lövésze számára a löfegyverek menetközben való akadálytalan használhatása céljából $1\frac{1}{2}$ lépést követel; de elégek mutatkozik 1 (0-80 méter hosszú) lépés is, miután a tüzelés már a fennebbieket szerint kizárólag a szökkelő előhaladás megállapodási színeire tétetett át. Ebből az első vonal számára, századonként 200 fegyvert számítva (az altiszteket, kirendelteteket stb. leszámítva), 460 vagy kerekszámban 500 lépésnyi szélesség keletkezik, ***) oly kiterjedés, mely a Scherff által ajánlott szélességnek felel meg, a vezénylet egységét nem igen zavarja s még mindig nem haladja túl az ekkép alakított zászlóalj mélységét. Ehhez járul még, hogy a találati lapok s a közők közötti arány (egy ember találati lapját 6—7 □-ra téve) még mindig meglehetősen kedvező s a most tekintetbe veendő nagyobb távolságokra a Tellenbach-féle állápon-

*) Itt is német seregbeli szakaszok értetnek, s a mi szabályzatainkhoz időmitva, ezen bekezdés következőleg hangzanék: „2—3 szakasz az 1-ső, 4 szakasz a 2-dik, 2—3 szakasz a 3-dik századtól az első (raj) vonalban, az első századnak hátramaradó része a jobb, a 3-dik század pedig a bal szárny mögött 300 lépéssel később stb.“

**) Nálunk 8—10 szakasz.

***) Eltekintve attól, hogy a gyakorlat gyakran 600 lépést, sőt többet is enged a rajok felosztására, máskor pedig megint arra kényszerít, hogy több szakasz kövesse támaszpontként az első vonalat, a túlságos sűrűsége vonatkozó szemrehányás ellenében egyszerűen az utolsó hadjáratok alkalmával a csapatoknál úgyzólólván ösztönyszerűleg keletkezett rajharcászati alakzatokra utalunk, mely a jemappesi és fleurusi rajokhoz sűrűsége, sőt mélysége nézve is hasonló alakzatokat épen a kényszerűség következtében idézte elő. Hogy itt a jobboldali soksik történet, az a dolog természetében, mint az igen is szabályzatszerű láncok ellenhatásában fekszik. A tűznek tulajdonított felosztási erő nagy része tehát csak második sorban volna ezen magára a csapatra nézve eléggé bajos kísérletben keresendő.

Ezen alakzat azonkívül még főleg jelenkori csatáereink terepén azon kitűnő előnyvel is bír, hogy a vezénylők befolyása nem vész el teljesen, a mint ezt a gyér láncok, mihelyt a csapat az ellenséggel érintkezésbe jött, magukkal hozták; azonkívül talán azokat is kielégíti, kik az egysoros harc alakzatot kívánják, mert az nem más, mint ezen követelésnek teljesítése természet-szerű alakban.

tok teljesen alkalmazhatók, melyek szerint ezen távolságokon kívül a mozgásra a vonal legalkalmasabb.

Az első vonalnak nagyobb gyéritése a 2-dik sorban következő erősebb támasapatok szükségességét vonná maga után, tehát az oszlopalkazat elvénél hátrányait.

A kezdettől fogva meglehetősen sűrűn kiállított első vonal ezenkívül az itt elvileg követelendő azon előnnyel is bír, hogy a támadás feltételei számára nagyobb mérvben van biztosítva, mint a gyéribb vonalnál, mely az emberben a magánhareznek érzését ébreszt fel, miután mindkettőnek a túllövésre egyaránt kell számolnia.

A nyújtott röppályák körébe való belépéssel a veszteségek fokozódva növekednek, ennek megfelelőleg tehát szükséges volna, hogy a szárnyszázadok előhaladásának irányát a közép-század szemiránya, tehát a szándékolt betörési pont képezze, hogy tehát a veszteségek főhatása az összehajlás által kiegyenlítettessék, sőt a pótlás a veszteségeket felülmulja.

Az átmenetet a párhuzamos előnyomulásból az összehajlóba azonban egységesen s egyidejűleg kellene végrehajtani, tehát netalán szabályzatilag megállapított távolságra vagy jelre. (Tellenbach jelleobogója, iránylobogója.)

Ezen pillanat ki volna jelelve továbbá a támasapatok felosztása által, melyeknek most 300 lépés helyett, 50–100 lépésnyi távolságban kellene első vonalbeli századaikat követniök, és pedig azért, hogy 1-ször képesek legyenek a tűztámadás ezéjából idejekorán az első vonalban közbe férközni, 2-szor, mivel a hátsó osztályok, mihelyt a nyújtott röppályák övébe lépnek, nincsenek többé azon helyzetben, hogy úgy mint a hajlítottak körében, az első vonal felett elshugott lövedékek beütési pontja közöttük és az első vonal között legyen, minél fogva iparkodniok kell úgyszólván azoknak röppályájá a lá jutni. Sőt oly lövedékek elleni fedezés tekintetéből is, melyek a most már meglehetősen sűrű első vonal között keresztül repülnek, a támasapatok távolságait oly meg nem engedhető fokig kellene nagyobbítani, hogy sokkal célszerűbb leend, ha azok a lövedékek ellen az itt említendő alakzatok által biztosítják magukat.

Tellenbach állítja, hogy „túlnyomólag függőleges tüzelés mellett nagyobb a valószínűség, hogy a lövedékek felettünk elrepülnek. E valószínűség annál inkább növekedik, minél csekélyebb csapatunk mélysége.“

Ezzel megegyeznek az elfogadott gyűtűs fegyver hatásáról hivatalosan közzétett eredmények (függelék az illető utasításhoz), melyek

azt mutatják, hogy a század-oszlop, bár ez a fejlődött zászlóaljnak csak negyedrésze, már 400 métertől kezdve több találati százalékot mutat, mint a zászlóalj. A távolsággal növekvő arány mutatkozik, mígmen 1200 méterre a találatoknak már kétszeres száma éretik el.

E szerint egészen 500 lépésnyi távolságra az ellenségégtől a hátsó osztályok számára az elméletileg legjobb alakzat a vonal lenne.

Miután azonban a zártrendbeli vonal a mozgás elébe, főleg a harc befolyása alatt, ismert akadályokat gördít, azért az mihamar (mint gyakran az utóbbi háborúban) rajvonalba tér át, azaz az első rajvonl megett csakhamar egy második képződik, mely „a vezénylő kezében tartandó erőtartalék“ elvet nagyon is megzavarja. Következetlenségnek lehetne nevezni azt, ha a jelenkori tűz osztató erejével szemben netalán válságok elkerülése céljából zárkózott osztályokat akarnánk rendelkezésünkre fenntartani s ezeket a rendek közötti 2 lépésnyi közökre nyílt vonalban felállítani. Ellenséges tűzben az ily osztály nem lesz sem több sem kevesebb egy rajnál, ennek minden hátrányaival, a nélkül, hogy a találati lapnak szándékozott kisebbitését nyújtáná, miután egy rendnek emberei egymást mennyiség-tanilag csakis a gyakorló téren takarják.

Szükséges lenne tehát legbehatóbban megvizsgálni, gyakorlatilag kivihető-e az újabb időben több oldalról tett javaslat: hogy a vizsztatartott osztályok elvileg ugyan mind vonalban, de a mellett szakaszokként rendekbe szakadozva kövessék az elsőket. A múlt év mártius 19-én kelt porosz cabinet-rendelet megengedi, hogy a támasapatok a rendekben való alakzatot mint egész kivételesen felvehessék, mely megszorítást a sectio-oszlop (félszakasz-oszlop) alakzatra nem alkalmazza. Ezen megszorítás indokainak méltánylása egy más javaslat pártolásához vezet, mely komoly figyelembe vételt érdemel, t. i. hogy a hátsó osztályok vonalban vezettessenek ugyan előre, de hogy az egyes szakaszok (német szakaszok, tehát fél századok) a középben a kettős rendekbe szakadozzanak, úgy hogy a mélység- és a fejlődésre megkívántató idő is felére lesz állíthatnák.*)

Ha a közök valamivel nagyobbra vétetnének mint fejlődési távra, akkor a nélkül, hogy a vezetés nehezítették, az ellenségnek a lehető legkisebb ezéltárgyak nyújtánának, s egy szakasz azon lövedékek ellen, melyek a mellette levő szakaszt tévesztik, biztosítva volna. Igaz, hogy az egyes osztalok mélysége ugyanaz, mint a század-oszlopé, ellenben három ily szakasz-oszlopnak szélessége együtteten majdnem csak fele amazának.

*) Minden szakasz a középbe rendekbe szakadozik, mi által a két fél szakasz egymás mellé jutó (4) emberei képeznek a kettős rendeket.

Ilykép tehát Tellenbach fennidézett tétele ellen eslekszünk, de teszszük azt azon tudattal, hogy a vonal gyakorlatilag éppen nem alkalmazható és e helyett nevezett szerzőnek a céltárgyak kisebbitését illető elvét követjük.

Azonkívül, azáltal hogy ezen alakzat már nagyobb távolságokban is felvétetik, egy oly hadmozdulat kerültek ki, mely — összekötetésben azon hátrányokkal, melyek érvénybe lépnek, ha — valba kell fejlődni azon időben, midőn a legelső vonal már a döntés gyorstüzelését megkezdi, — nehezen volna foganatosítható.

A hátsó szakaszoknak ugyanis, midőn a nyújtott pályák övébe érkeznek, kényszerítő szükségességből, az említett alakzatokat kelene felvenniük; mert ha nagyobb távolságokról ezeknek előnye nem is lépnek fel oly világosan, mégis igen szembeütköz akkor, ha zárt csapatok mozgásánál a nyújtott rüppályák övében alkalmaztatnak.

Jelen példában — feltéve a zárkozottan következő 5 szakasznak ily alakzatát — 5 oszlop el van 4—4 ember szélességgel, melyek együttvéve 50 lépésnyi összszélességet még azon esetben sem haladhatnak meg, ha az alakzat a csoport jellegét venné fel.

A támadóval szemben azonban rendszeren a támadás szélességének megfelelő hosszabb ellenséges vonal áll, mely (a szemközt levő első vonalra) csaknem egyenesen tüzelve, a támadási terep felett ennek egész szélességében uralkodik, — és azért a nyújtott pályák mellett — (midőn tehát az átlövésnek valószínűsége megszűnik) aránytalanul több találatot fog előidézni egy vele egyenlő hosszúságú vonalban, mint a szemközt levő 50 lépésnyi összszélességű oszlopokban, mert éppen a lövedékek $\frac{1}{10}$ -ka, minthogy az első vonal 500 lépés hosszú, a közökre esik.

A nyújtott pályák természetében fekszik azonkívül az is, hogy — az itt javaslatba hozott alakzatnak esekély mélysége következtében — az élek felett elrepült lövedékek a végekre nézve is még a felnyúló ágnak viszonyát követik, azaz az élen a függőleges irányban ezélt tévesztett lövedékek nagyobb része nem 1—2 cm.-rel, hanem még sokkal többel fog a végek felett elmenni.

Ezen alakzatnak követelése általában csakis jelesb katonai írónk, mint Satti, Tellenbach stb. által felállított elveknek következménye. Az első sorban nevezett langeszű tisztnek nézete ez: „Az eszményileg legjobb alakzat a tűzben való hadmozdulat számára az volna, mely lehetőleg esekély arccal s egyszersmind lehetőleg esekély mélységgel bír“, s azonnal tovább: „Minél inkább esekély oszlopnak egyes keskeny éleiből áll a vonal, minél inkább meg van

tehát nagyobb köztérek által szakítva, minél inkább kerül az alakzat a vonalnak s az oszlopnak sajátosságos hátrányait s ezáltal egy semleges alakzatnak nemévé válik: annál kevesebb veszteségeket fog abban az ellenséges tűz okozni.“ A jelen kérdésben kitűnően támogatja e mondatot Tellenbach következő állítása: „Tűnyomólag vízszintes tűz mellett esekély a valószínűség, hogy a lövedékek felváltva elrepüljenek, s azok annál inkább mellettünk fognak elrepülni, minél keskenyebb a csapat. A mélység itt csak akkor hátrányos, ha a lövedékek nagy csapóerővel bírnak.“ „Ha a lőirány szerint állítjuk arezvonalunkat, akkor a tűz az oldal felé sűrűbb lesz, mint a mélység felé. A mélység ennélfogva csapóerő nélküli lövedékek ellen esekélyebb veszteségeknek van kitéve mint a szélesség.“

Ez idézések nyújtott rüppályákra s tűnyomólag ezélatlan tűzre nézve érvényesek, tehát mintegy az itt tárgyalt viszonyok számára irvak.

Minden oly ellenvetés, mely e részben felületes elmélkedés következtében hozatnék fel, könnyen megczáfolható. Scherff, Tellenbach stb. joggal utalnak arra, hogy a támadási tér nemcsak tisztán az arez felől, hanem a különféle harántos irányokból jövő lövedékek által is pásztáztatik. Így tehát ezen kis oszlopok oldalait aránylag kedvező találati lapoknak lehetne tekinteni; de ez ellenvetésnél nem szabad elfelejteni, hogy egy osztály, — legyen az vonalban vagy rendezken felállítva — még akkor is, ha az arcziránytól 45 fokig eltérő irányból jó az ellenséges oldaltűz, egyenlő találati lapot fog nyújtani azon okból, mert az ellenség által elfoglalt állást vonalnak tekintve, osztályunk vetülete azon mindig egyenlő hosszú lesz.

Az oszlop fogalma szerint megítélve pedig ezen alakzat kitűnő, már csak azért is, mert az a fegyver használása céljából természet szerű gyorsasággal redőzetesen fejlődhetik vonalba.

Az elméletileg oly nagy jogosultság mellett az egyedüli nehézség csak azon surlódásban fekszik, mely az erkülesi elemek által a gyakorlati kivitel tekintetében idéztetik elő (ugyanis az ellenség tűzében eszközlendő felfejlődés lehetőségének nehézsége). Minthogy pedig egy osztálynál válságos pillanatokban épügy észrevehető az egymás mögé zárkózásra való hajlam, mint azon törekvés, hogy a veszélynek tisztábban szeme közé nézhessen, (mert erkülesileg tekintve, az ismeretlen veszélynek van legnagyobb hatása) a legényesség kiképzésének oly módja volna elérhető, mely az őstűznek e két nemét egyidejűleg hasznára fordítaná, illetőleg fékezne.

Ha különben az első naptól fogva, melyen az újöncz a szórt harcsmódnak alakzatait kezdi tanulni, az itt javasolt alakzat mutat-

tatik és tanítatik mint olyan, melyben a támasapatoknak és tartalékoknak az ellenséges tűzben kizárólag kell mozogniok, — ha ő élénken tudja elképzelni azt, hogy ha a lövések az egész támadási téren egyenlően sűrűiek, az egymás mellé állított tíz alaktlábt sokkal több lövés fogja téveszteni, mint tíz egymás megé felállítottat, — ha kiképzetésének egész tartama alatt vezetője folyvást azon meggyőződést táplálja benne, hogy egy osztály a javasolt alakzatban csakugyan a legkevesebb veszteségeknek teszi ki magát: akkor komoly esetekben a fegyelem annál inkább könnyen fenntartható lesz, mert a szakaszparancsnok altiszteinek felével az oszlop élén van, míg az altisztek másik fele a véget képezi, az egyéniségnek összes emeltyűi tehát olyképp vannak alkalmazva, hogy az egyes embernek csak azon választása van, miszerint vagy előtteseinek gyors haladását kövesse, vagy pedig magát földre vesse. Hogy pedig egy vagy más gyávanak ez utóbbi tekintetben való kísérlete jelen alakzat közben kevésbé kedvező körülmények között tétetnék, mint a vonalban, az kézzelfogható.

Feltételezendő volna továbbá az oly tisztán testgyakorlati kiképzés, hogy a gyors és ütemszerű felkelés, a sebes mozgás nem túlságos távolságokra, s az ütemszerű lefekvés, melynél az egyes embernek nem párbuzamosan a menetirányt, hanem részűt kell fektüdnie, az alakzatnak physikai nehézségeit a minimumra leszállítaná.

Ennek összekötöttesbe kellene hozatnia a jelenkori fegyverhatás által kijelelt csapatkiképzetésre, melynél a lövészkiképzetésén kívül a fűsúly azon alakzatok betanítására fektetendő, a melyeket az új harczmód minden jól begyakorolt csapatnál igényel.

(Vége.)

SZEMLE.

A svájcei köztársaságot egy idő óta nagyon élénken foglalkoztatja Svájc erődítésének kérdése. Az ottani katonai lapok mostanában mind csak ezt fejtegetik. Így az „Allg. schweizerische Mil.-Ztg.“ is, melyből a következőket idézzük: „A fődolog az erődöket úgy emelni, hogy azok céljukat, mint zárgátak teljesen betölthessék, de a mellett az ellenség azokat távolból ne lövhesse s túlnyomó tűzérével szét ne rombolhassa. Minél szűkebb a mélyút, annál jobb. Oly erődök, melyek úgy építvők, hogy az ellenséget, ha ez az országúton előnyomulni akar, hátban lövöldözhetik, legjobban megfelelnek céljuknak. Szabadon álló védművek nagyobb távot és erősebb felfegyverzést igényelnek.

Az nem nagy baj, ha az ellenség a hegy zárgátait mellékutakon megkerülheti. Ha tűzérége nem követi, aligha merészlni fog a sikra alászállani.

Ha az erődökkel nem is lehet valamennyi országútat elzárni, mindazáltal egyiknek vagy másiknak elzárása által, az ellenség hadműködése lényegesen gátolva van.

Az elsánczolt védhelyeknél megkívántató, hogy központi fekvése legyen, arczban 4—5 órányira kiterjeszkedhessék, szárnyban támpontot találhasson s hátra felé biztos összekötő vonallal és biztos szállítással bírjon.

Mi nem vagyunk — úgymond — ama helyzetben, hogy oly nagyszerű erődöket teremthessünk, mint pl. Verona, Antwerp, Köln, Strassburg stb. Négy-öt erőddel be kell értnünk és szükség esetén tábori erődítés által kell magunkon segitenünk.

Minden egyes erődnek 18—24 nehéz löveggel (24 fontosakkal s néhány mozsárral) kell rendelkeznie s pár század, sőt egész zászlóalj hely-őrséget befogadnia.

Anyagszerű föleg föld lenne használandó; azonban a körülményekhez képest kőművek s vaskészlettek is alkalmaztathatnának.

Az erődöknek falazott küllejjel s fedett helyiségekkel kell bírniok s kútnak és lőporraktárnak sem szabad hiányoznia.

Nagyon kívánatos volna, ha önálló védművek megett, még egy belső védőv is lenne, mely ama téreket biztosítaná, hol a raktárak

és gyárak vannak s ahol a csapatok is táboroznának. Ily belső védővek mindenesetre nagy munkába kerülnének, de a körülményekhez képest oly helyet lehetne kiválasztani, a hol a természet már magában ily belső védővet képez, s az néhány üteggel lenne biztosítandó.

Szükség esetén az ily belső védővet tábori futóárok pótolhatná.

Megjegyzi itt értekező, hogy Svájc erődítését nem szabad más államok rendszere szerint eszközölni. Svájc erődítményét nagyban az Alpok képezik. Elég a fővölgyeket s az összekötő vonalakat elzárni, hogy a svájcei egy nagy kiterjedésű erődítményre tehesenek szert. A völgyeknek sikokra nyíló szorosai a kirohanó kapukat képezik, melyeken át újra támadólagos állás foglalható.

Ohajjandónak véli értekező egy erődített tábor létrehozását is; nem azért, mintha abban a meggyőződésben élne, hogy védelegesen állapotban a svájcei erre szorítkozhatnak; de mert, ha az ellenség seregeket visszanyomja, itt a sereg zöme menhelyet talál s az ellenség nagy része e pont felé vonatnék.

Itt a sereg nemzetőrökkel is erősíthető lenne.

Központi fegyverhelyre nézve felemlíti, hogy különböző időkben többször képezte vita tárgyát, hogy vajon hol lenne erre a legalkalmasabb pont. A legtöbben az Ursera völgyét (és a Gotthardt, melynek hadászati fontossága kétségen kívüli) ajánlották.

Kivánatos volna szerinte a Reusz és Tessin völgyének egy-egy erőddel való elzárása.

Tulajdonképi központi helyül a Gotthard kissé magas lenne s a szükségletek (még a fa is) nehezen lennének beszerezhetőek.

Némely terv szerint a tó és hegyek által a válagtól elzárt unterwaldeni és urri cantonok lennének megerősítendőek. Igaz, hogy ez nem kerülne sokba. De nehezen lehetne onnan nagyobb tömegben támadásra menni át.

Javasolták még a Birgenstock erődítését is. Wieland ezredes és Dufour tábornok ellenben Luzernt tarták hadászati tekintetben központi helyül a legalkalmasabbnak, mint a melynek sok előnye van. Ugyanis a belső záróvet az Emme és Reusz vize képeznék; az erődök Rothenbergig előretolatlanak s a Pilatus kifutásaitól a Zuger taváig érnének. A hát és a szárny védve vannak s a körülzárolás lehetetlen.

Értekező amaz ohajjtását fejezi ki: vajha ily központi hely Svájc szívében, azaz közepén esnék s a Gotthard-pálya közelében vagy magán ezen lenne. Ekkép, szükség esetén, az élelmezés Olaszországból eszközölhető volna.

A mostani politicai viszonyok között úgy véli czikkíró, hogy Svájcnak nyugati határait kellene először megerősíteni, különösen a Rajna-átkelés Baselnél főfigyelmet érdemel, a mennyiben ez egy francia hadseregnek kirohanási kapu gyanánt szolgálhatna déli Németországra.

Az a veszély, hogy Németország Baselen át nyomulna Franciaországba, nem látszik valószínűnek, noha a francia szaklapok e feletti aggályokat is kifejezik.

Elégséges lenne a Baselnél való átkelés megakadályozására két erőd emelése, az egyik Chrischonán, a másik Binningennél.

A „Vedette“ ez évi 18-ik számában az osztrák-magyar közös hadsereg újjászervezésére vonatkozó tervzet jelent meg, mely annyival inkább érdekes, miután — mint tudva van — a hadseregnek újjászervezésén — honvédségi viszonyainkkal szoros összeköttetésben — illetékes körökben már régibb idő óta dolgoznak.

A tervzet alapját két főszöve képezi, ugyanis:

- a) a gyors mozgósítás, és
- b) minden egyes részében egyöntetűség.

Mi a mozgósítási képességet illeti, a hibásan tartalékosztagoknak nevezett részeknek a hadrend keretébe való felvétele iránt kellően gondoskodva nincs.

Egyöntetűsége nézve a netovább el van érve, miután az egyes seregrészek szervezésében észlelt össze-vissza való kúszaltságot egy katona sem fogja tagadni.

A hadseregnek újjászervezése tehát a legegyszerűbben akként tervezetik, hogy:

a jelenleg fennálló sorgyalog-ezredek mindegyike két tábori ezredbe osztassék, ezredenként négy századból álló három zászlóaljba tagozva.

E két tábori ezred egy gyalog-dandárt képezzen.

Mint tudva van, jelenleg egy sorgyalog-ezred négy századból álló három tábori, továbbá a tartalékezredet képező két szintén táborinak nevezett zászlóaljból és egy kiegészítészászlóalj-keretből áll, mely utóbbinak hivatása, hogy nagyobb erőmegfeszítés esetében a tartalékezredet négy századdal mint annak harmadik zászlóaljja kövesse; a visszamaradó 5-ik század pedig a kiegészítési teendőket átvegye. Minthogy háború esetében az ellenség legyőzésére szükséges valamennyi erőt egyezre alkalmaszása hozni s emélfogva a gyalog ezredek (6-ik) kiegészítési zászló-

alját is már az első vonalban mozgósítani kell: kétséget nem szenved, hogy a kiegészítési zászlóalj-keretre minden mozgósításnál az ezred több részével egyszerre lenne szükség. A gyalogezredek tervezett mozgósítása a jelenlegi szervezeten e szerint nem változtatna, minthogy a béke idején megosztott parancsnokságok mozgósításkor szám- és minőség tekintetében csak nyerhetnek, különösen, ha ezenkívül még egy dandárba egyesítésök is megtartatik. Utóbbi körülmény, t. i. a tervezett két új ezrednek egy dandárba egyesítése, már csak a közszellemet illetőleg, de különösen a nyelv végett oly fontos tényező, hogy mindenki, a ki a közös hadsereg viszonyait ismeri, a szervezetnek ezen változtatásában a sokféle hátrányok gyökeres javítását előre beláthatja.

A költségvetés minden esetre szaporodnék. De miután a jelenlegi 70 főből álló századlétszámmal harcászati gyakorlatokat épen oly kevésé lehet végbe vinni, mint 60 fővel, a létszám szádonként utóbbi számra lenne szállítandó, s gyakorlati célokra, valamint a harcászati kiképzetésnél, két századból egy alakítandó.

A 80 sorgyalogezrednek 160-ra osztása által a jelenlegi hadkiegészítési kerületek kikerekítése változást nem szenvedne, mert az ezredek hadkiegészítési parancsnokságait dandár-kiegészítési bizottságokra lehet változtatni, melyek a hadkiegészítési ügykezelést egészen a jelenleg meghatározott mód szerint vezetnék. E bizottságok teendője béke-szolgálatnak lenne tekintendő, s egy százados, egy alantós tiszt és három altiszt munkaségéből alakulva, a dandár-parancsnok közvetlen vezetése alá helyeztetnék és a sorozóbizottságokhoz, továbbá a szemlékhez csapattisztek állnának rendelkezésre; szóval a dandár-parancsnok egyúttal hadkiegészítési parancsnok is lenne; anélkül, hogy annyi időt rabló oknélküli írással terhelhetnék, mint a jelenlegi hadkiegészítési parancsnokságok.

A nagyobbítási készletek raktárai ezredenként elválasztva saját állomásuk székhelyén állíttatának fel és az ezredek zenekara dandár-zenekarrá lenne átváltoztatandó.

A 160 gyalog-ezred hadrendi beosztása pedig következőleg volna módosítható:

- 80 gyalog-dandár;
- 40 gyalog-hadosztály;
- 20 hadtest.

A műszaki csapatokon kívül jelenleg van

- 40 vadász-zászlóalj;
- 41 lovas-ezred;

13 táborig tűzér-ezred, továbbá ezen fegyvernemek tartalék csoportozatai.

A vadász-zászlóaljakból minden hadtesthez kettőt beosztva, azok száma megfelel a hadtestek számának.

A lovas ezredek a vadászokhoz hasonló módon lehetne a hadtestekbe beosztani; minthogy azonban a lovasság szaporítása mulhatlanul szükséges, egyelőre a 41. ezredbe beosztott 246 lovas századból 60 ezredet lehetne alakítani.

Ezek három ezredenként lovas dandárokba egyesíttessenek s így minden hadtesthez egy lovasdandár lenne beosztható.

A 13 táborig tűzér-ezred hadi lábón, 13 úteggyel számítva, 169 úteggel áll. Hogy a tűzér-séget a sereg szervezésével összhangzásba hozni, valamint annak további szaporítására az alapot megszerezni lehessen, itt is a lovasságnál megírt mód szerint kellene eljárni.

A 13 ezredből 20 ezredet lehet alakítani, ezredenként 8 löveggel álló 8 úteget számítva s minden hadtesthez egy tűzér-ezredet beosztva.

A törzsesapatok a tervezett szervezési viszonyoknak megfelelőleg lennének kiállíthatók és pedig a gyalogság a vadászcsapatok kiegészítési osztagaiból, miután a póttartalék hozzáadásával minden vadász-tartalék századból könnyen 150 emberből álló két század törzsgyalogságot lehetne kiállítani. Ha minden lovas ezredből egy szakasz elvétetik, akkor a 20 hadtest hadiszállás, és a 40 hadosztály törzsszállás szükséglete a törzslovasságot illetőleg fedeztetik, miután a még hiányzó négy lovas századot pótolni oly nehéz körülmény nem volna, minthogy a lovasság ügyis nagyszámú póttartalék felett rendelkezik.

Ezen főbb vonások képezik a közös hadsereg újjászervezésére vonatkozó tervvázlatot, mely folytatásában a honvédségekről azt mondja, hogy a honvédségek beosztásáról szólani felesleges. Azon tényállás, hogy sem innen, sem túl a szervezésnek biztos alapja nincs, továbbá a szolgálati nyelv lelketlen szétszakítása eléggé hangosan bizonyítja, hogy a honvédségeknél mint az osztrák (?) haderő közreműködő részeinek gyakorlati alkalmazása lehetetlen. Ha a honvédség egy háborúban közreműködni hivatva lenne, ez — a tervező véleménye szerint — csak úgy történhetnék meg, hogy a honvédség egyes osztagjai a dandárok megerősítéséül azokhoz utaltassanak; de elkülönített viszonyban soha! A költségekről megemlékezve, a dandárnokokat ezredesekkel, az ezredparancsnokokat alezredesekkel véli helyettesíteni, s azt mondja: hogy ha egy zászlóalj minden ezredben a törzstiszti előléptetésre minősített százados által vezényeltetik, ezáltal

talán még a szolgálat is nyerne; sőt azt hiszi: hogy ha a már 2 évet szolgált legénységből a téli hónapokra 20 ember minden gyalog századtól szabadságotlatik, a kiképzetés nem szenvedne. Ekként 900,000 frtot remél megtakarítani.

Az „Esercito“ utóbbi számai az olasz hadseregnek 1873—74-iki állapotáról; Romának 1870-ben történt bevételéről; a porosz fővezérkari főnökről értekeznek. A különböző, régibb századok véleményei a vezérek választásáts ezek tulajdonságait illetőleg, ugyanabban szintén igen érdekes olvasmány, valamint amaz elmékedés is, mely az árkász-osztályoknak a gyalogságnál való beosztását illeti.

A „Cronaca militare estera“ az 1874-diki hadi expedíciókról s a spanyol polgárháborúról igen avatott tollal ír s egy cikkben tizetesen értekeznek ama vívmányokról, melyeket Ausztriában a tábori tizérségi anyagszerekre nézve, tett javítási kísérletek eredményeztek.

A „Rivista militare italiana“ martiusi füzetének főbb cikkei a czéllövésről s a dzsidának és karabélynak a lovasságnál való egyesült hatásáról értekeznek.

A „Giornale d' Artigleria e genio“ legutóbbi füzetének tartalmát a következő cikkek képezik: 1. a laktanyak természetes ventilációja; 2. az új angol tábori tizérség; 3. észrevételek a Németország erősítésénél alkalmazott érczhidakról; 4. tanulmány Anglia tizérsége és erősítéséről 1872-ben.

A „Naval science“ aprilisi füzete a gőznek a hadi és kereskedelmi tengerészetnél való alkalmazásáról elmékedik s egyszerűs-mind Oroszország új rendszerű vértés hajóiról.

A „Revue d' Artillerie“ martius havi tartalmát képezik: a külföld legkitünőbb hídkészületeinek leírása; német hídkészületek; ama szabályok megállapítása, melyek szerint a lóvés helyesítésének történnie kell, ha az iránypont látható; az 1866-dik év tizérségi harcászata.

A „Journal des sciences militaires martiusi és aprilisi füzeteinek tartalma: „egy pillantás a kötelezettségekre és a harci szellemre;“ „lovassági szolgálat a táborban;“ „menelési harcászata;“ „az 1866-diki évi hadjárat Olaszországban;“ „történelmi dolgok a gyalogsági tüzelésről s annak befolyásáról a harcászati alakulásokra s az ütközet folyamára;“ „az 1870—71-diki háború;“ „előzetek, hadműködések Elsassban.“

— Új ágyú n a s z á d o k a R a j n á n . E napokban szemlélte meg a német császár amaz ágyúnaszádokat, melyeknek feladata lesz a Rajnán netalán megkísérlendő ellenséges átkelésnek akadályozása. Vilmos császár a legnagyobb meglegedését nyilvánítja az e naszádokkal tett kísérletek után, melyeknek állandó állomási helye Coblenz lesz. Az egyik: „Rajna,“ a másik „Mosel“ nevet kapott. Ezek vas monitorok; fedélzetök csak alig emelkedik ki a víz tükre felett. Csupán a forgótorony és a vértezett géphelyiség van a fedélzeten. A forgótoronyban két egyenközüleg tüzelő 12 centimeter ürméretű hátultöltő löveg van, melyek meglehetősen könnyen kezelhetők s mindegyikhez négy-négy ember van adva. Mindegyik naszád az elő-, közép és hátsó térre oszlik. A fedélzetnek elől és hátul oly üregei vannak, melyek a víz felszíne felett alig egy lábnyira látszanak, s vízzel megtöltetvén, ez által a hajónak a vértezett feléig való lesüllyesztése eszközölhető.

A közép tér tíz hüvelyk vastag vasvérttel van borítva. Ebben elől vannak a parancsnok, a tiszték és a legénység lakásai, közepben a torony alsó részében a csavarszerkezet, hátul pedig két önálló, 80 lóerejű gép és a közlekedési hely a csavarhoz. A torony két fogantyú által forgatható. E monitorok hossza, orruktól a hajófarkig 46 meter, három lábnyi mélyen járnak és kéményeik távesövekkel látvák el, melyek ütközetkor bevonhatók.

Még e nyár folyamában el lesz döntve, hogy építsenek-e vagy nem több ily ágyúnaszádót, melyekből aztán egész hajóraj képződnek. E két monitoron kívül Németországnak még több ily szétszedhető ágyúnaszádja van, melyek 1870-ben az Orleansnál vívott második csata alkalmával estek zsákmányul. Az utóbb említett francia naszádok vértézete 5 centimeter vastagságú, sőt ott, a hol a lövegek állanak, 8 centimeter s negyven lóerővel bírnak, 16 vagy 24 centimeter ürméretű löveggel látvák el s egy könnyű tábori löveggel, illetőleg mitrailleuse-zel s 26—40 emberrel rakhatók meg.

A „Spectateur militaire“ mártius havi füzete következő cikkeket tartalmaz.

1. Az 1870—71-dik évi háború napról napra leírva, báró Du Cassetól (9-ik és utolsó cikk).

2. Expedíció Chinába — Chenü orvostól (2-ik cikk). Főleg csak orvosok számára írt cikkek, melyben részletesen le van írva, mi-féle betegségek fordultak elő leginkább a seregnél, minő befolyással volt az idegen és meg nem szokott éghajlat a legénységre s végre mi-féle gyógyszerek mutatkoztak legsikerteljesebbeknek az egyes betegségek ellen.

3. Turenne hadjáratai Elsassban, még közzé nem tett iratok után Chopin Henriktől (2-ik cikk).

4. A belga gyalogság új gyakorlati és hadozati szabályzatnak rövid ismertetése. De Corlaytól (1-ső cikk).

5. Az osztrák-magyar hadsereg (folytatás).

6. A hosszölvegek és röppályájuk (folytatás).

7. Havi szemle.

Április havi füzetében a következő cikkek vannak:

1. Tanulmány 1870—71-ben történt vereségeink oka felett. Báró Du Cassetól.

E cikk részletesen és körfilményesen leírja mindazon okokat, melyek e háború szerencsétlen kimenetelének okozói valának, és a legnagyobb összintességgel tárja fel a viszonyokat, melyek Franciaországban a hadjárat előtt uralkodtak. Legnagyobb részben ugyanazt említi fel, mi a hadjárat porosz részről történt hivatalos leírásában is található, kitéve, hogy mennyire el volt hanyagolva Franciaországban a szomszéd államok seregeinek tanulmányozása, mily lehetetlen rendetlenség uralkodott az adminisztráció minden ágában.

2. Expedíció Chinába Chenü orvostól (3-ik és utolsó cikk).

4. Turenne hadjáratai Elsassban, még közzé nem tett iratok után Chopin Henriktől (3-ik cikk).

4. A belga gyalogság új gyakorlati és hadozati szabályzatának ismertetése. (2-ik cikk) De Corlaytól.

5. Havi szemle.

A m. k. honvédségben f. év április 1-től előfordult személyi változások.

Legfelsőbb elhatározások folytán történt változások:

Ő cs. és ap. kir. Felsőlegfelsőbb elhatározásával: főszertartás-mesterét kéthelyi gr. *Hunyady Kálmán* szab. áll. honvéd lovas ezredet tábornokká legkegyelmesebben *kinevezni* méltóztatott; *Lukács* Ede honv. lov. őrnagyot s a központi lov. tiszti és tiszképző iskola parancsnokát, jelen alkalmazásától *felmenteni*, s a 3-ik lov. ezred ideiglenes parancsnokává *kinevezni*, és helyébe az említett központi lov. iskola parancsnokságával: felső-kubini *Kubinyi János* honvéd gyalog alezredet — ideiglenes minőségben — legkegyelmesebben *megbízni*; *Kabos* Károly honvéd őrnagynak — s a küküllői 25-ik zászlóalj parancsnokának — f. é. május hó 1-jével történendő végleges nyugdíjaztatását legkegyelmesebben *elrendelni*; dobói *Dobay József* honvéd ezredet s a pozsonyi IV-ik honv.-kerület parancsnokát, ezen alkalmazásában való megmaradás mellett — később meghatározandó ranggal — tábornokká legkegyelmesebben *kinevezni* méltóztatott. Ő cs. és ap. kir. Felsőleg, 1875 ik évi április hó 28-án Slanóban kelt legfelsőbb elhatározásával, a magy. kir. honvédségnél 1875-ik évi május hó 1-től számítandó ranggal legkegyelmesebben *kinevezni* méltóztatott. I. A tetteleges állományba: a gyalogságnál: ezredesek k é: *Mészey György* alezredet s a 65-ik zászlóalj parancsnokát, jelen alkalmazásában való megmaradása mellett; nyáregyházi bró *Nyáry Adolf* alezredet s *József* Főherczeg ő cs. és kir. Fensége a honvédség főparancsnoka személye mellett szolgálatot tevő kamarást, jelen alkalmazásában való megmaradás mellett; alezredesek k é: mádi *Kovács György* őrnagyot s a 66-ik zászlóalj parancsnokát; *Györgyevics György* őrnagyot s a 86-ik zászlóalj parancsnokát; *Kerlitz* Dénes őrnagyot s az 58-ik zászlóalj parancsnokát, — és *Jelentsik Vincze* őrnagyot s a honvédelmi ministerium I-ső ügyosztálya vezetőjét; valamennyit jelenlegi alkalmazásukban való megmaradás mellett; őrnagyok k á: *Barié* Svetožár a Cezarevitsch Sándor orosz nagyherczeg és trónörökös nevét viselő 61-ik gyalog-sorezredbeli őrnagyot egyuttal a 80-ik zászlóalj parancsnokává; *John Emil* az I. Vilmos német császár és porosz király nevét viselő 34. gyalog-sorezredbeli őrnagyot, egyuttal a 49-ik zászlóalj parancsnokává; továbbá: következő I. osztályu tetteleges állománybeli honvéd századosokat: dannenfeldi lovag *Pittoni* Miksát, egyuttal a délsomogyi 69-ik zászlóalj parancsnokává; *Steiner* Edét, egyuttal a torontál-temesi 16-ik zászlóalj parancsnokává; *Farkas Györgyöt*, egyuttal a békés-bihari 19-ik zászlóalj parancsnokává; *Azmann* Vinczét, egyuttal as ipolysági 62-ik zászlóalj parancsnokává és *Kuzmanovics* Sándort; I. oszt. századosok k á: *Adler* Sándort az Albrecht főherczeg nevét viselő 44. gyalog-sorezredbeli századosot, *Turek* Lajos I. osztályú szab. áll. honvéd századosot; továbbá: következő II. oszt. tetteleges állománybeli honvéd századosokat: *Grossinger* Lajost, *Sertié* Manót, *Novák* Lajost, *Mandú* Józsefet, vörösvári *Vidma* Róbertet, *Clair* Gyulát, *Molnár* Kálmánt, *Bernolák* Károlyt, mátyásfalvi *Matyasovszky* Farkast, *Pascu*

Sándort, kis-jeszei *Jeszenszky* Istvánt, *Sassy* Frigyes, *Duthák* Károlyt, *Popovics* Jánost, szokoláci *Boxichevich* Lajost és gleichenwieseni br. *Bibra* Frigyes; II. oszt. századosokká: következő tetteges állományú honvéd főhadnagyokat: *Óry* Bélát, *Horváth* Józsefet, *Vagner* Károlyt, *Csesznák* Benőt, botházi *Szarvady* Pált, *Vranesevič* Emilt, szentbenedeki *Organós* Zsigmondot, *Seidl* Edét, *Taubler* Józsefet, aggteleki *Bujanovics* Kornélt, *Badosevič* Fedort, *Robelly* Lajost, *Teubel* Jánost, *Beregh* Lajost, sarkadi *Nagy* Károlyt és *Rónay* Gusztávot; főhadnagyokká: faji *Fáy* Ákos szab. áll. honvéd főhadnagyot, *Dorner* Lajos, Rudolf főherceg és trónörökös nevét viselő 19. gyalog-sorezredbeli főhadnagyot; továbbá: következő tetteges állományú honvéd hadnagyokat: *Csongor* Mórt, *Szegliffy* Agostont, *Kerty* Józsefet, *Bütera* Gézá, *Tájkerty* Miklóst, *Mazurán* Mártont, *Kindlovics* Jánost, *Hosszúfalussy* Gyulát és *Kárpáthy* Kamil; hadnagyokká: következő tetteges állományú honvéd hadapródokat: *Steiner* Gábort, *Könyáthy* Istvánt, *Kirchbaum* Zsigmondot, *Palatinus* Józsefet, *Székelly* Lajost, *Engelér* Ferenczet, *Popputh* Pált, *Nikoliev* Demetert, *Gouth* Ferenczet, *Dullesko* Sándort, *Preinreich* Károlyt, *Deutsch* Edét, *Németh* Lajost, *Ell* Gyulát, *Lomáreci* Ivánt, *Pérchy* Sándort, *Papp* Károlyt, *Takács* Jánost, *Roos* Ignácot, *Vitányi* Eleket, *Baykó* Pétert, *Údvardy* Ferenczet, *Bagossy* Bélát, *Krieger* Kálmánt, *Kelcz* Gézá, *Dumitrán* Abrahamot és *Aray* Pált. A lovaságnál a lezredessé: *Kutassy* Ignác lovas őrnagyot s a 7. honvéd lovas-ezred ideigl. parancsnokát, ezen alkalmazásban való megmaradás mellett; századosokká: *Sváczer* Gábor a gróf Clam-Gallas nevét viselő 16-ik huszárezredbeli századost; továbbá: következő tetteges állományú honvéd lovas főhadnagyokat *Zgorszky* Zsigmondot, *Buday* Józsefet és *Szöllősy* Kálmánt; főhadnagyokká: *Szemere* Pál főhadnagyot s magy. kir. testőrt és nagyjókai *Farkas* Vincze a III. Frigyes Vilmos porosz király nevét viselő 10. huszárezredbeli főhadnagyot; továbbá: következő tetteges állományú honvéd lovas hadnagyokat: hakbeili lovag *Heincemann-Frasanelli* Holofernst, *Czeck* Ernőt, *Hegedűs* Nándort, *Kürthy* Antal, *Dörner* Ferenczet és *Mold* Mihályt; hadnagyokká: *Stanič* Simon a gróf Wallmoden Gimbörn nevét viselő 5. sz. dzsidás ezredbeli hadnagyot; továbbá: következő tetteges állományú honvéd lovas hadapródokat: *Losdorfer* Ferenczet, *Tóth* Ferenczet és *Csodányi* Gézá. A kezelő tisztii állományba: II. oszt. százados-kezelőtiszteket: *Edey* Istvánt, *Pálmay* Constantint, *Toldy* Lipótot és *Fodor* Miklóst; főhadnagy-kezelőtiszteket: *Jónás* Samu szab. áll. honvéd főhadnagyot; továbbá: következő tetteges állományú honvéd hadnagy-kezelőtiszteket: *Nabrócsky* Jánost és *Mihalovics* Gábort; hadnagy-kezelőtisztekké: *Vadas* József szab. áll. honvéd főhadnagy-kezelőtisztet; továbbá: *Vanyur* Flóris és *Tóth* János honvédtörzsmestereket. II. A szabadságot állományba a gyalogságnál: II. oszt. századosokká: következő szab. áll. honvéd főhadnagyokat: *Lipthay* Jánost és *Gruber* Károlyt; főhadnagyokká: *Sprung* Emilt, *Bárczy* Istvánt, báró *Friesenhof* Gergelyt, *Cselme* Bélát, *Fekete* Mártont, *Lárencz* Albertot, sziraki és muhorai *Muhoray* Bélát, *Békessy* Antal, *Urbanecz* Vilmost, fűzi *Fűzy* Istvánt, *Nagy* Gábort, *Szerviczky*

Ödönt, *Strenádt* Manót, *Demeter* Dénest, *Kelemen* Lajost, *Bródy* Jánost, *Kont* Jánost, hilibi idősb *Gál* Domokost és *Cvetkovics* Sándort; hadnagyokká: következő szab. áll. honv. hadapródokat: *Ivanovich* Sándort, *Rosenzweig* Lipót, *Szöcs* Józsefet, *Schafhauser* Józsefet, *Adamovics* Vilmost, *Mezey* Mihályt, *Nesselfeld* Győzőt, lehető *Lehoczky* Jenőt, *Karácsonyi* Lászlót, *Plech* Pétert, *Markovics* Ödönt, *Gábor* Pétert, *Sipos* Gábort, *Derlik* Fülöpöt, *Kovács* Antalt, *Fink* Gyulát, *Publik* Ernőt, *Várady* Józsefet, *Balázs* András, *Horn* Vilmost, *Heresbacher* Józsefet, *Záhorszky* Kálmánt és *Regdon* Lajost. A lovaságnál: őrnagygyá pazonyi *Elek* Gusztáv, szab. áll. lov. századost; főhadnagyokká: következő szab. áll. honv. lov. hadnagyokat: *Schulcz* Istvánt, gróf *Bombelles* Károlyt, horváti *Horváthy* Albertet, ináncsi *Papp* Kálmánt és *Makray* Aladárt; hadnagyokká: következő szab. áll. honv. hadapródokat: *Telbisz* Károlyt és *Hody* Jenőt. A kezelőtiszti állományba II. oszt. százados-kezelőtisztté: *Frank* Károly szab. áll. fhadnagy-kezelőtisztet; hadnagy-kezelőtisztté: *Szadk* Pál honvéd tizedest. Végre: Ó csás. és ap. kir. áll. Felsőge, ugyanazon legfelsőbb elhatározásával: *Bazarabich* Vincze alvezredes, gróf *Pongrácz* Károly őrnagy, és *Maximovics* Sándor százados részére: a rangot fenntartani méltóztatott. Ó cs. és ap. kir. Felsőge, 1875. évi április hó 28-án Slanóban kelt legfelsőbb elhatározásával, a magyar honv. gyalogság szab. állományában legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott: főhadnagyokká: *Hostinek* Ferenc közös hadseregbeli nyugdíjazott főhadnagyot, és *Pflug* Gyulát; hadnagygyá: *Stojanović* Fülöp, gróf *Jellačić* nevét viselő 69-ik gyalog-sorezredbeli tartalékos hadnagyot. Ó cs. és kir. ap. Felsőge 1875. évi április hó 28-án Slanóban kelt legfelsőbb elhatározásával a magyar honvédségnél: *Keresztes* Károly I. oszt. százados-hadbíró, őrnagy-hadbíróvá, *Tomassich* Mátyás és *Spilenberg* István, hadnagy-hadbíró-gyakornokokat — és pedig utóbbi Barthalos István hadnagy-hadbíró-gyakornok részére való rangfenntartás mellett — főhadnagy-hadbírákká legkegyelmesebben kinevezni. A honvédség szabadságot állományában főorvosokká, főhadnagy jelleggel legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott: Dr. *Liptay* Sándor, Dr. *Sebők* Antal, Dr. *Klein* Simon és Dr. *Lázár* Albert honvédkételes orvos-tudorokat.

M. k. honvédelmi ministeri rendeletek folytán történt változások:

Áthelyeztettek: *Bolics* János várakozási illetékel szabadságot lovas százados — az újonnan megtartott felülvizsgálat alapján — f. évi április 1-ével a végleges nyugdíjas állományba; *Czigány* János lovas-hadnagy az 1-ső lovaszred 1/1 századától a 3-ik lovaszred 3/6-ik századához; *Mezőssy* Gyula hadnagy a 67-ik zászlóaljtól a 40-ik zászló-aljhoz; *Mátray* Sándor tetteges állományú fhadnagy-kezelőtiszt, a honvédelmi ministerium számvevőségénél teljesített szolgálatától való felmentetése mellett, a 76-ik zászlóaljtól a 78-ik zászlóaljhoz; *Ambrus* Gergely szab. áll. hadnagy a 25-ik z.-aljtól a 30 z.-aljhoz; *Krászonyi* Ferenc 63-ik z.-aljbéli tette. áll. hadnagy, ugyanazon z.-alj szabadságot állományába; *Orel* Géza 72-ik z.-alj-

beli tétl. áll. hadapród ugyanezen zászlóalj szabadságot állományába. A tiszti rendfokozatról történt leküszönést elfogadva, honvédtiszti állásuktól saját kérelmekre felmentettek: *Pavic* Adám 91-ik z.-aljbéli szab. áll. főhadnagy; *Abt* Ede 17-ik z.-aljbéli szab. áll. főhadnagy; *Frigyér* Imre 18-ik z.-aljbéli szab. áll. főhadnagy; *Molnár* József 10-ik lovas ezred 3/31. századbéli szab. áll. honvéd főhadnagy; *Njegován* Péter 87-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd főhadnagy; *Toleé* Gyula 64-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy; s egyúttal nevezett mint honvédköteles, törvényszabta védkötelezettségének tartamára, az 59-ik z.-aljhoz mint közhonvéd osztatot be; *Br. Györffy* Árpád 27-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy; s egyúttal nevezett mint honvédköteles, törvényszabta védkötelezettségének tartamára, a 20-ik honvéd z.-aljhoz mint tiszteletbeli tizedes osztatot be. Áthelyezettek: *Gr. Teleky* Domokos 9-ik lov. ezred $\frac{1}{12}$. századbéli szab. áll. lovas százados — mint egész rokkant — a szolgálaton kívüli viszonyba; *Devics* Nándor 75-ik z.-aljbéli főhadnagy, folyó évi május hó 1-vel a végleges nyugdíjas állományba; *Neuhöld* Alajos hadnagy-kezelőtiszt, a 63-ik z.-aljtól a 15-ik z.-hoz; *Raichl* Ignác sz. áll. hadapród, az 1-ső z.-aljtól a 23-ik z.-aljhoz; *Darvas* Sándor szab. áll. honv. hadbíró gyakornok, — a m. k. pozsonyi IV-ik honvéd kerületi hadbírószághoz való beosztással — a tetleges állományú hadbírói állományba. A tiszti rendfokozatról történt leküszönést elfogadva, honvédtiszti állásuktól saját kérelmekre felmentettek: *Zríncsik* Nándor 84-ik z.-aljbéli sz. áll. százados-kezelőtiszt; *Dobronyi* Ödön 1-ső z.-aljbéli szab. áll. hadnagy-kezelőtiszt; s egyúttal nevezett törvényszabta honvédkötelezettségének tartamára mint közhonvéd az 50-ik zászlóaljhoz osztatot be; *Thury* Sándor 43-ik z.-aljbéli tétl. áll. hadnagynak folyó évi május hó 1-étől számítva, illeték nélkül, egy év tartamára szabadság engedélyeztetett. Áthelyeztetek: *Órgróf Palavicini* Hypolit lov. százados s honvéd főparancsnoksági parancsőtiszt — saját kérelmére — ez utóbbi minőségétől való felmentése mellett, a honvéd főparancsnokság állományából, a 2-ik lovas ezred 2/33-ik századához; *Dániel* Béla lov. százados, a központi honvéd lovas tiszti és tisztekepző iskola állományából — honvéd főparancsnoksági parancsőtisztté való egyidejű kinevezetése mellett — a honvéd főparancsnokság állományába; *Bottlik* Márton százados, a 85-ik z.-aljtól a 16-ik z.-aljhoz; *Bajcsy* Adeodat 54-ik z.-aljbéli szab. áll. százados — mint egész rokkant — a szolgálaton kívüli viszonyba; *Vörös* Sándor hadnagy-segéd-tiszt, a dévai csatáriskolába segéd-tisztül való egyidejű kivezényeltetése mellett, a 11-ik z.-aljtól a 30-ik z.-aljhoz; *Sinkovics* Mihály hadnagy, zászlóalj-segéd-tiszti minőségben, a 7-ik z.-aljtól a 11-ik z.-aljhoz; *Lépes* Ödön hadnagy-zászlóalj-segéd-tiszt, ezen minőségétől való felmentése mellett az 50-ik zászlóaljtól a 44-ik zászlóaljhoz; *Katona* Mór szabadságot állományú hadnagy 21-ik zászlóaljtól a 72-ik z.-aljhoz; *Dr. Altschul* Henrik 12-ik z.-aljbéli tétl. áll. főorvos ugyanezen zászlóalj szabadságot állományába. A tiszti rendfokozatról történt leküszönést elfogadva, — honvédtiszti állásától saját kérelmére felmentetett: *Gábrilyi* József 2-ik lov. ezred 1/20. századbéli tétl. áll. lov. százados. Kineveztetett: *Füry* István szab. áll. hadnagy, a II-ik honvédkerületi hadbírószághoz

hoz való beosztással — honvéd hadbírógyakorokká. Áthelyeztettek: *Borffy* Jenő hadnagy az 56-ik zászlóaljtól az 51-ik zászlóaljhoz; *Graetz* Sándor tetleges állományú hadnagy-kezelőtiszt — a honvédelmi ministerium számvevőségénél teljesített szolgálatától való felmentése mellett — a 49-ik z.-aljtól a 65-ik z.-aljhoz. Beosztott: *Leszczinszky* Lajos, várakozási illetékekkel szabadságot honvéd főhadnagy — a 35-ik zászlóaljhoz való végleges áthelyezése mellett — 1875-ik évi május hó 1-ével, tényleges csapatszolgálatra; Ő es. é. s ap. kir. F. e. l. s. é. g. é. n. e. k. f. é. ápril hó 28-án Slanóban kelt legf. elhatározásával a magyar kir. honvédség állományába kinevezett tisztek rend- és rangsorozatukhoz képest összetes állományban kivezényelt helyekre soroltatnak — illetőleg a legfelsőbb elhatározással kinevezett 2. törzstiszt zászlóalj-parancsnok kivételével — következők ép osztatnak be: a gyalogságnál: *Baric* Svetozár őrnagy, 1869-ik évi decz. hó 3-tól számítandó ranggal, Janik Rezső és Somody János őrnagyok közé sorolva; *John* Emil őrnagy, 1873. évi nov. hó 1-től számítandó ranggal Bauer János és br. Gaál Nándor őrnagyok közé sorol; *Adler* Sándor, 1-ső osztályú százados, 1866. évi május hó 12-kén számítandó ranggal br. Pászthory Árpád és Vörényi Samu századosok közé sorolva — a 29-ik zászlóaljhoz; *Turek* Lajos 1-ső osztályú százados, a 47 z.-aljhoz; *Foy* Akos főhadnagy — egyelőre a honvédelmi ministeriumba való vezényeltetése mellett — az 59-ik zászlóaljhoz; *Dorner* Lajos főhadnagy, 1874. évi május hó 1-től számítandó ranggal — Sera Tamás és Winkler Sándor főhadnagyok közé sorolva — az 52-ik zászlóaljhoz; *Hosinek* Ferencz, szab. áll. főhadnagy, 1866-ik évi július hó 4-től számítandó ranggal a főhadnagyok között elsőnek sorolva — a 91-ik zászlóaljhoz; *Pflug* Gyula, sz. áll. főhadnagy, — 1875. évi május hó 1-től számítandó ranggal — a főhadnagyok között utolsónak sorolva a 85. z.-aljhoz; *Stojanovic* Fülöp, sz. áll. hadnagy, — 1866-ik évi május hó 18-ától számítandó ranggal — Pokorny Henrik és Tertain János hadnagyok közé sorolva — a 82-ik zászlóaljhoz; *Seaczer* Gábor lovas százados, 1866-ik évi május hó 19-étől számítandó ranggal — Hőgyész Kálmán és Schwinn László lovas századosok közé sorolva — lov. osztályparancsnoki minőségben az 5-ik lovas ezred $\frac{1}{15}$ -ik századához; *Szemere* Pál lov. főhadnagy, 1866-ik évi június hó 25-étől számítandó ranggal a lov. főhadnagyok között elsőnek sorolva, a 3-ik lov. ezred $\frac{1}{5}$ -ik századához; *Farkas* Vincze lov. hadnagy, 1868-ik évi november hó 1-től számítandó ranggal — Szemere Pál főhadnagy után mint második lovas főhadnagy sorolva — 7-ik lov. ezred $\frac{1}{50}$ -ik századához; *Stanić* Simon lov. hadnagy, 1871-ik évi november hó 1-étől számítandó ranggal — Kispál Sándor és Zsigray Ferencz lov. hadnagyok közé sorolva, 10-ik lov. ezred $\frac{1}{32}$ -ik századához; végre: *Jónás* Samu főhadnagy-kezelőtiszt, 1873-ik évi május hó 1-étől számítandó ranggal Bakaes József és Nováček Mór főhadnagy-kezelőtisztek közé sorolva, a 68-ik zászlóaljhoz; *Vadas* József hadnagy-kezelőtiszt a 7-ik zászlóaljhoz, *Vanyur* Flóris hadnagy-kezelőtiszt egyelőre jelen alkalmazásában való megmaradás mellett a 16-ik zászlóaljhoz, és *Szák* Pál szab. áll. hadnagy-kezelőtiszt, és a 63-ik z.-aljhoz. Továbbá, a szolgálat tekintetéből áthelyeztetnek: *Maximovic*

Sándor százados, a 47-ik z.-aljtól a 20-ik z.-aljhoz; *Vargay* Mihály 1-ső oszt. százados, a 80-ik z.-aljtól 78-ik z.-aljhoz; *Dudás* József százados a főparancsnoki volt adlatus segédtszjtje a 86-ik z.-aljhoz; *Topics* Rezső főhadnagy, a 6-ik z.-aljtól a 44-ik z.-aljhoz, *Schwinn* László lov. százados, az 5-ik lov. ezred $\frac{4}{15}$ -ik századától a 4-ik lov. ezred $\frac{2}{9}$ -ik századához; *Paolovszky* Ede lov. százados, a 4-ik lov. ezred $\frac{2}{9}$ -ik századától a 2-ik lov. ezred $\frac{1}{2}$ -ik századához; lovag *Heinzmann* Holofermes lov. főhadnagy, a 8-ik lov. ezred $\frac{4}{10}$ -ik századától a 10-ik lov. ezred $\frac{2}{30}$ -ik századához, *Radenic* Béla lov. hadnagy, a 8-ik ezred $\frac{2}{30}$ -ik századától a 10-ik lov. ezred $\frac{1}{30}$ -ik századához. A lovas pótesapatparancsnokságok rendszeresítése folytán szaporított lov. tisztai állomány kiegészítése tekintetéből, a gyalogságtól a lovassághoz: *Péchy* Mihály gyalog főhadnagy, 1869-ik évi szeptember hó 20-tól számítandó ranggal, Hye Arthur lovas főhadnagy után sorolva, az 5. lovas ezred $\frac{3}{14}$ -ik századához; báró *Rauber* Gyula főhadnagy 1869-ik évi december hó 23-ikától számítandó ranggal *Péchy* Mihály és Kovács Mihály lovas főhadnagyk közé sorolva az 5. lovas ezred $\frac{2}{13}$ -ik századához, *Radvánszky* Andor főhadnagy 1874. évi május hó 1-től számítandó ranggal, *Dobner* Géza, és báró *Wimpfen* Iván főhadnagyk közé sorolva, a 6-ik lovas ezred $\frac{3}{21}$ -ik századához; *Hoffinger* Károly főhadnagy, 1874-ik évi május hó 1-től számítandó ranggal, *Radvánszky* Andor és *Wimpfen* Iván főhadnagyk közé sorolva, a 8-ik lovas ezred $\frac{2}{26}$ -ik századához *Wichá* Lajos hadnagy 1870-ik évi november hó 1-től számítandó ranggal *Wichá* Lajos és *Lánczy* Béla hadnagyk közé sorolva a 4-ik lovas ezred $\frac{4}{33}$ -ik századához; *Demi* Károly hadnagy, 1870-ik évi november hó 1-től számítandó ranggal, *Lánczy* Béla és *Jászay* Antal hadnagyk közé sorolva, a 2-ik lovas ezred $\frac{4}{16}$ -ik századához; *Gábron* Gyula hadnagy, 1872-ik évi február hó 29-től számítandó ranggal, *Zsigray* Ferencz hadnagy után sorolva, a 8. lovas ezred $\frac{4}{40}$ -ik századához és *Rácz* Béla hadnagy, 1872-ik évi februárius hó 29-től számítandó ranggal, *Gábron* Gyula és *Radenic* Béla hadnagyk közé sorolva, az 5. lovas ezred $\frac{4}{15}$ -ik századához.

Szerkesztői izenetek.

Minthogy a „Közöny“-ben megjelenő rajzok könyomatilag többszörösítettnek, tisztelettel felkérem azon t. cz. írók és munkatársaink, kik dolgozataikhoz rajzokat is mellékelnek, e rajzokat akként készíteni, hogy azoknak vegyeszi tintával leendő könyomati többszörösítése eszközölhető legyen.

Minden a példányok megküldése ügyében előfordulható felszólalás, a t. előzetők lakhely-változtatásai stb. Légrády testvérekhez (Nádor utca 6. sz.) intézendő, kik a kiadás és szétküldése teendővel megbizattak.

A „Szerkesztőséghez“, az „Academia igazgatóságához“ vagy „Légrády testvérekhez“ folyóiratunkat bármi tekintetben érdeklő levelek — nem helyégy mentesek.

Netaláni tévedések elkerülése végett tisztelettel kérem a t. cz. előzetők a részletzetések együttes bekioldésénél a levélben vagy utványon „n é v s z e r i n t i s“ felsorolni azokat, kiknek részéről az együttes beízetés történt.

Budapest. Légrády testvérek.

A

LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE

1875. JUNIUSI FÜZET.

A katona élelmezése háborúban.

(Kápolnai P. István, m. kir. honvéd századostól.)

„A katona élelmezésének jó szervezése minden sereg működési tevékenységének alapja. Hiányos élelmezés által a seregek több embert és lovat veszítenek mint a hadjárat valamennyi harcza által, mihez még az is járúl, hogy rosszul táplált katona közönségesen rosszul is verekszik, a mi physiological okokkal könnyen meg is magyarázható.“

E szavakat írta II-ik Frigyes király, mielőtt 1744-ben Csehországba nyomult, a hol a magyar csapatok Battyány alatt ugyanesak gondoskodtak, hogy a langeszű porosz király minden gondoskodása daczára is a poroszok lehetőleg keveset ehessenek.

És — ha nem is oly mérvben mint 1744-ben — mégis majd minden hadjárat alatt lesznek időszakok, midőn a legnagyobb előregondoskodás daczára is, a legénység rendszeres élelmezésénél majdnem legyőzhetetlen akadályokkal kell küzdenünk.

Vegytek csupán azt az esetet, hogy már ellenséghez közeledve csak két hadtest ugyanazon egy úton legyen kényszerítve előrehaladni.*) Ily esetben, hogy a menet- oszlop rövidítették, valamennyi élelmezési oszlop a hadtest mögött, azaz körülbelül 8 mérföldre az élhadosztály mögött menel és [csakis működése gyorsaságának árán újíthatjuk meg minden nap annak élelmezését, mely alkalommal a csapat, mely az nap máris utolsó marháját megette, késő este, sőt talán épen csak elindulása előtt kap oly élő marhát, mely az előtt való éjjel s azután délután (a menelő csapatok táborba szállása utáni időben) összesen 6 mérföldnyire hajtattott, feltéve, hogy

*) 1866-ban a cs. k. seregnek Morvaországól Csehországba végrehajtott oldalmenelete alatt 4 hadtestet és 2 lovas hadosztályt kellett ugyanazon egy úton élelmezési oszlopok nélkül meneltetni! De sőt még Franciaországban is 1870-ben többször fordult elő azon eset, hogy 2-3 hadtest menelt egy úton akként, hogy az élelmezési oszlopok egészen hátul osztattak be.

a két hadtest menetgyorsasága átlag naponta 3 mérföldnyi.*) Rosz — igen rossz az ily hús, de bizonyos körülmények között lehetetlen e bajon segíteni és azért jó, ha ezt minden tiszt, minden altiszt tudja, hogy előadandó alkalommal azután ne vádoltassék a hadbiztosság hanyagsággal és ne nevellessék a legénységben azon hiedelem, miszerint rosszul gondoskodnak róla.

Még bajosabb a már döntő csatára összpontosuló sereget friss kenyérral ellátni. Seregünknel ugyan a vas sütőkemenczék igen mozgékonyan gyorsan állíthatók fel, de mind a mellett, mihelyt a csapatok előrevonása és összpontosítása képezi a vezér legfontosabb feladatát, azonnal kötelelességé válik, a jólét rovására is, az útakat főleg a harcban szükséges oszlopok számára nyitva tartani és ilyenkor bizony csak igen kivételes esetekben, igen előnyös helyzetben lesz elegendő tábori sütődé 8 mérföldnél közelebb a sereghöz; mi ennek következése? Hogy a nagy célzt tekintve, melyért a csatatéren küzdeni fogunk, bele kell nyugodnunk néha 8—10 napos kenyérral is jóllakni, mert hiába, azon nem segíthet senki. E gondolattal a tisztnek már béke idején meg kell barátkoznia, hogy háborúban azután az élelmeztetés nagyszerű surlódásainak ismerésével a legénységben netalán keletkezendő rossz szellemet érvekel is elfojthassa.

Tisztnek és altisztnek ismernie kellene ama nehézségeket, melyekkel vezérkar és hadbiztosság találkozik, mihelyt a sereg harczoló részeit összességben kell vonni.

Tisztnek és altisztnek tudnia kellene, hogy az élelmi cikkek kellő időben való megújítása, csakis addig történhetik szabályszerűen, míg a hadjárat viszonyai, és a hadsínhely úthálózata megengedik, hogy a hadtestek élelmezési oszlopaikkal együtt menelhetnek és az élelmezési raktárak a kellő távolságra a hadtesteket követhetik.

1866-ban az élelmeztetési ügy majdnem úgy volt szervezve mint jelenleg,**) csakis abban volt különbség, hogy akkor nem levén hadosztály szervezve, nem is léteztek hadosztályi hanem hadtesti élelmezési oszlopok. Ha az akkori szervezést a mostanival összehasonlítjuk,

*) Az élelmezési oszlopoknak a menelő csapatokon át való előre menelése szabály szerint, t. i. csakis oly időben történhetik, mikor a menelő csapatok napi menetüket már befejezték.

**) Österreichs Kämpfe im Jahre 1866. I. kötet 67-ik lapon: „Rendszerint 2—4 napi élelem a legénység által vitetett; 2 napi élelem a dandáronként összeállított élelmi szekereken és 4 napra való élelem a hadtest élelmezési oszlopának szekerein szállított. Az élelmezési oszloponál elfogyott élelmi tárgyak a mozgó pót-raktárakból újították meg, mely utóbbiak ismét tábori élelmezési főraktárakból kapták a szükséges élelmezési cikkeket.“

látjuk, hogy addig, míg az ellenségtől távol vagyunk s az élelmezési oszlopok még közvetlenül a seregrészt, melyhez tartoznak, követhetik, jelenleg az élelmeztetés könnyebítve van, mert minden két dandár (hadosztály) után egy élelmezési oszlop menel, míg 1866-ban ez utóbbi a hadtest menetoszlopa, azaz 4 dandár és a hadtest tartalékai mögött menelt. Ámde ha most a menetoszlopok harczoló részeit összességben kell vonni, akkor élelmeztetés tekintetében még kellemetlenebb helyzetbe jövünk mint 1866-ban, mert most a hadtest 3 hadosztályból és nem többé csak 4 dandárból állítatik össze s következésképp bárhogy rövidítjük is a csapatok menetoszlopaikat, mégsem vagyunk képesek az élelmezési oszlopok életét a hadtest éléhez 4—5 mérföldnél közelebb meneltetni.

Ha valaha valaki a legénység jó élelmeztetését fontosnak tartotta, akkor az Benedek tábornagy volt. „Minden csapatparancsnok főleg csapatainak rendes élelmeztetéséről gondoskodjék; — mondja a tábornagy a tábornokok és a főbb rangú tiszték számára kiadott utasítás 21-ik lapján — és minden alkalomkor személyesen győződjék meg valjon a csapatok megkapták-e helyes minőségben és mennyiségben a szabályszerűen illető élelmezést. Addig, míg e tekintetben nincs minden elrendezve, a csapatparancsnokoknak nem szabad pihenésre gondolniok.“

A tábornagy nem csak hogy megengedte, de szigorúan meg is parancsolja ez utasításban, hogy nagyobb menetek és fáradalmak alatt az elkülönített parancsnokok önállóan a hús- bor- és zab-adagot nagyobbítsák, sőt ha szükségesnek tartják, meg is kettőztessék; az utólagos jóváhagyás a sereg főparancsnoksága részéről — folytatja a tábornagy — soha meg nem lesz tagadva, ellenben minden tábornok a legszigorúbban meg lesz büntetve („Auf das Strengste geahndet“), kinek csapatai élelem és a szükséges gondozás hiánya miatt erőben megfogytak. De mit ért a legjobb akarat, mit értek az állam által hozott nagyszerű áldozatok? Azért mégis még a döntő csata előtti korszakban sem lehet a csapatokat mindig annyi és oly minőségű élelmezéssel ellátni, mint a mennyit és a mily minőségűt a vezér akart kiosztatni, pedig Csehországban vasút állott rendelkezésre, élelem volt elég és a szekerezés sem hiányzott, sőt a csapatok élelem-szekerein kívül minden hadtestnél (4 dandár) 200 szekerezeti 4 fogatú szekér és 300 vidéki kocsi volt; minden élelmezési mozgó pótraktár pedig 2800 vidéki kocsi szállítattott, összesen tehát több mint 4000 állami és 16000 vidéki kocsi szolgált akkor az élelmezési ügyet a vasúton kívül és mégis, a vezér minden gondozása dacára a rendszerű élelmeztetés már lehetetlenné vált, mi-

előtt még az első lövés történt, mert hadászati okoknál fogva kevés úton igen sok harcra hivatott oszlopot kellett lehetőleg sűrűen egymásután meneltetni!

Tanuljunk e példából, hogy előadandó alkalomkor az élelem minőségének és mennyiségének hiányát mint a háború egyik ki nem kerülhető következtetését tekintsük s azt áldozatkészen, nem pedig zúgolódva tűrjük, megemlékezve I-ső Napoleon szavaira, miszerint „nem annyira a csata iszonyai alatt, mint inkább a nélkülözések és fáradalmak alatt mutatkozik az, hogy ki a jó katona.“

De azon meggyőződésből, hogy a hadjáratok nem minden mozanata alatt lehet a csapatokat szabályszerűen élemezni, koránsem következik az, hogy ily alkalmakkor a tisztok a bajt tétlenül nézzék. Szükséges, hogy ép ilyenkor a tiszt megkettőztesse figyelmét és tevékenységét, hogy egyrészt a talán nem egészen szabályszerű minőségű élelemszerből mégis a lehető táplálóból eledel készítsék s hogy másrészt a hiányzó élelmiszerekkel lehetőleg cizélszerűen más a helyszínén található cikkekkel pótolassanak. Ebből következik, hogy tisztnek és altisztnek az étek cizélszerű elkészítésének alapelveit és az élelmiszerek tápértékeit legalább nagyjában ismernie kellene.

Tekintsük mindenk előtt a kötékek cizélszerű elkészítésének alapelveit.

A kötékek háborúban húsból és levesben főtt főzelékből áll; hogy a katona kielégítőleg táplálva legyen, okvetlen szükséges, hogy a kötékek mind e két alkotórésze izletesen s emészhetőleg legyen elkészítve.

E tekintetben a szakácsokat mindenk előtt oktatni kellene arra, hogy háborúban a húst mindig hideg vízzel tegyék a tűzhez, mert csakis így nyerhetnek jó levest s következőleg jó főzeléket is, míg ellenben, ha a húst forró vízbe dobják, a mint az táborban oly sokszor előfordul, a hús tojásfehérnyéje azonnal szilárdá válik s eldugaszolja a hús parány nyílásait, minek következtében a húsban foglalt tápsavak nem juthatnak a levesbe s ez utóbbi sós, fagyús, meleg viznél egyébként nem nevezhető, mely a helyett, hogy mint a jó leves az emésztésre ható idegeket tevékenységre ingerelné, undort gerjeszt, mely az emésztési működést elfojtja. A ki hadjáratban csapatnál részt vett, az tudni fogja, mily ízű az ily módon elkészített leves.

Egészen más viszonyok alakulnak a főző edényben, ha a húst hideg vízben tesszük a tűzhez. Ekkor a víz a húsban levő tojásfehérnyét s a tápsavakat feloldja nielőtt még forrás állna be, mely alatt

azután a forró víz könnyen jut a hús belsejébe, ott a kötékeket feloldhatja s az aludttá vált tojásfehérnyét feloldható proteintestté változtatja át, azaz a húst is könnyebben megemészhetővé teszi.

Az ily módon készített kötékek levese azután a benne foglalt tápsavaknál s az aludt tojásfehérnyéknél proteintestté való átalakulásánál fogva jó ízű s az emésztést elősegítő étel és élszver.

A húsban a forró vízbe való tevékenél továbbá ama hátrány is támad, hogy a sovány, rozszul táplált, kihajtott marhának húsa igen nehezen válik puhává s a mily jóízű a szép kövére hizlalt ökörnek húsa, ha azt megfőzések forró vízbe tesszük, ép oly rozszulá, keménynyé válik ez által az oly hús, a minőt a csapatok hadjárat alatt többnyire kapnak a hadbiztonság bármily megerőltetése daczára is. Ilyenkor azután szakács is, altiszt is még keménynek találva a húst, azt a kellőnél tovább főzik, mi által a bajt csak nagyobbitják, mert túlságos sokáig való főzés által a hús izomanyaga szaru-nemű testté változtatik, mely tökéletesen megemészhetően levén, a tápláláshoz egészséges gyomrú embernél sem járul, gyenge gyomrú embernél pedig részben a belekben maradvá, hideglelések kútforrásává válik.

Első elv legyen tehát táborban: a húst mindig hideg vízzel tenni a tűzre, hogy jó levest s következőleg jó főzeléket is nyerjünk.

Második elv a sót a hússal együtt tenni a vízbe.

Miért?

Azért, mert hús és leves annál jobb lesz, minél kisebb hőkókú vízzel főzzük azt meg, pedig tudjuk, hogy annyira sózott víz, minőt mi levesnek kedveltünk, már 75—76 Réaumur foknyi hősnél for, míg tiszta, sótalán víz csak 80 Réaumur foknyi hősnél kezd forni.

Béke idején, vagy egyáltalában mikor a szakácsok a bográcokat gondosan felügyelhetik, cizélszerű lesz csak kevés tiszta vízzel a húst a tűzhez tenni s csak miután e kevés víz már néhány 5—10 perezig főtt, tesszük a sót a vízbe, mely utóbbi egyúttal a kívánt levestmennyiséghez mérten szaporítjuk.

Az ily eljárással a leves minősége ugyan kevésbé veszt, de annál jobb ízű a főtt hús.

Béke idején a bográcot nem takarjuk be, hogy az annak befedése által előidézett gőznyomás a víz forrkokát ne emelhesse fel, azaz hogy a forró víz hőkoka lehetőleg alacsony maradjon. T a b o r b a n ezt nem tehetjük, mert a nyílt bográcsba túlságos sok hánu éjjel a tűz fényét körülrepdeső rovar esnek az ételbe, minek pedig minden áron elejét kell venni, nehogy a leves lúgizúvé váljék. Leg-

célszerűbb lenne e tekintetben a főzödények fedőit oldalt kis nyílásokkal ellátni, melyeken a vizgöz kitululhatna.

Megemlítem e helyt azt is, hogy az étek elkészítését igen sieteti s annak megemészthetését egyúttal fokozza a szik, mely annyira olcsó, hogy azzal könnyen lehetne hadjárat alatt is a csapokat ellátni. Egy font húsrá elég egy borsó nagyságú darab.

A szakácsokat továbbá oktatni kellene arra is, hogy az azelőtt való éjjel vágott marhának húsát, ha csak lehetséges, sőt a lánul tegyék el, mert a só kihúzza a húsból a tápsavakat, azaz mind azt, mi a Liebig-féle húskivonatot oly becsessé teszi.

Ha pedig igen nagy hőségnél a hús mégis beszótnék, akkor iparkodni kell, hogy a kiázadt nedv kárba ne menjen, hanem lehetőleg teljesen a bográcsokba jusson.

A beszózott húsból szintén hiányoznak a tápsavak, ha tehát beszózott füstölt hússal akarjuk a legénységet táplálni, akkor szükséges, hogy egy mázsa füstölt hús leve 1 \mathcal{T} Liebig-féle hús-kivonattal javíttassék.

Ez alkalommal jó lesz talán megemlíteni azt is, hogy a szalonna a húst nem pótolhatja teljesen, mint az némelyek hiszik. A szalonnában t. i. elűnőleg kis mennyiségben tartalmazzatik tojásfehérnye: a táplálás egyik főkelléke. Ott tehát, hol a hússal gazdálkodni kell, mint pl. várakban, iparkodni kell azon napokon, melyeken a legénység hús helyett szalonnát kap, oly főzeléket kiosztatni, mely lehetőleg sok tojásfehérnyét tartalmaz; ily főzelék pl. a lencse, melynek 37 század része tojásfehérnye, míg ellenben a paszulyban (bab) csak 19, a borsóban csak 16, a risben és a kukoriczában csak $3\frac{1}{2}$, a burgonyában pedig csak $1\frac{1}{3}$ századrész tojásfehérnye foglaltatik.

Ha ellenben sok a hús, de kevés a kenyér, mint az pl. marhatenyésztő vidékeken vívott hadjáratok gyorsan végrehajtott működései alatt gyakran előfordul, akkor főzelékül a ris legalkalmasabb, mert ez tartalmazza a főzelékek között legnagyobb mennyiségben (84 százalékgig) az ember táplálására szükséges másik főanyagot, a keményítőt, a miből hüvelyes főzelékekben még félannyi sincs, burgonyában pedig csak egy hatodrészes annyi (14%).

Ha ris nincs, akkor ennek helyét a kukorica liszt pótolhatja, mely a ris után legtöbb keményítőt (79%) tartalmaz. Midőn Napoleon 1797-ben Trientből 3 nap alatt Vicenzáig meneteltette seregét s ez idő alatt még két ütközetet s egy csatát is vívott, a legénység naponta egy font húst, $\frac{1}{4}$ -ed font sajtot, egy font kukoriczalisztet, egy font fehér kétszersültet és 1 iteze veres bort kapott.

A kukorica-liszt újabb időben egyáltalában nem részesül katonai körökben ama figyelemben, a melyet megérdemelne; pedig

tápértéke nagyobb a buzaliszténél, mert míg ez utóbbiban csak 71 századrész keményítő van és semmi zsír sincs, addig a kukorica-lisztnak 79 századrésze keményítő és $3\frac{1}{2}$ századrésze zsíradék. Különösen hazánkban válhatik a kukorica-liszt értékes katonai tápszerré, minthogy hazánkfiainak majd $\frac{1}{4}$ -ed része egész életén át kukorica-liszttel pótolja a kenyeret. A német és cseh krónikások eléggé csodálkoztak is azon, hogy Trenk pandúrjai s a magyar insurrectionalis csapatok harcosai kukorica-lisztből főztek kenyeret! Pedig okosan cselekedtek; mindenesetre jobb ízű és egészségesebb étel volt, mintha 8—10 napos penészes, átázott s ismét a nap által kiásztal kenyeret ettek volna, a minőt pl. néha még a német csapatok is ettek 1870-ben, — de a kukorica-liszt kenyér helyetti használatánál mindég hústellel is kell a katonát ellátni, mert a kukorica-liszten csak igen kevés (3%) a tojásfehérnye, míg a búzalisztnak több mint tizedrésze (11%) abból áll.

Mintán már a tápanyagok két főneméről: a tojásfehérnye-s a keményítő-tartalmúakról beszéltek, érdekes lesz egyúttal megemlíteni, hogy elmélet és gyakorlat szerint mily arányban kell ezeket vegyíteni és összesen mennyi tápszer szükséges egészséges munkás ember jó-erőben való tartására.

Mdeschott szerint erős munkát végző ember jó erőben való tartására szükséges, hogy tápadagának legalább is negyedrésze tojásfehérnye-félékből és csak három negyedrésze álljon keményítő-neműekből, míg munkátlan életmódú emberek legegészségesebbek akkor, ha táplálékuk nyolczadrésze keményítő-félékből áll. Senki sem tagadhatja, hogy a körülbelül félmázsányi terhet egy napi meneten át hordozó katona nehéz munkát végez; hogy teste tehát jó erőben maradjon és szelleme is a hadjárat alatt annyira szükséges rugékonyságát megtartsa, tápadagát negyedrészen tojásfehérnye-félékből, három negyedrészt pedig keményítő-neműekből kellene összeállítani.

Tápadagainkban ezen arány nem létezik. Katonánk tápanyagaiban a tojásfehérnyefélék mennyisége ($9\frac{1}{5}$ lat) a keményítő-neműekéhez (49 lat) úgy aránylik mint 1 az $5\frac{1}{5}$ -hoz, holott ezen aránynak úgy kellene állania, mint 1: 13-hoz.

Ez utóbbi helyes arány csak úgy érotnék el, ha a kenyér-nennyiségét 50 latról 42 latra ($1\frac{1}{2}$ vámfont) szállítanók le, a hús nennyiségét pedig 16 latról 24-re emelnők; ez esetben t. i. a tápadagban foglalt tojásfehérnyefélék nennyisége (10 lat) a keményítő-félékéhez (32 lat) úgy aránylanék mint 1: $3\frac{1}{10}$ -hez, a nélkül, hogy az összes tápadag súlya megváltoztatnák.

Megjegyzendő, hogy ezen számításokban mindig tiszta, azaz csont és faggyú nélküli hús tételeztetett fel, mit gyakorlatban a katonára sohasem kap; ha tehát az egészségtan követeli, hogy a katonának 24 lat, azaz 440 gramm tiszta húst adjunk, akkor bátran mondhatjuk, hogy minden emberre naponta legalább is 500 grammot, azaz 1 vámfontot nyomó oly húst kellene számítanunk, mint a miónt a katona kap.

Összefoglalva az eddigieket, mondhatjuk tehát, hogy mihelyt a csapatok menelnek, vagy erősítési stb. munkákat végeznek, az erre felhatalmazott parancsnokok jól teszik, ha azonnal 16 latnyi hús-adag helyett 28 latnyit osztatnak ki.

Ha a hús hiányzik, akkor ennek helyét legelőnyösebben a lencse s ezután a paszuly pótolja*) — legkevésbé pedig a ris és a burgonya.

Ha sok a hús és kevés a kenyér, akkor ez utóbbit legelőnyösebben a ris és a kukorica- (tengeri) liszt pótolja.

Füstölt hússal való tápláláskor iparkodni kell a hiányzó tápanyagok és élv-savakat, ha Liebig-féle húskivonat nincsen, zöld főzélékekkel és eczettel pótolni.

A honvédség által végrehajtandó hadműködésekben többször előfordulhat az is, hogy kukorica-liszt és szalonna elég van, míg kenyérben és húspan hiány lesz. Érdekes tehát kutatni, vajon mily arányban kellene a póttápotat keverni, hogy a rendszeres táplálék tápanyagértékét elérhessük.

A kukorica-lisztnek körülbelül $3\frac{1}{3}$ századrésze tojásfehérnyéből áll, a szalonnának pedig $\frac{1}{10}$ része. Ha tehát a katonának naponta 10 lat tojásfehérnyefélét akarunk adni, akkor $1\frac{1}{3}$ vámfont kukorica-liszthez, melyben 2 lat tojásfehérnye létezik, még 80 lat, azaz majdnem 3 vámfont szalonnát kellene adni!! Ennyi szalonnát nem képes senkinek egy nap alatt megenni. Nem maradjon tehát egyéb hátra, mint póttanyaghoz nyúlni. Ilyenül — hazánkban — legelőnyösebben alkalmazhatjuk a paszulyt, s ha egy tápadagot $1\frac{1}{2}$ vámfont kukorica-lisztből, 1 vámfont szalonnából és 12 lat paszulyból állítunk össze, akkor ily tápadag pótolhatja a hústéket — hosszabb időre azonban nem alkalmazhatjuk, mert annak tojásfehérnyeféle mennyisége a keményítőfélékhez nem aránylik mint a 3-hoz, hanem csak mint 1 az $5\frac{1}{2}$ -hez.

*) Hívelyes főzélékek időnkénti kiosztatása már azért is igen ajánlható mert sem a kenyérben, sem a lisztben, sem a húspan nincsen viólsav; méz, míg ezen az emberi test épentartására okvetlen szükségesek a paszulyban és a borsóban igen nagy mennyiségben foglaltatik.

Valamivel előnyösebben alakulnak a viszonyok, ha kenyeret adhatunk a katonának, mert ez utóbbiban a tojásfehérnyefélék mennyisége nagyobb mint a kukorica-liszten. Másfél vámfont kenyérből 1 vámfont szalonnából és 12 lat paszulyból állítva össze a tápadagot, ennek tojásfehérnye tartalma a keményítőneműekhez úgy aránylik mint 1 az 5-hez.

Igen előnyösen lehetne alkalmazni a $\frac{2}{3}$ -ad részben búza-lisztből és $\frac{1}{3}$ -ad részben őrölt paszulyból készített kétszersültet, a minőt az angolok Keletindiában használnak. Két vámfontot nyomó ily kétszersült és $\frac{3}{4}$ vámfont szalonna (az angolok vaj vagy sajittal pótolják a szalonnát) igen jó tápadagot képezne, melyben $10\frac{3}{4}$ lat tojásfehérnyeféle és 37 lat keményítőnemű létezi.

A paszuly nál sokkal teljesebben pótolhatná ugyan a lencse a húst, mert míg a paszulyban csak 18 százalék a tojásfehérnye, addig ez utóbbi a lencsének 37 százalékát képezi. Ámde egyrészt hazánkban sokkal több paszuly mint lencse termeltek, mi által a lencsének nagy mennyiségben való bevásárlása igen nehéz, másrészt pedig a paszulyt nem eszi annyira a kukac, mint a lencsét.

Mielőtt e rövid tanulmányt befejezném, kötelességemnek tartom részéről is két, jelenleg már csaknem kizárólagosan seregünkben uralkodó előítélet ellen síkra szállni.

Kétszersült; fekete kávé pálinka helyett! Ezen két tárgytól még egyelőre irtózik a magyar vitéz.

Pedig nincs igaza s a honvédség intelligenciája bizonyára igen hasznos szolgálatot teljesítené, ha minden ajánlható alkalommal ez előítélet kiirtásán működnek.

Igaz, hogy jó búza- vagy akár kétszereslisztből is készített egy napos kenyér jobb mint bármely kétszersült, de hasonlítsunk ám egyszer össze azt a kenyeret, melyet a katona hadjárat alatt kap, a színtén a hadjárat alatt kiosztható kétszersülttel.

Csak kivételes esetnek tekinthető az, ha valamely a harczólok sorába tartozó csapat hadjárat alatt közvetlenül a sütődéből kapja kenyérért. Legtöbb esetben a kenyér, mielőtt a csapatnak kioszthatnák, 4–8 napig parasztkoesin szállítatik: éjjel a harmattól átazik, nappal aszalja a nap; por és sár belep; igaz ugyan, hogy néhányszor ismét az eső le mossa, de ez utóbbi esetben áll azután csak igazán ama régi magyar közmondás: „adtál uram esőt, de nincs köszönet benne,“ mert ilyenkor olyan furcsa kásával válik a kocsin a kenyér, hogy a leglekiismeretesebb napos káplár sem határozhatja el magát gyorsan, hogy kellene azt „ötösével“ sorba rakatni.

Már y ilmezsavanyodott kenyérkásánál vagy kiaszott, penészes

kenyérkőnél, mégis csak jobb a szép, fehér búzalisztból készített, faládákban jó állapotban a csapathoz szállított kétszersült!

De folytassuk még a megkezdett kép kifestését. Elmélet — azaz szabályzat szerint is előfordulhat, hogy a legénység egyszerre 4 napra láttatik el kenyérral. Nem akarom kutatni hány napos a kiosztott kenyér, elég, ha megjegyzem, hogy 4 kenyéradag 200 latot, azaz 7 $\frac{1}{2}$ fontot nyom! Ha a tiszték kötelességüket teljesítik, minden nap reggel meggyőződnek, hogy megvan-e még az illető kenyér?

Hogy szeretné a gyalogos eldobni azt a kenyeret, mit sem törődve azzal, hogy később majd nem lesz mit ennie; csak pillanatnyilag megkönnyíthetné menetterhét. Bezzeg örülne ilyenkor a katona, ha 7 $\frac{1}{2}$ font kenyér helyett csak 4 font jó kétszersültet kellenne vinnie!

A kétszersült-evésre azonban már béke idején kellene a katonátszoktatni, persze nem a kukaczos ládából véve e kenyérneműt, mint az az 50-es évek vége felé történt, hanem jó, egészséges kétszersültet osztva ki rendszeren pl. minden ötödik nap.

Ezen eljárás által nem csak a legénység hozzá szoktattatnék a kétszersült-evéshez, hanem egyúttal új iparnem keletkezése is előidéztetnék, mely által hazánk egyik főterméke: a búza értékesebb állapotban szállíthatatnék külföldre, a hol kétszersültben soha sincs bőség.

Hogy katonáink a kétszersültet jobban megkedveljék, ezélszerű lenne azt búza- és kukoricza-liszt keverékéből (3 rész búza-liszt, 1 rész kukoriczaliszt) készíttetni, miáltal edesese, igen jó ízt nyer; az ily kétszersültnek hátránya csak az, hogy tartóssága, átlag csak 2 évnek számítható.

Kétszersült és szalonna szükség esetén a főzelék hiányát is pótolhatja, mert a kétszersült kevés forró vízzel leöntve s ennek elpárolgotatása után szalonnazsírral és tepertővel megszírozva igen jó, egészséges tápláló eledelt képez.

Különösen jól alkalmazhatják azonban a kétszersültet a katonák háborúban akkor, ha fekete kávé is kapnak.

Reggel, elindulás előtt $\frac{3}{4}$ meszely fekete kávéba aprított kétszersült oly reggelit képez, melynél jobbat táborban nem kívánhatunk. A pálinka ugyan eleinte melegít és feleleveníti az idegrendszer, de e pillanatnyi felelevenedést mihamar álmosság követi, azaz az idegrendszer ellankadása. Egészen másképen hat a kávé, mely nem csak melegít, de egyúttal ébreszt is és sikeresen dacol az álmosággal és fáradtsággal.

A pálinka butít, a kávé élesíti az ést és felkelti annak figyeltetését.

A pálinka a gyomorban levő tápanyagok egy részét emészthetlenné teszi, mi által a gyomor meg nem emészthető anyagokkal való megterhelhetése által az étvágy kisebbedik és egyúttal a táplálás is csökken; a kávé ellenben, a gyomorsavak nagyobb mennyiségben való kiömlését okozva, a meg nem emészthetetlen anyagok mennyiségét kisebbiti, tehát a gyomorban levő étek tápértékét emeli s mégis a gyomorban levő étvágy keletkezése ellen is hat, mert az anyagcsere az emberi testben lassítja az által, hogy hatásánál fogva kevesebb szénavat lehelünk ki. A kávénak hatását az ember szellemére talán legáltalában hasonlította össze a pálinkáéval Jean Paul, midőn azt mondta: „A kávé tüzes arabokat, a pálinka buta muszkákat nevel.“ Végre még tekintetbe veendő az is, hogy a hadjárat alatt spiritusból készített ros pálinkának szállítása mennyivel több kocsit vesz igénybe, mint a kávénak vitele s hogy bajos dolog 3-4 napra való pálinkát a katonákkal vitetni, míg azt a kávéval bátran tehetjük, mert a nyers kávé útközben kortyunként el nem fogyaszthatja.

A kartácslőveg-rendszerekről a középkortól a mai korig.

Irta: **Máthé Antal**, m. k. honvéd-főhadnagy.

(Használt források: Wille R. porosz királyi tüzérfőhadnagy — most százados — Berlinben 1871-ben megjelent „Uiber Kartätschgeschütze“ című könyve; a legújabb korra vonatkozólag a Bécsben megjelenő „Osztürk katonai folyóirat“ illetékfizeteli, továbbá tulajdon szabályzatainak és részben szerző saját észletei.)

XI. Szakasz.

Az új-kor kartácslővegeinek tűznevei.

A szórlővegek az új-kor kartácslővegei; hatásuknál fogva két féltét különböztetünk meg és pedig:

a) Folytonos tűzű lövegeket, melyekkel az első lövés után szakadatlan folytonossággal tüzelhetünk, mint például a Gattling- és a Földlővegek;

b) Össztűzi lövegeket, melyekkel a lövések hosszabb vagy rövidebb pillanatnyi össztűzekkel adhatók, s így természetszerűleg az egyes össztűzek között a töltés igényelte kisebb-nagyobb szünetek állanak be. Ilyenek a Montigny- és a canon à balles-lővegek is.

Ez utóbbi az ellenre nagyobb erkölcsi hatást gyakorol s ép azért igen helyesellhető, hogy nálunk tábori használatra az utóbbi nemű lövegek fogadtattak el.

A Montigny-szórlővegek tömeghatása oly nagy, hogy gép-szerű biztos irányzás folytán a gyalogságénál nagyobb löpő-tösség, tehát nagyobb találati valószínűség és nagyobb tűzgyorsaság mellett egy löveg tüzhatasát csaknem mathematicai pontossággal egy meghatározott nagyságú gyalogsági osztag tüzhatasával lehet egyenlősíteni; például:

Egy löveg	perezenként	sortűznél	átlag	370—407	lövés
Egy gyalogos	"	"	"	5—6	tesz;
e szerint egy szórlőveg	65—75	gyalogost	képviselevén,	ekkép	az
össztűzben,	tekintve	a gyalogságénál	nagyobb	találási	valószínűséget:
1 löveg	"	"	"	mintegy	1/2 század
1/2 osztag	2 löveggel	"	"	"	1 század
1 osztag	4	"	"	"	1/2 zászlóalj
1 osztály	3 osztaggal	=	12 löveggel	"	1 1/2 zászlóalj

} gyalogságot

pótol.*) E mellett egy szórlővegosztag tűzállásban lényegesen kisebb férhelyet igényel, mint egy fél-zászlóalj gyalogság; például:

egy szórlővegosztag	szabad téren	45×	} kiterjedést
fedezékek mögött	szükség szerint	csak	20×	
míg egy fél zászlóalj	fejlődött vonalban		200×	

foglal el.

XII. Szakasz.

A Montigny-szórlővegek harcászati alkalmazása általában.

A Montigny-szórlővegek alkalmazatnak:

Az elő- és utóvéd zöménél a terep nyújtotta fedezékek mögött felállítva;

valamely nagyobb távolságban előre fekvő fontosabb harcászati pontnak (az ellenséget megelőzőleg) lovassági fedezet alatt gyors jármódban való megszállása- és a gyalogsági csapatok oda érkezétségig való megtartására.

Támadásnál: fokozatos előnyomulás alkalmával, midőn például egy már elfoglalt előnyös tereptárgynál erősítési csapatokat vagyunk kénytelenek bevárni, hogy onnan ismét tovább előre nyomulhassunk, mely alkalommal azonban mindig ellen-támadás várható, s emnélfogva hosszabb-rövidebb szünetek között mintegy a védelembe kell visszaesnünk; ily esetekben tehát a szórlővegek főképp azért alkalmazhatók előnyvel, mivel egyrészt ilyenkor többnyire kevés gyalogság s másrészt többnyire korlátozott tér-kör áll rendelkezésre;

a terep nyújtotta előnyök lehető felhasználásával fedetten az ellenséges felállítási vonal egyik pontja ellen meglepőleg történő előnyomulásra s helyesen választott tűzállásból az ellenségnek onnan jól irányzott záporserű tüzelés által való kiszorítására s szükség szerint ama pontnak rögtöni megszállására;

nyílt terepen, a fedetlenül a rajok mögött álló vagy mozgó tám- és tartalék-, vagy egyébként fűdetlen zárkózott osztagok ellen 1000—800× távolságról; továbbá a lovasság által végbeviendő roham-tünetéssel együttesen, — ez által lep-

*) Itt egy gyalogsági század — a hadjárat alatt esetteknek, — elmaradók vagy hadi fogságba juttottaknak a teljes hadi létszámból levonásával — 130 — 150 (puskával ellátott) harcossal vétett számításba.

lezve, — 1000—800 lépésnyi közelségre gyors járműben való előnyomulásra s itt, még mindig a tüntető lovasság által leplezetten, rögtön tűzállásba helyezkedve és (ez alatt a lővonalból szétnyitódva eltakarodott lovasság tüntetése következtében csoportokba, négyszögbe stb. alakult) zárt osztagoknak jól irányzott gyilkoló sortűzzel való elárasztására és szétbomlasztására, tehát a valódi lovassági roham előkészítésére.*)

Védelemnél, mely e lövegnek tulajdonképi súlypontját képezi, a szórlővegek sokoldalú és sikeres alkalmazásra képesítvék; nevezetesen a többi között:

Egy a szórlőveg legnagyobb emelkedési fokát túl nem haladó talaj-emelkedés mögött ennek megfelelőleg a lövegeket 200—400× távra innen felállítva, azt eredményezték, hogy az ellenség állásunkba be nem láthatván, erőnkét ki nem puhatolhatja s előnyomulásakor az említett módon felállított lövegekkel a talaj-emelkedés gerince felé irányozva s ezt ez esetben alapirányzásként megjelölve, megfelelő szórás-fokkal kezdjük a tüzelést. Ha most a löveg torkolatát minden egyes ösztűz után fokozatosan egész a legnagyobb emelkedési fokig — a helyzőkerék egyes fogai által határolt arányban — emeljük s ismét minden egyes ösztűz után fokozatosan egészen a megjelölt alapirányzásig süllyesztjük: akkor a támadó ellenségés csapatok élére és oszlopaiba a talaj-emelkedésen túl mintegy 400—2000× közötti távolság minden pontján szórhatjuk a tüzet, még mielőtt az ellenség bennünket megpillanthatott volna**); míg annak további előnyomulásánál a lövegeket a talaj-emelkedés gerinczére megfelelőleg olyképp állíthatjuk fel, hogy annak túloldali lejtje és az előterep, egyenesen, oldalról vagy keresztveze-páasztázható legyen.

Mídon a cső-lövegek táv-tűzhatása a gyalogsági tűzhatás kezdetével aránylagosan esökken, e hiány pótlására kiválólag a szórlővegek mint tulajdonképi kartácslővegek hivatvák. A szórlőveg egyik lövésneme — kisebb lőtávrról egész 600 lépésig — a gyalogság tümegtűzéséhez (nagyobb találati valószínűséggel), másik lövésneme pedig — nagyobb lőtávrról 600—1000× — leginkább a henger-kartácslővéshez (sőt kisebb lőtávrról ennél sokkal nagyobb hatással) és ennek meghosszabbításában — a legnagyobb lőtávrról (egész 2000×)

*) Ily esetekben a nagy távokra hordó csőlővegek tüze a szórlővegekben és ezek fogataiban nagy rombolást okozhat ugyan, de az ez által netalán keletkezett veszteség a harc-ezőnek kedvező válságos pillanatokban eredményezett előny által kárpótoltatik.

***) Ez eljárás az ellenségnek valamely célból bizonyos ideig távöltartására és tévovázó magatartására irányuló szándékna felel meg. Ily esetben tehát csupán az ellenségés csőlővegek tapogatózó próbálvéseinek volnának kitéve.

— a nagy lövedékbeesési szögek beszámítása mellett némileg a srappellövéshez hasonlítható; a gránát- és gyúgránát-lövést azonban nem pótolhatja, minthogy egy durranó-gránát 32—54 nagyobb darabra szétrobbanva, minden irányban nagy romboló erővel szétroppen.

Falukban a lövegek a bejáratoknál vagy a főtámadás valószínűségét feltételezhető pontokon, például a falu szélének kihajló szögein vagy fontossággal bíró erősségszerű helyen állíthatnak fel. A falu szélén való felállításnál az arcvonal előtt közeledési akadályoknak kell lenni s szükség esetében lehetőleg olyanokat készíteni, a lövegek a bejáratról pedig kissé hátrább állítandók fel, s mindaddig lövészek által leplezendők, míg csak az ellenségés rohamoszlopna hatásos lőkörbe érkezével tevékenységüket meg nem kezdik.

Erdő-harcoknál a szórlővegek a bejáratoknál, vagy az erdő szélén lévő igen fontos pontokon — szükség esetében azok áldozatul esésének veszélyére is — állítandók fel.

Szorosok védelemnél a szórlővegek a szorost védő csapatok zöménél, továbbá

védművekben, erődökben stb. vivandó harcoknál — megfelelőleg felállítva, mint a leghatásosabb kartácslővegek roham-mentésére a legfényesebb eredménnyel alkalmazhatók.

Várak védelemnél az ostromló-csapatok repülő-árkákkal való előhaladásának meggátolására; ugyanis éj idején a szórlővegeket a sikamháton (fedett úton), vagy ha itt veszélyes — a gátlaton felállítva és éjjeli lövésre irányozva, az előterep szakadatlanul sodró páasztázása által a fedetlenül előhaladó munkás osztályok visszafűzésére, továbbá az elhagyott külvédművek befészkelésének meggátolására s végül a rohamrészek védelmére; ez utóbbi célból a szórlővegek a rohamrészek mögött néhány száz lépésnyire (lehetőleg épületekben) állítandók fel s a legnagyobb pontossággal a rohamrés tarajára vagy a réselő-védmű belsejébe irányzandók, mi által a fedetlenül mutatkozó roham-oszlopok visszavetethetnek; végül

várak ostrománál úgy a kirohanások és a felmentési kísérletek ellensúlyozására épített erődítményekben, mint a viárkokban, az eddig szokásos alfedezőkű gátöny-ítegek helyett, főképp a támadás szárnyain szárny-erődítményekben és kámpóalakú művekben;

egész hadseregeket magukban foglaló elsáncolt táborok megtámadásánál — a nagy kirohanások meghúzására tömegesen néhány szórlővegosztály mint hadtest-szórlővegcsapat egyesítee — megfelelő felállításban; a roham előkészületi munkálatoknak egész a vársikamig való előhaladásának megkönnyítésére, stb.

Általános jegyzetek a tűzharcban való mihez tartás-
ra vonatkozólag.

Az osztagtűznél lövegeknél egymásután adandó lövések rendszeresen a széliránynak fordított szárnyról kezdendők meg, hogy így az e számon levő löveg irányója s utána a másik és így tovább, a lövés után szél mentében elszállt lőporfüsttel együtt menten rögtön irányozhasson.

A választott lövegállásnak a terep nyílt áttekintésére, a lövedékek hatására és, a mennyire ez engedi, az ellenséges tűz elleni fedezésre is kedvezőnek kell lenni. Legkedvezőbb a lövegállás, hogy ha a mellett, hogy a legtöbb lövedék a céltárgyba talál, a terep a céltárgy előtt és mögött pásztázható, kivált ha a terep a céltárgy mögött kis esésű mélyedésbe megy át és a terepmélyedés lejtje a röppálya esési hajlatával párhuzamos. Ez azt az előnyt nyújtja, hogy az ellenség, előre és hátra irányuló rövidebb mozgadozásai által, a lövedékhatás-övből el nem vonatik és azonkívül a céltárgy mögött hátrább álló tartalék-csapatosztatok is be vannak a lövedékhatásövébe vonva. A választott tűzállásban lehetőleg ki kell tartani és minden állásváltoztatás lényeges ok nélkül kerülendő. *Főfeltétel* marad mindig: az ellenséget látni, arra hatályos lőtávrról lőni, az első próbálások lecsapódásait és találatait arról a szárnyról, a hol a lőporfüst a látásban nem akadályoz, megfigyelni és ehhez képest az irányzást kiigazítani.

Valamennyi löveg tűzét együttesen mindig a pillanatnyilag legveszélyesebb csapatrészt kell irányozni és összpontosítani. A legmerészebben (lőtávra) előrenyomuló oszlopok mindig a legjobb célpontok. Ilyenek előre rohanásánál tehát a tűzállásban nyugodtan, szilárd kintartással meg kell maradni s a rohanó oszlopokat jól irányzott sor- és gyorstűzzel elárasztani, mert minél közelebb nyomódnak azok a szórlővegek tűzállásához, annál üdöklőbb lesz ezek tűzhatása, minthogy 400 lépésen innen — nyílt terepen — a lövedékek röppályája már teljesen pásztázó s hatásuk kartácszerű. Ily üdöklő tűzhatás a leghősiesebb csapat bátorságát is megtöri, s annak felbomlását eredményezi, a mi rendszeren a többi támadó csapatosztagokat is feltartózatlanul magával sodorja s ekkép részünkről a védelemből támadásba való átmenet válik lehetővé. Lovassági támadásoknál a szórlővegosztagoknak a tűzállásban szilárd kintartása és hidegvérűleg jól irányzott gyorstűzre legelőnyre jó eredményre vezet; míg ellenben a tűzállás elhamarkodott elhagyása, (hogy az utolsó pillanatban az osztag a

gyalogság között keresen menedéket) közönségesen csak zavart és veszélyt okoz. Szabályszerűleg felsőbb parancs nélkül nem szabad egy lövegosztagnak sem tűzállását elhagyni.

A tűzélést mindig csak hatásos lőtávrról kell megkezdeni. A helyes távbecslésnek és irányzásnak nem csak a harc kezdete előtt, hanem a legnagyobb harczi zaj és golyózápor között is teljes nyugalommal kell megtörténni. A nyugalom és rend fenntartására hatályos befolyással lesz az osztály- és osztagparancsnokok lélekjelenléte s a rendelkezések és parancsok kiosztásánál tanúsított hidegvérűség és halálmegvetés, mert a példa ellenállhatlan vonzerővel bír, s nem ritkán az előbb ingadozót hosszú varázsolja.

Csak így lehet a fegyvernemhez kötött ama követelménynek, hogy tűzharcra üdöklő erejénél fogva a tömegesített döntő tűzhatás jellegének mindig erőteljes kifejezést adjon, sikeresen megfelelni.

Különb. a harcztéri alkalmazás minden egyes esetére kiterjedő szabályokat alkotni nem lehet, minthogy azok csakis példákat tartalmazhatnának, a melyek a parancsnok szellemét csak lebilincselnék.

Szabályzati jegyzetek

egy szórlővegosztályra vonatkozólag.

A szórlővegosztályok harcztérszerű alkalmazására vonatkozó javaslatomat már a „Honvéd“ 1873-ik évi 19—34-ik számaiban megjelent „Böngészet stb.“ című cikksorozatban megtevén, itt csupán egy szórlővegosztály vezetését és alkalmazását körvonalozó hadmozdulati alakzatok leírására és ábrákban való előtűntetésére szorítkozom. *)

1. Az osztályban való mozdulatoknak csakis a legegyszerűbbekre kell szorítkozniok. Legezlszerűbbek: az oszlop-képzés; ebben huzamosabb menet; ebből fejlődés és tűzvonalban egy kijelelt állásba idejekorán való előnyomulás, vagy a tűzállásba osztagonként való bevonulás és a tűzharcznak lehetőleg egyidejű megkezdése.

2. Egy szórlővegosztály alakzatai.

*) E fejezetben a Montigny-lövegeknek háborúban az osztagnál nagyobb testben, osztályban való harczi alkalmazásának javaslatképi tárgyalása abban leli indoklását, hogy erre vonatkozó szabályzataink (bár az osztagok már osztályokba összepontosítvák) nincsenek. Erre vonatkozó szak-észleleteimet a cs. és k. tüzérségi „Exercier-Reglement“ 7. füzetéből merítettem s azokat az ábrákkal együtt a „Batteriedivision“ helyett egy „szórlővegosztályra“ szükséges módosításokkal közlöm.

Egy szőrlővegosztály felállítható és mozgatható:

- a) tűzvonalban,
- b) oszlopvonalban,
- c) tömegben,
- d) zárkózott vonalban,
- e) osztagoszlopban,
- f) félosztagoszlopban és
- g) menetoszlopban.

A. Tűzvonal.

A tűzvonalban az osztagok $20 \times$ térközre állnak egymás mellett, mely térköz „osztag-térköznek”-nek nevezetnek. E térköz hadmozdulatoknál — tekintettel a terep alakzataira és a tűzhezre — megfelelőleg tágítható is. Fejlődéseknél az osztagtérközök aggodalmas megtartása nem követelendő.

Az osztagok megnevezése az osztályban elfoglalt helyeiktől függ. Az osztagok a jobb szárnytól a bal szárny felé számítva, következőképp nevezetnek:

a) három osztagnál:

„jobb szárny- }
 „közép- } osztag ;“
 „bal szárny- }

b) négy osztagnál:

„jobb szárny- }
 „jobb-közép- } osztag“.
 „bal közép- }
 „bal szárny- }

Megfordított arcnál úgy a szárnyak, mint az osztagok, előbbi elnevezéseiket megtartják.

A tűzvonal a tűzállásban és az ellenség hatásos tűzkörében — a mennyire a talaj-alakzat engedi — egyenes előre- és hátra-menetre alkalmaztatik.

B. Oszlopvonal.

Oszlopvonalban az osztagok félosztagoszlop-alakzatban, éleikkel egyenlő magasságban, a fejlődésre szükséges $70 \times$ térközre állnak egymás mellett.

Az oszlopvonallal lehető mozgadozási képesség mellett a leggyorsabb fejlődés vihető végbe, és az a tűzvonalba fejlődésre legjobb előkészítő alakzat.

A térközök és távközök az egyes oszlopokban a szükséghez mérten — a szőrlővegosztagok számára kiadott gyakorlati szabályzat 15-ik §-ának határozványai szerint — tágíthatók.

Az osztagok megnevezése ugyanaz, mint a tűzvonalban (a. és b. szerint).

C. Tömeg.

A tömegben az osztagok, úgy mint az oszlopvonalban, $10 \times$ térközzel egymás mellett állnak.

Az osztagok megnevezése ugyanaz, mint a tűzvonalban (a. és b. szerint).

A tömeg-alakzat közönségesen mint összpontosított felállítási alakzat az ellenséges tűzkörön kívül jó alkalmazásba.

D. Zárkózott vonal.

A zárkózott vonalban az ezen alakzatba fejlődött egyes osztagok egymás mellett $10 \times$ térközzel állnak.

Megnevezésük ugyanaz, mint a tűzvonalban (a. és b. szerint.)

A zárkózott vonal akkor alkalmaztatik, ha a felállításra kijelölt térség a tömegben való felállítást lehetlenné teszi.

E. Osztagoszlop.

Az osztagoszlopban a zárkózott vonalba alakult osztagok $15 \times$ távközzel (osztag-távköz) egymás mögé sorakoznak.

Hadmozdulatoknál az osztag-távköz aggodalmas megtartására nem, de az egyes osztagoknak önmagukban való zárkózva-maradására és a netalán elveszett távközöknek a helyes ütem felvétele által folyékony kiigazítására igen is kell figyelni.

A távközök nagyobbítása vagy kisebbitése úgy az osztagok, mint az egyes osztagok oszloptagjai között a szőrlővegosztag-gyakorlati szabályzat 15-ik §-ában foglalt szabványok szerint történik, mi közben az osztag-távköz mindig tekintetbe veendő.

Az egyes osztagok az oszlopban levő sorrendjük szerint az éltől a véghez következőképp nevezetnek meg; —

a.) három osztagnál:

„él- }
 „közép- } osztag ;“
 „utolsó }

b) négy osztagnál:

„él-	} osztag.“
„közép-	
„utolsóelőtti	
„utolsó	

Megfordított oszlopnál az osztagok, szintén az éltől a véghez, a most leírt elnevezést nyerik.

Az oszlop-alakzat a fejlődést minden oldalra és tetszés szerinti irányban lehetővé teszi. Mindazáltal az a hadmozdulatoknál csak ott alkalmaztatik, a hol a terep és a körülmények más mozgásozást alkalmazzak nem tűrnék.

Ha a szórlővegosztály kivételesen oszlop-alakzatban az ellenségnek tűzkörébe jutna, akkor — a mikor csak kivihető — a tőröket mindig tágitani kell.

F. Félosztagoszlop.

Az egyes osztagok félosztag-oszlopban alakulvák.*) Egyébként az osztagoszlopot illető határozványok érvényesek.

A félosztagoszlop oldalmozdulatoknál, továbbá mint átmeneti alakzat az osztagoszlopba és végre korlátolt térvizonyoknál talál alkalmazást.

G. Menetoszlop (lővegoszlop).

A menetoszlopba alakult osztagok osztag-távközre zárkóznak egymás mögé.

A menetoszlop csupán meneteknél vagy szűk úton való átvonulásnál jó alkalmazásba, de mint hadozati alakzat soha. Ez utóbbi célból — a hol csak a talaj-alakzat megengedi, a harcokésztség részlegenként félosztag vagy osztagoszlopba való átmenet által rögtön előkészítendő.

Egyébként az osztagoszlopot illető szabályok a menetoszlopba is érvényesek.

3. Az irányosztag kijelélése.

Fejlődött vonalban, oszlopvonalban és tömegben, két osztagnál: a jobb szárny-osztag; három osztagnál: a középosztag; négy osztagnál pedig: a jobb középosztag az irányosztag.

Minden oszlop-alakzatnál, valamint oldalmeneteknél: az élő osztag az irányosztag.

4. Vezényszavak, trombitajelek.

*) Két jármű szélességben egymás mellett 6× térközre s egymás mögött az egyes oszloptagok 10× távközre. Az osztag-távköz szintén 15×.

Az osztály-parancsnok minden rendelete 3 részből áll:

- „Vigyázz!“ (vezényszó vagy trombitajel);
- „Figyelmeztető“, mint a felveendő alakzat és ha szükséges, a jármőd egyszerű megnevezése.
- „Végrehajtás“ (vezényszó vagy trombitajel).

Ha az osztályparancsnok rendeletét valamelyi osztag által együttesen kell végrehajtani, akkor a figyelmeztető előtt mindig „Osz t á l y!“ hangoztatandó.

A következőkben csupán a „figyelmeztető“ van megírva, a „Vigyázz!“, a „jármőd“ megnevezése, a „Végrehajtás“ és „Osz t á l y!“ ellenben kihagyattak, melyek tehát a „figyelmeztető“ elé teendő, vagy illetőleg utána függesztendő.

Ha valamely rendelkezés csak egy egyes osztagot illet, akkor az osztályparancsnok az illető osztagot: „N. osztag!“ megnevezéssel (az 1. A. a. b., vagy E. a. b. p. szerint) szólítja meg.

5. Minden alakzat-változást és fejlődést az egyes osztagoknak ügetésben kell végbevenni. A mozdulatot mindig higgadt nyugodtsággal kell megkezdeni.

6. Mozgatózások a fejlődött vonallal, oszlopvonalal és tömeggel.

A. Menet előre.

B. Oldalmenet.

C. Menet hátra.

D. Arcváltás.

Az arcváltások egy szórlővegosztálynál a kanyarodásokat helyettesítik s alkalmazásuk akkor van helyén, ha egyik szárnynak esekély vagy legfeljebb egész 90 fok alatti szögben való előtörlése szükséges.

Az osztályparancsnok figyelmeztetőjére:

„Arcváltás jobbra (balra)!“

a sarkszárny-osztag a kanyarodást szabály szerint végbevivén, az a szándékolt új irányban az osztályparancsnok kardintése által az iránytárgy megjelélése mellett egyenes továbbmenetre rendeltetik, a többi osztagok ügetésben tovább haladnak és a kanyarodást egymás után olyképp viszik végbe, hogy azok az előirt térközökkel a sarkszárny-osztag arcváltozásával ezzel egy színvonalba jussanak.

(Lásd I. tábla I. és II. ábra).

Arcváltás derékszögben a tűzvonalban soha sem viendő végbe.

E. Felállítási változások.

Az oszlopvonalból a tűzvonalba való átmenet:

„Tűzvonal jobbra (balra) előre!“ figyelmeztetőre vagy jelre történik (1. tábla III. ábra).

A tűzvonalnak tömegből vagy zárkózott vonalból való képzésére:

„Tűzvonal a N. osztagra!“ (1. tábla IV., és 2. tábla VII. ábra);
az oszlop vonalnak a tűzvonalból való képzésére:

„Oszlopvonal jobbra (balra) előre!“ (2. tábla VIII. ábra);
ugyanannak a tömegből vagy zárkózott vonalból való képzésére:

„Oszlopvonal a N. osztagra!“ (1. tábla V. és VI. ábra);
a tűznek az oszlopvonalból s zárkózott és tűzvonalból való alakítására:

„Tömeg a N. osztagra!“ (2. tábla XIII. XII. és IX. ábra) s végül, a zárkózott vonalnak a más három alakzat mindegyikéből való képzésére:

„Zárkózott vonal a N. osztagra!“ (2. tábla X., XI., XIV. és XV. ábrák) figyelmeztetők használatnak.

A kivételnél a figyelmeztetőben megnevezett osztag egyenest előre megy és — a mennyiben szükséges — menet közben a kellő alakzatot felveszi. A többi osztagok az új felállítási viszonyra és a netalán végbeviendő alakzat-változtatásra való tekintettel azonnal megindulnak és illető helyeikre vezetettek.

E felállítási változások ugyanazon figyelmeztetők és alapelvek figyelemben tartása mellett megfordított arccal is végrehajthatók.

7. Az oszlop alakítása, mozgása és fejlődése.

A. Alakítás.

Mindegyik oszlop tetszés szerint bármelyik osztagra előre vagy hátra és a felállítási vonal bármelyik oldalára, úgy álló helyből mint mozgás közben alakítható.

Rendszerint azonban minden oszlopnak helyből kell alakíttatnia.

Az oszlopnak helyből előre minden más alakzattól való alakítása, a következő figyelmeztetőre történik:

„Osztagoszlop (Félosztagoszlop, vagy Menetoszlop) az N. osztagra!“

A megnevezett osztag a vezényelt jármódban egyenest előre vonul és szükség szerint alakzatát egyidejűleg változtatja az elhagyott felállítási viszonyra való lehető tekintettel, azaz jobbra vagy balra előre, a szerint, a mint az a szörlővegosztály jobb vagy bal szárnyán állott; — ha pedig a megnevezett osztag a közepén volt, úgy erre vonatkozólag elvül szolgál, hogy három osztagnál a megneve-

zett középosztag, valamint négy osztagnál a megnevezett balközép-osztag jobbra előre, a megnevezett jobbközép-osztag ellenben balra előre viszi az alakzat változtatást végbe.

A többi osztagok az élosztag előrevonulása által nyert térség arányához mérten előttes osztagaikat követik s egyidejűleg a netalán szükséges alakzat-változtatást — rendszerint a figyelmeztetőben megnevezett osztag felé fordított szárnyaikra — eszközlik.

Alapelv, hogy az oszlopnak egy közép-osztagra való alakításánál ezt először az ettől jobbra és azután a balra álló osztagok követik. Egyik szárnyról való előrevonulásnál az osztagok felállítási rendjök szerint sorakoznak egymás után az oszlopba.

(Lásd 3. tábla XVI—XXI. ábra).

Az oszlopnak helyből oldalt alakítására:

„Osztagoszlop (félosztagoszlop vagy menetoszlop) jobbra (balra)!“
figyelmeztető hangoztatik.

Az illető szárnyosoztag a mozgást előre az elrendelt jármódban megkezdi és erre közvetlenül parancsnoka által a jelzett irányba való kanyarodásra vezényeltetik.

A többi osztagok a támadt tér arányához képest hasonlóképp sorrendben egymásután zárkóznak.

Az oszlopnak mozgás közben előre vagy hátra alakítása a ugyazon figyelmeztetőkre történik, mint helyből.

Az illető szárny- vagy közép-osztag a már megkezdett jármódban halad, vagy esetleg felveszi a figyelmeztetőben elrendelt jármódot és tovább ugyanazon eljárást követi, mint a helyből alakításnál.

A többi osztagok előbb megállásra vezényeltetnek s azután azok az előbbivel hasonló eljárást követnek.

Az oszlopnak megfordított arccal való képzése az előrealakításnál előírttal hasonló módon történik.

B. Mozgás.

Az ismert alapelvek szerint.

C. Fejlődés.

A fejlődés az élre: vagy mindkét oldal felé, vagy pedig (kivételesen) szükség szerint csak az egyik oldal felé történik.

A fejlődést mindig mozgás közben kell végrehajtani.

Az él mindkét oldala felé való előre fejlődés az osztály-parancsnok:

„Tűzvonal (oszlopvonal, zárkózott vonal, vagy tömeg) előre!“
figyelmeztetőjére akkép történik, hogy az élosztag a fejlődést (félosz-

tag, vagy menetoszlopból) alapelv szerint jobbra előre, esetleg a megkivántató átmeneti mozgást, azonnal megkezdi; a közép-osztag jobbra előre, az utolsó-előtti, illetőleg az utolsó osztag pedig balra előre vonul fel. A metalan szükséges alakzat-változtatások e felvonulási mozgadozás közben hajtandók végre. Fejlődéseknél ezek magától értetődleg a külső szárnyak felé történjenek.

(Lásd 5. tábla XXVII–XXX. ábra).

Az él egyik oldala felé való előrefejlődés:

„Tűzvonál (oszlopvonál stb.) jobbra (balra) előre!“ figyelmeztetőre történik.

Az oszlopnak részút-vonalba, vagy az oszlop egyik oldalába való fejlődését a 4. tábla XXII. ábra tünteti elő.

Ha az osztályparancsnok a tűzelést közvetlenül a fejlődés közben akarja megnyitni, akkor a: „Tűznelni!“ jel adatik, mire az élosztag a tűzvonalba fejlődés bevégeztével megáll és a tűzelést rögtön megkezdi. A többi osztagok az élosztag tűzvonalaiba egymás után következt bevonulása után szintén rögtön megkezdi a tűzelést.

A tűzelésnek egyik oszloppoldalban fordított areczsal való megnyitására mindig csupán:

„Tűzvonál!“ — „Jobbra (balra)!“ — „Tűznelni!“ jelek adatkak, mire mindegyik osztag a jelzett oldal felé fordított areczsal tűzvonalat képezvén, a tűzelést rögtön megkezdi. (4. tábla, XXIII. és XXIV. ábrák).

Különben az osztályparancsnok a fejlődést, a terepviszonyoknak és harcshelyzetnek megfelelőleg, minden irányban és alakzatban rendelkezés által végbevitetheti (4. tábla, XXV. és XXVI. ábrák szerint).

Z á r s z ó.

Az új-kor kartácslővegei a következő államokban fogadtattak el és hozattak be:

1. Az amerikai Egyesült-Államokban a Gattling-rendszer;
2. Franciaországban a canon à balles;
3. Angolországban a Gattling-rendszer;
4. Ausztria és Magyarországon a Montigny-rendszer tábori-, és a Gattling-rendszer külön használatra;
5. Oroszországban a Gattling-rendszer a Gorloff tábornok által javaslatba hozott s elfogadott javításokkal;

6. Törökországban a Gattling-rendszer;

7. Olaszországban szándékban volt a Gattling-rendszer elfogadása, de tudtommal ott eddig véglegesen egyik kartácslőveg-rendszer sem fogadtatott el.

Porosz-, illetőleg Németország az egyedüli nagyhatalom, mely eddig kartácslővegeket nem fogadott el, csupán

8. Bajorország bír Feldl-rendszerű kartácslővegekkel.

* * *

Az előrebocsátottak után azon szerény nézetemnek adok kifejezést, miszerint az új-kor kartácslővegei — bár sokoldalúlag és sikerrel alkalmazhatók — a sikharczban, különösen támadásoknál, szerényebb szerepre lesznek kárhóztatva s kiválóan védelmi, helyi s védmű- és várharczokra vannak hivatva.

(Vége.)

Átkelés a Beresinán (1812. november 25., 26. és 27.)

(Bialkowski A. lengyel ezredes kiadatlan emlékirataiból. Dr. Mosbach A. után közli Szelestey m. k. h. hadnagy.)

„Midőn a Dnieper melletti Orsánál megháltunk, hirtelen lágy idő állott be. Egész éjszaka folyvást esett, miért is mély sárban kellett menetelnünk egész a Beresináig. A császár jól tudta, midőn a folyóhoz közeledett, hogy Tsitsagow tengernagy a minski útát 6 hét óta megszállva tartja és ott erős ütegeket helyezett el. Miután Borysow város meg volt erősítve s egyszersmind hídfővel is birt, melyet Dombrowski tábornok lengyel hadosztálya, melynek feladata volt egyúttal a Bobruja és Beresina összefolyásánál fekvő Bobrujsk erődöt is megfigyelni, védelmezett; ennél fogva a császár további határási vonalul a nevezett két helyről Minszkben összpontosuló szándékozott választani, minthogy ezen vidék még sem elpusztítva, sem kizsákmányolva nem volt.

Bár a Beresinán való átjárás Borysow mellett biztosítottnak volt tekinthető, mégis ezen fontos hadállás egy lengyel törzsisztnek hibája miatt elveszett, és pedig a következőleg:

Dombrowski, kit a császár előbbi hadjárataiból mint bátor és óvatos tábornokot jól ismert és azon két fontos átkelési pontnak védelmével megbízott, teljesen megfelelt a császár benne helyezett

bizalmának. Nemesak saját állását megtartotta, hanem Tsitsagow tengernagyot is, legalább egy ideig, sakkban tartotta. Dombrowski tábornoknak csak egyetlen egy, már erősen megviselt hadosztály állott rendelkezésére, de annyira el tudta magát leplezni, hogy haderejének gyengeségét az ellenség észre nem vehette. Nevezetesen egy eddig ismeretlen hadieselt használt. Ugyanazon csapatokat, melyek nappal a folyón átkeltek, éjjel ismét a túlsó partra visszameneteltette, és másnap ugyanazokkal az átkelést másodszor eszközölte, miáltal az ellenséget azon tévhitben tartotta, hogy folytonosan más és más csapatok kelnek át a Beresinán.

Mint tudva van, Tsitsagow tengernagy előőrsei a varsói hercegségben Pultuskig voltak előtolva és hadteste egész a Beresináig terjeszkedett ki. A nevezett tengernagynak már akkor, midőn Napoleon Moskvából teljes visszavonulását megkezdte, főőrkévése az volt, hogy a francia hadseregnek a Beresinán való átkelését kétségessé tegye, miért is főfigyelmét a borysowi hídfőre fordította.

Szerencsétlenségre az itteni sánczokat kevéssel a francia hadsereg megérkezése előtt az első lengyel serezed egy zászlóaljával Albrecht őrnagy szállta meg. E hanyag, tehetetlen tiszt, kire ily fontos állás bízott, csupán saját kényelmét kereste, és a szolgálati kötelesség teljesítésére való felügyeletet másra bízta; — s minthogy a már november vége felé közelgő idő érezhetőleg hideg volt, maga Albrecht egy a hídfőn levő házikóba ment be melegedni. A zászlóalj épen élmi adagjait vette át, s mivel a parancsnok nem volt rendeltetése helyén, a külső sánczok őrzete nagyon elhanyagoltatott.

A kozákok, kik ott folyton szerteszét kalandoztak, kikémléltek, mint folynak a dolgok a hídfőnél, és rögtön jelentették is az orosz táborban, hogy ott a gátlatokon egyetlen egy őr sem áll.

Egy vadász ezred azonnal oda sietett, lővés nélkül valamennyi sánczot elfoglalt és az egész zászlóaljat az őrnaggyal együtt elfogta. Az oroszok, miután a hidat megsemmisítették és a sánczokat szétrombolták, foglyaikkal visszavonultak. Ez által Sierawski Julián ezredes a hatodik lengyel serezzel hadosztályától elvágtatott. Sierawski, hogy hadtestével ismét egyesülhessen, átjárási pont keresése végett a folyó mentében menetelt. De sehol sem akadt hidra. Szerencsére erős hideg állott be, és a Beresina befagyott. Sierawski a jeget azonnal szalmával behintette s nemesak ezredét, de hat lövegét is átszállította a túlsó partra, és hadosztályával ismét egyesült.

Midőn a császár már Borysowhoz közeledett és tapasztalta, hogy az ottani hid el van rombolva, rögtön megváltoztatta éjjeli tervét és a Borysowtól éjszakra fekvő Studzianka falufelé vette útját.

A francia hadsereg közeledtével az oroszok a császár minden mozdulát figyelemmel kísérték, és midőn látták, hogy irányát Borysow felé vevé, a túlsó partot gyorsan elfoglalák és erős tömegekkel megszállták.

Studziankába érve, a császár a túlsó partot már oroszokkal ellepve találta. Midőn az ottani halomra felovagolt, hogy az ellenség állását szemügyre vegye, azonnal megparancsolta maradék gyalog-testőrségének, hogy tüzéréssével együtt jobbra kanyarodjék, hol a Beresina öblös kanyarulatot s mintegy könyököt képezte, hogy így a túlsó oldalon elhelyezett oroszokat oldalba fogja. A testőrtüzérség oly hatályosan lövöldözte a ellenséget, hogy az csakhamar visszavonult és egy erdőben eltűnt.

Napoleon, alig hogy észrevehé, miszerint az oroszok a jobb partról eltakarodtak, gyorsan a még kéznél levő lovas testőrgnátósok és esendőrök csoportoskájával minden fegyvertelen katonát összeterelettetett, hogy a Studzianka falut képező házikókat szétromboltassa. A gerendákat a partra hordatta és azonnal egy hidat állíttatott össze. A hid november 25-ikén éjjel 11 órakor kész volt; először a lengyelek mentek rajta keresztül, rögtön őrköt állítottak ki, tábort ütöttek a folyó mentében, és a rakásokban talált száraz galyakból nagy tábor-tüzeket gyújtottak. Reggeli szürkületkor a gyalogság részére már egy másik hid is készen állott. A sereg egész nap e hidakon hatolt át a balpartról a jobbra. A császár maga ügyelt fel az átkelésre, és nem engedte, hogy valamely podgyászszekér vagy más jármű keresztülhajtson. Ez által el akarta különíteni a beláthatlan szekér-vonatot, melyen egy sereg — ezredeit elhagyott és a küzdelmektől visszavonult — katona foglalt helyet, a kik csupán arra gondoltak, hogy Moskvából összekapart martalékaikat biztosítsák. A császár tilalma oly szigorúan hajtattatott végre, hogy még a sebesültek szekereit sem engedték áthatolni. Midőn néhány sebesült tábornok keresztül akart hajtadni, a császár parancsára a katonák levették őket szekereikről és úgy vitték át a hidon; a járművek pedig kérelhetlenül visszantassítottak, és a sebesült tábornokoknak értésére adatott, hogy lóháton tovább mehetnek.

Midőn tehát látták, hogy tengelyen a Beresinán át nem kelhetnek, a katonák, markotányosok és markotányosnők járműveiket oda hagyván, csupán lovaikkal vonultak át a hidakon. Az ezredcit elhagyott, magát betegnek és sebesültnek tettető s elmaradozó egészséges katonaság tömegei, reszketve a császár éles szemétől, ki a hidon állt és szorgosan vizsgálgatta az áthaladókat, s nehogy mint szökevények és elmaradozók a császár által majd felismertessenek,

a folyón szándékoztak átgázolni, mert azt hívék, hogy az nagyon sekély, miután a folyam-ágy sok helyütt látható volt. De a Beresina, valamint partja is, nagyon mocsáros.

E maradozók tehát felmálházott lovaikkal a hídon alul a mocsáros partról a folyóba ereszkedtek, hanem az átmenetésre gondolni sem lehetett. A mély iszapba ember és ló lesüllyedt. Daczára ennek, a folyton ide özönlő maradozók előtteseik végzetétől vissza nem riadtak s a folyót más helyen kísérlették meg átgázolni. De hasztalanul. Mindnyájan megrekedtek a mocsárban, hogy ott nyomorultul elvesszenek.

A császár, mint említették, a lövegeken kívül egyetlen egy járművet sem bocsájtott át a hídon, de ezzel még épen nem elégegett meg, hanem megparancsolta, hogy a málhás szekerek, melyek saját és tábornagyjai, tábornokai és tisztjei podgyászát vívék, mind elégegtessenek. E tekintetben sajátjának megsemmisítésével maga akart kezdeményező lenni, miért is egy nyaláb szalmát az őrtűznel meggyújtott, és azt diszkoesijába dobta, mely aranyozott sasokkal és címerekkel díszített arany keretű kristály lemezekből volt készítve. Ezután sajátkezűleg felgyújtá még valamennyi kocsiját és podgyászszekerét, melyeken a császári ruhatár, konyha és hadiroda volt. Alig hogy egy-egy podgyászszeker meggyúlt, a katonák, különösen a testőrségtől, oda rohantak, kiirtették, s az elszedett legjobb tárgyakat tarisznyáikba és köpenyzebeikbe dugdosták. Az ezüst edényeket, hogy könnyebben eltehessék, összenyomkodták vagy kövekkel összeverték. Ugyane végzet érte a tábornokok és tábornokok podgyászát is, mivel a császár példáját követniök és ingósaikat sajátkezűleg kelle megsemmisíteniök. Végül már a katonák sem igen vártak a társzekerek ünneplés felgyújtására, hanem szédülták és elpusztították a járműveket.

Miután a császár saját szekereit felgyújtotta, ismét a hídra ment, hogy felügyeljen arra, hogy a lövegeken kívül egyetlen egy jármű se menjen át a hídon. Midőn a régi testőrök közül egy fegyvertelen gránátos a császár előtt a hídon át akart menni, a császár látva azt, hogy egészséges és megsebesülve nincs, megkérde tőle, hogy hol van fegyvere? „Eldobtam!” felelt nyugodtan a gránátos. A császár haragra lobbanna néhányat ráhúzott lovagvesszőjével. „Adj kenyeret, császár!” — kiáltá a gránátos — „aztán majd találkozik fegyver is!” A császár ezzel őt tovább menni engedé.

Egész naphosszat a tűzérség kelt át a hídon. A lengyeleken kívül csak kevés számú francia volt ott fegyveresen, s a hídtól mintegy fél mérföldnyire a bal parton félkörben egy darab tér mindennemű

járművel el volt lepve, melyeket a csak kevés francia csapat őrizett mellett a maradozók szédülták.

Az oroszok a hátvédet megközelíték, mely körülbelül 1500 lengyelből állott, és szakadatlan támadásaikkal folyton érintkezésben voltak velök. A császár csak másnap reggel érkezett oda, magához szólítá Zajoneczek tábornokot, ki a lengyeleknél a fővezényletben Poniatowskinak (ki Smolensk előtt lováról leesett, s azóta szolgálatképtelen volt) helyettese volt, s megparancsolá neki, hogy esapatainak töltényeket osztasson ki, s kémlelje ki az ellenség állását. Épen midőn a töltények kiosztása bevégeződött, hirtelen oly borzasztóan kezdett havazni, hogy néhány lépésnyire mitsem lehetett megkülönböztetni.

A lengyel csapatok maradványa egyetlenegy szorosan zárkózott szlopot képezett. „Ezredünk, a tizenkettedik — mondja Bialkowski százados — már csak 33 tagból állott, egyetlenegy törzstiszte sem volt, csupán három százados és néhány hadnagya. Épen ily szomorú állapotban voltak a többi lengyel gyalogezredek is, a vörös-herzegeségiek ép úgy mint a Visztula-legió, *) melyek a malyjaroslawini visszavonulás óta egy hadtestté egyesültek.

A lengyelek sasaikat és lobogóikat táborukban hátra hagyva, előrenyomultak azon irányban, a honnan az ágyudörgés hangzott. Előttek halmos szűles fákkal sírűfen fedett terep volt. Legelőszőr egy igen erős sor orosz vadászra bukkantak. Rövid küzdelem után az oroszok visszavetettek és ütegeikhez visszahúzódtak, melyek a Beresinától mintegy három orosz mérföldnyire a minski úton a végből voltak elhelyezve, hogy a francia hadseregnek útját elzárják. Az út, mely Borisowtól jobbra Vilna felé vezetett, s melyet a császár nem akart választani, iszappal volt fedve.

Ez alkalommal a francia hadsereg felette nehéz helyzetbe jutott. Hátban az oroszok által vala megtámadva, előtte Tsitsagow hadteste, mely 70 ezer főnyi erejű volt, s ezen kívül ott voltak a jól elhelyezett ütegek, melyek a Minske vezető utat elzárták.

Midőn Zajoneczek csapatai előrenyomultak, azokhoz Dombrowski hadosztálya csatlakozott. Utóbbi a legnagyobb rendben és legjobb hangulatban menetelt. A katonák oly jól tápláltak és jól ruházottak valának, mintha csak most hagyták volna el helyőrségeiket, a lovaság és a tűzérség lovai egészségesek és erősek voltak.**)

*) Az 1807-ben Boroszlóban alakított három ezredből álló Wisztula-legió Garbinski tábornok parancsnoksága alatt 1807. végén Spanyolországba ment, hova később még egy negyedik, Bronikowski tábornok által Ágostában képezett ezred is utánna küldetett.

**) Egy lengyel dzsídás ezredes, ki a „Dziennik Literacki“-ban, mely Lembergben jelent meg, egy cikket közölt, melyben egy az 1812-iki visszavonulás-

Az egyesült hadosztályok az oroszokat megtámadták s egész az útegekig visszanyomták. Az orosz tömegek ekkor a sánczokból előnyomultak és azok előtt csatarendbe állottak. A sűrűen összeszorított orosz tömegek sokkal hosszabb arcvonalat képeztek mint a lengyelek, kik három sorba valának felfelődve. Azonnal heves gyalogsági harc kezdődött. Tsitsagow lovassága a lengyelek bal szárnyát támadta meg. Az orosz lovasság támadása nemcsak a szárnyat érte, de a tizenhetedik ezredet is egészen hátra fogta. Azonban Dombrowski lovassága a gyalogság segélyére szintén előresietett, megtámadta a sokkal számosabb orosz lovasságot és szétugrasztotta.

Fél órai elkeseredett harc után a császár a lengyeleknek megparancsolá, hogy vonuljanak vissza, miáltal az oroszokat útegeik mellől akarta kicsalni, hogy aztán hátra támadhassa. Mialatt a közepén levő gyalogság állását elhagyá, a császár maradék-lovasságának szétszórta kis osztályát összeszedé, ezt a balszárnyon, a Dombrowski lovasságát pedig a jobbszárnyon összpontosítá. Az oroszok nyomban követték a Beresinához visszavonuló lengyeleket és francziákat, kiknek főparancsnoka Ney tábornagy volt. A lengyel gyalogság gyorsan arcvonalat képezett és az oroszokat megtámadta. A lovasság is mindkét szárnyon jobbra s balra kanyarodott és az orosz gyalogságot oldalban és hátban támadta. Miután az oroszoknak támpontjuk nem volt, és tartalék nélkül nagyon is előnyomultak, megverettek és nagyjából elfogattak.

Ez emlékezetes napon Napoleon császár, ki kis kalapjáról és szürke felöltőjéről már messziről felismerhető vala, kénytelen volt egy vastag bundába burkolózni s a hideg miatt egy hosszú fültakarós, fekete báránybőr kucsmát mélyen szemébe húzni, úgy hogy a katonák nem is tudták volna, hogy a császár közöttük van; ha a szintén fehér farkasbőr bundába burkolózott tábornagy bőrkucsmáját tisztelgés végett előtte le nem veszi. A többi francia tábornokok és parancsnokok is jól el voltak bundákkal látva. A katonák erre egymás között azt sugdosták: „A császár és kísérete már nagyon útkészen van s nem sokára el fog illanni, és a hadsereget saját sorsára hagyandja.“ A mi csakhamar meg is történt.

ról ábrándosan írt francia közleményt czáfol, beszéli, hogy Dombrowski hadosztálya, melyhez ő is tartozott, daczára a zord időnek és folytonos kiüldelmeknek, visszavonulását a legjobb rendben eszközölte, éhséget soha sem szenvedett, s bár sok embert és lovat veszített, de lövegeit mind visszahozta; ha a francia parancsnokok is ép oly szigorú fegyelmet tartottak volna, mint Dombrowski tábornok, és nem engedték volna, hogy katonáik a rendből és sorból kilépjenek, szétmálganak és szétszóródjanak, a visszavonulásnak kétségkívül nem lett volna oly szomorú kimenetele.

E véres csatában a lengyelek sok halottat és sebesülteket veszítettek. Zajoncsek *) hadosztály-tábornoknak egy ágyúgolyó lábát szakítottá el, s a hárvon kellett a sebészi műtétet végrehajtani. Dombrowski tábornokot egy kartács golyó kezén oly erősen megsebzé, hogy két ujját azonnal le kellett vágni. Kniaziewicz hadosztály-tábornoknak lábát egy golyó-türedék szintén annyira összezúzta, hogy végül a lengyel hadosztály maradványa feletti főparancsnokságot Krasinski Izidor tábornok vevé át.

Azon csapatok, melyeknél a császár tartózkodott, a jobbparton, Studzianka falu mellett gyülekezének, hol még ama hid, melyen a hadsereg a Beresinán átkelt, sértetlenül állott. Egy dombról a túlsó partot, mely nagy területen a podgyász-szekerek romjaival és tartalmával volt fedve, messze be lehetett látni. Némi távolságra a hidtól egy francia csapatocská volt kiállítva, mely a hidhoz való férhetést az oroszok elől elzárta. Midőn már a jobbparton a csapatok menekészen valának, a császár elrendelé a hid felgyújtását. Iszonyú volt azon szegény katonák kétségbeesése, kik mint vész-őrök a túlsó parton hagytattak. Oda rohantak az égő hidra, hogy még átmeneküljenek. De hasztalanul. A szalmával behintett hid már egészen lángba borult, úgy hogy ahhoz többé senki sem közeledhetett.

Midőn a kozákok látták, hogy a hid ég, csoportosan rohantak oda, kezdetben a hid előtt várakozó katonákat nem bántották, s csakis a szekér-várnak estek neki. De miután gazdag zsákmányra való reményükben esalódtak, azon számos sebesülteken állottak boszút, kik a szekereken gyámoltalanul feküdtek. Levetkőztették őket egy ingre, s a ki még tovább vándoroghatott, a kozákok kancsukatíeséi alatt egy ingben és meztláb kelle fogságba vándorolnia. A mint Napoleon észrevette, mint bannak az oroszok a sebesültekkel, a jobbparton ágyúkat fejlődttetett fel, hogy az orosz barbárokat kartácsokkal elűzze. Hanem ez nem eshetett meg, mert a császár belátta, hogy akkor saját katonái közé is tüzelnie kellene. E miatt a tüzérség ismét mindjárt felmozdonyzott.

Ez alatt a lengyelek azon parancsot kapták, hogy a jobb parton elnyúló erdőbe vonuljanak be. Ezután balra kanyarodtak egy útszorosra, mely a posványon keresztül egy nem rég felhányt töltesen vezetett át. A mocsárok, daczára a roppant hidegnek, nem voltak befagyva; miért is a túltés, különösen midőn azon a tüzérség vonult keresztül, elannyira ingott, hogy a lengyelek attól tartottak, misze-

*) Zajoncsek tábornok I. ső Sándor czár által 1815. december 1-én a lengyel királyság helytartójává neveztetett ki, s később hercegi rangra emeltetve meghalt 1825-ben.

rint végre is a moesárba süllyednek. De mindamellet szerenesesen átmertek e ruganyos földhányáson, s nemsokára egy szalmával beburkolt hidhoz értek, mely mögött egy század orosz vadász állott kozákokkal. A lengyelek gyorsan a hidra rohantak, hogy annak felgyújtását megakadályozzák. Hanem mily nagy lett csodálkozásuk és öröndetes meglepetésük, midőn az oroszok a nélkül, hogy egy lövetést vagy a hid felgyújtására kísérletet tettek volna, azonnal eltávoztak. A lengyelek alig hogy e hidon átkeltek, egy másik, harmadik, sfb. hidra értek. A lengyelek a szemök elől gyorsan eltűnt oroszok által többé nem akadályoztatva, midőn már ez utolsó hidat is elhagyák, valahára kijutottak e veszélyes ingoványok köréből és a wilnai útra értek.

A francziák hátvédje — a nagy hadsereg romjainak elvonulása után — e hidakat maga után elégeté. Ezért a Wilna felé hátrálók néhány napig egy oroszszal sem találkoztak, miután ezeknek, hogy a wilnai útra jöhessenek, tíz mértföldnyi kerület kelle tenniök.

„Úgy látszott, mintha az oroszok szántsándékkal hagytak volna bennünket szökni, — vélekedik Bialkowski, mert különben menthetlenül oda vesztünk volna. Hátban az orosz sereg nyomult utánunk, arezban erős ütögek zárták el utunkat, jobb szárnyunk a Beresinára támaszkodott, balra fölünk erdős ingovány volt. Az egész hadsereg mintegy három orosz mérföldnyi erdős térköze volt összeszorúlva, hol egy kunyhó sem volt található. Mintán a Beresinán való átkelés november 25-ikétől kezdve három napig tartott, s már a lovakat kezdték leöldösní, mivel más tápszér már alig vala kapható: ennél fogva előre feltételezhető volt, hogy ha a hadsereg még két napig ez állásban marad, a lovak felemészítése után kénytelen leend a fegyvert lerakni.“

„1813-ban — mondja Bialkowski — Szászországban a következő torzkép öltött szemembe: Két kozák Napoleon császárt fejfelé felé egy zsákba akként dugá, hogy felül csak lábái látszának, és a zsákot bekötözé. A zsák alatt egy orosz tábornok állt, ki késsel a zsákot annyira szé tmetszé, hogy azon Napoleon nemcsak fejét, de kezeit si kidugá és kezei máscit tovább. E torzkép ily német aláírással volt ellátva: „A Beresina melletti csata.“

Véderő-viszonyok összehasonlítása.

(A „Vergleichende Darstellung der Wehrverhältnisse in Europa“ című táblázatos kimutatás s egyéb adatok után közli Sztráwa Miklós honv. százados.)

Az 1874-ik év a véderő-viszonyokat illetőleg majd minden nagyobb európai hatalomnál lényeges és mélyen beható változásokat idézett elő. A német birodalomban az 1871-iki éjszak-németországi véderő-törvény főbb vonásaiban a szövetségi területen minden irányban kiterjesztetett; Oroszország oly katonai rendszert fogadott el, mely különféle nemzetiségeit a hadi szolgálatra kötelezvé, államerejét nemcsak szám szerint, hanem minőség szerint is jelentékenyen növelni fogja; Franciaország szerves intézkedéseket fejezett be, melyek minden várakozás ellenére, tulajdonképen az 1873-iki francia védtörvény határozatai szerint megállapított 150,000 főnyi évi újjonejzatalék kiállítását eredményezte, s területi hadseregének szervezetére a kezdetet képezi; Ausztria-Magyarországban az 1867-iki kiegyezés folytán a honvédségek szervezése kedvező eredménnyel folytattatik; Olaszország az 1873-iki védtörvény szerint helyi és általános honvédelmi csapatait időszertinti újabb alapelvek szerint állította fel; Anglia, daczára annak, hogy a személyes hadkötelezettség elve felett még mindig vitatkozik, európai haderejét újabb szervezet alá vonta, s utólagos határozat tárgyán csak önkéntes seregeinek újjaalakítását tartotta fenn.

Ha az erők átlagos becsűjénél a legnyomatékosabb elemet, tudniillik azon számokat vesszszük szemügyre, melyeket az európai nagyhatalmak a mult év végével befejezett reformok és újítások alapján jegyzékeikben és kimutatásaikban nyilvántartásban vezetnek, kiténik, hogy Németország mintegy 888, Oroszország, a doni kozákokat beleértve, azonban a tartalék-, kaukázusi és ázsiai csapatokat nem számítva 760, Ausztria-Magyarország 562, Olaszország 340, Anglia pedig a militiával, azonban az önkénteseken kívül 280 ezer főnyi működő sereggel lenne képes az illető birodalom határára kívül az európai hadszíntérekben, a pótcapatokat ide nem számítva, síkra szállani.

E számok ki vannak kerekítve, Anglia működő serege pedig 94,000 emberre számítható.

E külső háborúkban alkalmazandó seregek mellett még a honvédelmi csapatokat is számításba kell venni, miután ezek nincsenek a tábori csapatok létszámába foglalva. Németország a még rendezést igénylő népfelkelési intézménnyel, a tiszteket is számítva, mintegy 205 ezer embert állíthatna ki. Franciaországban a területi sereg alakítása folytán mintegy 800 ezer ember lenne kiállítható, miután az új védtörvény, mint tudva van, visszaható erővel bír, t. i. az álló seregben szolgált emberekre is kiterjeszhető, holott Oroszországban csak évek után lenne a birodalmi véderőnél hasonló növedék remélhető.

A német véderő fokozását illetően, a 401,659 ember békelétszámknak hét évi jelenléti szolgálatidőre emelése oly intézkedés volt, mely által a seregszervezés főbb alapjai az egész birodalomra nézve biztosítva lettek; egy második nem kevésbé fontos intézkedést a tüzérség újraszervezése képezi. Ennek következtében minden német hadtest két tábori tüzér-ezreddel látott el, ez utóbbiak 8, illetőleg 9 útegéből állva. Eltérések ez iránt a hessen-nassauai 11-ik, a szász királyi 12-ik, a Württemberg királyi 13-ik, a badeni 14-ik és elzász-lotharingiai 15-ik hadtestnél fordulnak elő, a mennyiben ezeknél ezredenként csak 8 úteg van. Vár- (gyalog-) tüzérség 1874. július 1-je óta a német hadseregben 29 zászlóalj van, melyek két zászlóaljanként ezredkebe egyesítvék, részint pedig 4 századból álló önálló zászlóaljakat képeznek s a vartüzérségi lövegek kezelésén, tüzérségi munkálatok végbevitelén kívül, helyőrségi gyalogszolgálatot is teljesítenek; e ezélből a régibb gyűtűs puskával vannak felfegyverezve.

Háború esetére 29 új zászlóalj mellé megfelelő 27 honvédtüzérszászlóalj lép. E két szám közötti különbség azon körülményből magyarázható meg, hogy a württembergi, a 15-ik és a két szász királyi hadtestnél, a honvédség és a gyalog tüzérség alakítása még nem történt meg.

A fősze, mely a német tüzérség újraszervezésének alapját képezi, abban fekszik: hogy a tüzérségi fegyveremnek a vár- és ostromharcra hivatott részét, t. i. a gyalogtüzérséget a nyílt harcra hivatott tábori tüzérségtől elkülöníteni, s ez utóbbit ezen elkülönítés folytán a többi fegyveremekkel, működési ezélokából az eddiginél szorosabban egyesíteni lehessen. E fontos és mélyen beható változás okául a német-francia háború eredményeiből származott tapasztalatok szolgáltak. A haszon, melyet ettől remélnek, azon képzelődésen alapszik, hogy a jelen szervezeti rendszerrel inkább fog sikerülni a tüzérségi fegyver vetészetí erejét értékesíteni s személyzetét és anyagát a harci használatra alkalmasabbá tenni.

A német tábori tüzérségnél elfogadott új lövegekkel tartott kísérletek és utólsó vizsgálatok az 1874-ik év folyamába esnek. Minthogy e kísérletek a találati képességre, löbhatásra stb. nézve, a remélt várakozásnak megfeleltek, s minthogy e lövegek teljesítmény-képességekre nézve a többi nagyobb hadseregek felfegyverzési rendszerével a versenyt kiállították, azoknak végleges elfogadása a múlt évben elhatározottat, s ez által a tüzérség harc-képessége jelentékeny módon elősegítettet és eméltetett.

A gyalogságnak a Mauser-féle puskával felfegyverzése folytatótt, öt hadtestnek (a 2. 3. 8-nak, 10. és 11-iknek) kiszolgáltattak; a lögyakorlat e fegyverrel, az illető hadtestek tartalék-állományára is kiterjesztetett. Ugyaníly módon több vadász-zászlóalj is régi fegyvereit e rendszer szerint átalakítottakkal cserélte ki. A német lovas-ság Chassepotból átalakított karabélyt kapott, mely megrövidített-ven és kezelési tekintetben módosítatván, használhatóvá tétetett, a nélkül, hogy töltényét változtatni szükséges lett volna.

A két bajor hadtestnél a porosz szabályzatok életbeléptetése óta legelőszőr tartattak nagyobb gyakorlati hadozatok.

Ha tekintetbe vesszük, hogy e gyakorlatoknál a csapatvezetésre és harc-módra vonatkozó feladatok megoldása hogy lett végrehajtva, a kivételnél az alakzatok alkalmazásában mekkora biztosság és egyformaság mutatkozott, kétségen kívül áll, hogy a német seregszervezésben az egyöntetűség utáni törekvés ténynyé vált, és hogy ez átmeneti processus tisztán műszak-katonai oly fontos része befejezve van.

A német várrendszer is átalakuláson ment keresztül; ereje oly módon fokoztatott, hogy a birodalom határ- és közlekedési viszonyai a megváltoztatott államerőhez lettek arányosítva.

Ha az 1874-ik évben részint felhagyott, részint a teljesen nyílt helyekké átalakítani szándékolt erődített helyeket (Grandenz, Colberg, Stralsund, Stettin, Cosel, Wittenberg, Erfurt, Minden, Schlettstadt, Pfalzburg, Marsal és Lützelstein) leszámítjuk, akkor Németországnak jelenleg még 12 első-, 12 második- és 5 harmadrendű, összesen 31 vára van. Königstein szász erőd, valamint a wilhemshöhéni erődítések még nem osztályozhatók. A már elrendelt kibővítés folytán előreláthatólag még Thorn az elsőrendű, Küstrin a másodikrendű várak közé fog tartozni.

Ezenkívül a meglevő erődített helyek közül még nincsenek beosztva: Marienburg a Visztula mellett, a dirschau híd-fővel, Hohenzollern vára, a Wesel melletti híd-fő-szanczolatok, az emsi, weseri és elbemündungi erődítési művek; úgyszintén: Veste, Bogen és Melmel a mecklenburgi partokon.

A birodalom két fő városa körül létesítendő váröv, a múlt évben egyes részeivel szorosabb összeköttetésbe hozott. Strassburgnál a munkálatok annyira haladtak, hogy még csak a Rajna balpartjának alsó és felső részét védő erődök nincsenek befejezve, míg a magaslaton fekvő erődített tábor nyugati arcvonala, egyes kivételekkel, felszerelhetővé tétettek.

Hogy ez erődítési művek között eső terepet, valamint a Karlsruhe és Offenburg felé vezető utat a Kehl, Appanweier és Kehl-Offenburg vasútvonalal teljesebben uralgni lehessen, úgynevezett közbeeső útegek állíttattak fel.

A strassburgi erődök gázvilágítást kapnak; ezenkívül kellően berendezetnek, hogy villanyos világot is lehessen alkalmazni és a várossal távirat-huzallal összekötöttek, egymás között pedig a közlekedés eszközésére galambposták használtak. Egy majdnem teljesen elkészült körvasút az erődök közötti közvetlen összeköttetést még inkább fogja könnyíteni.

Metznél is az építkezés erőlyesen folytattatik. Szent Julien és Quellen erődök kiépítettek; Szt. Quentintól nyugatra egy előretolt mű támadt, mely ágyúival a gravoletti harcmezők egy részén uralg. A várostól keletre eső terep fedezésére egy új mű (St. Privat) építése van terve véve, hogy az Metznek érsze körül egy ostromzároló sereg felállítását megnehezítse, akadályozza.

A többi nagy európai seregek közül különösen a francia, orosz és olasz hadseregek azok, melyeknél az 1874-ik év folytán fontos reformok vitettek végbe, s általános érdekek bírnak.

A Franciaország által nyújtott reformmű képe, t. i. az egész újjászervezési műveletnek hiányzik azon állandósági és összefüggési jellege, mely ily alapintézmények teremtésénél szükséges. E jelenség részint a pártviszályokból és nézetkülönbségekből, részint közönyös hazafini érzelmekből, továbbá különös ellentétek változosságainak befolyásából származik.

Ha azon rohamosságot, mely a német háború után 1873-ban azon célból indult meg, hogy oly gyorsan, a mint csak lehet, a hadsereget újból tisztelet parancsoló állásba helyezze, az eredményekkel összehasonlítjuk, a kitűzött célt teljesen elértnek nem találjuk. Csupán a keleti határszél jobb megerősítését és Páris védelmi berendezésének javítását célzó javaslatok lettek gyakorlatilag gyorsan elintézve. Ezek közül Verdun, Toul, Epinal, Langres, Belfort, Besançon, Lyon és Grenoble megerősítése és újabb művek építése véttetett fogantatva. Ezenkívül műszaki kibővítési építkezéseket kezdtek Reims és Soissons, éjszakra Lille és Donay között előkészíteni.

Továbbá előkészületek tétettek, hogy Elzászból a Vogesekkel szomszédos Franciaország departementjaiba vezető Haute Saone- és Doubs-on keresztül vezető vogesi szorosokat védelmi állapotba helyezték s ezeket állandó művekkel egyik részén bezárolják. A katonai fontosságú francia nagy vasútvonalak ugyanily tökéletesbitést nyertek a verdun-leonillei vonalrész kiépítése által (Commercy-nél a keleti pálya mellett). E vonal déli Franciaország vasúthálózatával az összeköttetést létesíti, párhuzamvonalat képez a Nancy-Fronard-Metz ismert vasúti vonalhoz, s mint ilyen lehetségessé teszi, hogy a Maas és Mosel között működő francia sereg ezen a vonalon való felállítását megélt tartalékseregét, váratlanul gyorsan összpontosítsa. Úgyszintén munkálatba vétettek még a Verdun-Metz és Diedenhofen-Sedan összekötő harántos vasútvonalak egyikének kiépítése, Longyól Etain felé a határszél mentében, mely vonal hasonlólag katonai jelentőséggel bír.

A francia hadsereg harezképességét legjelentékenyebb módon emelő intézménynek tekinthető a csapatok gyakorlati kiképzése, és belső meggyőződésének fokozatos fejlesztése; ezenkívül a ló-kisajátítási törvény alkotása mozgósítás eszéire; a seregek újból kiegészítése, az altisztek helyzetének javítása, valamint mozgósításnál a pótrendszer fogantatása céljából és a sereg tartalék-állomány kiegészítésének ellenőrzése tekintetéből, a német honvédkerületi parancsnokságok mintájára a francia államterületnek 18 katonai kerületbe és 144 alkerületbe való beosztása.

A múlt ősszel vezérkari utazások és tíz hadtestnél gyakorló hadozatok tartattak, hogy a tisztek és a csapatok a háborúban követelt feladatok megoldásában egyaránt kiképeztesse.

Hogy az altiszteknek a tisztí rangfokozatba való előléptetés megkönnyíttessék, egyelőre két altisztképző iskola felállítása határozott el.

Ellenben a tábori és területi sereg szervezetére vonatkozó, a csapatok egységét közelebről meghatározó három igen fontos törvényjavaslat elfogadása a közel jövőre lett halasztva; egy másik, mely a vezérkarnak egészen megváltoztatott álláspontot és egységet ad, egy harmadik, mely a sereg gazdászatkézelését egészen új alapokra fekteti, t. i. a kezelési ágazat egyes részeinek hivatását szorosabban meghatározza, azok teendőiben biztosabb és gyorsabb közreműködést létesít, még elfogadva nincsenek; azonban megoldásuk a legközelebbi időben várható. Elégge ismeretes, hogy ez előterjesztések mily heves ellenállásra és kritikára szolgáltattak okot.

A francia hadseregnek felfegyverzési kérdése szintén feltűnő

módon gyorsították. Többrendbeli kísérletek és gondos vizsgálatok után a javított Chassepot fegyver (Gras-rendszer) lett elfogadva. A különbség a hatásban, leginkább pedig a fémföltények alkalmazásában nyilvánul, azonban a fegyver hadi képessége általában elismerésben részesül. E puszkák gyártása oly nagy mérvben siettetik, hogy a folyó év végével 2 millió Gras-puskának kell elkészülnie. Hogy a megkívántató lőszerkészletet a lehetőség gyorsan lehessen kiállítani, fémföltényhüvelyek szállítására angol, hollandi és svájci gyárakkal szerződéseket kötöttek. A Gras-puska, melylyel az összes francia gyalogság még ez év folytán felfegyvereztetni szándékoltatik, külsőleg a német Mauser-mintával majdnem egyforma; a különbség a kettő között abban áll, hogy az utóbbinál oly készülék van, melynél fogva a kakas magától felhúzódik, holott az előbbinél a kakas felhúzása a régi mód szerint történik.

A tábori tüzérség felfegyverzésére, — habár ideiglenesen is, — a német társfegyverhez hasonló rendszer fogadtatott el, t. i. a Reffyé háttöltő löveg két üteművel (5-ös és 7-es), mely csak addig lesz használatban, míg az új aczéllövegek gyártása annyira haladt, hogy a kicserélést eszközölni lehessen. Remélik, hogy ugyanezen év végeig a nevezett Reffyé-rendszerű lövegekből 494 tábori üteget, minden egyes ütegre 6 löveg számával, vasmozdo nynyál kiállíthatniak. A kicserélés azonnal megtörténik, miellyel a 18 francia hadtest mindegyikéhez 8 aczéllöveg beállítható lesz; erre nézve azonban az időpont meghatározva nincs.

Az önbizalom és odaadás, mely az általános védkötelezettség lényegétől elválaszthatatlan, az új védtörvény foganatosítása óta, a franciaiknál nem valami világos színben mutatkozott. Ez leginkább az egyévi önkéntesi intézménynél volt észlelhető; s ezen intézmény hanyatlása nem annyira a tiszti karban nyilvánult csekélyre-becsülésből, mint inkább azon körülményből származik, hogy az önkéntesek hivatásukat nem helyesen fogták fel, úgy, hogy már ez intézmény megszüntetésére is gondoltak.

Azon eredmény, mely az egy évi önkénteseknek tartaléktisztségre leendő kiképzetése céljából berendezett előkészítő iskolákban eléretett, oly csekély volt s a várakozásnak annyira nem felelt meg, hogy a hadügyminister azokat első megsemmisítése után újból feloszlatta. Résztint a tiszti rendfokozatra pályázók száma hiányzott, résztint az előképzettség nem állott azon fokon, hogy eredményt lehetett volna remélni. Ehhez hasonló volt a területi sereghez való önkéntes jelentkezés. Egyfelől nagyon halogatva jelentkeztek a kibocsátott felszólításra, másfelől oly számos felszólamlások ér-

keztek, hogy a védkötelesek számának alig 10 százaléka jelentkezett önkéntesen. A múlt évben mintegy 800 elbocsátott tiszt jelentkezett a területi seregben szolgálatot vállalni. Továbbá jelentkezett még 6300 volt mozgó nemzetőrtiszt, kiknek talán alig $\frac{3}{4}$ része leendő képes a jelenleg mindenütt törvényesen követelt tiszt vizsgának megfelelni. Ha felvesszük, hogy ugyanez eset fog előfordulni 300—400 volt egy évi önkéntessel is, még folyvást nagy hézagok maradnak (mintegy 9000 tiszt szükséges), melyek pótlására a kinevezhető anyag hiányzik.

A francia hadseregszervezet jelenlegi állását figyelemmel vizsgálva, azon a készületlenség, a zavartság jellegét lehet észlelni, s az idegen szemlélőben azon gondolat támadhat, mintha a fegyvertényekben s hadi dicsőségben oly gazdag francia nemzet régi emlékeit, történelmi multját elfeledte volna, s mintha nem akarná felfogni, hogy az alapeszmék helyes rendezése képezi azon támpontokat, melyekre egy sereg szervezetét mai nap tágabb értelemben alapítani lehet.

Az orosz hadseregben 1874-ben újonoztak először az általános védkötelezettségre alapított törvény értelmében, s ezen újonczkiállítási módozat a lakosság részéről mindenütt általában örömteljes részvétellel fogadtatott. 693,736 hadkötele közül csak 24,350 ember, többnyire zsidó és nyárspolgár vonta magát ki az állítás alól.

A védkötelezettség, mint tudva van, az új határozatok szerint 15 év, melyből az illető 6 évet tényleges szolgálatban és 9 évet a tartalékban van hivatva szolgálni. A tetteges szolgálat megszábotott időtartama jó magaviselet és minősültség folytán megrövidíthető, s az illetők szabadsághozhatók. A tartalékosok tartalék-kötelezettségük alatt hat heti fegyvergyakorlatra kétszer szállíthatnak be. Az egész védtörvény legfontosabb határozatai azok, melyeknek célja: mivel fiatal embereknek a hadseregbe való önkéntes belépését előnyössé tenni, hogy ez által a nemzet miveltebb részét az eddiginél nagyobb mérvben a tiszti karban egyesíteni lehessen. Az elért szellemi miveltség fokozatához mérten, háromféle önkéntes van: az első sorozatba, első osztályú nevelő intézetben nevelt pályázók, a második sorozatba második osztályú tanintézetet végzett fiatal emberek, a harmadik sorozatba pedig a meghatározott vizsgát letett egyének annak eredményéhez képest vétetnek fel. Az első sorozatbeli önkénteseknek csak 3 hóig, a másodikbelieknek 6 hóig, a harmadikbelieknek 2 évig kell a hadseregben tetteges szolgálni. E szolgálat időtartama alatt ezek mindegyikének egy tábor-gyakorlatban

részt kell vennie s ha a vizsgát kiállani képes, a nevezett idő letelte után tisztté előléptették. Az önkéntes tetszése szerint átléphet a tartalékba, melynek állományához 10 évig tartozik, vagy pedig a hadseregben maradhat. Oroszország csekély számú felsőbb tanintézeteti folytán, a két első sorozatbeli tisztí növendékek száma is csekély fog lenni, míg az utolsó osztály pályázóinak számszerinti megerősödése a tisztí karnak jelentékeny növedéket fog adni.

E szerves határozatok fontos újításainak azon alapja van, hogy a tisztí karnak ne csak mennyiség, hanem minőség szerinti kiegészítése is biztosítható. A nép miveltebb elemeinek a hadi szolgálatba ily módon való bevonása, kétségenkívül a hadsereg szellemi emelkedésére fog szolgálni; valamint másrésről ez előnyök és könnyítések folytán, a szellemi kiképzést és a tudományos műveltség utáni törekvést a nemzet minden rétegében elő fogja mozdítani. Egyebekben az általános védkötelezettség jelentősége Oroszország katonai intézményénél nem épen oly nagy mint a miónek első pillanatra látszik. Nevezetesen: az új törvény, legalább egyelőre, a hadsereget számszerint nagyobbítani nem fogja, minthogy a szolgálati idő a régi maradt; a csapatrészek száma és ereje szintén nem változott, tehát az évi újonczjutalék száma nem növekedhetik. Azt sem lehet feltételezni, hogy a népesség azon része, melyek most már a személyes védkötelezettség kiterjesztett, az összes lakosság számának $\frac{1}{20}$ részénél többet tegyen. Azonban a négy legfiatalabb korosztálynak a birodalmi véderőben való részvéte által, a mozgósított hadsereg pótlásánál egy bizonyos növedék mégis mutatkozik.

Az orosz hadseregszervezés egyik további fontos újításai közé tartozik, hogy béke idején a birodalom nyugati határszélein fekvő katonai kerületekben állandó hadtestek alakíttatnak. E szoros harezászi keretben összfoglalt nagyobb seregrészek hivatva vannak, az eddigi minden szoros összfűggség nélkül, s esupán a területi beosztás laza kötelekével összfűggségben tartott minden fegyvernembeli csapategységek helyébe lépni. Az eddigelő köztudomásra jutottak szerint czászári parancs csak a testőrhadtest alakítására lett kibocsátva. Ez összfűggség: 2 testőr gyaloghadosztályból, 1 vértés hadosztályból, 4 más lovas testőrezredből és a testőr-tűzérség nagyobb részéből. A szentpétervári katonai kerülethez tartozó három gyalog hadosztály hasonlóan kellő számú lovassággal és tűzérséggel ellátva, már az 1874-ik év folytán hadtestbe egyesítették.

A porosz minta szerinti további hadtestek szervezésén illeték es körökben szorgalommal működnek, s a szükséges előkészületek már megtétettek, hogy a jelenlegi 40 gyalog hadosztályból 15 hadtest

alakíttassék. E hadtestek mindegyike, megfelelő tűzérséggel és kozák-osztályokkal ellátott 3 gyalog- és 1 lovas hadosztályból fog állani.

A szárazföldi haderő ilynemű csoportosítását, kivált működési szempontból, az orosz hadsereg harezképességét jelentékeny módon emelő tényezőnek lehet tekinteni, nevezetesen, ha a nyugati orosz vasúthálózat fejlődését és kiterjedését is számításba vesszük, akkor ezen hatalmas szomszéd állam említett szerves intézkedéseit, különösen hadászati czélokra nézve, fontosaknak találjuk.

Oroszország tábori tűzérsege ép oly erős, mint váratlan gyors szaporodást nyert az által, hogy a nehézkilencz fontos útegek, az 1873-ik év óta megkezdett nagyobbitás folytán 752 löveggel 17 dandárba egyesítve, (dandáronként 2 úteggel) — növedektek. E szerint 520 ezer gyalogsági létszámot feltételezve, 1000 emberre 4 löveg esik, holott 1873-ig ezen arányban csak két löveget lehetett számítani, ha t. i. a szörlövegektől eltekintünk, miután azok a lövegek $\frac{1}{6}$ részét képezik.

A többi változásokat illetőleg, melyek a hadsereg sokoldalú szervezésében töltöttek, s melyek azon okból nem kevésbé fontosak, mert a második vonalban álló véderők átalakítására vonatkoznak; — a pótrendszer és mozgósítási ügyek könnyítése ezéjből felállított hatóságok új berendezése, továbbá bizonyos határok között a helyőrségi és szállítmány biztosító szolgálatra hivatott helyi csapatok újjászervezése képezi, továbbá a 192 ezrednek és a 7 lövész dandárnak megfelelő 199 pótzászlóalj alakítása, mely utóbbiaknak kizárólag azon rendelkezések van, hogy a fővezér közvetlen rendelkezése alatt álló seregnél támadt hézagokat pótolják; mely ezéjből háború idején, a legénység kellő kiképzetése szerint, ezekből a szükséghez képest menet-különmények alakíttatnak, s a működő sereghez küldetnek; az ez által keletkezett hiány pedig a tartalék-állományból és a pótlegénységből (póttartalékból) összközleendő újabb beszólítások által pótoltatik. Ép így el lett határozva, hogy háború idejére 164 tartalék-zászlóalj állíttassék fel, melyek a gyalogrezdek számának megfelelőek. E tartalék a működő hadsereg támogatására szolgál, még pedig részint annak közvetlen megerősítésére, részint a működő sereg háta mögött teljesítendő szolgálattételre, nevezetesen a közlekedési vonalak biztosítására alkalmaztatik. Egyelőre mindez intézkedések csak ideiglenesen vannak élethez léptetve, s arra szolgálnak, hogy a mozgósítási gépezetet eddigelő nehézkessé és késleltetővé tett sürölődások mellözlessenek.

Az elősorolt reformokon kívül még a doni kozákok szolgálati

viszonyainak újonnan rendezésére vonatkozó tervezet lehet megemlíteni. Az új védtörvény szelleme annyiban szándékoltatik a doni kozákok polgári és katonai viszonyaira alkalmaztatni, a mennyiben a szolgálati kötelezettség tartama 22-ről 20 évre szállíttatnék le, a tetleges szolgálati idő pedig 3-ról 3¹/₂ évre emeltetnék.

A mi továbbá a kozák-csapatok szervezetét illeti, azon szándék lett kimondva, hogy azok jövőre 64 helyett 62 lovas-ezredbe és 17 útegebe alakíttassanak.

Ha Oroszország megváltoztatott véderő-viszonyait a többi európai nagyhatalmak védintézményeivel összehasonlítjuk, világosan kitűnik, hogy inkább mint ezelőtt szándékában van hadseregének be rendezését a többi államokéval egyenlő elvekre fektetni; hogy politikai és társadalmi életét a közep európai miveltség és felvilágosodottság körébe akarja hozni, s oly intézményeket szándékszik fejleszteni, melyek a védelem czéljának, az államkérdések megoldásának egyaránt szolgálnak s a nemzet szellemi és erkölcsi haladását elősegítik.

Az orosz hadsereg véderő-intézményét az 1873-ik évi november 22-kén kelt alaptörvények szerint tovább fejlesztette. A szigorúan kitűzött irányt követve, nagyhatalmi állásra emelkedett, daczára annak, hogy pénzügyonjai kedvezőtlenek, belsejében ingadozik s szervezetének egyes részei ma még befejezve nincsenek. A többi európai nagyhatalmak véderejéhez méltóan, fejlődésével megmutatta, hogy hazafias érzelmektől lelkesült nemzet nehéz áldozatoktól nem retten vissza, hogy így egyesült ifjú erővel a magaslat színvonalán megállhasson; elég erővel bír az egység után törekvő államszervezet hatalma előtt a legellentétebb elemeket meghajtani. A hadügyminister az ország képviselő testületének egy újabb újonczási törvényjavaslatot terjesztett elő, mely szerint minden védképes polgár 21 éves korától 40 éves koráig a katonai szolgálatra köteleztessék; családi viszonyok folytán a sorhadi és honvéd-szolgálat alól felmentettek pedig a népfelkeléshez osztassanak, mi által közel egy millió ember válik védképessé.

Minden intézkedések megtették, hogy a folyó 1875-ik évben, ha a kiképzett legénység száma ezt megengedi, a honvédség új besztása életbeléptetessék. E szervezés oly módon van tervezve, hogy folyó évi április hó 1-jétől kezdve, a területi vagy mozgó honvédség 108 gyalog zászlóalj, 58 bersagliere- és 24 alpesi vadász-szadzkeretből álljon; továbbá, hogy a 10 táborigi tüzér- és 4 vartüzérezred mindegyikéhez külön 3 honvédútege adassék; a két műszaki ezred mindegyike 5 honvéd utászszadzkerettel láttassék el; a mi

összesen egy esetleges háborúban alkalmazható 200,000 főnyi sereget képviselne.

Sardiniában a szárazföldinél erősebb honvédcsapat hadjuttalék lesz, miután ezen félsziget fekvése inkább elkülönítettnak tekintetik.

Ez újításoknál fontosabb volt a részint még tervezetben levő, részint a szabadságot állománybeli legénység lassankénti növekedéséhez mért újabb harezásati beosztás gyakorlati kivitele; végül az olasz hadsereg összes gyalogságának, t. i. 10 bersagliere-, 80 sorgyalog ezred és 24 alpesi vadász század új felszerelése.

A honvéd tisztek özvegyei és árvái ellátására alakítani tervezett egyletről.

Az 1868-ik évi XLI-ik törvényezikk értelmében a honvéd tisztek özvegyeinek és árváinak ellátásánál a közöshadseregbeli tisztek hátrahagyottjaira nézve fennálló szabályok alkalmazandók.

Ezen szabályok szerint csakis azon tisztek özvegyeinek van a kincstár részéről nyugdíjra igényök, kiknek férjeik az ellenség előtt múltak ki, vagy az ellenség előtt kapott sebeik következtében, avagy valamely kórházban teljesített szolgálatuk közben ragályos kórban hűnytak el, végül azoknak, kiknek férjeik, midőn a legénységi állományból fötisztettek előléptettek, már házások voltak.

Rendes viszonyok között tehát özvegyeink a kincstár részéről nem részesülnek ellátásban, s habár kétségtelen, hogy ezen minden tisztre nézve felette lehangolólag és zibbasztólag ható állapot jobbrafordúltának előbb-utóbb be kellend következnie, mindazáltal önámítás volna, ha az állam jelen mostoha pénzügyonjai között e részben vérmes reményeket táplálnánk. Hogy eziránti, — bizonyára máris minden részről jogosnak elismert — ohajunk egykoron teljesülni fog, az kétségtelen, de másfelől az is tagadhatlan, hogy azon még igen távoli időpont bekövetkeztéig is özvegyeink és árváink jövőjének lehető biztosítása, egyike legelső és legfőbb kötelességeinknek, s azért ezen elodázhatlan kötelesség érzetében csakis a legőszintébb örömmel üdvözölhetjük azon, a honvédelmi miniszter úr ó nagyméltóságának beleegyezésével, sőt kezdeményezésére több bajtársunk részéről

közelebb megindított lépéseket, melyeknek ezéjja özvegyeink és árváink ellátására egy, a kölcsönös önségely elvén alapuló segélyegyletnek létesítése és ama meglepő eredmények után, melyeket a kölcsönös önségelyre alapított legkülönműbb egyesületeknél csaknem naponta van alkalmunk tapasztalhatni, teljesen meg vagyunk győződve, hogy az özvegyeink és árváink ellátására hasonló alapon tervezett egylet áldásos gyümölcseit szintén csakhamar meg fogja teremni.

Ámbar az egyesnél azon időpont, melylyel halála bekövetkezni fog, meg nem határozható, mindazáltal a különböző államokban és országokban közel két évszázad óta történt statistikai feljegyzések által meg van állapítva, hogy az elhalálozás bizonyos rendszerességgel történik, és ezen évszázados adatok alapján, a mint a tapasztalás mutatja, igen megbízható táblázatok lettek összeállítva, melyekből kitűnik, hogy bizonyos számú egy és ugyan azon évben született emberekből évenként hány múlik ki.

Ezen táblázatok szerint, melyeknek megbízhatóságát a tapasztalás már régen igazolta, a halál bizonyos állandó törvények szerint következik be, s például 100,000 egy és ugyanazon évben született emberből, életkoruk 26-ik évében 620, a 27-ik évben 636, a 41-ik évben 1014, a 42-ik évben 1046, a 45-ik évben 1150, s így tovább múlik ki, míg végül 95 év után mindnyájan elhaltak.

Ezen, évszázados tapasztalatokból merített elveken, illetőleg halálozási törvényeken alapul az életbiztosítás eszméje egyáltalában és ezekre lesz az özvegyeink és árváink ellátására alakítani tervezett egylet is fektetve.

Az életbiztosításnak két főnemét különböztetjük meg, u. m. vagy bizonyos tőkének, vagy bizonyos évi járadéknak biztosítását. Ezen két fősoport, azon különböző módozatokhoz képest, melyek szerint a biztosítás történik, ismét több alnemekre oszlik.

Mint hogy minálunk a családapa elhalálozása folytán rögtön felmerülő kiadások fedezéséről az által gondoskodva van, hogy hátrahagyottjaink, az illeték-szabályzat értelmében, mindjárt férjök, illetőleg atyjuk elhalálozása után, a kinstár részéről az elhúnyt által legutóbb élvezett fizetés 3 havi összegének megfelelő halálozási évnegyed-díjban részesülnek, s e mellett a családnak még az elhalálozásra következő legközelebbi szállásfelmondási időszak lefolytáig a szállás-illeték is kijár, nézetünk szerint, melyet alább még bővebben indokolni fogunk, czélszerűbb, ha hátrahagyottjaink részére bizonyos tőke helyett egy meghatározott évi járadékot biztosítunk. Mint hogy különben önként érthető, hogy minél különmeműbb módozatok szerint történik a biztosítás, annál nagyobb munkaerőt

igényel, következőleg annál jelentékenyebbek a kezelés költségei, és már ezen szempontból is igen czélszerűnek és helyesnek tartjuk, hogy nálunk a biztosításnak csakis egy neme, t. i. évi járadéknak biztosítása tervezetetik.

Azon feltűnő előnyök, melyekkel az özvegyeink és árváink ellátására alakítani tervezett egyletnél való biztosítás azon egyéb módozatokkal szemben jár, melyek által hátrahagyottjaink jövőjét szintén biztosíthatjuk, a következő példákban legjobban kitűnnek.

Ha valaki 600 forintnyi tőkét egy takarékpéncztárnál 5% kamattal elhelyez, és 20 éven át évenként még 60 frtot befizet, akkor, feltéve, hogy a kamatok sem az egyszerre, sem pedig az évenként befizetett összeg után a 20 éven át fel nem vétettek, 3575 frt 58 krnyi tőke álland rendelkezésére, melynek évenkénti kamatai 178 frt 80 krt tesznek ki; ellenben ha egy 29 éves bajtárs, kinek neje 2 évvel fiatalabb, 300 frtnyi tőkét egyszermindenkorra, és évenként még 30 frtot vagyis épen fél annyit, mint a megelőző példában, befizet, akkor, bármikor bekövetkezendő halálának esetére özvegye az alakítandó egylettől élethossziglan évi 300 frtnyi ellátási járadékban részesül. Hogy valaki a fennebbi módon özvegye számára oly tőkét gyűjtson, melynek kamatai évenként 300 frtot jövedelmeznek, 1000 frtnyi tőkét egyszerre, és 20 éven át évenként 100 frtnál többet kellene félretennie, illetőleg 5% kamattal gyülemleszőleg elhelyeznie,

Igaz, hogy ezen esetben özvegye 6000 frtnyi tőkével rendelkezend, de ez azon feltételhez van köve, hogy a befizetés 20 éven át folyton történik, míg az alakítani tervezett egylet az évi 300 frtnyi járadékot az özvegynek akkor is fizeti, ha a férj már a tagság idejének első évében mulna ki.

Ha eg 32 éves férfi, halálának esetére, hátrahagyottjai számára 6000 frtnyi tőkét akar biztosítani, melynek évenkénti kamatai 300 frtnak felelnek meg, akkor az osztrák-magyar monarchia I-só általános hivatalnok-egyleténél, mely nemesak egyike a legmegbízhatóbb életbiztosító intézeteknek, hanem díjtetelei is a legmérsékeltbek, évenként 124 frt 80 krt kell fizetnie, míg az alakítandó egyletnél, ha neje 3 évvel fiatalabb, évenként 60 frtot, ha pedig egykorúnak, évenként csak 56 frtot kellend fizetnie, hogy özvegye részére évi 300 frtnyi járadékot biztosítson.

Ha egy 40 éves bajtárs, 2 évvel fiatalabb neje részére, az alakítani tervezett egyletnél évi 100 frtnyi járadékot akar biztosítani, akkor évenként 25 frtot, vagy havonként 2 frt 8 $\frac{1}{3}$ krt kellend fizetnie, míg az említett biztosító intézetnél évenként 55 frtot, tehát éven-

ként 30 frttal vagy havonként 2 frt 50 krral többet mint egyletünkénél, kell fizetnie, ha halála esetére 2000 frtot, melynek kamatja szintén évi 100 frtnak felel meg, akar biztosítani.

Ily példák után senki sem fogja kétségbe vonni, hogy az alakítani tervezett egylet ránk nézve bizonyára a legelőnyösebb, s viszonyainknak, melyek nagyobb összegű befizetéseket nem engednek meg, tagadhatlanul legjobban megfelel.

Egy bizonyos tőke helyett özvegyeink számára meghatározott évi járadéknak biztosítása különösen azért mutatkozik célszerűbbnek, mert özvegyeink legkisebb részének állandó módjában a tőkét valamely üzlet folytatása által jobban értékesíthetni és abból ilyképen nagyobb hasznot húzni, sőt ellenkezőleg attól kell tartani, hogy a pénzügyekben többnyire járatlan nő a tőkét vagy nem sokára felemészti, vagy pedig azt nagy kamatokat illetőleg nyereséget igénylő, de a mint a tapasztalat már oly számtalanszor sajnosan bebizonyította, nagyobbára megbízhatlan alapokra fektetett vállalatoknál csakhamar elveszti, míg az évi járadék által jövője, életének egész tartamára, biztosítva van.

Annak oka, hogy az özvegyeink és árváink ellátására alakítandó egylet díjtételei, más, hasonló intézetek díjtételeinél annyival mérsékeltebbek, azon körülményben rejlik, hogy míg a legtöbb biztosított intézetnek kezelési költségei felette magasak, addig egyletünknek hasonló kiadásai általában alig lesznek.

Míg ugyanis más intézeteknél az orvosok, az ügynők stb. díjazására, az életbiztosítási szerződések kötéseért, valamint a havonkénti díjak beszédéséért járó százalékok stb. igen jelentékeny összeget igényelnek, különösen pedig a központi kezelés költségei szerfelett nagyok, s például számos intézetnél egymaga az igazgató évi fizetése 10,000 és még több forintot tesz ki, addig nálunk, a hol orvosaink az általuk eszközözendő vizsgálatokért, csapatparancsnokaink esetleges közbenjárásukért, díjazást bizonyára nem fognak igényelni, e mellett a központi igazgatás költségei is csak a legcsekélyebbek lehetnek, mindzen kiadások vagy egészen el fognak maradni, vagy a legmérsékeltebbek leundnek, s ennek okáért, ambar az általunk alakítani tervezett egylet tagjainak legalább is annyi biztosítékot lesz képes nyújtani, mint bármely más hasonló intézet, mindazáltal díjtételeink, a mennyiben ezen intézetek kezelési költségeik fedezésére a tagoktól évenként befolyó díjából 50,000 és még több forintot kénytelenek fordítani, mi egyletünkénél a mondottak szerint elmarad, önként következőleg jóval csekélyebbek lehetnek.

Egy rendkívüli előnye az alakítani tervezett egyletnek főleg abból áll, hogy az özvegyek és árvák részére még azon esetre is helyez járadékot kilátásba, ha a férj, illetőleg atya az ellenség előtt múlik ki, — még pedig a nélkül, hogy ezen rendkívüli kedvezményért külön díj fizettetnék, — míg más biztosított társulat a háború esetére való életbiztosítást vagy épen nem, vagy pedig csak aránytalanul nagy áldozatok mellett, pl. az osztrák-magyar monarchia I-ső általános hivatalnok-egylete csak úgy vállalja el, hogy minden hadjárat előtt a rendes díjakon kívül hadjáratí díj fejében a biztosított tőkének 6%-ka vagy a biztosított évi járadéknak 60%-ka külön fizettetik.

Az alakítandó egylet ezen rendkívüli kedvezményt azon oknál fogva nyújthatja, mert a táblázataiban meghatározott díjak akként vannak kiszámítva, hogy a rendes halál következtében esedékessé váló járadékok a tagok évenkénti díjfizetéseiből fedezhetők, mindazon összegek tehát, melyek az egyletnél mint rendkívüli bevételek, pl. adakozások stb. folytán befolyandnak, esakis azon alap gyarapítására fognak szolgálni, melyből az ellenség előtt elesett bajtársak hátrahagyottjai lesznek ellátandók.

Ha elgondoljuk, hogy a bécsi Ferencz József alapítványhoz a monarchia minden részéből a legkülönműbb módon ily ezimen mily összegek folytak be, egész biztossággal állíthatjuk, hogy ezen alap mi nálunk is rövid időn oly jelentékeny összegre fog növekedni, hogy az abból engedélyezendő járadék a rendes halál esetére meghatározott járadék összegét nemcsak elérni, hanem meg is fogja haladni.

Az ezen célra rendelkezésre álló alap máris, még mielőtt az egylet működését megkezdette volna, közel 9000 frtot tesz ki, s legkevésbé sem kételkedünk abban, hogy mindazon főuraink, fő egyházi férfaink, pénzügyezeteink, nagybirtokosaink, nagykereskedőink és iparosaink, stb. és egyáltalában mindazon honfitársaink, kik intézményünk sorsát valóban szívőkön hordják, a legelső felhívásra sietni fognak, önzetlen hazafiságunknak újabb fényes jelét adni és a nemes cél biztosításához nagylelkű adományaikkal hozzájárulni.

Ha e mellett bajtársaink saját körükben is mindent elkövetnek, mi a kiűzött nagy cél elérését, t. i. a haza szolgálatában elhunyt bajtársaink özvegyei és árvái jövőjének mielőbbi biztosítását elősegítheti, az állomások helyén és környékében létező pénzügyezeteket, takarékpénztárakat stb. rábírnák, hogy évenkénti tiszta jövedelmük csak csekély részével az egylet gyarapításához hozzájáruljanak,

— az alapot ugyanazon módon, mely már a Ferencz József alapítványának a legjobb sikerrel alkalmaztatott, t. i. czéllövészetek, hangversenyek, műkedvelői előadások, táncvizsgalmak stb. rendezése által szintén lehetőleg növelni igyekeznek stb., az eredmény rövid időn bizonyára az e részben táplált legmerészebb reményeket is felülmúlja. (A Ferencz József alapítvány ily bevételekből igen jelentékeny összegekkel gyarapodott, s például a bécsi Landwehr-tisztek által rendezett táncvizsgalom 2294 frt 4 krt, a prágai tisztek által rendezett hangverseny 2166 frtot, a Linzben állomásozott tisztek által rendezett műkedvelői előadás 727 frtot, a komáromi tiszti casino által rendezett színi előadás 300 frtot, a 72-, 50-, 7-, 35- és 68-ik gyalogezredek tisztikara, továbbá a gyulafehérvári, józsefvárosi, krakkói, königrázi, és nagyszombati tiszti casinók által rendezett hangversenyek, táncvizsgalmak stb. 60 frtot, 327 frt. 34 kr, 200 frtot, 108 frt 51 krt, 172 frtot, 117 frt 45 krt, 68 frt 68 krt, 120 frtot, 96 frtot és 50 frtot jövedelmeztek).

Talán szintén özvegyeink és árváink jövőjének biztosítására, vagyis az ellenség előtt elesett bajtársaink hátrahagyottjainak gyámolítására lehetne azon jelentékeny összeget is fordítani, mely a kolosvári VI-ik honvédkertületben egykoron felállítani tervezett zenekar részére befolyt, miért is mindazon bajtársakat, kik ezen alapra egykor adakoztak, ezennel felkérem, hogy eziránti nézetüket velem mielőbb a végből közölni sziveskedjenek, hogy helyeslésük esetében illetékes helyen a megfelelő lépések azonnal megtétethessenek.

Az előadottak után bizonyára alig lesz bajtárs, ki az alakítandó egyesület életvalóságát és előnyös voltát kétségbe vonná, s azért meg is vagyunk győződve, hogy bajtársaink tömegesen sietni fognak, hozzájárulásuk által az egyesület mielőbbi megalakulását lehetővé tenni és ez által özvegyeink és árváink jövőjének mielőbbi biztosítását előmozdítani.

Vagyontalan, esakis fizetésükre utalt bajtársainkra nézve, az alakítani tervezett egyesület valóságos s eléggé nem becsülhető jótétemény leendő, mert családjuknak jövőjét a nélkül, hogy elviselhetlen terheket vállalnának, sőt ellenkezőleg igen mérsékelt, rendes illetekeikből és áldozat nélkül igen könnyen fedezhető havonkénti befizetések által minden eshetőség ellen biztosíthatni fogják, de bajtársainknak azon szerencsés — s csak sajnos, hogy — legkisebb részére nézve is, kik jó anyagi viszonyoknak örvedenek, az egyesülethez való csatlakozás csak előnyökkel járhat, mert míg már számtalanszor kellett tapasztalunk, hogy a legnagyobb vagyvon is, elemi csapások, szerencsétlen üzletek, elidegenítés stb. által veszendőbe ment, addig az egyesületnél biztosított

járadék hátrahagyottjaikat a nélkülözésektől élethossziglan megóvandja.

Ha például egy bajtárs, ki a sorhadnál 12000 frtnyi óvadék mellett nősült, 36 éves korában a honvédséghez áthelyeztetik, s viszszerint óvadékából az egyesületnél 1024 frtot egyszermindentkorra befizet, akkor 3 évvel fiatalabb neje, férjének bármikor bekövetkezendő halála esetére, élethossziglan 600 frtnyi évi járadékban részesül, követezőleg nejének jövője azon esetre is teljesen biztosítva van, ha az óvadékból fennmaradt 10976 frt később szerencsétlen vállalatok stb. által esetleg el is károsodnék.

Végül még csak arra kívánjuk azon bajtársakat, kik már más biztosító társulatnak tagjai, figyelmeztetni, hogy ezen körülmény a hátrahagyottjaink ellátására alakítandó egyesülethez való csatlakozásukat nem gátolhatja, minthogy csaknem minden életbiztosító vállalat alapszabályai értelmében, 3 évi biztosítási időtartam lefolytával a szerződés felbontása megengedtetik, s ezen esetben a befizetett díjnak legalább $\frac{1}{3}$ -át, sőt a biztosítás számtani értékéhez képest egészen $\frac{1}{2}$ -ét is visszafizeti. Ha pl. egy bajtárs midőn 27 éves korában megnősült, vele egy korban levő neje részére 6000 frtnyi tőkét valamely, például a „Haza“ életbiztosító társulatnál biztosított, akkor évenként 123 frtnyi díjat kellett fizetnie. Ha most 39 éves korában, tehát a midőn már 12 éven át összesen 1476 frtot befizetett, a szerződést felbontja, akkor a nevezett társulat neki a befizetett díjak legalább $\frac{1}{3}$ -át, vagyis 492 frtot visszafizet, mely összeget csak 1 frttal kell pótolnia, hogy egyesületünkél 493 frtnyi tőkének egyszermindentkorra való befizetése által özvegyének 300 frtnyi évenkénti járadékot biztosítson. Járadékok biztosítása esetében a szerződés visszaváltás útján fel nem hontható, azon bajtársakra tehát, kik már a Ferencz-József alapítványnak tagjai, az imént mondottak nem alkalmazhatók.

Mehrbroth Albert,
h. alhadbiztos.

SZEMLE.

„A magyar királyság katonai földirata“ című, Új h e g y i B é l a honvédfőhadnagy és Ludovica academiái tanár által szerkesztett földirati mű, mely honvédelmi ministeri rendelet alapján ideiglenes tankönyvvül lett elfogadva, most került ki sajtó alól és minden könyvkereskedés útján, vagy a „Franklin“ könyvkiadó-társulattól közvetlenül megszerezhető.

A könyv tartalma a czím által kijelölt határokon jóval túlterjed, mert nem foglalkozik kizárólag hazánkkal, hanem egyáltalában az egész Duna- és ezzel az éjszak és éjszakketlet felől határos Visztula- és Dnjeszter-folyóvidékek területére is kiterjeszkedik; csak-hogy míg az osztrák-magyar monarchia határain kívül eső országokról általánosságban szól, a lajthántúli birodalom-részeket már behatóbban tárgyalja, s a magyar királyság területét érdeklőleg mindazon részletekbe bocsátkozik, melyek katonailag fontosak.

A mű a legjobb források felhasználásával, tiszta magyarsággal és nagy szorgalommal lett dolgozva, minekfolytán szerző a fennidézett rendelettel a honvédelmi minister ő nagyméltósága teljes elismerésében részesítettett.

E könyv különösen Erdélyre nézve nyújt sok érdekes új adatot, nemkülönben a magyar királyságtól délre fekvő hadszínbelyeket is érdeket keltő módon érinti. A földrajzi tárgyak magyar elnevezése mellé azoknak más nyelveken való tulajdon neveik is zárjel közé vannak téve, mi által a tévedések mellőzhetőse és a biztosabb tájékozhatóság elősegítettik. A méretek lábak és méterek, mérőfüdek és kilométerek szerint vannak kifejezve.

Említett mű nemcsak hogy a vizsgákra készülőeknek szükséges, de mindenkinek — ki a katonai földrajz iránt érdeklél viseltekik — mint kézikönyv is ajánlható.

Ama többé-kevésbé nevezetes értekezések között, melyek a francia hadsereget illetőleg a folyamatban levő újjászervezés alkalmából felmerülnek, ismét két figyelemre méltó tanulmány jelent meg. Az egyik „a forradalom hadserege, tábornokai és ka-

tonái 1789-től — 1871 ig.“ A Chamborant de Périssat-tól; a másik „A francia hadsereg a háború óta“ Favé tábornoktól.

Chamborant a forradalom hadseregét lényegileg a nemzetőrséggel azonosítja, mely nemzetőrségi jellegét mindvégig is megtartotta.

1789-ben július 13-kán a törvényes hatalom elleni ellenszeggülés elhatározása folytán keletkezve, létjogát csakhamar a forradalom első erőszakos cselekményében a Bastille bevételében való részvétellel inaugurálta.

Ennek előrebocsátása után szerző a polgár-sereget az alkotmányozó és törvényhozó testület uralkodása alatt mutatja be. Szűntelenül a legrosszabb tanok hatása alatt levén, végre is azok befolyásának engedett és a fegyelmetlenségnek számos jelet adta. 1792-ben június 20-kán a nemzetőrség kedvezett a Tuileriákba való behatolásnak, mert e tüntetés hasznos volt a köztársaságiaknak; később már iparkodott a népet mérsekelni és a király életét védelmezni, mert a túlságos sok erőszakoskodás ártalmas lehetendő; ámde augusztus 10-kén a kevésbé hű zászlóaljok a néphez állottak és tudjuk mi következett.

A thermidori időszakot kivéve, a nemzetőrség magatartása mindig ugyanaz maradt: mindig pártolta a lázongásokat és soha sem küzdött az államesínek ellen.

Szerző művében az olvasót egész a commune végeig terjedő időig vezeti. A nemzetőrség megszűntével — úgymond — Párisban a gyűlékvés is megszűnt: ezt a tények igazolják. A milicz-intézmény a végből létesítettett, hogy „a rend fenntartása, a törvények végrehajtása és az alkotmányos hatalom rendeleteinek való engedelmesség biztosíttassék“ és mégis ellenkezőleg a történelem azt mutatja, hogy az mindig résztvéve a rendetlenségekben, a törvényeket megsértette és a forradalmak győzelmének előmozdítására szolgált. A nemzetőrség, a multban a zavar eszköze levén, ugyancsak az lenne a jövőben is. Létalapja is már ellenmondás, mert folyvást két kiegyeztetetlen feladat áll előtte, az egyik a mely fő ámbár hallgatag feladata — a hatalomnak való ellenállása; a másik csupán másodrendű, bár egyedül bevallott, — a törvények védelme.

A mi a kormánynak Párisba való visszatérését illeti, arra nézve a nép erőszakos beavatkozásának története szintén meghozta következményeit. Nem is említve az 1793-, 1794-, 1830-, 1848-iki napokat és 1870. szeptemberét, nem nyilvánvaló-e, hogy ha a törvényhozó testület nem székelte volna Párisban, ha jogaiba a nép nem avatkozott volna, minden nyomástól menten a császárság helyettesítőjeül bizonyára valamely kevésbé forradalmi, következkéskép

kevéssé vérses intézményt létesített volna, mint azok, kik a főváros választóinak nevében az egész nemzet jogait bitorolták.

Hogy a fennebb esetelt vérses irányzattól a területi sereg megóvathassék, egyebek között és pedig kiválólag szükséges az e seregbeli tisztek helyes megválasztása és kellő minősültsége: e nélkül a területi sereg ismét csak nemzetörség lenne, sőt válság idején még vérsesebb!

F a v é tábornok említett röpiratában azon intézkedéseket tárgyalja behatólag, melyek a háború óta a francia sereg szervezése ügyében tétettek; a három sorozási törvényt, a sereg általános szervezetét, a kereteket és a tényleges állományokat illető rendelkezéseket; utalva a mutatkozó hiányokra és azok jóvátételére, mint: a területi rendszer mellőzése sorozási tekintetben, mely rendszernek létesítése nélkül, gyors mozgósítás nem képzelhető; oktatási tekintetben a hadjutaléknak több részre való eldarabolása, melynek következménye, hogy a csapattestületekben a katonák kiképzetése évenként négy osztályban történik, a mely bonyolult kiképzetési rendszer az altiszteket elidegeníti; egyik szervezeti hiány pl., hogy a 18 hadtest keretén kívül más ezredek felállításáról a törvény nem rendelkező, a várak védelme kizárólag a területi seregére lesz bízva; szintén nem helyesíthető az, hogy a hadtestparancsnokok állása csupán ideiglenes.

A leghatározottabban rosálja a francia seregbeli törzsek létszámának rendkívüli nagyra vétele. Hogy mennyire ment e tekintetben a túlzás, arra nézve szolgáljanak a következő adatok:

Franciaországban:	Németországban:
a vezérkar: 400 tiszt;	alig 150;
a tüzérség: 459 törzstiszt, 1274 kapitány;	274 és 516;
a hadmérnöki kar 226 törzstiszt, 532 kapitány;	87 és 178.

A tiszti kereteknek e túlságos nagyra vétele nem csak az által hátrányos, hogy béke idején ennyi tiszt cselekvősítése nagy kiadási tételt okoz, hanem a végből is, hogy a személyzet nagysága által az egyesek hatásköre szükségkép igen csekélyre szorítkozik, a mi a versenynek és a hivatás megkedvelésének nem nagy előnyére válik.

— A „Revue militaire française“ a porosz lovasság új gyakorlati szabályzatáról, a német tüzérség anyagáról, a német gyalogság új fegyveréről és a birodalmi népfelkelési törvényről fejti ki nézeteit, melyeket a következőkben ismertetünk.

a) A mintegy két év óta az ezredekben tanított új gyakorlati szabályzatban foglalt főváltozások, szemben az 1855-iki eddigi gy. szabályzattal, a század és az ezred gyakorlatára vonatkoznak. Ezenkívül az V-ik fejezetben oly intézkedések vannak, melyek az 1855-iki szabályzatban nem léteztek, sőt a melyek sohasem voltak felvéve egy hadozati szabályzatban sem. Ez intézkedések ugyanis egész összességükben felkarolják „a több vonalba rendelt lovasság alkalmazására és vezetésére vonatkozó általános elveket és szabályokat,“ vagyis más szavakkal: e hadozati szabályzat szerzői a lovasság számára egy valóságos harcászati tanfolyamot szerkesztettek. Valjon Nagy Sándor, Hannibal, Caesar a harc-alakzatok tekintetében állapítottak-e meg bizonyos meghatározott szabályokat? Frigyes, Napoleon hagytak-e hátra olyat valamit irataikban, a mi egy harcászati tanfolyammal összetéveszhető volna? Nem. Ez az, a mi bennünket némileg vigasztalhat a fennebbi szabályzatban annyi gondtal kifejtett nagyszerű elméletek olvasása alkalmával! A gyakorlati szabályzat és egy elmélet — egy harcászati tanfolyam között áthidalhatlan űr van s egyik a másikkal össze nem tévesztendő: ez vagy ama fegyvernem legjobb alakzatai feletti értekezések igen tanulságosok lehetnek, de egy gyakorlati szabályzatban nincs helyén a harcászattal foglalkozni. Szükséges, hogy a szabályzat eszközt nyújtson egyik alakzathól a másikba való gyors és egyszerű módon való áttérésre, hogy ismételt és változatos gyakorlatok által a katonát teljesen kiképezetté tegye, a vezényelthez szoktassa, egyéni értékébe való bizalmát megszilárdítsa. A csapatoknál minden hadozati szabályzat teoriának tartatik és nem ok nélkül; látjuk azt az alkalmazásnál, a gyakorlatnál. Itt semmi sem viszonyítlan, a körülmények a harc téren folyvást és végtelenül változnak: lehetséges-e tehát valamennyire szabatos szabályokat alkotni? Ily törekvés mindig csak pusztá illúsió, vesztett fáradság marad.

b) Közismeretű azon döntő hatás, melyet a német tüzérség az utolsó háborúban kifejtett s azon ügyesség, melylyel e fegyvernemet a németek alkalmazni tudták. A francia vereségek okai ebben foglalhatók össze: „az előbb az ágyútűz által felbomlasztott számkisebbségben levő csapatok, a nagy tömegek által körülvértettek.“ A németek győzelmének két főeleme: a túlszám és a tüzérség volt. E két elemet űk a háború után sem hanyagolták el: a túlszám biztosításáról egy új sorozási törvény gondoskodott; az űtegek száma pedig nagyobbított. A 4 és 6 fontos régibb lövegek 6-os és 7-es űrméretűek által helyettesítették. A nyár folytában az egész tábori tüzérség az új anyaggal lesz ellátva.

A tüzérségről értekezve, felelmi itt a nevezetesebb európai seregekben jelenleg rendszeresített lövegeket, ugyanis:

Angolországban az űrméret = 76.₂ és 91.₄ mm; a lövedék-súly 4, illetőleg 7.₂₆ kilogramm; a löveg előltöltő, anyaga vas, acél öblőzettel;

Oroszországban: az űrméret 86 és 106 mm.; a lövedéksúly 5.₇₃, illetőleg 11 kilogramm; a löveg acél hátültöltő;

Ausztria-Magyarországban: az űrméret 81 és 101 millimeter; a lövedéksúly 3.₅₉, illetőleg 6.₃₈ kilogramm; a lövegelőtöltő bronz; ezenkívül kísérletek tételnek a Krupp-féle acél- és az Uchatius-féle bronz-acél ággyúkkal;

Poroszországban: a régi anyagúnál az űrméret 8 és 9 centi-méter; a lövedéksúly 4.₃₇, illetőleg 6.₈₇ kilogramm; a löveg hátültöltő;

az új anyagú acézből való hátültöltőnél az űrméret 78 és 88 mm.; a lövedéksúly 6 illetőleg 7 kilogramm;

Olaszországban: az űrméret 96 és 121 mm.; a lövedéksúly 4.₅₀ illetőleg 11 kilogramm; a löveg bronz előltöltő; ezenkívül van még a 9 fontos helyettesítésére rendeltetett 7 fontos és a bronz hátültöltő 75 m. m. űrméretű löveg, melynél a lövedéksúly 3.₇₂ kilo-gramm.

A porosz új lövegek a Krupp ágyúöntő telephelyen készülnek. A tüzérség tartalékosai az új lövegek kezelésének betanulása végett évenként beszóllítatnak.

Mi a gyalogság új felfegyverzését illeti, az oly tevékenységgel történik, hogy e nyár folyamán még az összes gyalogság a Mauser-rendszerű fegyverrel lesz ellátva. A tartalékosok az év első felében az új fegyver kezelésének megtanulása céljából tizenkét napra szóllítatnak be és pedig nem egyszerre, hanem hogy a fegyverkezelt beoktatás minél részletesebb és alaposabb lehessen, sorványokba különöztve. A gyalogságnál minden embernek 5 gyakorlati és 25 teljes, a vadászoknál 5 gyakorlati és 35 teljes tölteny adatik. A teljes töltennyel gyorsítézés nem vétetik elő és egyelőre 600 méternél nagyobb távolságokra a lövés nem gyakoroltatik.

A spandaui löskolában jelenleg a Dreyse által bemutatott új mintafegyverrel tesznek kísérleteket, mely a Mauser fegyvert állítólag minden tekintetben felülmúlja s a mely a német gyalogság jövődj fegyverétül van kiszemelve.

Elválik majdan, vajjon a Dreyse-féle új találmány képes lesz-e felülmúlni a Gras-féle fegyvert? mint a Mauser- a Chassepot-fegyvert?

felülmúlta. Addig is azonban bátran állítható, hogy az új francia fegyver, — sőt még a Chassepot is, úgy a mint jelenleg berendeztetett — még eddig minőség tekintetében, az idegen seregeknél használatban levő egy fegyvernek sem enged és a mi a francia 5-ös és 7-es ágyúkat illeti, nem lehet attól tartani, hogy e lövegekkel bármely európai hadsereg lövegei is összehasonlíthatók lennének. Ez az, a mit fennen ki kell mondani és a mit kell hogy Franciaországban tudjanak.

Az új katonai törvény a tényleges szolgálati időn mit sem változtatott; jogot ad azonban e törvény a császári kormánynak akadály nélkül és a fennforgó körülmények szerint rendelkezni a népfelkelés felett, melynek keretében mintegy 2 millió katonailag kiképezett és ki nem képezett egyén foglaltatik. A kormány a népfelkelési törvény által sajátkép azon egyének beszóllíthatását vette czélba, a kik már katonai kiképzetetésben részesültek, kiknek száma mintegy 7—8 száz ezerre megy és a kiknek csapatokba összeállítására a birodalom mozgósítható hadait 2,000,000-ra emeli, u. i. kerek számban véve:

tábori csapatok	700,000 ember
pótcapatok	300,000 „
honvédség	350,000 „
népfelkelés	700,000 „
	Összesen 2,050,000 ember

Ugyancsak a „R. m. fr.“ az orosz seregszervezettel és hadképességgel is foglalkozik. Oroszország — úgy mond, — az 1866-ki háború eredményei által meglepetve, mely eredmények a személyes védkötelezettségnek tulajdonítottak, mihamar a reformmunkálatokhoz látott. Az 1870-től mostanig terjedő munkálatok eredményei: az általános védkötelezettség; a tényleges sereg megerősítése; tartalékok képezése; a gyors mozgósítás biztosítása.

A birodalmi hadsereget az új szervezet szerint az állandó sereg és a militia képezi.

Az állandó sereg áll: a) a tényleges seregből, mely évenkénti újonozás által egészítetik ki; b) a tartalékból, melyhez hadkötelezettségi idejük kiteltéig a szabadságoltak tartoznak; c) a kozák csapatokból; d) az idegenekből képezett csapatokból.

A militia mindazokból áll, a kik az állandó sereg csapataihoz nem tartoznak, de a fegyverviselésre még képesek, a 20-ik életévtől a 40-ig bezárólag, két osztályra tagozva.

Az első osztályt azok képezik, kik a legutolsó négy évi sorozatok alkalmával a militiahoz jegyezettek be és a kiknek rendelkezése a tartalékok fogyatékeit pótolni.

Az általános hadkötelezettség elve osztálykülönbség nélkül szigorúan alkalmaztatik; a helyettesítés, megváltás nines megengedve. A szolgálat a 20 éves korról kezdődik és tartama 15 évre van megállapítva: ebből 6 év zászló alatti szolgálatra, 9 a tartalékbeli kötelezettségre esik. A sorozás sorshúzással van egybekötve. Mindenki, ki a húzott számmal fogva az évi hadjutalékhoz nem tartozik, a militiához iratik be.

Sorozási tekintetben a birodalom összeírás-felhívási járásokra van beosztva, melyek mindegyikéhez a vidéken a férfi lakosságból 8—20 ezer, a városokban 5—40 ezer tartozik; ezek a kerület sorozási hivatalának vannak alárendelve, ez utóbbiak pedig a kormányhivataloknak.

A 47 gyalog és 10 lovas hadosztályt számító állandó sereg 14 katonai összeírasi főkerületből nyeri kiegészítését. A főkerületek parancsnokai nem csak katonai, hanem a political kormányhatalom vezetésével is, továbbá az illető kerületekben állomásozó katonai erők, elhelyezett katonai intézetek, területi hadosztályok feletti parancsnoksággal vannak megbízva. Az összeírasi kerületben területi közigazgatás van rendszeresítve, melynek szervezete a központi közigazgatással egybefüggő. A tábori csapatok 2—3 gyaloghadosztályonként, kellő számú lovasság és tüzérség hozzáadásával, hadtestekbe egyesíthetők, a mi külön császári rendelet értelmében lesz foganatosítva.

Oroszország jelen hadszervezete lehetővé teszi háború esetére 1.520,000 ember kiállítását, melyből 660,000 a támadó sereget képezheti.

Az „Oestereichisch-ungarische militärische Blätter“ szerint, a hadügyministerium a Kropatschek tűzértörzsbeli százados által feltalált tárfegyverrel való kísérletek megtartását elrendelte. Ezen fegyverről a következők érdekes adatok közölhetők: A zárzat- és tárgépezetnek az osztrák esendőrfegyverhez távoli hasonlatossága van, azonban különös egyszerűséggel s biztossággal bír, könnyű, s e tekintetben az eddiglé hadi czélokra alkalmazott hasonnemű rendszereket felülmúlja. Mint tárfegyver és egyes töltő egyformán használható. Gyakorlott lövés s fegyverrel, miután előbb a tártöltényeket ellötte s azután egyes töltéssel használta, czélzás nélkül egy perez alatt 32, — czélzott tüzéssel 26, — e közt 24 találó lövést tett. Ez alkalommal a töltények készen tartattak, azonban a tölténytáskából való töltésnél is még mindig jelentékeny előny mutatkozott. A Werndl-puskánál ezen egyver 10 tölténnyel ellátva 2 lattal nehezebb, ha a tár tires, ak-

kor 20 lattal könnyebb. A gépezetnek tisztítás végetti szétszedése nagyon egyszerű, miután csupán egy csavar eltávolítandó s egy második megeresztendő; a szétszedésre és összerakásra egy-egy perez kivántatik. Tíz tölténnyel való megtöltésre 12—15 másodperez; ezen töltények ellövésére 8—10 másodperez kell. Vetészeti képességét illetőleg, a Werndl-puskával egyenlő magaslaton áll, miután furata és tölténye e fegyverével azonos, azonban akadály nélkül minden más töltény használatára is berendezhető. E tárfegyver csinos alakkal bír, külső kiállítás a többi hadi tüzfegyverekéhez hasonló, a steyeri fegyvergyárban készült s a haladás találmányai közé tartozik.

Ez új szerkezet gyakorlati alkalmazása a legközelebbi jövőben remélhető; így például a vadászcsapatoknak a tárfegyverrel való fegyverzése igen könnyen kivihető lenne, a nélkül, hogy az a hadsereg további felszerelését legkevésbé akadályozná, és ha évek folytan a Kropatschek-féle fegyverek gyártása a Werndl helyébe lép, bizonyos idő múlva a fegyverzet átváltoztatása minden rendkívüli költség nélkül eszközölhető lenne.

Szintén a „Militärische Blätter“ szerint az olasz tüzéség felfegyverzésére az 1875—1878-ik évi költségvetésben 4.500,000 franc számított 400 Krupp-féle aczélagyú bevásárlására, mely utóbbiak a 12 cm. előltöltő tábori lövegeket pótolni hivatják. További tábori anyag beszerzésére a fennebbi összeggel kívül 1875-re 1.500,000 franc, 1876-ra 500,000 franc van megszavazva. A nehéz tüzeranyagot és a partvédelmet illetőleg, 6.000,000 franc hitel nyitattott és pedig 1875—1876-ra egy és fél millió, 1877—78 és 79-re egyenként újból egy—egy millió.

A gyalogsági felszerelés tökéletesbitésére a kormány a kamarától öt évre szóló 21 millió franc hitel nyitására kért engedélyt és pedig 1875-re egy milliót s 1879-ig minden évre 4 milliót. Előbbi törvények alapján (1871. június 6. és 1872. július 12.) 300,000 darab Vetterli-fegyver s azokhoz megkívántató töltény beszerzésére 30 millió franc hitel van engedélyezve. Azonban ezen összeg elegendő nem lévén, csak 270,000 fegyver készítettett, melyek közül az utolsó szállítmány 1875 végével lesz befejezve; remélik különben, hogy egy második 30 millióról szóló hitel nemcsak a 300,000 új fegyver, hanem még az első megrendelést kiegészítő 30,000 költséget is fedezni fogja, miután az első berendezés költségei többé nem viselendők s az anyag árai is alább szállottak. Ezen 30 millió csak

7 év alatt adatnék ki s jelenleg csupán az 1875—1879. évi időszakra szükséges 21 millió franc követeltetik.

Oroszországban a katonai czélokra felhasználandó galambposták berendezése annyira haladt, hogy a moszkvai katonai hatóság rendelete folytán ez év nyarán meggtartandó gyakorlatokon és a moszkvai gyakorló táborban a csapatok között a jegyzékek váltására galambposták használtak. A múlt év augusztus és szeptember havában a moszkvai galambpostákkal eszközölt kísérletek kimutatták, hogy ezen szárnyas küldöncök átlagos röppályája $1\frac{1}{2}$ percz alatt egy werst (1066 meter) volt.

Törökországban a török hadsereg felfegyverzésére Amerikában megrendelt 750,000 Henri-Martini fegyverből legújabb tudósítások után Konstantinápolyba két szállítmány megérkezett.

Egy rész a Krupp-féle ágyúból is elküldetett a török kormányznak; 20-at azonnal a damaskusi erődművekbe szállítottak, hogy a régi rendszerű ágyúkat ezekkel feleseréljék; más 12 darab Widdinbe küldetett s az Erzerum számára megérkezetekkel Konstantinápolyban porosz oktató tisztek vezetése alatt kísérletek tartanak.

Die Expedition gegen Chiva im Jahre 1873, nach den Quellen bearbeitet von Dr. Emil Schmidt. Petersburg; Carl Röttger.

Mindazoknak, a kik a chivai hadjárat eredménye felől tüzesebb leírást óhajtanak, mint a mi e tárgyban az időszaki lapok hasábjain megjelent, a fennvezített mű nagyon ajánlható. A szerző hí német tolmácsolója e könyvben mindannak, a mit orosz főtisztek, tudósok stb. láttak, átéltek, elbeszéltek s orosz nyelven megírtak.

Más, kiválóbb beese e könyvnek nincs, mivel szerző, mint nem katona, csupán azt tehette, hogy a kútforrásban találtakat adta vissza, minden szakértői következtetés és ítélet nélkül, mint azt eredeti műtől kívánhatni.

Mindamellott e könyv megjelenése igen igazolható, ha megemlítjük, hogy egyes szakaszai az orosz „Revue“-ben jelentek meg, a melyeknek feladata a németül olvasó közönséget Oroszország viszonyaival minden irányban megismertetni. Hogy a khivai expedíció eléggé jelentékeny fontosságú volt, hogy arról behatólag értekezzenek, kétséget sem szenved s így e könnyed s mindenki által érthető leírást bárki örömmel olvashatja.

„Dislocations-Karte der Kriegsmacht des deutschen Reiches im Frieden, entworfen von v. Tröltzsch, k. Württemberg. Hauptmann a. D. Constanz, im Selbstverlage des Verf. Berlin in Commission der Landkartenhandlung von J. M. Neumann. (Pr. 6 Mark).“

E 6 lapból álló és 1:1.000.000 mérszerint készített kimutatási összeállítás a szorgalom és pontosság remekműve, mely a német hadsereg helyőrségeinek teljes, hű képét adja, annak beosztását tisztán tünteti fel, épügy mint a köz- és vasútat, várakat, katonai képző és mindenféle hadseregi intézeteket, mint szintén az összes tengerészet. Még a posta- és távir dai hivatalok is előadvák. Nyomás és metszés egyaránt jók, mi a szemre igen kellemesen hat.

„Römische Militärverhältnisse. Vortrag gehalten in der militärischen Gesellschaft zu Karlsruhe am 21. Febr. 1874. von Becker, Rittmeister und Compagnie-Chef. Berlin, Mittler & Sohn 1874.

Nagyon figyelmet érdemlő, jeles kis munka. Harminez nyolczad-rét lapon röviden és kimerítőleg tárgyalja szerző mindazt, amit a római és görög író munkái nyomán, a rómaiak hadügyeiről tudhatunk. Róma legiói meghódították a világot s noha két évezred annak alakját megváltoztatta, a hadművészet alapelvei legbensőbb lényegökben maig is ugyanazok, mint Caesar korában voltak s a gondolkozó katona még maig is sokat tanulhat a római háborúk történetéből, sőt a jelenkor főbb tiszteire nézve azoknak tanulmányozása elkerülhetlenül szükségesnek mondható.

Az „Archiv für die Artillerie und Ingenieur-Offiziere des deutschen Reichsheeres“ folyó évi második füzetében a következő cikkek vannak: Útmutás a lövegesőveken levő löpor-erő és azok fejlődése törvényeinek meghatározására nézve. Adalék a szórás és találati valószínűség törvényeinek tanához. Egy erre alapított szabályból való következtetés a lövés javítását illetőleg.

Az „Avenir militaire“ utóbbi számai érdekes közleményeket hoztak: a csapatok pödjyászairól a táborban; a tüzérség

és mérnök-kar egyesítéséről; a katonai szekerezés újra szervezéséről; a gyalogvadászokról, a velencei tüzérségi tanodáról; a katonai távirásatról; a francia hadseregről a háború óta, s a tisztiek nyugdíjazásáról.

A „Revue d'Artillerie” aprilis havi füzetének tartalmát képezik: a kézi lőfegyverek Oroszországban, Kruka és Berdan-rendszer szerint; — a tüzérségi harcászat az 1866 ik évi háborúban; — a német tüzérség hadműködése a párisi 1870—71-iki megszálláskor; — Olaszországban tett tanulmányok a 16 centiméteres űrméretű lövegek erőfokozását illetőleg.

A „L'Esercito” utóbbi két számában figyelmet keltenek a következő cikkek, u. m. 1. Némely cizmék az árkaszt-szakaszoknak a gyalogságnál beosztásáról. 2. Róma bevétele 1870-ben. 3. Az alpesi századok. 4. Harcászati kérdések. 5. A háború és történelme. 6. Rendkívüli kiadások az államvédelemhez szükséges munkálatokra.

A m. k. honvédségben f. év május 5-től előfordult személyi változások.

Az 1868-ik évi XL-ik t. cikk alapján, sorhadbeli kötelezettségüknek eleget tett, s alább megnevezett kezelési tisztiek, kezelőtiszt minőségben a magyar királyi honvédség szabadságot állományába 1875-ik évi mártius hó 1-jével — a batárörvidék közigazgatási hatóságának létszámából — áthelyeztettek, illetőleg átvétettek, s rangfokozatuk egyidejű meghatározása mellett következőkép osztattak be: *Czebak* Kamilló főhadnagy 1865-ik évi július hó 28-ától számítandó ranggal, *Wagner* Károly főhadnagy kezelőtiszt elé sorolva, a 91-ik z.-aljhoz; *Rasetta* Demjén hadnagy, 1869-ik évi november hó 1-től számítandó ranggal, *Szabó* Andor hadnagykezelőtiszt elé sorolva, a 87-ik z.-aljhoz; áthelyeztettek: *Pecz* János tett. áll. hadnagy, a 11-ik z.-aljtól a II-ik kerületi szórlőveg osztályhoz, *Neuhöld* Alajos hadnagykezelőtiszt, a 15-ik z.-aljtól a 63-ik z.-aljhoz; Beosztott: *Fejes* Imre várakozási illetékkel szabadságot II-ik oszt. hadbiztos — az 5-ik kerületből a II-dikba való áthelyezése mellett — f. évi május hó 1-jével tényleges szolgálattételre. *Paxy* József 21-ik z.-aljbéli főhadnagykezelőtisztnek, f. 1875-ik évi június hó 1-től számítva, — várakozási illetékkel való ellátás mellett, — egy év tartamára szabadság engedélyeztetett. A tisztí rendfokozatról történt leköszönést

elfogadva, — honvédtisztí állásától saját kérelmére felmentett: *Brinzey* István 18-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd-főhadnagy. Kinevezettek: *Lakos* Lajos 8-ik z.-aljbéli honvéd-tizedes, — a kassai III-ik kerületi hadbíró-sághoz való beosztással — honvéd hadbírógyakornokká; *Szerényi* Miklós 2-ik lovas ezredbeli honvéd, a még múlt évben jó eredménnyel letett vizsga alapján, a honvédséghez történt rendes felavatási napjától, azaz: 1875-ik évi április hó 11-étől számítandó ranggal — a honvédség szabadságot állományába, lovas-hadapróddá. Áthelyeztettek: *Urbanecz* Vilmos 8-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd-főhadnagy — mint egész rokkant — a szolgálaton kívüli viszonyba; *Oderszky* Sándor 1 évi várakozási illetékkel szabadságot főhadnagy, f. évi június hó 1-jével a végleges nyugdíjas állományba. A tisztí rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, — honvéd tisztí állásuktól saját kérelmükre felmentettek: *Stanić* Sebők 87-ik z.-aljbéli szab. áll. gyalog-százados; Dr. *Klein* Sándor 78-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd-ezredorvos. Áthelyeztettek *Weber* Ignác 72-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd főhadnagy, a szolgálaton kívüli viszonyba; *Hegyessy* István 27-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd főhadnagy, — mint fél-rokkant — a szolgálaton kívüli viszonyba; *Kispál* Sándor 9 ik lov. ezred 1/12 századbeli szab. áll. honvéd lov. hadnagy — mint egész-rokkant — a szolgálaton kívüli viszonyba; *Somossy* Béla szab. áll. honvéd hadnagy, a 33-ik z.-aljtól a 43-ik z.-aljhoz; *Rodé* Lajos, 21-ik z.-aljbéli főhadnagy, f. é. február hó 1-ével a végleges nyugdíjas állományba; Br. *Petrichevich Horváth* Béla 9-ik lov. ezred 1/12-ik századbeli tetti. állományú m. k. honvéd lovas századosnak — a megtartott felülvizsgálat alapján — f. évi június hó 1-étől számítva, várakozási illetékkel való ellátás mellett, egy év tartamára szabadság engedélyeztetett. A f. évi május havi előléptetések következtében, a rendfokozati viszonyok és a létszám kiegyenlítési tekintetéből f. évi június 1-vel foganatosítandó következő áthelyezések, illetőleg beosztások rendeltettek el: A pesti 1-ső kerületnél. Áthelyeztettek: *Semsey* Dénes főhadnagy a 47. zászlóaljtól a 63. zászlóaljhoz; *Glatz* Nándor hadnagy a 47. zászlóaljtól a 1. zászlóaljhoz; *Palatinus* József hadnagy a 10. zászlóaljtól a 47. zászlóaljhoz; *Bagossy* Béla hadnagy a 45. zászlóaljtól a 10. zászlóaljhoz; *Nagy* Ödön hadnagy zászlóalji segéd tisztí minőségben a 9. zászlóaljtól a 46. zászlóaljhoz; *Keller* Gyula hadnagy zászlóalji segéd tisztí minőségben a 12. zászlóaljtól az 50. zászlóaljhoz; *Fogarassy* Károly hadnagy zászlóalji segéd tisztí minőségben a 10. zászlóaljtól a 63. zászlóaljhoz; *Balla* Gábor hadapród (sz. á.) a 10. zászlóaljtól az 46. zászlóaljhoz; *Simonffy* Gyula lov. százados az 1-ső ezred ⁴/₃₄ századától a 2-ik ezred ⁴/₁₀ századához. A szegedi II-ik kerületnél: szolgálattelátás tekintetéből: a 6-ik honv. zászlóalji állományából lovag *Forget* Miksa százados a 15. zászlóaljhoz, *Haba* Lajos hadnagy a 86. zászlóaljhoz, *Sidó* József hadnagy a 15. zászlóaljhoz *Vrabely* János hadnagy a 16. zászlóaljhoz, *Horváth* Rezső hadnagy segéd tisztí minőségben a 11. zászlóaljhoz *Hoffmann* Márk hadnagykezelőtiszt a 19. zászlóaljhoz a 6-ik honv. zászlóalji állományába: *Szalkácsy* András százados a 15. zászlóaljtól, *Virányi* Géza főhadnagy a 15. zászlóaljtól, *Fulda*

János hadnagy a 86. zászlóaljtól, *Botka* József hadnagy a 14. zászlóaljtól, *Szekeress* Sándor hadnagy a 3. zászlóaljtól, *Kerty* József főhadnagy-segédtsízi minőségben a 5. zászlóaljtól, *Motsnig* Gyula főhadnagy-kezelőtiszt a 14. zászlóaljtól, *Teubel* János százados a 3. zászlóaljtól a 17. zászlóalrhoz; *Topić* Rezső főhadnagy a 44. zászlóaljtól a 3. zászlóalrhoz; *Csillag* László hadnagy a 4. zászlóaljtól a 14. zászlóalrhoz; *Boldizsár* István hadnagy a 3. zászlóaljtól a 4. zászlóalrhoz; *Dulleskó* Sándor hadnagy a 17. zászlóaljtól a 3. zászlóalrhoz; *Straubert* Zidór hadnagy a 3. zászlóaljtól a 11. zászlóalrhoz; *Sánczay* János hadnagy a 16. zászlóaljtól a 18. zászlóalrhoz; *Sinkovits* Mihály hadnagy segédtsízi, csapatszolgálatra a 11. zászlóaljtól a 7. honv. zászlóalrhoz. A kassai III-ik kerületnél: *Völdner* Károly százados ker. segédtsízi a III. ker. törzstől a 49-ik honv. zászlóalrhoz; *Marzós* József százados a 49-től a 43-ik zászlóalrhoz; *Stinner* István főhadnagy a 37-től a 49-ikhez pótesapatparancsnoki minőségben; *Lescsinszky* Lajos főhadnagy a 38-tól a 35-ik z.-alrhoz pótesapat parancsnoki minőségben; *Andrássy* Jenő főhadnagy a 49-től a 39-ik z.-alrhoz; báró *Menyervsen* Ágost főhadnagy a 38. zászlóaljtól a III. ker. szőrőlöveg osztály állományába, *Jelenyák* János And. hadn. a 38. zászlóaljtól a III. ker. szőrőlöveg osztály állományába. *Kruger* Kálmán hadnagy a 39. zászlóaljtól a 48-ik zászlóalrhoz, *Horváth* Géza hadnagy a 48. zászlóaljtól a 39-ik zászlóalrhoz, *Olchovány* Ödön a 39. zászlóaljtól a 38-ik zászlóalrhoz, *Horváth* György hadnagy segédtsíztől a 33. zászlóaljtól a 35-ik zászlóalrhoz, *Árva* Pál hadnagy segédtsíztől a 33. zászlóaljtól a 35-ik zászlóalrhoz *Roóz* Ignác hadnagy segédtsíztől a 44. zászlóaljtól a 43-ik zászlóalrhoz, *Vitányi* Elek hadnagy segédtsíztől a 41. zászlóaljtól a 37-ik zászlóalrhoz, *Császár* Géza hadapród a 49-ik zászlóaljtól, a III. ker. szőrőlöveg oszt. állományába; *Czeec* Ernő lov. főhadn. az 5. ezred $\frac{3}{11}$ -ik szdtól, ugyanezen ezred $\frac{1}{11}$ -ik szdhoz; *Marczényi* István 49-ik zászlóaljbéli főhadny. pótesapatpar. *Tullán* Béla 55-ik zászlóaljbéli főhadny. pótesapatpar. és *Krautl* Károly 35-ik zászlóaljbéli hadnagy segédtsízi csapatszolgálatra rendeltetett, — végre *Fülöpp* Lőrincz hadnagy, a 49-ik zászlóaljnál segédtsízi szolgálatra vezényeltetett. A pozsonyi IV-ik kerületnél: *Belházy* János százados a 52. zászlóaljtól a 60-ik zászlóalrhoz; *Seidl* Ede százados az 58. zászlóaljtól az 54-ik zászlóalrhoz; *Zsolnay* József főhgy. pótesap. par. minőségben az 53. zászlóaljtól 56-ik zászlóalrhoz; *Lieszkovszky* István főhadnagy pótesap. par. minőségben a 62. zászlóaljtól 53-ik zászlóalrhoz; *Hollóssy* Károly hadnagy az 58. zászlóaljtól, 62-ik zászlóalrhoz; *Komjátly* István hadnagy az 59. zászlóaljtól az 58-ik zászlóalrhoz; *Sartorius* Lajos hadapród a 62. zászlóaljtól az 57-ik zászlóalrhoz; végre *Lányi* György 56-ik zászlóaljbéli főhadny. pótesapatparancsnok csapatszolgálatra rendeltetett. A budai V-ik kerületnél *Brandt* József százados az 58. zászlóaljtól a 67-ik zászlóalrhoz; *Dobos* István főhadny-parancsörtsízi minőségben a 73-ik zászlóaljtól az V. ker. törzshez; *Udvardy* Ferencz hadnagy (segédtsíztől) a 71. zászlóaljtól a 72. zászlóalrhoz; *Deutsch* Ede a 67. zászlóaljtól a 72. zászlóalrhoz; *Halász* Dezső a 72. zászlóaljtól a 67. zászlóalrhoz; *Ell* Gyula a 65. zászlóaljtól a 69. zászlóalrhoz; *Sáros* Ferencz a 73. zászlóaljtól a

70. zászlóalrhoz; *Kelcz* Géza a 72. zászlóaljtól a 77. zászlóalrhoz; *András* Mózes a 69. zászlóaljtól a 78. zászlóalrhoz; *Pállfy* István a 73. zászlóaljtól a 72. zászlóalrhoz; *Farkas* Vince lov. főhadnagy a 7. ezred $\frac{1}{39}$ -szdtól. ezen ezred $\frac{2}{124}$ -szádadához; *Csodányi* Géza lov. hadgy. a 7. ezred $\frac{1}{39}$ -szdtól ezen ezred $\frac{3}{37}$ -szdhoz; *Szal-may* Antal főhadgy a 69-ik zászlóaljnál és *Klüge* József hadgy a 76-dik zászlóaljnál és pótparancsnokminőségben alkalmaztatott. A z erdélyi VI-ik kerületnél: *Esztergom* Nándor százados a 31. zászlóaljtól a 25. zászlóalrhoz. *Szucsek* István százados a 30. zászlóaljtól a 20. zászlóalrhoz. *Czakó* Károly főhadgy. 29. zászlóaljól a 19. zászlóalrhoz. *Lázár* Lajos hadgy a 19. zászlóaljól a 20. zászlóalrhoz. *Zay* Jenő hadgy a 19. zászlóaljól a 22. zászlóalrhoz. *Haupt* Pál hadgy a 22. zászlóaljól a 19. zászlóalrhoz. *Lendvay* Sándor hadgy a 25. zászlóaljól a 19. zászlóalrhoz. *Bood* Lajos hadgy a 19. zászlóaljól a 25. zászlóalrhoz. *Popper* Adolf főhadgy. kezelőtiszt a 19. zászlóaljól a 14. zászlóalrhoz. *Dobiczky* József lov. hadgy a 9-ezred $\frac{2}{13}$ -szdtól ugyanezen ezred $\frac{1}{13}$ -dik szdhoz; végre *Ohlberg* Károly százados a VI. szőrőlöveg-osztály állományából csapatszolgálatra a 19. zászlóalrhoz vezényeltetett. A z grábi VII-ik kerületnél: *Hegedű* József főhadnagy a 80. zászlóaljól a 82. zászlóalrhoz, *Nikolich* Demeter hadnagy a 82. zászlóaljól a 80. zászlóalrhoz, *Stanic* Simon 10 ezredbeli lov. hadnagy. pótesapatparancsnoki minőségben, ezen ezred II. osztályánál alkalmaztatott. Szolgálat tételre beosztattak: *Teubel* Zsigmond százados a II. ker. szőrőlöveg-osztály állományából, csapat-szolgálatra a 5-dik honvéd-zászlóalrhoz; *Balog* János hadnagy az 5-ik zászlóaljnál segédtsízi szolgálatra. A következő tisztek pótparancsnoki minőségben alkalmaztattak: *Nagy* Károly százados a 4. zászlóaljnál, *Gruber* Károly százados (szab. állm.) ideigl. a 85. zászlóaljnál, *Berdenich* János főhadn. a 3. zászlóaljnál, *Schiessel* Lajos főhadn. az 5. zászlóaljnál, *Csongor* Mór főhadn. a 17. zászlóaljnál, *Hazay* Vilmos főhadn. a 18. zászlóaljnál és *Mahalek* Márton a 86. zászlóaljnál. A 6-ik zászlóaljnál pótesapat parancsnok kijelölése elrendeltetett. Áthelyezettek: *Tircz* Gyula, és *Vozáb* József szab. áll. hadnagyk, a 9-ik zászlóaljól; előbbi a 38-ik, — utóbbi a 39-ik zászlóalrhoz. A tisztí rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédsízi állásuktól saját kérelmükre felmentetnek: *Felszegi* Lajos 24-ik zászlóaljbéli szab. állományú honvédhadnagy. *Susnik* János 88-ik zászlóaljbéli szab. áll. hadnagy. Az 1868-ik évi XL-ik törvényczikk 39-ik §-a alapján sorhadbeli kötelezettségének eleget tett: *Friml* Antal es. és kir. 23-ik gyalog seregrebeli tartalékos főhadnagy, 1866-ikévi július hó 12-étől számitandó ranggal, — Hosztinek Ferencz és Lescsinszky Lajos gyalog főhadnagyk közé sorolva — 1875-ik évi június hó 1-ével a magyar honvédség szabadságot állományába áthelyeztetett, illetőleg átvétetett, s a 82-ik zászlóalrhoz osztott be.

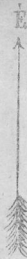
Szerkesztői izenetek.

Mint hogy a „Közöny“-ben megjelenő rajzok könyomatilag többszörösítettnek, tisztelettel felkéretnek azon t. cz. íróknak és munkatársaink, kik dolgozataikhoz rajzokat is mellékelnek, e rajzokat akként készíteni, hogy azoknak vegyészti tintával leendő könyomati többszörösítése eszközölhető legyen.

Minden a példányok megküldése ügyében előfordulható felszólalás, a t. előfizetők lakhely-változtatásai stb. Légrády testvérekhez (Nádor utca 6. sz.) intézendő, kik a kiadás és szétküldése teendőivel megbizattak.

A „Szerkesztőséghez“, az „Academia igazgatóságához“ vagy „Légrády testvérekhez“ folyóiratunkat bármely tekintetben érdeklő levelek — nem bélyegmentesek.

Netaláni tévedések elkerülése végett tisztelettel kéretnek a t. cz. előfizetők a részletfizetések együttes beküldésénél a levélben vagy utalványon „névszerint is“ felsorolni azokat, kiknek részéről az együttes befizetés történt.

1 cm = 24000 *

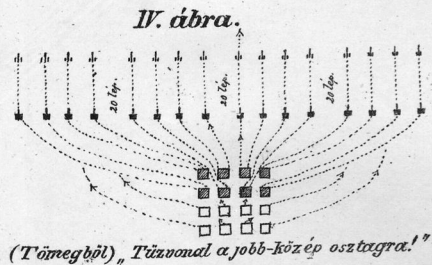
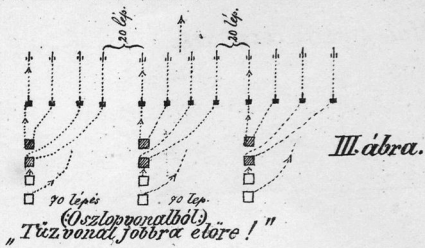
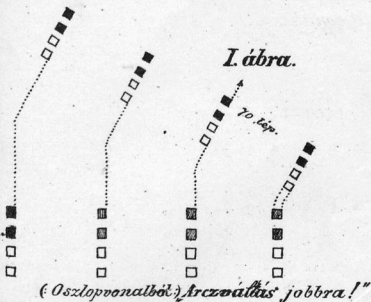
Jel-magyarázat.

Osztagg.

■ 4 löveggel és
□ 4 löszerkocsival.

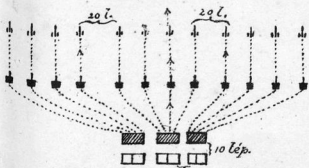
Felosztagg
■ 2 löveggel és
□ 2 löszerkocsival.

|||| lövegek,
□□□□ löszerkocsik.
↑ irány.

„Oszloponal a közép-osztagra!”

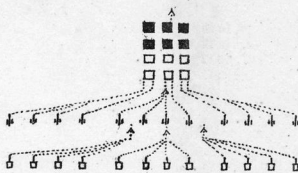
VII. ábra.

(Zárkózott vonalból)

„Tűzvonal a közép-osztagra!”

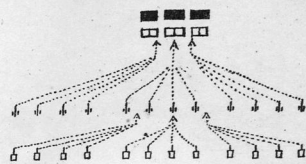
IX. ábra.

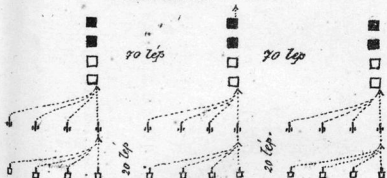
(Tűzvonalból)

„Tömeg a közép-osztagra!” „Zárkózott vonal a közép-osztagra!”

X. ábra.

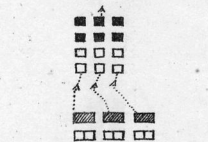
VIII. ábra.

(Tűzvonalból)

„Oszlopvonal jobbra előre!”

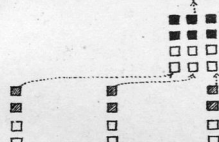
XII. ábra.

(Zárkózott vonalból)

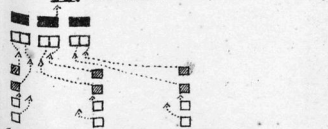
„Tömeg a balszárny-osztagra!” „Tömeg a jobbszárny-osztagra!”

XIII. ábra.

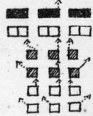
(Oszlopvonalból)

XI. ábra.

(Oszlopvonalból) „Zárkózott vonal a balszárny-osztagra!”

XV. ábra.

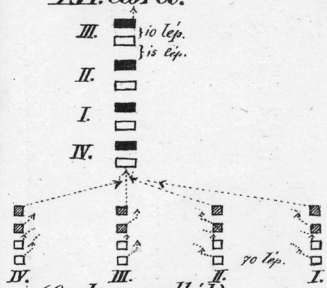
(Tömegből)

„Zárkózott vonal a jobb-szárny-osztagra!”

XIV. ábra.

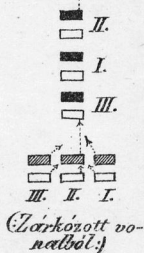

XVI. ábra.

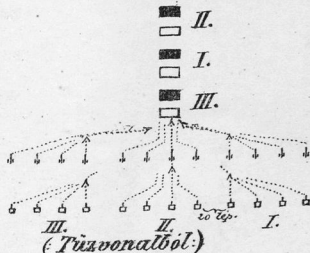
(Oszloponnalból)
a bal-közép-

XVII. ábra.

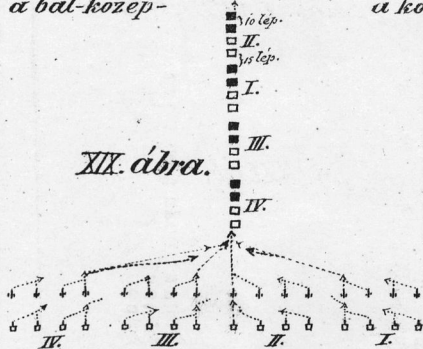
(Zárkózott vonalból)
a közép-

XVIII. ábra.

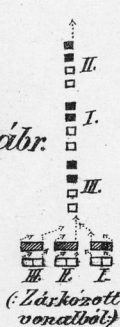
(Tűzvonalból)
a közép-osztagra!

XIX. ábra.

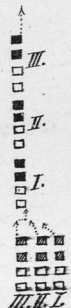
(Tűzvonalból)
a jobb-közép-

XX. ábr.

(Zárkózott vonalból)

XXI. ábr.

(Tömegből)
a balszárny-

„Félosztágo-szlo-p”
 osztágra!”

XXII. ábra.

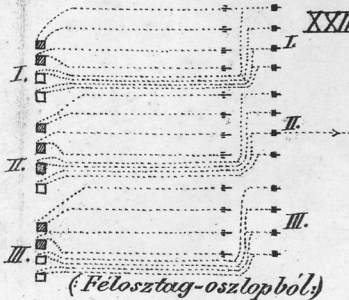

(Félosztag-oszlopból)

"Él jobbra kanyarodj!"

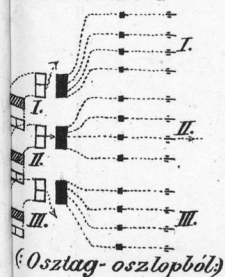
"Oszlopvonal jobbra előre!"

XXIII. ábra.

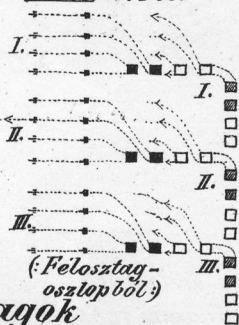
(Félosztag-oszlopból)

XXV. ábra.

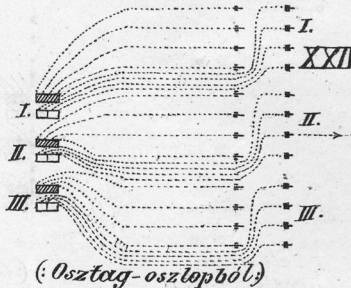
(Osztag-oszlopból)

XXVI. ábra.

(Félosztag-oszlopból)

XXIV. ábra.

(Osztag-oszlopból)

rendelkezéssel) "Osztagok
jobbra kanyarodj!"

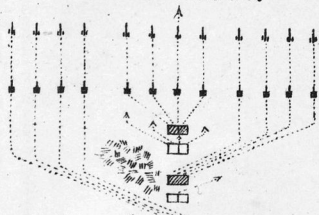
"Tűzvonal
középosztagra!"

balra
"jobbra előre!"

Jel: "Tűzvonal jobbra!"

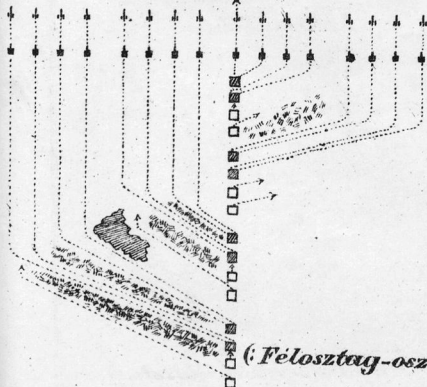
"Tűzenni!"

XXVII. ábra.

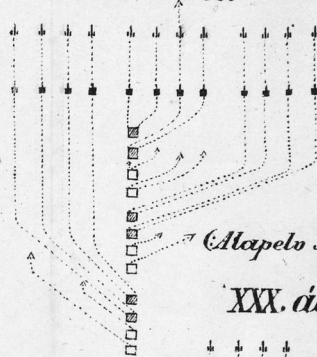
(Osztag-oszlopból)

XXVIII. ábra.

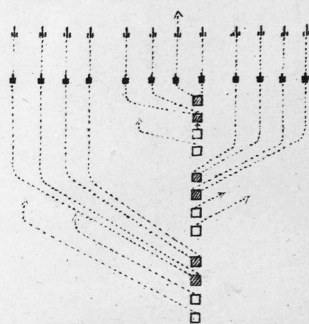
(Félosztag-oszlopból)

XXIX. ábra.

(Alapelv szerint)

XXX. ábra.

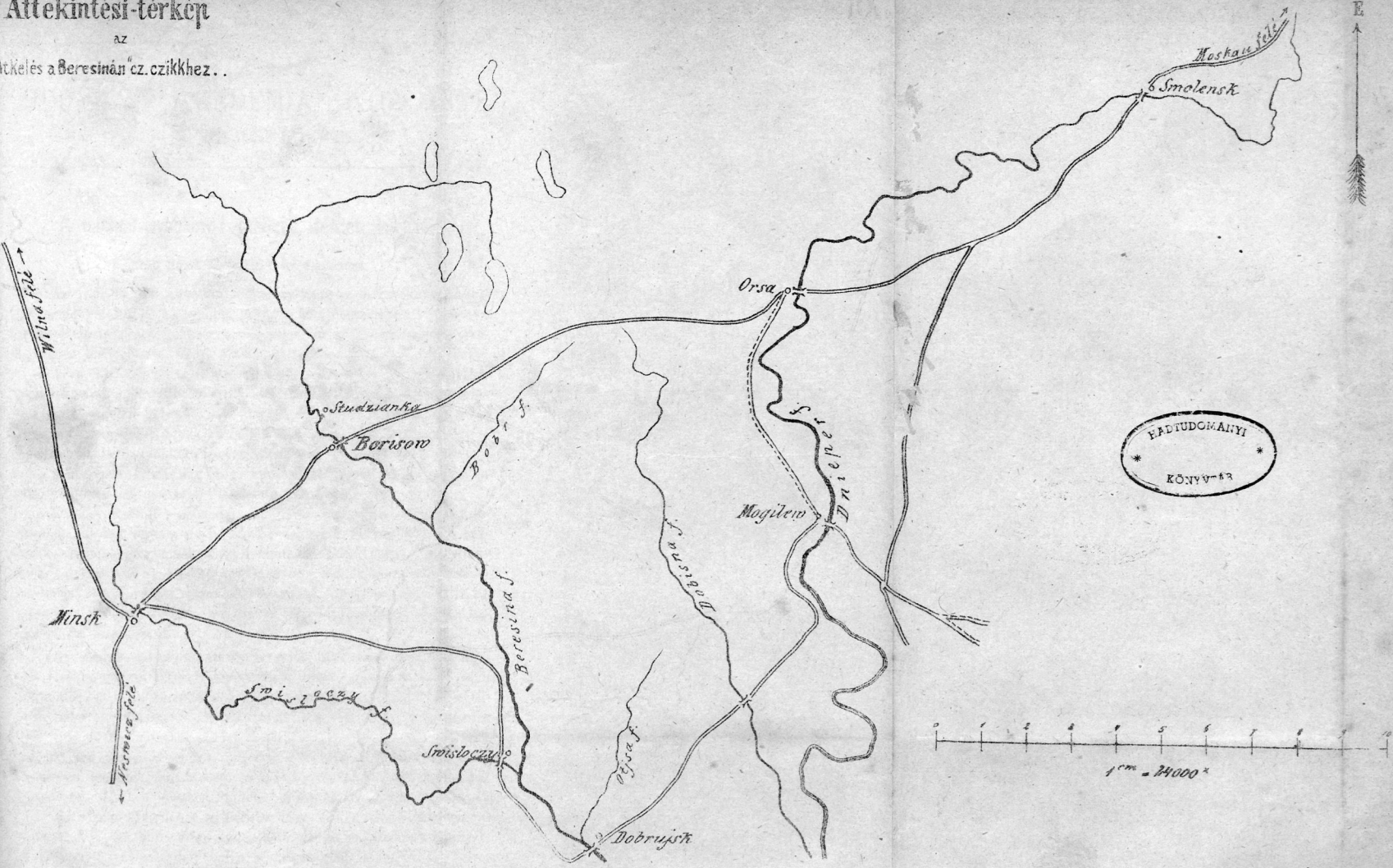
(Rendelkezéssel: élosztag balra előre:)

„Tűz vonal előre!”

Áttekintési-térkép

AZ

Átkelés a Beresinán cz. czikkhez.

A
LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE

1875. JULIUSI FÜZET.

A nachod-wysokow-i ütközet ítéseti leírása.

Közl. Rózsa Bertalan honvéd-százados.

Az 1866-ik évi, következményeiben annyira jelentékeny hadjárat eseményei közül, a fennebbi ütközet feletti elmékedést választva értekezésem tárgyául, szükségesnek tartom az ezzel szorosabb összefüggésben levő előzményeket röviden felemlíteni.

A es. kir. osztrák éjszakai hadsereg működésére a hadjárat terv április havában állapított meg, mely úgy politcailag, mint hadászatiilag a védelmi helyzetre szorított, és pedig annyira, hogy az egész terv alig emlit egyes eszméket a bekövetkehető támadólagos fellépés, esetleg a működéseknek ellenséges földre leendő áttétele felől, s majdnem kizárólag oly kérdésekkel foglalkozik, melyek a határon inneni legszorosabb védelemre alapítvák.

E most említett alapeszme a hadjárat megkezdése előtt némi jogosultsággal birt ugyan, de a tényleg bekövetkezett események mindjárt kezdetben egész másként nyilvánulván, abban, hogy a körülmények változásával az eredeti terv meg nem változtatott, már első jeleit látjuk ama vészes aggodalmasságnak, melylyel később is az egész hadjárat folyamában az osztrák fővezér majdnem minden határozatával találkozunk.

Az osztrák éjszakai hadsereg züme az ellenség elfogadására június első napjaiban teljesen harcckészen Olmütz éjszak-nyugati táján összpontosítva volt, és ott időzött ugyanazon hó 17-ikéig, míg a fővezér azon körülménynél fogva, hogy a porosz főerő még mindig igen kiterjedett hadászati állásban az Elba közelében volt, és azon hiedelemben, hogy e szerint a Neisse felé való mozgalmak esakis tüntetések lehetnek, elhatározta magát Csehországba vonulni és hadászati fejlődését a josefstadt-miletini állásnál végbevinni.

Ez eszme kiviteléhez az osztrák fővezér helytelen szilárdsággal ragaszkodott, a mint ezt a két ellenfél általános hadászati helyzetét előtüntető vázlat segélyével a következőkből láthatjuk.

Benedek Lajos es. kir. tábornagy és az osztrák éjszakai had-

sereg fővezére június 26-ikán úgy előcsapatai, kémei, mint az elfogott táviratokból is, biztos hírt nyert az ellenség hollétééről, valamint arról is, hogy a porosz II-ik hadsereg (a koronaörökös vezérlete alatt) készülöben van a cseh keleti szorosokon bevonulni, de még az is könnyen felismerhető volt, hogy e hadsereg három egymástól távollevő és jelentékeny terepakadály által elválasztott oszlopban vonul elő.

Ily körülmények között a császári fővezérletnek erélyes határozatra kellett magát eltökélnie, mire azon biztos hírek, hogy az ellenséges hadseregek annyira megosztva vonulnak elő, szembetűnő indokok voltak, természetesen utalva arra, hogy az elkülönített hadseregek egyike azonnal erélyesen megtámadtassék, és pedig először a II-ik hadsereg, mivel ez ellen az osztrák hadsereg zöme egy nap alatt, azaz 27-ikén este összpontosítható volt, míg az I-ső és Elba-hadsereg elleni fellépés nem csak több időt igényelt, de különben is igen hibás lett volna, mivel az I-ső hadsereg elleni működés a II-ik hadsereg általi oldaltámadás veszélyével járt volna, ez utóbbinak alkalmat nyújtva arra, hogy rögtön a felső Elbán előtörve, az osztrák sereget legalább is két tűz közé vegye. Egy oly csata, melyet az osztrák sereg ily körülmények között, tehát I c i n és az I s e r között vesztethetett, azt a legkellemetlenebb helyzetbe hozta volna, mivel az utánszállítások nagyobb része Morvaországban volt berendezve, melyek elvesztek volna, mivel a visszavonulás már akkor nem Brünnre, de a legjobb esetben Iglaura vagy épen Táborra vezetett volna, és egy ilyféle visszavonulás még a hadseregnek a Dunához való érkezését is kétségessé tehetné, mivel az ellen által könnyen megelőzhető volt.

E szerint tehát okvetlenül a II-ik hadsereg volt megtámadandó, habár bővebb megfontolás után e támadásra való elhatározás is némi nehézséggel járt volna, azon lehetőségnél fogva, hogy a II-ik hadsereg az ellene tett intézkedések következtében előnyomulását nem folytatva, Reinerz felé térhetett volna ki.

A fennforgó körülmények között 28-kán két hadtest, és pedig a 26-ki elhelyezés szerint a 2-ik és 6-ik, az I-ső tartalék lovas hadosztályal Nachodnál, a 4-ik hadtest Trausnitz-Trautenaunál lett volna hagyandó, míg a 3-ik, 8-ik és 10-ik hadtest 2—3 lovas hadosztályal Starkstadt felé lett volna küldendő, mely irányból a hegyen átjutott ellenséges csapatokat előre láthatólag jelentékeny túlerővel megtámadni és veszélyes visszavonulása közben a friedlandbraunai völgybe szorítani valószínűleg sikerült volna.

Az osztrák hadsereg ez által nem aratott volna valami nagy

győzelmet, mivel az ellenség sehol sem lépett volna fel kitarolólag, de mégis tekintélyt nyert volna ellenségénél, azt oly védelmi állásba nyomva, melyből csak néhány nap múlva léphetett volna ismét ki új előnyomulásra. Az ellenséget tovább üldözni, tekintettel az I-ső és az Elba-hadseregre, nem lehetett, sőt igyekezni kellett volna, az eközben alkalmasint Ieinen már túlhaladott ellenséget Königrätz és Pardubitznál az Elbán átszállva, jobb oldalában megtámadni s a túlerő ez esetben is az osztrák részen leendő, mert az I-ső és Elba hadsereg mielőtt még a II-ik hadsereg még szenvedett veresége után segyélyére érkezhettek, legyőzhető lett volna.

Ez elmélet azonban csakis azon hátrányosabb esetre vonatkozik, ha a II-ik hadsereg jun. 27-kén előnyomulását nem folytatja, mi azonban a már akkor tudomásra jutott intézkedéseknél fogva valószínű nem volt és nem is történt meg, minek folytán a jelentékeny terepakadályok által megosztott és nehézkes bontakozásban levő ellenség megtámadását nem kellett volna elmulasztani, mi az osztrák hadtesteknek jun. 26-kán elért állásaiból, könnyen eszközölhető is volt.

A fővezér azonban nem határozta el magát a porosz koronaörökös seregeinek komolyan elébe lépni, sőt inkább daczára a helyzet tökéletesen felderítő hiteles híreknek, előbbi tervénél maradt, a hadsereget a josefstadt-miletin-i állásba szándékozáván hozni, és ezen még be nem fejezett felfejlődése biztosítása okából jun. 27-kére a 10-ik hadtestet a trautenauai, a 6-ik hadtestet pedig a nachodi hegysszorosok felé rendelte ki.

Az erre vonatkozó jun. 26-kán este 8 óraker Josefstadtban kelt intézkedés elrendelése, hogy a 6-ik hadtest jun. 27-kén reggeli 3 óraker Opočnoról kiindulva, Skalitz táján állást foglaljon és Nachod felé elővédet küldjön.

Az I-ső tartalék-lovashadosztály e hadtestparancsnokság alá helyeztetett, azon meghagyással, hogy a lovasságból több járőrök küldessenek előre és oldalba.

Vége megemlítetett még, hogy e kirendeltetés fővezérje, a hadsereg hadászati fejlődésének biztosítása, semmiképp se tekintessék akadálynak, és az ellenség amint csak mutatkozik, erélyesen megtámadtassék; az üldözés azonban a feladat határán túl ne terjesskedjék.

Ezeket előre bocsátva, a későbbi hadászati helyzetből kifolyó azon tényezőkhöz jutunk, melyek a nachod-wysokowi ütközet előidéztek.

A porosz V-ik és az osztrák VI-ik hadtest kölcsönös hadászati helyzete 1866. június 27-kén.

Porosz részről a II-ik hadsereg parancsnoka, csapatainak Csehországba bevonulására három utat jelelt ki és pedig:

Az V-ik hadtestnek, mely a balszárnyat képezte, a Nachodon keresztül vezető utat, ugyanezen út tűzetett ki az egy nappal hátrább levő VI-ik hadtest számára is.

Az I-ső hadtest mint jobb szárny Trautenau felé indított, míg a testőr-hadtest Kostalec, illetőleg Eipel-en át e két oszlop között meneteltetett, hogy szükség szerint egyik vagy másik segítségére alkalmaztathassék.

Az V-ik hadtes 26-kán este Reinerz-től nyugatnak ütközveleg táborozott, elővédje zömével Lewinnél, előcsapataival pedig Gellenaunál készen állva a Csehországba való másnapi bevonulásra. Előőrseinek az nap a Mettau folyóig kellett előnyomulniok.

Az ellenségről tudva volt, hogy VI-ik hadtestével Opocno-hoz érkezett, hogy Skalitznál ellenséges osztályok gyülekeznek és hogy a nachodi szoros csak gyengén van elfoglalva.

A Mettau-n elrontott híd a poroszek által hamar helyreállított és este 8 óraker az előcsapatok átvonulása megkezdett. 26-án este az V-ik hadtest következő állásokban volt:

Az előcsapat Nachodnál, az elővéd zöme Schlaneynél (1 zászlóalj a mettau hídnál elől), a hadtest zöme Reinerz-nél, a tartalék pedig Rückertz-nél.

A távolság Reinerz-től a határig 2 mérföld, Nachodig 2 $\frac{1}{2}$, Rückertz-Reinerz-től 1 $\frac{1}{2}$ mérfölddel nagyobb lévén, a hadtest állásának mélysége 3 mérföld, az-az egy napi menet volt.

E hadtest feladata jun. 27-kén az volt, hogy a nachodi szorost elfoglalja és megvédje, ennek folytán Steinmetz gyalogsági tábornok, a hadtest parancsnoka, következő értelmű menet-intézkedést boesáttott ki e napra:

A hadtest Nachodra és nyugati irányban ezen túl vonul.

Az elindulás minden ponton 5 óraker történik.

Hoffman tábornok csapataival (egy dandár a VI-ik hadtestfől) a balszárnybiztosításra Lewinre vonul, ott további renndeletre várva.

Osztrák részről a VI-ik hadtest Opocno táján a következő menet hadi szállásokban volt:

A Jonák-dandár — melyhez a 10-ik dzsidas ezred is beosztva volt, — Krovitz-nál és Wal-nál, a 14-ik vadász zászlóalj és egy

dzsidas század mint elővéd az úton Groszhübel-nél és Új Hradíknál, 1 zászlóalj és 1 $\frac{1}{2}$ lovas század pedig Spie-nél állott.

A Hertweck-dandár — kivezényelt osztályaival Dobruska, Pulic, Porowoz- és Damasinnál;

a Rosenzweig-dandár Buhuslawitz és Pohoron;

a Waldstädten-dandár Meric és Nagy-Rohenitz-en,

a hadtest tartalék tüzérsége és löszere Prepich és Očetič-nél; a főhadiszállás Opocnon volt elhelyezve.

26-án délután a Jonák- és Hertweck-dandár nem sokára megérkezésök után, porosz portyázó csapatok által felveretvén, estig fegyver alatt állottak.

Báró Ramming altábornagy 26-kán délután az addig fennálló fővezérelti terv értelmében már menetintézkedését kibocsátotta, midőn éjjeli 1 $\frac{1}{2}$ óraker amár előbb említett, este 8 óraker Josefstadban kelt paranes hozzá érkezett, minek következtében 2 $\frac{1}{4}$ óraker következő intézkedést küldött dandáraihoz:

A Hertweck dandár Bertwien, Spie, Neustadt, Wrehowinon keresztül Wysokowra megy. Arcz keletnek. Indulás 3 óraker.

A Jonák-dandár Spie, Neustadt, Wrehowin, Sonow, Provodovon át Klenyre. Indulás 3 $\frac{1}{2}$ óraker.

A Rosenzweig-dandár Cerčič, Krčín, Lehota, Spitán át Skalitzra és a várostól éjszagnak az Aupa jobb partján — arczszal keletnek — állást foglal. Indulás 3 óraker.

A Waldstädten-dandár, Rohenič-Stawetin-en, Ros-toekon, és Jeseniken át Spita és Skalitzra megy és ott arczszal keletnek állást foglal. Indulás 3 óraker.

A menet kis podgyással eszközlendő, a nagy podgyász azonnal Opocno-ra visszaküldendő.

A hadtest tartalék tüzérsége a Waldstädten-dandár mögé, az egészségügyi osztály Zajezdre, a tábori mozgó kóroda Schweinschädle-re, az élelmezési oszlop pedig Josefstadba renddeltetett.

Az egymással e napon szemben álló erőket általánosságban véve: osztrák részről 28 gyalog zászlóalj, 13 lovas század 88 löveg; porosz részről 22 gyalog zászlóalj, 13 lovas század és 90 löveg volt, ez utóbbiak között 30 sima fúratú.

Mint a két ellenséges hadtest e napi feladatából kivethető, az

összeütközésnek okvetlenül be kelle következnie, mivel mindkettő N a c h o d felé volt utalva.

A porosz hadtest csak akkor tekinthette feladatát befejezettnek, ha a N a c h o d tól nyugatnak eső wenzlersbergi fennsíkot és az elől éjszának eső magaslatokat elfoglalja, mivel egy ott állást foglalt ellenség a hadtestnek e szorosból való kibontakozását igen akadályozhatta könnyen vagy éppen meg is hiúsíthatta volna.

A wenzlersbergi fennsíknek kelle tehát valószínűleg a művelet célját képezni.

A Hertweck és Jonák-dandárok e ponthoz $1\frac{3}{4}$ mérföldnyire voltak. A többi dandárok megfelelő időben való segélyére bizton számítani lehetett.

Ha a két ellenséges hadtest 27-kén, egyidőben kezdte volna is meg menetét N a c h o d felé, még akkor is az osztrák jobb szárnyon levő 2 dandár 3—4 órával érhetett volna hamarább a wenzlersbergi fennsíkra, mint a porosz erő zöme, különösen ha ennek hosszúságát és terhes útját tekintjük.

Mivel azonban a poroszok indulása 2 órával későbbre volt rendelkezve, mint az osztrákoké, e különbség a megérkezéskor 5—6 óra is lehetett volna; mely idő alatt a $6\frac{1}{2}$ zászlóalj porosz elővéd ellenében 14 osztrák zászlóalj lett volna alkalmazható, hasonlóan túlnyomó lovassággal, és még ezen kívül várható volt, hogy 1— $1\frac{1}{2}$ óra múlva az ütközet megkezdése után, egy 3-ik osztrák dandár, valamint a tüzérségi tartalék egy része is alkalmazható leend.

E szerint tehát igen valószínű, hogy az annyira exponált porosz elővéd visszanyomható, és a már számszerint is gyengébb porosz hadtestnek a szorosból való kibontakozása megakadályozható lett volna.

A porosz hadtestnek feladata ez nap kétség kívül nehéz volt; hosszú, szoros és mély oszlopból kelle bontakoznia, szemben egy kivált kezdetben jelentékenyen túlnyomó számú ellenséggel.

Elmélet a kibocsátott intézkedések felett.

Porosz részről:

Az elővédnek a határ felé majd egy napi menetre való előtölése igen veszélyes volt, igazolható azonban az általános helyzet, valamint a terep viszonyai által, mely a hadtest tömörebb egybevonását nem engedte. Az elővédnek további exponált előnyomulása a M e t t a n ú t a n a c h o d i magaslatokra helytelen merészséget mutat, és sem hadászati, sem harcászati szempontból nem indokolható. Az elővéd csak $6\frac{1}{2}$ zászlóaljból, 1 lovas ezredből és 12 ágyúból állván,

ily csapatnak nem lehet oly szívósságot tulajdonítani, hogy a túlnyomó erő ellen egy szoros kijárata előtt oly terjedelmű terepet biztosítson és órákon át tartson, mely egy hadtest fejlődésére szükséges; ugyanis porosz részen tudva volt, hogy O p o c n ó n á l egy egész hadtest áll, és hogy S k a l i t z n á l még más csapatok is gyülekeznek, e szerint tehát szükséges volt úgy intézkedni, hogy lehetőleg összpontosítva lehessen az ellenség elé lépni, és az élen bontakozó csapatokat idejében erősíthetni is.

Ezenkívül még legalább egy üteg tüzérségnek az elővédhez való beosztása igen helyén lett volna, mivel minden valószínűség arra mutatott, hogy az elővéd hivatva leend a hadtest bontakozását és fejlődését terjedelmes terepen, tülerős ellenség elleni harcban fejezni, mi kétség kívül a védelmi képesség erősítését, tehát a tüzérség szaporítását igényelte, miben a hadtestparancsnokság nem is szűkölködött, de 2 üteget a tartalékhoz rendelt, mi éppen e napon azért is nagyon hibás volt, mivel addig, míg a tartalék tényleg felépíthetett, a tüzérségi tartalékot is előre lehetett vonni; a tartalék gyalogságnál egy üteget hagyni tehát tökéletesen kielégítő lett volna, míg a 2-kat az elővédhez be nem osztani mindenesetre jelentékeny hibának mondható.

Osztrák részről:

Ügyes vezérlés és erélyes tevékenység mellett oly ellenség irányában, ki egyetlen egy hegyszorulatú útra volt utalva, ki csapatait csak lassanként fejthette ki, osztrák részen mindenesetre nagy előny volt.

Az osztrák VI-ik hadtest menetintézkedése általában alkalmas és czél szerűnek tekinthető.

A terep előnye — széles arccsal 4 úton való előnyomulást engedve — ügyesen felhasználtott, és az által azon nagy előny értett el, hogy a pillanatnyi viszonyoknak megfelelőleg az oszlopok kifejlődése vagy bekanyarodása által, arczban vagy oldalban a harc könnyen megkezdethetett.

E menetintézkedést azonban részletesebb bírálat alá vonva, több lényeges észrevétel tehető; ugyanis: a fővezérléstől nyert értesítés, valamint a Jonák- és Hertweck-dandárok felriasztása 26-kán, és több az előcsapatoktól vett jelentés biztossággal arra mutattak, hogy az ellenség a hadtest jobb oldala felé van, miből szükségképen következett, hogy a jobb szárnyoszlop kiválóan erősnek alakítandó és megfelelő lovassággal és tüzérséggel is ellátandó. A jobb szárnyoszlop azonban csak egy gyalog dandárból állott és okvetlenül harcra

szati hiba volt, hogy legalább is Clam lovas-ezred, mely a 2-ik oszlopnál menetelt, nem ide osztattot be.

Legegyszerűbb lett volna, az elővédül alkalmazott Jonák-dandárt és az ügyis annál levő említett lovas ezredet a jobb szárnyra rendelni; ennek meg nem történte azonban indokolható némileg azon idő rövidsége által, mely a fővezéreltől vett rendelet megérkezte és foganatosítása közé esik, — de még ezáltal sem volt indokolva azon mulasztás, mely szerint a jobb szárny-oszlop minden lovasság nélkül és így messzeterjedő szemlézetre erő nélkül hagyatott.

Ez oszlop csekély számú lövegeit (csak a dandár itege volt az oszloppal) tekintve, alkalom nyílik egy igen jelentékeny és osztrák részről az egész hadjárat alatt folytatott hibát felemlíteni, mely szerint minden felsőbb parancsnok az egyes dandárokhoz beosztott itegeket majdnem mindig ezektől elválaszthatlanoknak tekintette, és úgy az elővéd-, oldaldvéd-, mint más különös feladattal megbízott dandárok is tüzéségi erősítés nélkül hagyattak.

Ez történt szintén a 10-ik hadtestnél is, melynél a Trautenaufel előnyomult Mondel-dandár sem nyert tüzéségi erősítést. A poroszknál e tekintetben szabadabb elvű és helyesebb volt az eljárás, mely ha nem is mindig, de gyakrabban mutatkozott, így pl. 27-kén az I-ső hadtest 3, az V-ik pedig két iteget rendelt elővédjéhez.

Továbbá nem tarthatom czélszerűnek az osztrák hadtest tüzéségi tartalékának a balszárny mögé való vonását, honnan az idejekorán harezba viheto nem lehetett; a 2-dik vagy 3-dik oszlop mögött az szintén biztonságban lett volna, az utak pedig minden oszlopnál majdnem egyenlően rozszak voltak.

Ezen hibáknak egy része a fővezéreltre haramlik, kiválóan pedig a részben, hogy a parancsnoknak az alosztályokhoz kellő időben való megérkezésére kellő gond nem fordított; ugyanis: mint már előbb említém Benedek táborszernagy által a jun. 27-kére szóló intézkedés jun. 26-án este 8 órakor allított ki Josefstadban, és csak éjjel 1 $\frac{1}{2}$ óraker érkezett a 6-dik hadtest parancsnoksághoz Opöcönóra, tehát 5 $\frac{1}{2}$ óra mulva.

Opöcönó Josefstadtól 2 mérföldnyire esik, az oda vezető út jó, egyenes, úgy hogy e késedelem el sem képzelhető, és igen csodálatos, hogy legalább eddig, semmi sem jutott nyilvánosságra e véstes következményű felültelesség felderítése ügyében.

E mulasztás fontos következményeinél fogva, méltó arra, hogy bővebben tekintetbe vegyük.

Az említett rendelet a VI-ik hadtestnél reggeli 3 órára hatá-

rozta az indulási időt, de a parancs csak 1 $\frac{1}{2}$ óraker érkezett a hadtest parancsnoksághoz, honnan 2 $\frac{1}{4}$ óraker küldetett szét a részletesebb intézkedés a dandárokhoz. A $\frac{3}{4}$ órai idő megfontolás és el-készítésre csakugyan szükséges volt, úgy hogy a hadtest-parancsnokságot megrovás nem illetheti.

A dandár-törzsek általában $\frac{3}{4}$ órányira voltak Opöcönóól, tehát a legjobb esetben sem vehették 2 $\frac{3}{4}$ óra előtt ez intézkedést, és a kitűzött indulási idő csak akkor lehetett volna megtartható, ha a csapatok már menetkészen álltak volna, mit a hadsereg-főparancsnokságnál annál kevésbbé lehetett csak gondolni is, mivel a menetek miudeddig jóval később kezdettek meg, s ezenkívül tudni kellett azt is, hogy a hadtest fő része nem táborozott, hanem szük hadi szállásolásban volt, mi a rögtöni megindulást szintén némileg késletetvé.

Az említett késedelem foytán lehetetlen lön a VI-ik hadtest dandárainak a kitűzött időben megindulni, úgy hogy a Hertweck-dandár 3 $\frac{1}{2}$, a Jonák-dandár, melynek előbb még biztosító csapatait kellett bevonnia 5 $\frac{1}{2}$, a Rosenzweig- és Waldstädten-dandár 4 és 5 óra közt indult útnek és csakis a hadtest tartaléktüzésége tartá meg az időt, mely azonban a homokos úton csakis lassan haladhatott. Ezen mulasztás még további késedelmet is okozott azáltal, hogy a Hertweck-dandár útjában kétszer (Spienél és Wrehowinál), összesen legalább is 1 óráig, az épen ott keresztül vonuló Jonák-dandár által feltartóztatott.

A két hadtest harcászati helyzete 8 $\frac{1}{2}$ óraker.

Az osztrák hadtest harcászati helyzete az előbb említett hadászati viszonyoknak megfelelőnek és 8 $\frac{1}{2}$ óraker általában igen előnyösnek mondható, és tökéletesen alkalmas volt, határozott erélyes vezetés mellett, a siker elérésére; ugyanis: 8 $\frac{1}{2}$ és 9 óra között osztrák részről a Hertweck-dandár, 7 gyalog zászlóalj és egy 4 fontos iteg Sönow-ról (porosz részről előcsapatként 1 gyalog zászlóalj, 1 vértés század és egy 4 fontos iteg), a skalitzi úton a wenzelsbergi magasztatok felé nyomult, hol az első összecsapásnak kelle történni.

Az osztrák túlerőt tekintve, nem volt várható, hogy a porosz zászlóalj a terjedelmes terepen szívósan ellenállhasson, de ha ez megtörtént volna is, csak $\frac{1}{2}$ óra mulva nyerhetett volna 3 vértés százból és egy itegből álló segítséget, míg az elővéd zömének (4 $\frac{1}{2}$ zászlóalj gyalogságnak) tekintve az Altstätt és a fennsik közötti Branka hegy által okozott menet-nehezégeket, még további $\frac{3}{4}$ órára lett volna szükséges, hogy a harc színhelyére érkezhessek; osztrák

részről ellenben a Jonak-dandár 1 lovas ezreddel közvetlen a Hertweck dandár mögött levén, azonnal alkalmazható volt, mint szintén rövid idő múlva a másik két dandár is, melyek, valamint egy lovas dandár is, csak $\frac{3}{4}$ mérföldre álltak a harcztér főpontjától. A másik lovasdandár és a tartalék-tüzérség ugyan még jóval távolabb állott, de minden esetre mégis korábban jelenhetett meg a harcszín helyen, mint a porosz tüzérségi tartalék, mely, mint már említém, igen hibásan egészen a szorosan átvonuló oszlop végén volt.

Az ütközet.

Sonowhoz érkezve, a Hertweck-dandár a magaslatokon mutatkozó ellenség irányában 1 gyalog századot rajvonalba, és később 1 gyalogzászlóaljat küldve, fejlődött, és pedig következőleg:

Az élen levő 25-ik vadász-zászlóalj a majorságtól jobbra és balra előnyomulván, 4 százada az evangelicus templomot (mely kőkerítéssel volt körülvéve) foglalta el, két századot pedig az elől fekvő gyümölcsös kertekben rajokban oszlatott, melyek nem sokára ellenséges az gyalogsággal tűzharcot kezdtek. Az e zászlóaljhoz beosztott 2 löveg az említett templomtól délnek vett állást és azonnal tüzelt.

A Kellner-ezred az 1-ső } harezvonalba,
A Gorizutti-ezred az 2-ik }

az itteg (már csak 6 löveg) az első harezvonala jobb szárnyán fejlődött fel és a körülbelül 900 lépésre levő ellenséges ittegre azonnal tüzelni kezdett. A dandár $8\frac{1}{2}$ óraker fel volt fejlődve.

Hertweck tábornok dandárát ez állásban $\frac{1}{4}$ óráig pihentette és azután előnyomulni kezdett.

A vadász-zászlóaljjal egyenlő magasságra érkezvén, a Kellner-ezred zászlóaljai igen hatályos gyalogsági tűz közé jutottak, mi a rajok által sűrűn viszonoztatott, azonban a dandárt mégis kényszeríté egyelőre az evangelicus templomnál állást foglalni.

A dandártiteg annyira szenvedett az ellenséges tüzérségtől, hogy 1700 lépésnyire visszavonult, a templomnál álló két löveg a gyalogsági tüzelés elől szintén egész a majorságig hátrálni kényszerült.

9 óra után Hertweck tábornok ez álló harc ezélszerületlenségét felismerve, parancsot adott az előnyomulásra, és e célra a 2-ik harezvonalat előbbre vonta.

Az első harezvonala jobb szárnyán 2 gyalog zászlóalj keletnek Wenzelsberg helységétől egy háromszög alakú erdőre irányzá támadását, melyhez útja közben több öl mélységű vizszakadásokon keresztül halolva, mintegy 120 lépésre közeledett, de a sűrű ellenséges gyalog-

sági tűz által akadályozva, kénytelen volt egy nagy vizszakadás árokbán visszavonulni.

A harezvonala balszárnyán levő 1 gyalog-zászlóalj Wenzelsberg helységétől nyugatnak, a 25-ik vadász-zászlóalj pedig e helység keretein keresztül az ellenség által el nem foglalt kápolna felé indult, hol azonban az északra fekvő erdő szélén elhelyezkedett $\frac{1}{2}$ gyalog porosz zászlóalj és $\frac{1}{2}$ vadász-század sűrű tüzelése által megállított.

Erre a 25-ik vadász-zászlóaljból 2 század a Venzel-templomnál levő temetőt, a Kellner-sorzredből pedig 2 század a helységet foglalta el. A fennmaradt 4 vadász-század és 2 Kellner-eredbeli század (e zászlóalj csak 4 századból állott, mivel 2 század a hadsereg tüzérségi tartalékhoz volt vezényelve) rohamot intézett ez erdőskére, de nagy veszteséggel visszaveretve, a faluba kelle visszahúzódnia.

A dandár jobb szárnyán elvonuló Gorizutti 3-ik zászlóalj is északra vette irányát, és az erdőskéből előtörő ellenséges osztályokat oldalba fogta, mignem az erdőből a mély úton előnyomuló ellenséges két félzászlóaljra bukkant, és veszteséges harc után a vadászlagik visszanyomatott.

Az ellenség ereje ez időben az elővéd zömének ittegen kívül két fél zászlóaljjal (58-ik ezred) és két vadász-századdal szaporodott, melyek közül az előbbieket a vadászlagik közelébe nyomultak elő, míg az utóbbiak a neustadti úton a porosz állás balszárnyát fedezték.

Hertweck tábornok, miután 1-ső harezvonala visszadobott, II-dik harezvonala vezeté elő.

A Gorizutti 1-ső és 2-ik zászlóalj a vízmosásig ment elő, és élénk tűzharczal az ellenségnek Wenzelsberg faluba való előnyomulását akadályozni igyekezett, kevés idő múlva azonban a jobbszárnyon megkerülve, hátban pedig fenyegetve levén, visszavonulni kényszerült.

A 25-ik vadász-zászlóalj és a Kellner 2-ik zászlóalj Wenzelsbergben állásukat megtartották, és a kápolnánál, a dandár többi osztályai pedig Sonownál gyülekeztek.

E véres nap eseményeiről való bővebb értekezésemet a befejezés alkalmára tartván fel, e helyett csakis az imént említett harezmozgásokat alapeszméjének megbírálatát kísérlem meg általánosságban.

A lovasság hiánya a dandárnál igen érzékenyen mutatkozott, mivel a dandár-parancsnoknak e miatt lehetetlen volt terjedelmes szemlézetek által a helyzetet felderíteni, minek folytán azon nem épen helytelen feltevésében megmaradt, hogy az ellenség arczával délnek

a neustadti útnál vett állást, mely feltevésnél fogva el is határozta magát, nem az úton nyomulni elő, hanem elővonulást tüntetve, Sonow felé kitérni és az ellenség jobb oldalára törni.

E mozdulat idővesztegetés volt, mely a porosz csapatoknak alkalmat nyújtott a harcra előkészülni és az elővéd zömétől segítséget nyerhetni.

Feltéve, hogy az ellenség csakugyan az említett irányban áll, melyet a lovasságnak kellett volna felderítenie, Hertweck tábornok intézkedése tökéletesen czélszerűnek mondható; ő az ellenséget arczban csak csekély erővel akarta foglalkoztatni, és majd egész dandárával oldal- és hátban megtámadni; egyszersmind kitűzött menetezőjét Wisokowot is megtartva, ezen intézkedése által dandárát úgy a többi dandárokhoz, mint az általános visszavonulási vonalhoz (Skalitz) is közelebb hozni.

Hertweck tábornok azon elhatározása, hogy minden parancs bevárása nélkül harcra kelt, tökéletesen megfelelő volt az általános helyzetnek, mivel ő csakhamar felismerhette a fennsík fontosságát, melyen eleinte csak is igen csekély számú ellenség mutatkozott; ezt visszadobni és a szorosból való bontakozást akadályozni már igen is idején volt! A nehézségeket minden elmulasztott perc fokozhatta és különben is a fővezérlet parancsa értelmének megfelelő volt: az ellenséget ott megtámadni, a hol az mutatkozott. Az ellenség erejéről Hertweck tábornok úgy a terep fedett volta miatt, mint lovasság hiánya, és a porosz véres osztályok fellépése folytán csak igen hiányos értesülést szerezhetett; ez azonban elhatározására döntő befolyással nem lehetett, mert a fennálló viszonyok között még a túl számú ellenség is okvetlenül megtámadandó volt, és pedig annyival inkább, mivel idején való segítségére bizon számíthatott.

Porosz részről igen helyes volt, hogy az egy zászlóaljnyi előcsapat nem esábittatta el magát valamelyik helyiség kizárólagos elfoglalására, miután túlnyomó tüzelési képességét csak is terjedelmesebb terepen volt képes érvényre emelni, és azon veszélyt, hogy arczban foglalkoztatva, megkerültethetett volna, elhárítani, valamint lovasságának segítségére számíthatni. Ez előcsapatnak nagy előnyére volt a magas gabona és az erdő általi fedezés, melynél fogva az ellenség annak kis számerejét fel nem ismerheté.

Ezen előleges megjegyzés után az ütközet folyamára áttérve, az következőleg mutatkozott:

I-ső harcvezetési vonalának visszanyomása után Hertweck tábornok Jonák ezredest s dandárnokot segítségére kérte fel, ki már 9 óraker D o m o k o w - i g érkezve, azon szándékban, hogy a harcvezetési csapa-

toknak segítséget nyújthasson, dandárát e helység déli részén arczbal keletnek fejlődött, és ütegeinek, mely Domokow keleti magaslatára helyzetetett, ótalma alatt a Wasa-czreddel az első, a porosz koronaörökös-czreddel a második, a Clam dzsizás-czreddel a harmadik arczvonalban Sonow északi bejárata felé előre nyomult.

Az ellenség már jó idő óta két üteggel rendelkezvén, ezeket előre vonva, a zeneszóval és éljenzéssel előnyomuló Jonák dandárt lövetni kezdé, mely azonban nagyobbserűi veszteség nélkül Sonow északi részét elérte, hol rövid ideig pihent, s a hol a támadásra készült 14-ik vadász-zászlóalj, mely éjen át előőrson volt, 10—10¹/₂ óra között a dandárhoz érkezett.

A Rosenzweig-dandár szintén a harcvezetési felé véve irányát; majdnem egyidejűleg a Jonák-dandárral érkezett Domokow-hoz, és az ezalatt ide érkezett hadtest-parancsnok jelenlétében Prowdowtól keletnek összpontosulva állítá fel magát, a 17-ik vadász-zászlóalj kivételével, mely mint a dandár elővéde, már Klennon-nál a főútra tért, és innen a magaslatok felé fordulva, a Jonák-dandár zászlóaljaival csaknem egyidejűleg támadásra indult.

Még mielőtt a Jonák-dandár Sonow-tól megindult, (9³/₄ óraker) Ramming altábornagy a Waldstüden-dandárnak is parancsot küldött, hogy Wisokow felé vonuljon. A hadtest tüzérségi tartaléka csak 11 óraker érkezett meg Skalitzhoz. Ime, mily világosan mutatkozik a menet rendelkezés már előbb említett hibája, és mily későn jöhetett ekként az említett testület alkalmazásba! A Dolán-tól előre rendelt Schindlöcher-lovas-dandárra is csak később leheté számítani. A herczeg Salms lovas-dandár azonban üteggel együtt már a harcvezetési közelében volt; e dandár több századának kikülönítése folytán ez időben azonban csak 5 századból állott.

Ezen 5 századból álló lovas-dandár a magaslatok lábánál levő hídhoz 10¹/₂ óraker érkezett, épen mikor a Hertweck-dandár Sonow-ra visszavonulásban volt, és a Jonák-dandár a hadtest-parancsnoknak Klinburg őrnagy által áthozott azon parancsát vette, hogy az ellenséget megtámadja.

Az ellenség részéről e közben az elővéd erősítésére csakis a Wnuk-lovas-dandár, két lovas ezred és 1 üteg jelent meg, úgy, hogy a wysokowi fennsíkron és elől a vadászalak minden összekötöttség nélkül 6 gyalog zászlóalj, 3 lovas ezred és 3 üteg állott, míg osztrák részről két újonnan érkezett dandár vehetett részt a harcban.

A támadást a Jonák-dandár kezdé meg, és pedig a sonow-i majorságtól a 14-ik vadász-zászlóaljjal és a Wasa-czreddel az első, a porosz koronaörökös serezzel pedig a második harcvezetési vonalban,

a magaslatot megmászva, és irányt a Venczel-kápolnára véve. Egy vadászalaktól eszközlött ellenséges támadás a jobboldalba igen megzavarta a dandárt, s így történt, hogy elszakadva a II₆₀ és e mögött az I. és II₂₀ az eredeti irányt követve a kápolnának mentek és balra az ott álló 25-ik vadászszázalajtól — arcczal az ellenség által elfoglalt erdőnek — állást vettek.

A 14-ik vadászszázalajtól 2 század szintén a kápolna felé ment, 1 század az evangelicus templom, és az ennek közelében levő vízmosás hídjánál vett állást; 3 század pedig a vadászalak irányában levő ellenséges csatárok ellen fordult.

A III₆₀ a vadászalak felé vonuló 3 vadász-századot követte, de oly tűzbe jutott, hogy az említett híd felé visszavonulni kényszerült; az I₆₀ és III₂₀ szintén a vadászalak felé nyomult.

A dzsidás ezred és a dandár ütege S o n o w-nál felállításukban maradtak.

Míg a dandár jobb szárnyán ez történt, az alatt balszárny, a hol a Rosenzweig dandárbeli — mint említém — már előre haladt 17-ik vadászszázalaj és az az előtt a kápolnánál állott 25-ik vadászszázalaj is volt, támadást intézett az erdő ellen és legjobb osztályaival az erdő közepéig érkezett, hol igen élénk tűzharc támadt, míg a szárny kisebb osztályai az éjszakkéleti szélén az ellenséget folyvást szorították.

A Rosenzweig-dandár é közben a Gondrecourt-ezreddel az első, a Deutschmeister-ezreddel pedig a második harcvezetésben, az említett erdő déli része felé vonult elő, és minthogy Jónák ezredes bal szárnya számára segítséget kért, Rosenzweig dandárnak a nyugati részről 2 Gondrecourt-zászlóaljat küldött az erdőbe.

A Deutschmeister-ezred egy ideig az erdő délnyugati szegletén kívül állott, hol a dandár-üteg is állást foglalt, de nemokára egy arcváltást jobbra téve, két zászlóaljjal a kápolna felé vonult, míg egy zászlóalj az erdőn ment keresztül, melyből a déli erdőszél közepé-táján kijöve, az ezred balszárnyára jutott, melylyel egyetemben a csernye-sornál levő ellenséges 2 fél-zászlóaljat vette üldözőbe.

Ramming altábornagy félve, hogy a dandár terjedelmes tildő-zésbe boesátokzik, Klimburg őrnagy által Rosenzweig tábornokot figyelmeztette, hogy az üldözést ne igen messze terjeszsze.

A nagy vízmosástól délnek álló poroszs csapatok a Jónák-dandár jobb szárnya által a neustadti út mögé való visszavonulásra kényszerítették.

(Folyt. köv.)

A lóhatás befolyása a csapatok által kiképezendő harcászati alakzatok választására.

(Tanulmány Kápolnai P. István m. k. honv. századostól.)

Harczterén a csapat-tiszt legnehezebb feladatai közé tartozik, csapatát, legyen az szakasz, század, vagy zászlóalj, lehetőleg kevés veszteséggel oda vezetni, a hol az a harcscél elérésére szükséges.

E feladat lehető legtökéletesebb megoldhatására nem elégséges csakis a terep viszonyokat tekintetbe venni; okvetlenül szükséges az is, hogy a csapat mindig azon alakzatban mozdíttassék, a mely a harcalkésztségének megóvása mellett, az ellenséges lóhatásra lehetőleg kedvezőtlen idomú czéltárgyat képez.

E tekintetben teljesen kiképzetten, biztos alapelvek által támogatva, kell a harcztérre lépniünk, a hol az ez irányban netalán mutatkozó ismerethiány számtalan emberélet h a s z o n t a l a n feláldozását okozza.

A harcztéren már nem szabad bizonytalanságban lenniünk, valjon mily alakzatban vezessük a ránk bízott csapatot bizonyos pontra, mert bizonytalanságból igenis könnyen tévedés támad, pedig tévedés csataterén mindig erővesztést idéz elő.

Iparkodnunk kell tehát, hogy a harcztéren lehetőleg kevés és egyszerű alapelv segítségével választhassuk meg az alattunk álló csapat számára a körülményeknek legmegfelelőbb harcászati alakzatot.

Ez alapelvek a következők:

1. Ellenséges p u s k a t ű z n e k czéltárgyal szolgáló csapat számára :

a) 400—500 lépésnél nagyobb lőtávokra lehetőleg kevés számú és mély, habár széles és

b) 400—500 lépésnél kisebb lőtávokra lehetőleg keskeny, habár mély alakzat választandó.

2. Ellenséges lövegek hatáskörében a terep által fedezetlenül haladó csapat akkor veszít legkevésébbet, ha 3000 lépésnél kisebb, de 400—700 lépésnél nagyobb lőtávokra lehetőleg kevés számú és mély czéltárgyat képező alakzatban van; mihelyt azonban a kartá-

esok hatáskörébe (400—700 lépésnél kisebb lőtávra) lép, azonnal lehetőleg keskeny, habár mély alakzatba vezénylendő.

Mielőtt ez alapelvek helyességét bebizonyítanám, megjegyzem még, hogy, igen csekély helytelenséggel, ez alapelvek egyévé vonhatók össze, mely ekként hangzik: négy száz egész hatszáz lépésnél nagyobb távokra a tüzelő ellenségtől mindig lehetőleg kevésbé mély, habár széles, 400—600 lépésnél kisebb távokra a tüzelő ellenségtől pedig, lehetőleg keskeny, habár mély alakzat választandó a csapat számára.

Ennek az egy alapelvnek minden altiszt, minden tiszt előtt ismeretesnek kellene lennie, hogy azt esatateren, a mennyire csak a terep időmzata, fedezéke és a harcászati viszonyok megengedik, csapatja alakzatának választásánál biztos útmutatóul használhassa.

Bizonyítsuk most be a felállított elvek helyességét.

Eltekintve a fegyver, a töltény és a lövész minőségétől, mitől függ a lövőhatás nagysága?

E kérdésre a felelet igen egyszerű: a lőtávától és a célzó tárgy szélességétől, magasságától és mélységétől, mert a lövész annál biztosabban találja a célzó tárgyat, minél valószínűbb, hogy az emelkedésnél netalán elkövetett hibák a célzó tárgy magassága vagy mélysége, az irányzásnál elkövetett hibák pedig a célzó tárgy szélessége által ártalmatlanná válnak. Így pl. lehetséges, hogy az a lövedék, mely a századoszlop első sorában álló harcosok feje felett elrepül, a második sorban, vagy valamely hátul álló szakasz emberét találhatja, mely esetben a század-oszlop mélysége ellensúlyozta a lövész által az emelkedésnél elkövetett hibát; ellenben az az eset is fordulhat elő, hogy a lövész nem adja fegyverének a helyes irányt, akkor a lövedék természetesen csak akkor találja mégis a célzó tárgyat, ha aránylag eléggé széles.

A tapasztalás azonban bebizonyította, hogy 400—500 lépésnél nagyobb lőtávokra a tévölvések túlnyomó többsége az emelkedésben elkövetett hibákon alapszik, még pedig annyira, hogy pl. a porosz kőutasításhoz esatolt táblázatok szerint 600 lépésnyi lőtávra egy egész porosz zászlóalj, ha vonalba fejlődített, nem szenved annyi veszteséget, mint annak egyedén egy százada, ha az szakasz-osztályokból alakított oszlopban állítatik fel. Ugyanezen táblázatokból továbbá az is kitűnik, hogy 850 lépésnyi lőtávra a kettős-oszlopban álló zászlóalj kétszer annyi lövedék találja, mint az ugyanily lőtávra fejlődött vonalban állót.

Látjuk tehát, hogy koránsem mindegy, vajlon a 2-ik harczo-

nalban álló zászlóaljak, tömegben, kettős-oszlopban vagy öszlopban állítatnak-e fel, mert 850 lépésnyire az ellenséges tűzvonaltól a kettős oszlopban álló zászlóalj 2-szer, az tapasztalás álló pedig 4-szer annyi veszteséget szenved, mint a mennyi a tömegben állót érné.

Egészen másképp alakulnak azonban a viszonyok, mihelyt valamely csapat az ellenséges puskák pártázó hatáskörébe jut; 350—450 lépésnyi lőtávra t. i. a jelenleg Európában alkalmazott katonai puskák röppályái sehol sem emelkednek embermagasságon fejfél a terep felé, ha ezzel párhuzamosan tartva süttettek el; tévölvések ily távolságokra tehát leginkább téves irányadástól erednek, a miért is, mint azt a tapasztalás be is bizonyította, ily vagy ennél kisebb, vagy valamivel nagyobb lőtávra felállított célzó tárgyak annál több lövedék által találhatnak, minél szélesebb arcvonalat mutatnak a tűzvonalknak; így pl. 300 lépésnyi lőtávra a vonalba fejlődött porosz századot képviselő céldeszakába 2-szer annyi lövedék ütött, mint a mennyi a porosz századoszlopot képviselő, kilence egymás mögött felállított szakaszhozszakágú céldeszakát érte.

Igy továbbá pl. egy 20 tagból álló szakasz 3-szor annyit veszít, ha 350 lépésnyire az ellenséges tűzvonaltól fejlődött vonalban áll, mintha kettős rendekben állna.

E tapasztalati adatokat, melyeknek helyessége bármely lőtérben tiszteknek és altisztoknak bebizonyítható, általánosan jól meg kellene ismertetni, mert a régi sima esőví fegyverzet korából eredő hagyomány a mostani tapasztalat által nyert elmélettel épenséggel ellenkező eljárást idéz elő; ha pl. egy zászlóalj a harc színhelyéhez közeledve, az ágyúk hatáskörébe lép, többnyire oszlopba alakítatik; még közelebb jutván a harc vonalhoz, a zászlóaljparancsnok kettős-oszlop képzését vezényli és végre azután tömeget képez; régebben ez helyes eljárás volt, mert minél közelebb ért a csapat a tettek terepéhez, annál inkább gyors felfejlődötetést engedő alakzatba vezénylötetett a nélkül, hogy ez által nagyobb veszteségeknek lett volna kitéve; jelenleg azonban, midőn az ellenséges lövegek által okozott igenis érezhető veszteségek már 3000 lépésre kezdődnek, éppen megfordítva kellene eljárni; az ellenséges lövegek hatáskörébe érve, azonnal tömeget, vagy ha a zászlóalj előreláthatólag több ideig marad egy helyben, fejlődött vonalat kellene képezni, mert ily lőtávra az oszlopba alakított zászlóalj 3-szor annyi embert veszít, mint a tömeget képező és 5-ször annyit, mint a vonalba fejlődött zászlóaljak.

Ugyanily téves, a veszteségeket isszonyúan szaporító eljárás minden hadgyakorlat alkalmával a századok és szakaszok vezetésé-

nél is látunk alkalmazva; a csapatot mindig annál mélyebb alakzatban látjuk, minél távolabb működik az ellenségtől, holott megfordítva, az alakzat mélységének az ellenséghez való közeledéssel kellene növekednie. Így pl. az ellenséges rajvonaltól 800—900 lépésre álló század, ha csak lehetséges, vonalba, vagy legalább is fél század-osztályokból képezett oszlopba alakítandó; előrenyomulása alatt, az ellenséghez 400 lépésre érve, szakaszokra kell szakadoznia és végre 300 lépésnél kisebb lőtávra érve, kettős rendek oldalt képzendők, mire a századot kanyarodtatni kell, hogy egy ily lőtávra az ellenségnek rendkívül előnyös czéltárgyat képező századoszlop helyett, 4, szakaszszélességre egymástól haladó, szakasz-mélységű kettősrend-oszlop támadjon, mi által a század körülbelül csak fél annyi veszteséget szenved, mintha oszlopban maradt volna. Ott, a hol a század vagy szakaszparanesnek a kettősrend-oszlopot ily alkalommal fegyelmi szempontból nem véli alkalmazhatónak, előnyvel használhatja a raj-oszlopot, melyben az emberek szilárdabban bekereteltetnek.

Mintán a lövésről értekezem, megemlítem még röviden a terepidomzatok befolyását a lövés növesztésére vagy kisebbítésére, a mint az a lövedékek lecsapási szögeiből következtethető.

Vízirányos, sík terep a természetben csak kivételképp fordul elő, többnyire kisebb-nagyobb lejtékekkel s egyenetlenségekkel találkozunk a terepen.

Feltéve, hogy lövész és czéltárgy ugyanazon magasságban állnak, de a czéltárgy előtt mélyedés létezik, akkor a czéltárgy előtt lecsapó lövedék csakis akkor érhet fel görlettel a czéltárgyra, ha a czéltárgy előtti lejt (l. 1. ábra) 10 foknál kisebb lejt-szögű, mert ennél nagyobb lejtbe a lövedék befürödik.

A mélyedésnek ellenpartja (a czéltárggyal szemközt fekvő oldala) akkor lesz pásztázva, ha lejt-szöge a lecsapódási szögnél (a) kisebb vagy pedig azzal legfeljebb egyenlő, míg ellenben a mélyedésben holttér támad (2. ábra. BCD), mielőtt a lejt-szög (b) a lecsapódási szögnél (a) nagyobb, és miután a katonai fegyverekből lőtt lövedékek lecsapódási szöge még 1000 lépésnyi lőtávra sem éri el az 5 fokot, következtethetjük: hogy ennél kisebb szögű lejtet haladó csapat még akkor is szenved veszteségeket, ha pillanatnyilag az ellenség nem is látja (ha az t. i. a mélyedés szélétől bizonyos távolságra állítottatott fel.)

Mindezekből azt a tanulságot vonhatjuk, hogy előrehaladás alatt észszerű ott pihenésre megállani, a hol 10 foknál meredekebb lejt van előttünk, mert ez esetben görlet nem érhet bennünket, s

hogy továbbá a tűzvonalat képező csapat hatása annál kisebb lesz, minél meredekebb lejtű mélyedés fekszik előtte; ily esetben okvetlenül annak széléig kell jutnia, hogy előtte holttér ne támadjon, melyben az ellenfél csapatai megpihentetnének és magukat rendezhetnék.

A hadgyakorlatoknál a tűzvonal valamely hegyoldalon általában ennek legmeredekebb része felé szokott helyzetetni. Vizsgáljuk meg, vajlon mily befolyást gyakorol e meredekség a felette és az alatta álló két ellenes tűzvonal lövésére.

Mindenki tapasztalhatta már, hogy hegytetőről tekintve a völgyben levő tárgyakat, ez utóbbiak kisebbeknek látszanak; e tümenyének okát a láttan megmagyarázza. E kisebbítésnek következménye az, hogy a hegytetőn álló lövész, a valódi testnél kisebb czéltárgyra céloz s következőleg kevésbé talál, mintha a czéltárggyal egyenlő magasságban állana.

De nem csak e láttani ok miatt nem előnyös a lövéseket hegytetőkön, vagy egyáltalában az ellenség moztérénel sokkal magasabban fekvő pontra felállítani; nem előnyös az még lőtani tekintetéből sem.

Feltéve, hogy a lövész A-nál (3. ábra) áll, lövései addig, míg az ellenség C-től B-ig halad, nem pásztázzák a terepet, valamint görlet sem támad, azaz a gyalogsági lövés két leglényegesebb tényezője hiányzik s az ellenség aránylag igen kevés veszteséggel fog B-ig juthatni.

B-től A-ig a terep ugyan pásztázható, de csakis két feltétel alatt: először, ha a lövések egészen a magaslat szélénél állítottak fel és másodsor, ha A B lejtőn oly mélyedések nem léteznek, melyekben holtterek támadhatnak.

Első tekintetre könnyűnek látszik e két feltételnek megfelelő felállítás kiszemelni, s sokan vannak kik azt hiszik, hogy a magaslat e lejtjén elérendő előnyök ellensúlyozhatják az előbb említett hátrányt, hogy t. i. az ellenség aránylag kevés veszteséggel juthat a magaslat lábáig. A gyakorlat azonban mindkét irányban az ellenkezőről győződött meg; felette bajos t. i. oly lejtű hegyet találni, melyen mélyedések stb. által holtterek ne támadnának, még bajosabb továbbá oly magaslatot találni, melyen a lejtet uralkodó szél együtal a magaslat legmagasabb pontját is képezné; mihelyt pedig ez nem így lenne, azon hátránynak látjuk a magaslat védőjét kitéve, hogy pl B-ig (4. ábra) előreküldött rajvonalát csakis nagy veszteségekkel erősítheti, mert A-től B-ig előrenyomuló támasapatai a sik-

ságon hátrahagyott ellenséges lövészek és az ellenséges tűzésérg lövésétől védetlenül vannak kitéve.

Ha tehát két védfelállítás között választhatunk, melyeknek egyiké oly átmetszetű mint a 4-ik ábrán jelzett terep, a másik pedig igen gyengén az ellenség felé eső lejtő által képeztetik, akkor tagadhatlanul az utóbbi lesz az előnyösebb, mert azon az ellenség folytonosan pásztázó tűzhatásnak lesz kitéve, s ha viszont az ellenséges felállítást megtámadjuk kevesebb, veszteségekkel fogunk változó lejtű hegyoldalon előrenyomulni, mint csekély, de állandó lejtű terephullámon.

A d y n a m i t.

Közli Kobilicz Lajos, honvéd főhadnagy.

A dynamit oly robbantó vegyítmény, mely 75 súlyrész nitroglycerinből és 25 súlyrész kovalisztból áll.

A nitroglycerin- vagy Nobel-féle robbantó olaj — a dynamitnak azon alkotórésze, melyen robbantó ereje alapszik, — olaj-féle, sárgás, édes fűszer-ízű, 1.6 fajsúlyú folyadék, mely vízben csak nehezen, borszeszben, faszeszben és égényben azonban könnyebben oldódik fel.

A robbantó olaj, ha kis mennyiségben lángoló testekkel, vagy izzó szénnel érintkezésbe hozatik, vagy könnyű borítékokban tűzbe tetetik, csendesen ég el; de ha erős borítékokban hevítetik, 190° C alatt felrobban; 60° C hőmérséknek néhány napig is ki lehet téve, a nélkül, hogy változnék; 3° C hőmérsék alatt pedig szilárd jegezes tömeggé fagy. Ha részecsei engedhetnek, igen erős rázkódtatásokat kitart; erős ütések és lökések következtében azonban — ha erősen elzárt edényeket egészen kitölt — felrobban.

A kovaliszt, mely majdnem egészen tiszta kovaföld, könnyű, finom fehér por alakban, azon tulajdonnal bírván, hogy a folyadékokat nagyon magába szívja, csak azért vegyítetik a nitroglycerinnel, hogy ennek oly alakot adjon, melynél fogva feldolgozathassék és kezelthetessék a nélkül, hogy rázkódtatások által veszély idéztetnék elő.

A dynamit világosnarancs-színű, vagy sárgásbarna, finom

szemű, idomítható és némileg zsíros tapintatú anyag, melynek fajsúlya a nitroglycerinnel egyenlő.

A dynamitra a hőmérsék, rázkódtatás stb. ép oly hatással van, mint a nitroglycerinre, esakhogy az 8° C alatt nem jegezes, hanem szilárd, kőkemény tömeggé fagy. A dynamit töltet felrobbantása csak akkor idézhető elő biztonsággal és könnyűséggel, ha valamely durrkésztménnyel, pl. durr-észttel, közvetlen érintkezésbe hozatik.

A dynamit a lég nedvessége iránt érzéketlen, sőt ha rövid ideig vízzel érintkezésbe hozatik is, nem veszít sem erejéből, sem tulajdonságaiból; de ha hosszabb ideig kell vízzel érintkezésben maradnia, akkor szükséges, hogy vízmentes hüvelyekben legyen elzárva, nehogy a víz a kovalisztet feloldja.

A jó dynamit oly nagy robbantási erővel bír, hogy egy 6'' vastag s 6'' széles kovácsolt vaslemez, mely két végén akként feszítettik be, hogy a föld felett vízszintesen 18''-re és 20'' hosszant szabaddon van, az arra keresztbe fektetett, 6'' hosszú és 11'' átmérőjű papír-hüvelyben foglalt, 6 lat dynamit által, mely robbantó gyutaes segítségével meggyújtatik, egy vonalban élesen ketté vágatik.

Az osztrák-magyar hadseregben következő dynamit-robbantó-löszert használtatik:

1. A robbantó bődön, bádögből készített 11'' 5''' magas és 8'' átmérőjű, teljesen elzárt hengerben, szirony-papír-hüvelybe borítva 25 ½ dynamitot tartalmaz; fedelének közepén egy kis henger van, melybe a gyújtó töltény beillesztetik.

2. A robbantó szelencze bádögből készített, 2' hosszú és 3'' átmérőjű mindkét végén elzárt hengerben; szirony-papír-hüvelyekben két egyenlő nagyságú, egyenként 3.5 ½, összesen 7 ½ dynamitot foglal magában.

Egyik végén kis henger van beillesztve, mely a gyújtó töltény befoglalására szolgál.

3. A nagy robbantó töltény 6'' hosszú 5/4'' vastag s szironypapírból készítve 11 lat dynamitot tartalmaz.

4. A kis robbantó töltény 6'' hosszú 1'' átmérőjű papír-hüvelyben 7 lat dynamitot tartalmaz.

5. A gyújtó töltény, és pedig háromféle:

a) a robbantó bődönökhöz való gyújtó töltény 10''' átmérőjű és 1'' 9''' hosszú lemez-hengerben;

b) a robbantó szelenczékhez való gyújtó töltény, 10''' átmérőjű és 1'' 3''' hosszú lemez-hengerben;

mindkettő alul-felül el van zárva és 25% lőgyapotból és 75% nitroglycerinből álló, érzékeny gyúvegyítékkel van megtöltve; fedeleikbe 9^{mm} hosszú s 3¹/₂^{mm} vastag lemez-hengerke van beferrasztva, mely a robbantó gyutaes felvételére szolgál;

c) az egylatos dynamit-gyújtó töltény, röviden gyújtó tölténynek nevezve, egy lat dynamitot tartalmaz 1^{mm} hosszú és 10^{mm} átmérőjű szirony papírhüvelyben.

A gyújtó töltényekbe beillesztendő gyutaes hossza 1^{mm}, átmérője 2³/₄^{mm} veres rézből van készítve, s félig 1 gramm durrhiganyval megtöltve.

A közéletben a robbantások eszközésére a kereskedelemben előforduló sejtés dynamit és az úgynevezett hármas lőporvegyíték használtatik. Előbbi 69·8% nitroglycerin, 28·6% fűrészpor, 1·3% sziksó és 0·6% vízből; az utóbbi pedig 45% nitroglycerinből, 38% kalisalétromból, 8% fűrészporból, 4% kovalisztból és 1% sziksóból áll.

Mindkettő a gyújtó töltények készítésére is alkalmazható.

A robbantó vegytmények, főképp pedig a dynamit mindig nagyobb és nagyobb elismeréssel találkoznak, s a polgári építészet több ágában értékesítettek.

Azon számtalan esetek között, melyekben a dynamit az eddig használt szerek helyett alkalmazva, felette előnyösnek mutatkozik, itt csak néhányat említettünk fel.

1) Mélyen bevert czölöpök eltávolítása dynamittal való robbantás által.

Azelőtt a mélyen bevert czölöpök eltávolítása, a tudvalevőleg felette nehéz, időrabló és költséges kihúzás által, emeltyükészülékek és csigák segítségével eszközöltetett. Legújabb időben azonban a nagyobb mérvű víz-hidépítéseknel használt állványok, ideiglenes hidak, czölöp-védművek stb. eltávolítása dynamit által történik.

Ha a czölöpök a vízből csak azért távolítandók el, hogy a folyamon, tavakon stb. a hajózást ne akadályozzák, ha tehát elégséges, hogy a víz fenekén, vagy ahhoz közel eltűressenek, akkor az legcélszerűbben a szabadon azokhoz fektetett dynamit-töltetek által eszközöltetik. E czélból ugyanis a dynamit-töltet egy vízszintes faabroncsra köttetik, mely abroncs átmérője csak annyival nagyobb a czölöp átmérőjénél, hogy a körül a víz fenekére betolható legyen.

Ez abroncsra még két kellő hosszúságú (mintegy 2^m vastag) szivós fűzfaszár köttetik, melyek segélyével az abroncs s az erre kötött töltény kellő mélyre akként tolatik le, hogy az utóbbi a czölöpnek vízellenes oldalára essék, minek következtében a víz folyása által a czölöplőz szorítatik. Hatása, még akkor is, ha a dynamit-töltet földre csúsznék, elég sikeres lesz, mert a czölöp és az abroncs átmérőinek különbözete csekély. Az említett két fűzfaszár egyikére egyszermind a villanyosság általi gyújtás eszközésére szolgáló sodronyvezeték is megerősítettik.

Ily módon távolítottak el 1873-ban a Dunából azon czölöpök, melyek még az éjszaknyugati vaspálya vas szerkezetű hidjának építése alkalmából származtak s egy méternyire a víz színe alatt le voltak fűrészelve. Ez alkalommal tapasztaltatott, hogy 9^{mm} magasságú s ép oly átmérőjű bádogg szelenczében vízmentesen elzárt 0·5^{kg} dynamit mindig elegendő volt egy 30^{mm} átmérőjű fenýű-czölöp oly tökéletes eltörésére, mi egy 10^m-nél magasabb vízszolp felvetése mellett történt és a czölöp a felvetetés után közvetlenül a víz felszínére jutott és tovább úszott.

A töltény-súlyesztés csónakból s egyetlen egy ember által néhány percz alatt végbevihető.

Tekintve a csekély munkaerőt s a rövid időt, melyet ily vetetés igénybe vesz, e mód nem csak akkor, midőn idő és szerszám hiányzik, hanem általában akkor is mindig ajánlatos, midőn nem okvetlenül szükséges, hogy a czölöpök mélyen a víz medre alatt töressenek szét.

Ha pedig a czölöpök, midőn például a kotrást akadályozzák, mélyen a víz medre alatt szétvetendők, akkor a víz színe felett lefűrészeltnek s hosszúságuk irányában kellő mélységig megfuratnak, mely furatok, miután azokba a dynamit-töltények besúlyesztettek, vízzel töltetnek meg; mire azután a töltények villanyosság által meggyújtatnak s a czölöpök azon helyen, hol a töltény feküdt, szétvetetnek.

Ekként távolítottatott el (1872. december 4-kén) a Duna-csatornából Bécs felett azon ideiglenes fahídnak, melyen a nuszdorfi hegyekből az északnyugati vaspálya töltéséhez a kőanyag szállítottatott, 46 darab 30^{mm} vastag, 5—6^m mélységre a csatorna medrébe besúlykolt szurkos fenýű-czölöpe. Itt, tekintettel a csatornának eszközendő kotrására, minden czölöp egy 3·8^m mély (2 méter a meder alatt levő részre esett) s 5^{mm} átmérőjű furattal látottatott el. Minden furat 0·5^{kg} dynamittal töltetett meg. Ezen töltések (hengereded vízmentesen el-

zárt 38^{cm} hosszú és 45^{mm} átmérőjű bádoggal (berbenecék) villanyos gyutacsokkal ellátva, fapálezákon, melyekre erősen megkötve voltak, vezették be a fúrásokba, s a fúrások vízzel megtöltettek. Az egyik hídlábnak 24 czölöpe külön, és a másik hídlábnak 22 czölöpe (a hídláb két oszlopa az előkísérlet alkalmával hasonló módon távolítottatott el) szintén külön csoportban hozatott a villanyvezető sodrony által összeköttetésbe, s először a 24, azután pedig a 22 töltés gyújtott meg. A hatás tökéletes volt. Mindkét ízben ugyanannyi töltés sült el, minden czölöp körülbelül 0·5^m-re fellökett, nagy része magától kertyült azonnal a vetetés után a forgácsokkal elárasztott vízszíre s csak igen csekély számú czölöpöt kellett az által eltávolítani, hogy azon kötelek, melyekkel a czölöpök egyrészt egymással, s az ezen munkához megkívántató tutajokkal, más részt pedig a parttal voltak a végből összekötve, hogy a parthoz vonathassanak, kissé megháztattak. Minden czölöp a dynamit-töltény táján 0·6^m magasságra tökéletesen szétforgácsoltatott, néhány pedig ezenkívül egész hosszában megrepedt.

Miután egy czölöpnek megfűrése csak 3 órába, s mind a 46 czölöpnek vetetése s eltakarítása (a dynamitot és a mellék-munkálatokat is beleszámítva) csak 250 fűtba került: kitetszik, hogy ezen eljárás kevés időbe és csekélyebb költségbe kerül, mint a czölöpök kihúzása, melyre mérsékelt költségvetés mellett a fennebbi összeg hatszorosa volt előirányozva.

Hasonlóképp távolítottatott el 1874. januarius havában Bécs mellett a Duna új medréből két beiszapolt tölgyfa-tőke, mely a kotrást nagyon akadályozta. Mindkettő függőlegesen állott; hosszúságuk, a gyökerek iránya és holléte nem tudatott, de az eszközölt fúrások mutatták, hogy mindegyiknek hossza körülbelül 3^m volt; a földből csak 57^{cm}, a vízből pedig 12^{cm} állott ki. Minthogy e tőkék egyike 63^{cm}, a másik pedig 1^m átmérővel bírt, a vékonyabb két, a vastagabb pedig három helyen furatott meg hosszának irányában egészen legelső végéig, minden fúrás 4·6^{cm} átmérővel bírt s a fennebbi módon 0·5^m dynamittal töltetett meg. A robbantás eredménye tökéletes volt.

2. Kősarkantyúk lerombolása dynamit-aknák segítségével.

Azon két sarkantyúnak, mely Nuszdorffal szemközt a Duna bal partján van s melynek célja volt, hogy a Duna-csatornába a vizet hajtsa, de a mely a bécsi vizáradások okozójául tekintetik, lerombolása szándékoltatván, a tett kísérletek bebizonyították, hogy ily munkálatok szintén legcélszerűbben dynamit segítségével hajthatók végre.

E két sarkantyúnak sajátságos szerkezete már nem igen ismer-

hető fel, de általában tudva van, hogy hatalmas kötöttésekből és rakművekből áll, mely anyagok azonban még számos erős czölöp és sokszor keresztezett kapocsfából álló favázak által vannak áthálóztatva és tartatnak össze, úgy, hogy kotró gépek által nem távolíthatók el, hanem csakis robbantások által.

Minthogy az aknákat a sarkantyúk magasságához képest a vízszíne alatt majdnem 4 méternyi mélységben kell alkalmazni, s ha löpor használnának, ezek előállítására — a megkívántató terjedeleminél fogva — igen sok időbe és munkába kerülne, azon kísérlet tétetett dynamittal, hogy ez maga magának készítse el a kellő nagyságú aknát.

A kísérlet két egymástól távolabb eső helyen tétetett következő módon.

A sarkantyúban levő czölöpök közül kettő az említett mélységig megfúratott; a fúrásokba, melyek 4·5^{cm} átmérővel bírtak, 0·56^m (1 bécsi font) dynamit súlyszetett azon czölöb, hogy meggyújtatván, a czölöpöt a dynamit fekvésének táján szétrombolja, s a czölöpök felső részét kissé kiemelve, a kívánt mélységben öblöket készítsen. Úgy is történt; de a nyert öblök még kicsinyek voltak s emélfogva most ezek töltettek meg valamivel nagyobb m. pl. 0·875^m (1 \bar{n} 18 lat) dynamit-töltettel, s az ujalagos elsütés eredménye az volt, hogy oly öblös ürök támadtak, hogy az egyik, 21·82^m (110 töltény) s a másik 27·34^m (142 töltény) dynamittal volt megtölthető; mi megtörténvén, a meggyújtás szokott módon eszközöltetett. A hatás nagyserű volt: víz, kő- és fatöredékek 60^m magasságra vetettek fel.

A képzett két tölesér az akna ellenállási vonalainak egészen megfelelő s megközelítőleg egyenlő volt, s a két akna által mintegy 60 köbméter anyag vetetett ki, melynek egy része ugyan vissza esett a tölesérbe, de kotrás által, sőt maga a víz sodrat által is el volt távolítható.

Hasonló módon lehet eljárni mindazon szétrobbantásoknál, melyek szivós földnemekben, mint agyagban, kavicsban stb. eszközölendők, miáltal az ásóval való bajos és költséges munka könnyebbé és olcsóbbá válik.

3. Az aknacsarnák vágásánál is nagy előnnyel alkalmaztatik a dynamit, mint ezt a tett kísérletek igazolják. Így míg az 1873. évi szeptember havában Prágában eszközölt régi szilárd terméskő falazat robbantásai alkalmával a legkisebb keresztmetszetű (2' széles, 2' 9" magas = 5½ □') aknacsarnák hegyes vésővel való vágásánál, legalább 4^h, sőt 63 órába is került, míg a munka 5 labra haladt,

és ugyanott, 43 sőt 58 óra volt szükséges hasonló keresztmetszetű aknacsarnának $4\frac{1}{4}$ lábba való előbbvitelére, miből kitűnt, hogy egy órára $1''$, legfeljebb pedig $1''\ 1'''$ vájat esik: a szintén ugyanazon falban az utóbbnevezettel hosszúságra nézve teljesen egyenlő, de tágasabb ($6\frac{1}{4}$ □') aknacsarna 22 óra alatt készítettet el; e szerint tehát 21, illetőleg 36 óra időnyereség mellett minden órában $2''\ 4'''$ -al való előbbrehaladás éretett el.

A munkánál következő eljárás követetett:

A falazat tövében egy 8' mély támadási kút készítettet, melynek fenekéről az akna előbbviendő volt. A falazat, mint fennebb említettük, régi és szilárd természetűből s oly jó vakolattal van építve, mely gyakran nagyobb ellenállást fejtett ki, mint maga a mészkö.

A főmunkát a dynamit végezte. Ugyanis különböző helyeken és irányban a falba lyukak furattak s azok dynamittal megtöltve, az eszközölt robbantások megfelelő mennyiségű anyagot vettek ki, mely munka annyiszor ismételtetett, a hányszor azt az aknacsarna terjedelme megkívánta; a hegyes vésővel pedig csak a belső lapok egyenetlősége és az utolsó hűvelvényi falazatnak eltávolítása történt azon okból, hogy az aknacsarna homlokának a megkívántató alak adassék.

Mily irányban s mily helyen tétettek az egyes fúrások s mily eredménye volt minden egyes lövetnek, a mellékelt (1. számú) ábrából látható. A fúrások 7—8"-nyire vésettek be s csakis a nagyon rézsútósak $10''$ -nyire; s miután a 10 hüvelykes fúrások (bár ezeknek előállítására 33, amazoké pedig csak 27 percbe került) nem eredményeztek többet, mint a 8 hüvelykes fúrások, kitűnt, hogy a czélna mélyeztek a legalkalmasabbak. Szükséges volt mindössze 26 7—8 hüvelykesek a legalkalmasabbak. Szükséges volt mindössze 26 fúrás, melyek mindegyike a fúrás ötödrésze töltetett meg dynamittal, s így $1\ \bar{w}\ 18\frac{1}{4}$ lat dynamit segítségével 23 köbláb falazat vettetett ki. Minden fúrára tehát átlag 2 lat dynamit s majdnem 1 köbláb falazat esik.

Kis töltetknél igen szükséges levén, hogy a fúrat jól elgátoltassék, itt a vízszintes vagy lefelé hajló furatok a fúrás által nyert kőpor erős beverése által gátoltattak el, a felfelé hajlók pedig nedves föld betömése által.*)

Feleslegesnek tartjuk itt bővebben kifejteni azon előnyöket, a melyek a kőből épített hidoszlopok aknázásánál is e módon eléretnek, felemlítjük csupán, hogy a hidoszlopok aknázása (ha az a hid

*) Én a fúratnak ily erős beverését veszélyesnek tartván, a vezetősem alatt eszközölt nagy mérvű követettetéseknek a furatokat tiszta száraz fövénynek egyszerű behintése által gátoltattam el s ezen eldugazolás tökéletesen megfelelőnek bizonyult.

építése alkalmával meg nem történt, vagy a meglevő akna felől tudomásunk nincs, oly körülmények között történi, midőn az időnyereség nagy tényező.

4) A vas-szerkezetű hidak lerontása tekintetében is tétettek kísérletek dynamittal, és igen jó sikerrel. Ugyanis a Budapesten épülőfélben levő 6 boltíves vasszerkezetű hid tekintetében felmerült akna-kérdés következtében — miután a magyar kormány a hidoszlop aknázása iránt aggodalmát fejezte ki — a szerkezénszerű ivgerendák 5" hosszú részeinek robbantása, úgy lőporral, mint dynamittal is megkísérlett.

A lőpor általi robbantás nagyon körülményes volt, mert a vascsövek ürében kellett a lőpor befogadására kamrákat készíteni, melyeket aként kellett szerkeszteni, hogy az aknának egyoldalú hatása meggátoltassék s egy ily vascső-rész szétrobbantásánál 650, sőt 700 \bar{w} lőpor használtatott.

Habár a kísérletek azt mutatták, hogy félannyi lőpor is elegendő lett volna, mégis tekintve azon körülményt, hogy ily vascső, melynek keresztmetszetét a 2-ik ábra tünteti elő, ha minden egyéb előmunkálat nélkül egyszerűen az ábrán kitüntetett módon szabályszerű robbantó szelencékkel van körül rakva, $45\frac{1}{2}\ \bar{w}$ dynamit által tökéletesen átvágatik, — látjuk, hogy itt is a dynamitnak a lőpor feletti előnye szembe ötlő.

5. A dynamit artézi kúttak fúrását is elősegíti, mint ez Dániában tapasztaltatott. Ott ugyanis egy artézi kút fúrása alkalmával több heti munkálat után 75 láb mélységben kovaretegre akadtak, melynek átfúrása a szokott módon előreláthatólag annyi időbe s oly tetemes költségbe került volna, hogy készek voltak a munkát abban hagyni s a fúrást más helyen eszközölni. Mielőtt azonban új fúráshoz fogtak volna, megkísérlették a kovareteget dynamittal, mely tudva levőleg csak a közel környezetre hat rombolólag — keresztül törni. E végből egy palaczkban egy kilogramm dynamitot két, lefelé guttapercha által elszigetelt rézsodronyon, melyek a palaczk dugójába voltak illesztve, eresztettek le a fúrlyuk aljára, s fenn a rézsodronyok egy villanyos készüléttel hozattak összeköttetésbe. A dynamit ily módon meggyújtván, a fúrlyukban levő víz több lábnyira kivetetett s utánna nagyobb mennyiségű víz toltat a felszínre, mi azt mutatta, hogy a kovareteget áttörteték, a nélkül, hogy a fúrlyuk megsértetett volna. Hogy az eredmény biztosabb legyen, még 2 kilogramm dynamittal ismételték a kísérletet, s ezáltal oly bő forrásnak nyitottak útát, hogy a további fúrás feleslegessé vált.

A kozákok előőrszolgálata.

(A „Colburn's United Service Magazine and Naval & Military Journal” után közli Geőcze István honvéd főhadnagy.)

I.

Előőrsök fektanyába szálló csapatok által küldetnek ki, rendeltetésük lévén azokat az ellenség váratlan támadásai ellen védeni, egyszersmind őrszemek és kémlelők által elejét venni annak, hogy az ellenség a táborozó csapatokról és a tett rendelkezésekről tudomást szerezhessen.

Az előőrs-vonalnak kötelessége az ellenség minden mozdulátát figyelemmel kísérni és arról az általa fedezett csapatokat értesíteni. Támadás esetében az ellenséget feltartóztatja, hogy ez által a csapatok időt nyerjenek harcukétségbe lépni.

II.

Rendelkezések egy előőrsszolgálatban levő századot illetőleg. A külső őrsvonal. A sorompóőrs és főőrs. A század elosztása. Egynél több század, vagy a századnál kisebb csapat alkalmazása.

Egy előőrs-vonalat képező század tagozata a következő:

1. a külső (tábori) őrsök, melyek az ellenséget közvetlenül megfigyelik és saját őrzőiket kivéve, a vonalon senkit át nem bocsátanak;

2. a sorompóőrsök, melyek az első támvonalat;

3. a főőrs, mely a tartalékot képezi.

A külső őrsök négy-négy emberből állanak, fontosabb pontokon azonban öt, hat, sőt olykor nyolcz emberből is állhatnak. Ha a rendelkezésre álló emberek száma kevés, akkor szűkség esetén egy-egy külső őrs csak három emberből állíttatik össze.

Az ellenség közvetlen megfigyelése céljából minden külső őrs egy őrszemet küld előre.

A külső őrsök között azok, melyek az előőrs-vonalon keresztül vezető főutakon helyeztetnek el „átjárási őrsöknek”, nevezetnek s ezeknek kötelessége: mindazokat, kik e vonal felé közelednek, megállítani, és kikérdezni; itt állíttatnak meg tehát az őrzőjáratok vala-

mint mindenki, ki a többi őrsök által észre nem vétetett; itt vétetnek át a szűkevények és a hadi követek itt vezetettek át.

Az átjárási őrs valamivel nagyobb számerejű, mint a többi külső őrsök; parancsnokává egy tiszt vagy altiszt rendeltetik ki, kihez, ha az illető vidék vagy az ellenséges csapatok nyelvét nem beszélné, egy ezen nyelvet értő katona, szűkség esetén a lakosság közül vett tolmács rendeltetik.

Hogy hány külső őrs állíttassék ki egy század által nincs meghatározva, s az a megfigyelendő terep terjedelmétől minőségétől, az időjárástól, a nappali és éjjeli időtől, az ellenség többé-bevésebbé vállalkozó szellemétől és az igényelt őrködés szigorúságától függ: legtöbnyire a külső őrsökre a század fele lesz kirendelve, míg a másik fele a sorompó-őrsöket és a fő-őrsöt fogja képezni.

Az őrsök annyira lesznek egymástól, hogy a távközöket belátassák és senki se meheszen át észrevétlenül. Éjjel és ködben a távközök annyira kisebbre vétetnek, hogy az őrsök az emberek mozgása által okozott neszt meghallhassák. Minél kedvezőbb a helyiség, az időjárás stb. a megfigyelésre: annál nagyobbra vehetők a távközök.

Középszámmal véve két őrs távköze 300—500 lépésig terjed, igen kedvező körülmények között pedig fél verstnyire,^{*)} ha azonban egy teljes számerejű század tíz vagy több külön őrsöt küld ki, akkor a megszállott vonal hosszúsága $2\frac{1}{2}$ —5 verstig terjedhet.

A sorompóőrsök a legközelebbi támvonalat képezik. Egy-egy sorompóőrs 8—12 emberből áll; ennek meghatározása egyrészt a század tényleges számerejétől, másrészt pedig a vonal azon részének fontosságától függ, a mely mögött az ily őrs felállíttatik.

A sorompó-őrsök a külső őrsök mögött mintegy ezer lépésre helyeztetnek el a főutak közelében, a melyek az ellenségtől a fedezendő csapatokhoz vezetnek, és a keresztutak mellett. Mindenesetre oly helyen állítandók fel, hogy jelentésekkel stb. könnyen feltalálhatók legyenek és hogy a külső őrsök onnan nehézség nélkül támogathatók legyenek.

Egy század rendszeren két sorompóőrsöt állít ki, sőt ha a terep fedett, hármat is.

Ha sorompóőrsök képezésére elegendő ember nem volna, azonban mégis erős tartalékra volna szűkség, akkor azok vagy nem állíttatnak fel, vagy pedig csupán a vonal azon része mögé rendeltetik sorompóőrs, a melynek gyors segélyre szűksége lehet.

*) Egy verst mintegy 1330 lépés.

A főörs mindazokból képezetik, a kik a külső- és sorompó-örsökhöz be nem osztattak és az átvezető fúton vagy az utak összejövetelénél a sorompóörsvonal mögött három negyed vagy egy verstnyire helyeztetik el.)*

Némelykor a főörs felállítása elmarad, pl. ha a terep fával benőtt vagy igen átszeldelt, úgy hogy a főörs nem volna képes a külső vonal minden részének erősbitést nyújtani, ép így nem okvetlenül szükséges a sorompóörsök felállítása sem és egyáltalában a századparancsnok belátására van bízva, hogy a fennforgó körülmények és a terep figyelembe vételével szabadon intézkedhessék.

Ha a külső- és sorompóörsök és a főörs között a távolságok a fennemlítettéknél nagyobbak lennének, akkor a tudósítások, rendeletek stb. könnyebb küldhetése végett kisebb — 2—3 emberből álló, — közbenső örsök állíthatnak fel.

A század következőleg osztatik fel. A külső és sorompóörsök lehetőleg ugyanazon osztagok katonáiból állíthatnak ki és ha a külső örsökre két osztagnál kevesebb fordíthatnák, akkor a sorompóörsök a mindegyik osztagból fennmaradók által képeztetnek. Ha a külső örsökre két osztag vagy még több volna szükséges, akkor sorompóörsök nem alakíthatnak és az összes fennmaradók a főörsöt képezik; ha ellenben szükségesnek látszik — helyi és más tekintetekből — hogy a vonal valamely része mögött egy kis erősbités kényszerül tartassék, akkor egy vagy két sorompóörs a főörstől fog kiküldetni, vagy pedig a századnak összes fennmaradó emberei sorompóörsöket képeznek, csakhogy ez esetben főörs nem fog alakíthatni.

Az osztag altisztei a vonalbeli fontosabb helyeken felállítandó külső örsökhöz rendeltetnek és ha az osztag sorompóörsöt is állít ki, ahhoz egy altiszt adatik. Az osztagörmmester a vonallal fog kiküldetni és ha külön külső örs parancsnokságával nem bíztatik meg, általános felügyeletet gyakorol.

Az osztagparancsnok, ha az osztag sorompóörséget alakít, ez utóbbit fogja vezényelni, egyszersmind a vonalat felügyelet végett megtekinti. Ha az osztag csakis külső örsöket alakít, akkor a parancsnok az osztagörmmesterrel együtt valamelyik átjárási örsnél lesz, minden más tiszt a főörsnél marad.

Ha külső örsöket két osztag alakított, és sorompóörsök is képeztetnek, akkor ezekhez külön tisztek kirendelése nem szükséges, hanem a sorompóörsök a vonal parancsnok rendeletei alá helyeztetnek.

*) Tekintettel arra, hogy a sürgönyöket és jelentéseket vivő emberek a távolról feltűnő helyeket hamarabb feltalálják, a sorompó- és főörsök számára való tanyák többnyire fák, kápolnák, magánosan álló épületek stb. közelében választatnak.

Ha a főörs mellőzésével csupán két sorompóörs állíttatik fel, akkor ezek egyikét a századparancsnok, másikát pedig a ranglegidősb tiszt vezényli, és azon osztag lesz alá helyezve, a melynek vonala mögött a sorompóörsök felállíttattak.

A századparancsnok a főörsöt vezényli, vagy ha ilyen nem állíttatik fel, a sorompóörsök egyikét, a mit a század minden részével tudat. Úgy a vonal, mint a sorompóörsök felett felügyeletet gyakorol.

Ha előrsi szolgálatra két vagy több század alkalmaztatik, akkor az imént említett felállítást (külső-, sorompóörsök, és főörs) minden század külön eszközli; ha a századnál kisebb lovas csapatok rendeltetnek ki előrsi szolgálatra, akkor azok csupán külső örsöket és egy főörsöt állítnak ki; a tisztek közül az egyik a vonalban, a másik a főörsnél lesz.

Ha kisebb lovassági csapatok (századok, osztagok) nyugvás alatt saját biztosításukra állományuk egy részét kiküldik, akkor csakis külső örsök fognak képeztetni, mintegy egy verstnyire a biztosítandó csapatrészt előtt.

III.

Tábori jelszó, ellenjelszó és jelnév.

Az ellenség kémkedésének meggátálása czéljából az előörsvonalat képező különítmények számára titkos szavak határozatnak meg, melyek a különítmény-parancsnokok által minden nap változtatva közöltetnek; ezek: a jelszó, ellenjelszó és a jelnév.

A jelnév valamely város vagy hely neve, az ellenjelszó valamely szent, a jelszó pedig valamely a katonai szakhoz tartozó eszme vagy tárgy neve. E nevek mind ugyanazon betűvel kezdődnek, pl. Grodno, Szent Gergely, Golyó.

A jelzési szavak a századparancsnokok számára az előörsparancsnok által adatnak ki lepecsételt borítékban, vagy szóbelileg megbízott emberek által. A századparancsnokok felelősek arról, hogy azok a parancsnoksága alatt levők között titokban tartassanak.

A jelnév csupán a tisztekkel közöltetik, és azokkal, a kik tisztí teendőikkel bíztatnak meg; az ellenjelszó az őrzáratok és átjárási örsök parancsnokainak, a jelszó pedig az egész századnak tudtára adatik.

Ez utóbbi a csapatbeliek felismerésére szolgál. Mindenki, ki valamely örshez közeledik, e kiáltással: „Állj, mi a jelszó?” megállíttatik s illetőleg kikérdeztetik.

Az ellenjelszó őrzáratra kiküldött altisztek és katonák számára

adatik ki, hogy az által saját őrzárataikat az ellenségétől megkülönböztetni lehessen. Ez ismertető szó e kérdéssel: „mi az ellenjelszó?” azon őrzárati parancsnoka által követeltetik, a mely a szemben jövő őrzáratot előbb megszólitotta és pedig akkor, midőn ez utóbbi parancsnoka a közönséges jelszót már megadta.

A jelnev az osztag különböző előőrseinek parancsnokai számára sürgönyvivők, különleges küldetésben levő tiszték, körjáratok stb. felismerése biztosítékául szolgál. Csakis azok, kik a jelnevet megmondani képesek, fogadtatnak el mint rendelet- és utasítás-közlőka sorompórs és a főrsparancsnokok által.

IV.

A vonal alakítása.

A század által elfoglalandó előőrs-vonal vagy az elővéd-parancsnok, vagy pedig a fedezetre kirendelt különítmény parancsnoka által jelettetik ki. A kijelelés legtöbbször a vonal közelében lévő helyi tárgyak szerint történik.

Ha a vonal különösen ki nem jelettetett, akkor annak megválasztása a század-parancsnokot illeti. E végből rá nézve irányadó, hogy a külső őrsök vonala a fedezendő esapattól körülbelül négy verstnyire lehet, és hogy oly vonalat válasszon, a honnan a külső őrsök az ellenséget könnyen megfigyelhetik.

A század-parancsnok az utasítások vétele után, mielőtt elindulna, az embereket fontos kötelességeikre figyelmezteti, az előőrs-parancsnoktól vett részletes rendelkezéseket kiadja, közli azokkal, a kiket illet a jelszót, ellenjelszót és jelnevet, és az egész századdal a leg-rövidebb úton a kijelelt helyre indul, minden katonai övrendszabályt alkalmazva, mi végből az arez előtt az úton és az oldalakban $\frac{1}{2}$ —1 verstnyire fedező csapatokat küld ki.

Ez őrzáratok azon osztag embereiből állítatnak össze, a melynek a főőrsöt kellend képeznie.

A fedező csapatok a megszállandó vonal előtt $\frac{1}{2}$ —1 verstnyire megállanak.

A század-parancsnok századát megelőzve, a külső őrsök számára alkalmas vonalat választ s azokat egy-egy öregebb katona vagy tizedes vezetésére bízva elhelyezi, tudtul adva, hogy a jelentések hova küldendők. A külső őrsök elhelyezése után a sorompórsöket állítja fel.

Ha a megszállandó vonal a század-parancsnoknak már ki lett jeelve és a terep nyílt levén, a vonal szabadon áttekinthető, akkor az elhelyezés a két szárnytól a közép felé történik, a vonal egyik

felén a megszállás a század-parancsnok, a másik felén pedig azon osztag parancsnoka által vezetettvén, a mely azon szárnyon a külső őrsöket kiállítja.

Az elhelyezés megjörténte után a század-parancsnok a fennmaradó legénységgel a főrs számára kiszemelt helyre vonul, honnan a fedezet végett kiküldött őrzáróknak a visszatérésre rendeletet küld.*)

Ha a vonal megszállására két század alkalmaztatik, akkor az előőrs-parancsnok utasítása szerint az egyik század a vonal, a jobb, a másik a bal szárnyat szállja meg.

V.

A külső őrsök, sorompórsök és főrs által képezett vonalnak a helyiséghez való alkalmazása.

A század-parancsnok kiváló figyelmet fordít a megszállandó terep-szakasz megválasztásánál arra, hogy az az előőrsi szolgálat teljesítésére kedvező legyen, tekintettel egyszersmind az emberek és lovak lehető kimélésére.

A külső őrsök elhelyezésénél következő elvek követtetnek: a) Őrshelyekül oly pontok választatnak, a honnan az arezvonall előtti tér legnagyobb részben áttekinthető. Nappal az őrsök magaslatokon, éjjel a lejtőkön helyzetnek el, mivel éjjel jobban látni a dombra felfelé, mint arról lefelé. b) Előnyösek oly pontok, a honnan a szomszédos őrsök és a közbeeső terep jól láthatók, hogy senki észrevétel nélkül a vonalon át ne mehessen. c) Kívánatos, hogy az őrs az ellenség szeme előtt valami fedezék által takarva legyen, valamint d) hogy a vonal és a tartalékok között a közlekedést mi sem akadályozza.

Magától értetik, hogy mindezt együttesen feltalálni lehetetlen, de mindenkor okvetlenül szükséges lesz, hogy az elhelyezés az a) és azután a b) alatt említett kívánalmaknak megfeleljen.

Oly helyeken, a honnan az ellenség könnyen szemlélhető, az őrszemek az őrsöktől előre küldetnek, míg ez utóbbiak akként helyezkednek el, hogy az ellenség által észre ne vétethessenek, u. i.: fedett terepen az őrszemek mögött 30—40, nyílt terepen pedig 150 lépésre.

A sorompó- és főőrsök az ellenség szeme előtt eltartanak, azonban úgy helyzetnek el, hogy a saját csapataikhoz tartozók által könnyen feltalálhatók legyenek.

*) A vonal megszállása után, ha az őrsök kiállítására a század felénél több alkalmaztatott, a század-parancsnok az előőrsök parancsnokához kérdést intéz: vajlon szükséges-e még több csapatot kiküldeni.

VI.

Az előrszonal minden részének teendői és a szolgálat teljesítésének módja.

A külső őrsök az ellenség éber megfigyelésére vannak hivatva, úgy, hogy az a fedezendő csapatokhoz észrevétlenül sem kisebb, sem nagyobb részekben ne közeledhessék, sem pedig részünkről az ellenséghez senki ne mehessen; az ellenség minden mozdulatára ügyelvén, minden fontosabb dologról a sorompóőrsöt valamint azon őrsöt értesítik, a melyet a vonalban tiszt vezényel.

Az ellenség közvetlen megfigyelése az őrszemeket illeti, a kik folyvást lóháton vannak és a fegyvert készségben tartják, minden az arezvonat előtt vagy az oldalokban előforduló eseményre ügyelnek és azt az őrsnek jelzés által tudtára adják.

Az őrs többi emberei hátul helyezkednek el a lóról leszállva; egy azonban közülök, a segédőrszem, az őrszem és az őrs között helyezkedik el, teljes készségben akként, hogy minden pillanatban lóra ülhessen, miért is lovát felkantározva tartja. Az őrs többi emberei a lovakat étetik, s egy közülök szükség esetén takarmányért is mehet.

Az őrszem az őrstől sorrendben felváltatik; az őrszem-szolgálat egy óráig, legfeljebb két óráig tart.

Az őrsön senkinek sem szabad aludni, szerelvényét letenni, levetkőzni, lovát lenyergelni, hanem mindenkinek készen kell lenni arra, hogy gyorsan lóra ülhessen.

Tűzet rakni tilos.

Az őrszem, ha valakit közeledni lát vagy az ellenség részéről valamit észrevett, az őrsnek a szokott jelet adja.

E jelre a segédőrszem lóra ül és az őrszemhez közel nyomul; a többi a lovakat felzabolazza és teljes készségben várakozik.

Ha valami fontos dolog adta volna magát elő, az őrsbeli legidősb katonára a sorompóőrshez vagy azon vonalbeli őrshez, a melyet tiszt vezényel, jelentést küld; az őrs emberei lóra ülnek és cselekvésre készen várakoznak.

Más őrsök tehát a sorompóőrsök figyelmeztetésére is, az őrszem illető helyén körben mozogni kezd, és pedig, ha a veszély nem nagy lépést, ha a veszély nagyobb, akkor ügetve vagy vágatva, az ütem az ellenség számereje vagy közelsége szerint gyorsítatva.

A szomszéd őrszem ilyenmü jelzései mind az őrszem, mind pedig a segédőrszem által ismételtetik és az őrs emberei lóra ülnek, és pedig annál gyorsabban, minél élénkebb ütemiek a jelzések.

Ha az ellenség részéről csupán néhány embernyi csapat köze-

ledik, akkor az őrs azt megtámadja és saját erejéből elűzni igyekszik; az ily vállalatoknál a szomszédőrsök és a segédőrszemek is közreműködhetnek, az őrszemek ellenben, meg csak lehetséges, helyükön maradnak.

Ha az ellenség oly váratlanul és gyorsan támadna, hogy az őrszem sem saját őrsének, sem a szomszédos őrsöknek jelt nem adhatna, akkor fegyverét elsüti, mire mindazon őrsök emberei, kik azt hallották, lóra kapnak és cselekvésre készen állnak.

Ha az ellenség oly erővel nyomulna elő, hogy az őrsök egyedül ellenállani képesek nem lennének, akkor hátrálni kezdenek, azonban a vonalat folyvást fenntartva és igyekezve az ellenség erejét és irányát megfigyelni, egyszersmind minden mutakozó alkalom hirtelen támadásokra felhasználva, hogy az által az ellenség előnyomulása késeleltessék. Az ily hátrálás közben való támadásoknál az őrsök egymást kölcsönösen támogatják.

E közben azon őrshez, a melyet tiszt vezényel, az ellenség erejéről és mindenről a mi észleltetett, értesítések küldetnek.

Ha az ellenség visszaűzése sikerül, az őrsök helyeiket ismét megszállják.

Ha a külső őrszonalról az ellenség előrszvonala észlelhető, akkor minden vezénylő tiszt minden az ellenséges őrszonalban történő változásról — annak gyengítéséről vagy erősítéséről — közvetlen tudomást szerezhet.

Ha az ellenség tábora vagy fektanyája látható, akkor egy éber őrt mindent kivehet, mi abban történik, mint gyülekvés, mozgás, csapatok elmenetele, érkezése stb., s minderről a sorompóőrsöt vagy az őrszonalat vezénylő tisztnek azonnal jelentés teendő.

Pontosan megfigyelendő, hogy a — netalán észrevett — tűzek mikor nagyobbodnak és mikor kisebbednek? nem látni-e port, vagy nem hallani-e szekérgörgést? stb., mivel ilyes jelek mindig a csapatok mozgására utalnak.

Az ellenség részéről érkező egyes embereket vagy kis őrzárakat az őrszem egyszerűen megállít és az illető őrs letartóztat a nélkül, hogy a többi őrs felriasztatnék.

Ha az őrszem által feltartóztatott emberek azt állítják, hogy az ő ezredéhez vagy századához tartoznak és őrzáratba vagy más megbízással vannak kiküldve, vagy ha az őrszem őket látásból ismeri, akkor a helyes jelszó adása után őket tovább menni engedti; ha pedig a jelszót nem helyesen adták volna, akkor őket az átjárási őrshez utasítja. Ugyanez eljárást követi az általa látásból ismert, ezredéhez tartozó tiszték irányában.

Az őrszemek saját közvetlen parancsnokaikat megkérdés nélkül tovább engedik menni, ha pedig egy parancsnok az őrhöz közeledik, a legidősebb parancsnok vagy a segédőrszem elébe megy, őt fogadja, és kívánatára a látottakról neki jelentést tesz. Az őrszemnek őrködésében magát semmi által sem szabad elzavartatni, hanem mindenre, a mi az arezvonaltól és az oldalakban előfordul, éberül figyelnie kell.

A nem saját ezredéhez tartozó embereket, különítményeket, az őrszem az átjárási őrhöz utasítja, minden szóbaeserkedéstől tartózkodva.

Az őrszem jelzésére, az őrs emberei, ha szükséges, közreműködnek az oly emberek feltartóztatásában, kik a vonalon keresztül akarnak menni és mihelyt az őrszem valamely embernek megállítása végett állásából kimozdul, helyébe azonnal egy más katona siet.

Ha az őrszem felszólítására az illető meg nem áll, akkor az a felszólítást háromszor ismétli, szóval vagy jellel tudtul adva, hogy fegyverét fogja használni, mire, ha a felszólított nem engedelmeskedik, fegyverét használja ellene.

Ködös és esős időben, midőn a titkos áthatolás egyes embereknek sokkal könnyebb, valamint igen vállalkozó ellenséggel szemben és setét éjeken, az őrs egy része lóháton marad és a szomszéd őrsökig folyvást őrt jár.

Ugyanez történik oly esetekben, midőn különösen szigorú őrködés kívánatik, pl., ha a fedezendő csapatok az előőrsök leple alatt valamely mozdulatot visznek végbe, takarmányoznak stb.

Hadi követek és szökevények csak az átjárási őrsöktől fogadhatnak, ha tehát ilyenek másutt jelentkezének, azok az őrsöklőhöz utba igazítandók.

Az átjárási őrsök kötelelességei. Ez őrsök mindegyikéhez egy a vidék nyelvét beszélő, és ha szükséges, az ellenséges csapatokét is értő egyén rendeltetik.

Közeledő őrzáratok és egyes emberek kikérdezendők; az egyes emberektől a jelszó, az őrzárát vagy különítmény-parancsnoktól pedig az ellenjelszó követeltetik. Ha a megállítottak által adott felelet helyes és irányukban mi gyanu sem forog fenn, akkor nappali időben tovább bocsáttatnak, éjjel azonban, vagy gyanu esetén, kísérettel azon parancsnokhoz vezetettnek, a ki az illető osztag őrszónalának parancsnoka.

Ha az őrzárát nagyobb, vagy gyanu támad, akkor az őrzáratból a vonalparancsnokhoz fedezettel csak egy ember küldetik, az őrzá-

ratnak pedig a vonalból bizonyos távolságban várakoznia kell. Ily esetekben az őrs minden embere lóra ül.

A közeledő polgári egyéneknek visszatérés rendeltetik, ha azonban sürgősen szükséges, hogy a vonalon átmenjenek, akkor kísérettel a vonal feletti parancsnoktól tiszthez küldetnek; ugyancsak ehhez vezetetik minden letartóztatott, gyanút keltő egyén is.

A szökevényekkel a fegyver letétetik és ha kevesen vannak, fedezettel az imént említett tiszthez vezetettnek, ha pedig szökevények nagy számmal jelentkeznek, és elegendő kíséret azok mellé adható nem volna, akkor azoknak fegyvereik letétele elrendeltetik és bizonyos távolságban várakozniok kell, míg a legidősebb katona által küldött tudósításra a sorompó-őrsötől kellő fedezet nem érkezik.

Ha valamely küldött érkezik, az megállítatik és egy idősebb katona a tolmácssal hozzá lovagol, mely utóbbi, ha a küldött elfogadását mi sem akadályozza, őt felszólítja, hogy a lóról szálljon le és a vonaltól elfordulva várakozzék; egyszersmind a vonalat parancsnoktól tiszthez értesítés küldetik. A küldöttel beszélgetésbe ereszkedni tilos.

A sorompóőrsök szolgálata.

A sorompóőrs elhelyezkedvén, rögtön egy őrt állít ki oly helyre, a honnan az őrsöknek legalább egy része belátható; mi megtörténve, az emberek lovaikról leszállanak. A legénység fele oly készségben tartatik, hogy minden pillanatban tüstént lóra ülhessen, miért is az emberek a felzablázott lovak fejei mellett állanak; a legénység másik fele lezabláz, lovait éteti és azokat egyenként itatni vezeti. A legénység e most említett fele pihenhet is, de fegyverét és szerelvényét letennie nem szabad.

A kiállított őrt felváltása a sorompóőrs parancsnokának utasításai szerint történik.

Ha az őrszemek körjelzése következtében az őrsöktől jelentés érkezik, vagy ha tüzelés hallatszik: a parancsnok teljes készséget rendel el és maga a vonalra megy meggyőződni, hogy mi történik. Ha szükséges, a sorompó-őrsöt előre vezeti, vagy leszállást rendez be és általában az előttes őrsöket az ellenség visszafűzésében támogatja.

A sorompóőrs parancsnoka az ellenségről vett minden értesítést közvetlenül a század-parancsnokhoz küld; a szökevények átvételére fedezetet rendel ki és azokat a főőrshez kísérteti.

Ha valamely küldött érkezik, akkor egy trombitással előre lovagol és a küldöttnek szemét zsebkezdővel bekötöttvén, azt a főőrshez vezetteti.

A sorompó-őrsnél minden oda érkező egyes ember kikérdeztetik és ha a parancsnoknak gyanura oka nincs, a továbbmenetelt megengedi, ellenkező esetben az illetőt a főőrshez vezeteti.

Ha sorompóőrsök nem állíttatnak fel, hanem csupán külsőőrsök és az osztágyparancsnok valamelyik vonalbeli őrsnél van, akkor a kikérdezés azon őrsnél történik, a honnan az illetők a főőrshez küldetnek.

A főőrs szolgálata és parancsnokának kötelességei.

A főőrs kijelelt helyére érkezvén, lovon vagy leszállítva egy őrt állít ki, s az őrs elhelyezkedvén, emberei lóról leszállanak. A legénység fele a felkantározott lovak fejei mellett áll, hogy bármely pillanatban lóra ülhessen; a többi lekantározott lovait éteti és azokat egyenként itatni vezeti, nem szabad azonban fegyvereket vagy szerelvényeket letenni, vagy levetkőzni.

Ha a főőrs nem a főúton volna elhelyezve, mely az ellőtes őrsöktől a fedezendő csapatokhoz vezet, akkor ezen utra egy külön szemléző őrsöt állít ki.

Hideg és rossz időben (különben soha), az előőrs parancsnokának engedélye folytán, a főőrsök tüzet rakhatnak, mindig azonban az őrs tanyahelyétől némi távolságra és mindig úgy, hogy az ellenség előtt lehetőleg elrejtve maradjon.

Úgy az egyes emberek, mint a különítmények, kik vagy a melyek a főőrs parancsnokához (ki egyszersmind a század parancsnoka), vezetettnek, ez által kikérdezendők és elhatározása szerint tovább bocsátatnak, vagy pedig, ha némi gyanu merül fel, az előőrs-parancsnokhoz küldetnek.

A vonalon elfogadott szökevények szintén az előőrsparancsnokhoz kísértetnek; ugyanezek az utóbbihoz utasíttatnak a küldöttek is egy-egy tiszttel kíséretében.

A főőrsparancsnoknak kötelessége a főőrs és a külső őrsök közötti terepről, valamint egyáltalában a főőrs körüli és annak háta mögött levő, mint szintén a külső őrsök előtti helyiségekről teljes ismeretet szerezni. Tisztában kell lennie az iránt, hogy megtámadás esetében mi a teendő és tudnia kell jó előre, hogy részéről erősebb ellenállás vagy pedig támadás volna-e czélszerűbb.

Ismernie kell azon helyeket, a melyeken át az ellenség titokban közeledhetnék és annak megelőzésére őrzőjáratokat kell kiküldenie.

Ha az ellenség közeledéséről jelentést vett, vagy a külsőőrsök őrszemeinek mozgásából azt észleli, vagy végre ha tüzelést hall, akkor a főőrsparancsnok teljes készenállást rendel el embereinek

és egy tisztet vagy altisztet a sorompóőrsökhöz vagy a vonalra küld, meggyőződést szerzendő, hogy mi történik.

Az ellenség támadása esetében, a századparancsnok az előőrsök parancsnokát, valamint a szomszédos századokat rögtön értesíti és a körülményeknek megfelelőleg intézkedik.

Ha hátrálásra kényszerítették, akkor az ellőtes őrsökhöz utasítást küld és felügyeli azok visszavonulását, és hogy azok az ellenséget folyvást szemmel tartásuk, mi végből a hátrálást csakis azon őrsöknek rendeli el, melyek az ellenség által szorítottak, míg a többi az ellenség erejére és mozdulataira irányozza figyelmét.

Ha az előőrs vonalat több század képezi, akkor azokkal az összeköttetés folyton fenntartandó és a hátrálást nem szabad elhamarkodni, nehogy a szomszédos századok ez által veszélynek legyenek kitéve.

A főőrs parancsnoka őrzőjáratokat küld ki:

1-ször. Meggyőződni arról, hogy a külső és sorompóőrsök pontosan teljesítik-e kötelességeiket. Ez őrzőjáratok egy tiszt vagy altiszt vezetése alatt két emberből állanak.

2-ször. Az előőrsök vonalába eső fedezékek átkutatására, melyek az ellenség titokban való közeledését előmozdíthatnák. Ez őrzőjáratok két-három-négy emberből állanak, egy altiszt vagy megbízható katona vezetése alatt, és annál gyakrabban küldetnek ki, minél vállalkozóbb az ellenség.

3-szor. A szomszéd századokkal való összeköttetés fenntartására a most említettekhez hasonló őrzőjáratok rendeltetnek ki, melyek megtudják, hogy mily értesítések érkeztek be az ellenségről és részökről közlik a már általuk ismert tudósításokat.

4-szer. Végre az ellenségről való tudósítások összegyűjtésére, mint szintén a terep, utak, átjárások stb. megsejtelésére, az előőrsparancsnok rendeletére tiszt vagy tapasztalt altiszt vezetésére bizott 6—15 emberből összeállított őrzőjáratok küldetnek ki.

Az őrzőjárat összeállításánál a számerőnek fontosság nem tulajdoníttatik, a főszűly az illető emberek ügyességében rejlik, amaz elv szerint, hogy többet ér két vállalkozó ember, mint húsz emberből álló létszám.

SZEMLE.

Direction des armées. Notes sur le service des États-majors en campagne et en temps de paix, par le baron Auguste Lahure, capitain d'état-major belge. Bruxelles, 1874. Muquardt.

E cím alatt Lahure belga vezérkari százados mind ama közleményeit foglalta össze egy rendszeres egészbe, a melyeket 1871 óta a vezérkarról írt és a melyekkel szakérdekeségüknél fogva a német, francia és belga folyóiratok több ízben behatólag foglalkoztak.

A hat fejezetbe osztott mű teljes rendszeres áttekintést nyújt a vezérkar hivatásáról és ebből következő foglalkozásairól.

A hadgépezet vezetésének két egymással kölcsönhatásban levő eleme, a parancsnokolás és a végrehajtás. Amaz, úgy mond Lahure, megállapítja terveit, céljait, rendeletei, rendszereit; a végrehajtás pedig érvényre emeli a népek természete szerint változó erkölcsi és anyagi tényezőket gondoskodik minden előkészítésről, a fegyelem és katonai szellem fenntartásáról, a tömegek vezetéséről és ellátásáról.

E két intéző elem közötti közvetítés: a vezérkar feladata.

Az 1-ső fejezet a vezérkar katonai szervezetének alapelveivel foglalkozik, tanulmány tárgyává téve az egyes tényezők egymáshoz való viszonyát, azoknak igazgató befolyását és a vezérkar szükséges voltát.

A katonai fővezetésnek három főtényezője:

a fejedelem, katonai cabinetjével;

a vezérkar főnöke a szükséges vezérkari tisztekkel és

a hadügyminister, a cabinetjebeli tisztekkel és a különleges szakok vezetésével megbízott közegekkel.

A vezérkar főnökének és a hadügyministernek csak is a fejedelemtől kell függniök.

Tagadhatlan, hogy a fővezetésnek e most említett tényezők szerinti beosztása a legtermészetesebb, habár az különböző okoknál fogva nem minden államban valószínű meg, s viszonylag az alkot-

mányos államokban nagyobb akadályokra talál mint azokban, melyek nem alkotmányosan kormányoztatnak.

A fővezetés tényezőinek ezen beosztása nem új eredetű. A nélkül, hogy a régebb korból idéznénk, látjuk, hogy I-ső Napoleon is e három tényezőt tartotta a fővezetés elemeinek. Napjainkban a német sereg főigazgatása szintén ez elvre van alapítva és az eredmények, melyeket a német seregevezetés felmutatott, ez elv helyességét eléggé bizonyítják.

A vezetés e három tényezőjének elfogadása után szükséges azok mindegyikének hatáskörét és egymáshoz való kölcsönös viszonyát szabatosan megállapítani.

Még ott is, a hol a hadseregek felett egy lángeszű vezérparancsnok, a legkötönyebb vezérkari főnök mellőzhető, a kit ismét jeles — a hadi szolgálatban teljesen jártas tisztek — támogatnak, a kik az állandó fővezérkart képezik.

A fővezérkar igazgatói működése a katonai hatalmat képező minden szakra kiterjed; a fővezérkar ama mozgató erő, mely által a kormány seregeit működésbe hozza; béke idején biztosítja a haladást, a munkát, fenntartja a hagyományokat, az érzelmeket, melyek a fegyelem alapjai, a kötelesség, a becsület és az állam fejéhez való hűségét; háborúban igazgatja a nagy hadműködések, hogy a hadsereg a béke idején való munkásságot mely minden eredmény feltétele, értékesítse azon harezban, mely az állam sorsa felett dönt.

Szerző ezután a hadseregek, hadtestek és hadosztályok vezérkarairól értekezik.

Művének ez 1-ső fejezetében, valamint a többiben is a hadseregek vezetésének tényezőiről beszélvén, Lahure soha sem feledkezik meg arról, hogy egy semleges államhoz tartozik, a melynek az 1831- és 1839-ki szerződések által meghatározott semlegessége oly nehezen betölthető és kényes természetű kötelességekkel van egybekötve. Megtartattak-e e kötelességek szigorúan a belga kormány által 1870—71-ben? Anélkül, hogy szerző nyiltan kimondaná, sejtetni enged, hogy sokkal több történhetett és sokkal többnek kellett volna történni. Valóban az akkoron tett rendelkezések nem igen voltak alkalmasak arra, hogy Belgiomot képessé tegyék semlegességét fegyveres kézzel megvédelmezni és területének átlépésében a hadakozó feleket megakadályozni.

Ha az 1870. szeptember 1-jén vívott szerencsétlen csata után a francia sereg magának Belgiumba útát nyithat, annak következményei beláthatlanok lennének. Lahure művének megjelenése után azonnal a genti erődbe küldetett, sőt híre járt, hogy a belga seregből

eltávolították. Némely lap azon véleményének adott kifejezést, hogy a kormány e szigorúsága a berlini cabinet felszólalásának eredménye volt, a mi azonban a „Militär-Wochenblatt“ által megezáfolgatott; mindazáltal nem lehetetlen, hogy a német kormány barátságos úton észrevételeket tett a semlegesség jövőre való mikénti fenntartásának módjait illetőleg, és hogy e részben a két hatalom között észmeccserék váltottak.

Lahure Genf-be küldésének oka inkább abban keresendő, hogy művében a kormány nehéz pillanatokban tett rendelkezéseit élesen bírálhatja, és némileg azon módban is, melylyel az alkotmányos kormányoknak és a parlamentnek katonai dolgokba való avatkozásáról beszél.

Igy pl. határozottan megróvja azt, hogy 1870-ben, míg a belga figyelő sereg Luxemburg felé indult, a vezérkar a király mellett Brüsszelben maradt! onnan — mint egykor a bécsi hadi tanács — a katonai működéseket intézendő, minek következménye lón, hogy augusztusban a hadvonal oly nyújtott volt, hogy annak áttörésére való bármely kísérlet is sikerülhetett volna. A 2-ik hadtest néhány nappal Sedan előtt a Maas jobb partjára küldetett, de alig érkezett Condrozba, már is a brüsszeli kormányhoz és a luxemburgi figyelő had parancsnokságához rejtíratú sürgöny érkezett, mely szerint september 1-jén valószínűleg nagy csata vivatik a határ egyik pontján és híhetőleg a hadviselő felek egyike belga területre szorítottatik. A figyelő sereg parancsnoka helyesen értelmezte a sürgönyt, és a 2-ik hadtestet a fenyegetett pont felé sietteté; de másképp értelmezték azt Brüsszelben, és az említett hadtest rendeletet kapott a Maas baloldalára átkelni és Philippevillenél állást foglalni. Ekként a sedani csata napján, midőn Belgium sorsa oly veszélyben forgott, annak hadserege a Maas mély völgye által két összeköttetés nélküli részre volt osztva.

A törvényhozó testületnek katonai dolgokba avatkozása Lahure szerint többé-kevésbé veszes következményeket idézhet elő, melyeknek elejét veendő a legalkotmányosabb államok is a legfelsőbb parancsnokságot az államfőre bízzák, kötelességévé téve a haderők szervezésére felügyelni és az azt illető nagy kérdésekkel foglalkozni, egyszersmind a háború és béke kérdésének eldöntését, valamint a parlament-felfüggesztési vagy feloszlatósi jogot is ráruházva.

Nyilvánvaló, hogy Olaszország az alkotmány-kötelességek ily értelmezésének köszönheti gyors emelkedését, miután csaknem 30 éve a nemzet válságos időkben a király kezében összpontosít minden hatalmat.

Szerző ezután az európai hatalmak vezérkari eredetének és történelmének vizsgálatába bocsátkozik, különösen a francia és német vezérkarral foglalkozva és a porosz rendszer előnyét a francia felett kiemelve.

Merész Károly és XII-ik Lajos korukhoz viszonyítva, mesterileg vezetett seregek felett parancsnokoltak: azok képezték a francia hadseregnek első alapját, mely kétségkívül a hadművészet regeneráló forrásának tekinthető. E korszak óta a hadi fejlődés tökéletesítését egyik hatalom a másiktól vette át, s azon nemzet, melynél az állandóbbá vált, nagy és hatalmas lón. E tekintetben I-ső Ferencz után II-ik Fülöp következett, majd a spanyol hatalmat megtörő orániai hercegek, kiknek iskoláját ismét Gusztáv Adolf követé, kiknek hadserege a katonai mozgékonyosság és tevékenység mintája volt; végre XIV-ik Lajos, nagy Frigyes és I-ső Napoleon alkottak korszakot, míg jelenleg a hadi dolgok tökéletesítése Németországot illeti.

A hadi fejlődés regenerációja a XV-ik században Franciaországból eredvén, e hatalom az, melynek katonai történelmében feltalálhatjuk azt, a mi a vezérkarok létesítésére és szolgálati körének fejlesztésére vonatkozik.

A francziák által ápolt hadi génius nagy Frigyes idejében a németek által lett felkarolva, melynek egyik természetes következménye volt a vezérkaroknak Poroszországban való rendszeresebb létesítése.

Szerző egy jó vezérkar összeállíthatásának első feltételül azt tartja: hogy a kormány egy kiterjedt és haladó tanítás által lehetővé tegye a vezérkari tisztek állományának valamennyi fegyveremből való kiegészítését.

A 2-ik fejezet a seregeknek béke és háború idején való igazgatásával foglalkozik; külön és önálló pontozatokban vizsgálva azt, a mi a parancsnokság és seregigazgatás körébe, a mi a vezérkar kezdeményezéséhez, mint szintén a mi a mozgósítás és összpontosítás-hoz tartozik, felemlítve egyszersmind a vezérkarnak a különböző szolgálati ágakhoz való viszonyait.

A 3-ik fejezet tárgyai: a menetek és elszállások. A béke-menetekről értekezve, a gyakorlati menetekre nézve szükségesnek tartja, hogy azok egész hadtestekkel, hadosztályokkal vitessenek végbe, egyszersmind különös súlyt fektet a gyors menetek, éjjeli menetek és a vasúti be- és kiszállások gyakorlására.

A 4-ik fejezetben Lahure a katonai szemrevételekről és felismerési munkálatokról értekezik.

Bármely tökéletes legyen egy sereg szervezete, a háborúban elérendő siker csak akkor lesz biztosítva, ha a had- és harezszinhely teljes ismeretével bírunk, és pedig az alatt nem csupán a terep minőségének, alakzatának stb., hanem mind amaz ellátási forrásoknak ismeretét is értve, melyeket hasznukra fordíthatunk.

Ezenkívül az ellenségeskedések megkezdődve, szükséges még az ellenség terveit, hadállásait, erejét s rendelkezésére álló eszközeit is megismernünk.

Az ily földrajzi, helytani, statistikai és katonai felismerési munkálatok képezik a vezérkar egyik igen fontos feladatát, mely munkálatok egy része békében, egy része pedig háborúban foganatosítandó.

A legnagyobb eseményeket a legkisebb körülmények döntik el, mondá Napoleon a terep ismeretéről beszélve, és nagy Frigyes szerint „a terepen az ügyesség a szerencsét pótolja.”

A terepnek gyors felismerése, az általános terepalakzatnak, a részleteknek, a közlekedéseknek gyors áttekintése: természeti adomány. E tulajdon az, mely a nagy hadférfiakat képessé tette, nehéz pillanatokban merész és bámulatos tényekre. A történelem bizonyítja, hogy nagy Sándor, Hannibal, Caesar, Turenne, Frigyes, Napoleon, a legválságosabb pillanatokban a terepet úgyszólván akarattuk szeszélyéhez alkalmazták.

De azonkívül, hogy ez adománnyal nem minden hadvezér dicsekedhetett, a hadvezér nem is láthat minden részletet saját szemével, annival inkább, minthogy mai napság a nagyszámú seregek igen kiterjedt területeken működnek, miért is jelenleg a szemrevételezési szolgálatnak is kiterjedtebbnek, tevékenyebbnek és tökéletesebbnek kell lennie.

A hadszínhely és az ellenség ismeretének béke idején való tanulmányozása a vezérkari tisztek feladata és különösen: a statistikai, helytani és földrajzi, az utakat, vasút-hálózatot, vízvonalakat, posta- és távirdaközlekedést, hadállásokat stb. illető adatok helyes megállapításával foglalkozik; külföldön a követségeknél levő katonai mellettek és titkos küldetéssel megbízottak hivatása az illető katonai változásokról értesítéseket szerezni, és a külföldi államok térképeinek kiegészítésére vonatkozó és egyáltalában a katonai statistikai adatokat összegyűjteni, a közlekedési eszközökről, hadállásokról, erődítésekről stb. különleges ismertetéseket szolgáltatni.

Hasonlóképp a vezérkari tisztek feladatai a háború idején való felismerési és szemrevételezési munkálatok, — s minthogy ezen az ellenség előtt végrehajtandó működések az elővédcsapatok fedezete alatt

történnek, a biztonsági szolgálatra kirendelt csapatok parancsnokai és a szemrevételezők között bizonyos szolgálati közösség, összeköttetés keletkezik, melyet tekintetbe véve, Lahure indítatva érzi magát, e fejezetben a biztonsági szolgálatot a szemrevételezéssel együttesen tárgyalni.

Ugyancsak e fejezetben még a hadjárat-gyakorlatokról, tanulmány-utazásokról is értekeznek.

Az 5-ik fejezet a csatatéri szolgálatot adja elő és magában foglalja: az igazgatást az ütközet előtt, alatt és után; az erődített helyeken, a hadoszlopoknál és a vasúti szállításoknál való vezérkari szolgálatot.

A vezérkari béke idején való munkálatoknak czélja az előkészítés; háborúban a főczél: a béke idején tett munkálatok alkalmazása, értékesítése „a harcban.”

„A szolgálat tökélesbítésének, a fegyelemnek, rendnek, erkölcsi és anyagi erőnek, a béke idején évek hosszú során összegyűjtött eszközöknek, a kiképezetésnek, előléptetési törvénynek, mely a parancsnokságokat a képzetebbeknek biztosítja, az ember és pénzáldozatnak mind ugyanazon egy czélja van: „néhány órai harc a hadsereg és az ország sorsa felett dönt” és megzafolthatatlanul bebizonyítja, hogy helyesek voltak-e az előkészületek, a czélnek megfelelők-e a mindennemű tanulmányok és munkálatok? helyesen választottak-e az emberek és alapelvek a hadi szervezetet és vezetését illetőleg?”

A vezérkaroknak a csatatéren való foglalkozását szerző három főágra osztja, melyek: a seregek igazgatása, a szemrevételezés és a rendeletek és eszméknek közleményi átszarmaztatása.

E pontnál író a vezérkar feladatának részletesebb körvonalozása tekintetéből harczászati fejtegetésekbe bocsátkozik, és a vezérkar teendőit a külön leges szolgálati teendők és a sajátképi csapatvezetés terére is nagy mérvben kiterjesztendőnek véleményezi, és a vezérkar egyik folyvást figyelemben tartandó kötelességeül emeli ki, hogy az — a bátorágnak szabad tért engedve — a túlzott vakmerőséget megakadályozza, minthogy a kitűzött czél túllépése gyakran a már szerzett előnyök elvesztésének okozója.

A gyarmat-országokban alkalmazandó vezérkarok szolgálatairól is megemlékezve, itt már politikai és kereskedelmi szempontból is szükségesnek tartja, hogy a kormányának teljehatalom adassék. A törvényhozó testületek lassúsága a határozatokban és vitafolyásokban, az erélyes rendszabályokat és gyors intézkedéseket akadályozzák.

Felmenti e tekintetben a singapuri, az aranyparti, az atsiní, chívai

és a mexicói expedíciót, és hangsúlyozva a vezérkarnak az ily expedíciónál való fontos hivatását.

A 6-ik fejezet a katonai és politikai közleményekkel, rendeletekkel, sürgönyökkel, jelentésekkel, értesítésekkel, proclamációkkal stb. és végül a hadjáratok történelmével foglalkozik. Ez utóbbit illetőleg szerző különösen hangsúlyozza, hogy valamely hadjárat bevégződven, történelmének megírásával késmi nem szabad, nehogy a késedelmezés által ferde felfogásokra, megbírálasokra nyujtassék alkalom. Vere-séggel végződött hadjárat után még annál inkább szükséges a hadjárat mielőbbi leírása, mert ilyenkor a hadsereg egyes főnökei közlemé-nyeikkel árasztják el a közönséget, melyek a vereség valódi okai helyes megítélésének akadályaul szolgálnak.

„Jahresbericht über die Veränderungen und Fortschritte im Militärwesen.“ I. Jahrgang, 1874. Unter Mitwirkung des General-Lieutenant Frlrr. v. Troschke, des Oberst Baron v. Meerheimb, etc. Herausgegeben von H. v. Lübell, Oberst z. Disp. Berlin. Ernst Siegfried und Sohn, königliche Hofbuchhandlung, Hochstrasse 69., 70. (Ára 5 firt 40 kr.)

A katonai tudományok egyes ágai oly szoros összefüggésben vannak egymáshoz, hogy már az egyes szakok fejlesztéséhez is az összes katonai tudományok általános ismerete és a katonai tudományok fejlődésének beható figyelemmel kísérése kívántatik.

Az összes katonai irodalmi tevékenységet és a katonai tudományoknak számos kísérleten alapuló időnkénti fejlődését a megjelenő számos műből, a nagy tárgyalmaz, sokoldalú szakismereten és gyakorlati tapasztalaton alapuló s más sokféle nehézségek miatt, egyeseknek folyvást tanulmányozni lehetetlen. Ki is lenne képes a különböző nyelven írt terjedelmes szakművek részleteiből mind azon adatokat kikeresni, melyek a folyton haladó katonai tudományokból általános ismereteinek kiegészítéséhez, szakismeretének fejlesztéséhez, a seregek katonai fejlődésének összehasonlító bírálatához megkívántatnak? Igy pl. a harcász, ki a seregek legújabb lőfegyvereinek hordképességét és a különböző lövedékeknek hatásképességét, a mozgósított seregeknek pedig számerejét, hadrendi beosztását és területi kiegészítését, a csapatok oktatási szabályait és utasításait kivonatosen csak azért kívánja ismerni, hogy a seregek harc-képességéről magát tájékozhassa, — a keresett adatokat a fegyvertanok terjedelmes és nehézkes röppálya-magyarázataiból, vagy a szakközönyöknek minden kísérletre kiter-

jedő részleteiből, illetőleg külön egyes seregekre vonatkozó sereg-szervezések számtalan táblázatából, fáradsalmas kutatás után is alig fogja összeállíthatni. Különbben is e fáradságos kutatáshoz szükséges nyelv-és szakismerettel, idővel, könyvtárral és kellő költséggel csak kevesen rendelkeznek.

A szaktudósokat illető részletek mellőzésével, már évek óta jelennek meg egyes tudományokban röviden szerkesztett és hiteles adatokra alapított egyes közlemények, melyekből az érdeklődő közön-ség az illető tudomány összes szakmáinak időnkénti fejlődését könnyű áttekintéssel követheti, és a melyekben az esetleg szükséges adatokat mindenkor megtalálja: a seregek összes katonai fejlődését évenként röviden ismertető közlemény azonban a katonai irodalomban teljesen hiányzott.

Valóban örülhetünk tehát ez érintett mű megjelenésének, mely kimondhatlan nagy hézagot pótol a katonai irodalomban, sok fáradságos munkától s kutatástól menti meg mindazokat, kik eddig az egyes seregeket illető adatok keresésében számtalanszor siker-tenül fáradoztak, s fáradozásaiknak sikere legtöbbször a véletlentől és sok más körülménytől függött.

A különböző hadseregekhez tartozó számos közreműködő tag által szerkesztett műnek megjelenését annál inkább üdvözölhetjük, mert a felsorolt közreműködő tagok nevei, a katonai irodalomban s azon kívül egyesek kiváló szakképzettségük folytán, általában ismeretek.

A megjelent 1874-ik évi I-ső évfolyam az 1859., 1866., 1870/71-ik évi hadjáratok tapasztalataiból merített és a seregeknél 1874. év végéig történt változásokat ismerteti, miért is az, mint a bevezetésben említették, az utóbbi évfolyamokban megjelenő közleményeknél terjedelmesebb, és ez utóbbiak csakis az illető évben történt katonai változtatásokat, nevezetesebb katonai egyéniségek necrologjait és a népjogi egyezményeket fogják közzé tenni — folytatólagos sorrendben.

A megjelent évfolyam 784 lap terjedelmű és két részből áll. Az I-ső rész tartalma az egyes államok német elnevezésének betűsorrendje szerint: a seregek kiegészítése, a sorozás, szabadsá-golás, elbocsátás, ellátás, rokkantak viszonyai, pótlóvázás és lötyig, felszerelés, a fegyverzet, ruházat, élelmezés, zsold, étkezés és természet-beli illetékek, egészségügy és a gyógykezelés, oktatás és szellemi kiképzés, hadi játék, időszaki gyakorlatok és hadozatok, szolgálat és szolgálati szabályzat, erkölcsiség, fegyelem és fliggelem, katonai törvénykezési eljárás és büntető törvények, jutalmazások, rendjelek

és kitüntetések, s az általános védkötelezettség mellett és ellen egyes államokban felmerült mozgalmak.

A II-ik rész külön szakokban tárgyalja a fegyverügyet: u. i. a lőpor- és a robbanó készülékeket; a kézfegyvereket és ezek hatását; a tábori tüzérség fejlődését; az ostrom-, vár- és mart-tüzérség fejlődését és a tüzérségi műszakot. a harcászatot: u. i. a gyalogság, lovasság, tüzérség és mind a három fegyvernem együttes harcászata;

az erődítésezet: u. i. az államok védelmi rendszerét, az állandó és mart-erődítésezet, a hidászatot és aknászatot; az ostrom- és a várharcot;

a tereptant és a terepismeretet, a katonai rajzot, felvételt és térképezést;

a katonai földrajzot és a katonai statiszticát; a vasutakat és azoknak katonai célokra való alkalmazását; a hadművészet történetét és a haditörténetet.

A mű becses közleményeinek egyes részeit kivonatosan a következőkben ismertetjük:

1. A német szövetséges sereg védrendszerének fejlődése a jelenkorig.

3-ik pont. A szövetséges sereg ereje és alakzata A) Békében és B) Háborúban.

A szövetséges sereg háborúban tábori- pót- és védőrségi csapatokból áll. A békehadrendi beosztás megmarad, minden hadosztályhoz egy lovas ezred 4 századdal és 4 üteg osztatik be. A gyalogsági lőszer- oszlopokat a hadtest tüzérség állítja ki.

A gyalogezredek egy-egy pótzászlóalját, a vadász-, az utász- és a vonatzászlóaljak egy-egy pót századot, a tüzér ezredek két-két pótüteget, a lovas ezredek az 5-ik századból egy pót századot szerveznek, illetőleg hátrahagynak.

A védőrségi csapatok a honvéd zászlóaljakból — a tartalék lovas ezredekéből és a tartalék ütegekből és a gyalog tüzér zászlóaljakból szerveztetnek.

A német szövetséges sereg hadereje:

148 gyalog ezred 4 zászlóaljjal,
26 vadász zászlóalj,
293 honvéd zászlóalj,
129 lovas ezred és pedig 93 tábori ezred 5 századával,
36 tartalék „ 4 századával,

425 üteg 6 löveggel,
58 tüzér zászlóalj,

122 utász század,
37 vonat-század,
961 vonat-osztag.

A hadsereg összes létszáma 30,929 tiszt, 1,271,379 legénységhez tartozó 24,963 orvos és hivatalnok, — 26,769 jármű és 299,364 ló; hogy ezen összes létszámból az egyes csapattestekre mennyi esik, táblázatilag van kiüntetve.

A német szövetséges sereg 17 hadtest-területre van beosztva, a 16- és 17-ik hadtestet Bajorország állítja ki és ezenkívül a testőr hadtest az összes hadtest-kerületekből szerveztetik. A hadtest-kerületek beosztása és az azokhoz tartozó csapatok szintén ki vannak tüntetve.

5-ik pont. A sereg pótlása békében és kiegészítése háborúban, rövid vázlatokban közölve. A) Tisztek.

Minden 17 és 23 éves kora között levő egyén hat havi szolgálat után, ha a század tisztikara a zászlóalj s az ezredparancsnok részéről magaviselet, szolgálati és különbeni képzettség tekintetében bizonyítványilag ajánlatik, az érettségi vizsgának letételét igazolja, vagy a felsőbb katonai vizsgabizottság előtt sikeres vizsgát tesz le, az ezredparancsnok felterjesztésére legfelsőbb helyről ügynevezett „Portepée-Fährich“-nek kinevezetik s 10 hónapos tanfolyamra a hadi-iskolába küldetik, melynek végeztével a letett vizsgák után a vizsgaeredmény és a tisztikar részéről ismét kiállított bizonyítvány alapján, a szükséghez képest tisztté kinevezetik. A tüzérséghez és a hadmérnöki csapatokhoz beosztott Portepée-Fährich-ek csak rendkívüli tisztektől hozhatók javaslatba és csak akkor vétetnek fel a rendes tiszti állományba, ha 1—2 évi szaktanfolyam végeztével a követelt vizsgát letették.

Az összes fegyvernemek tisztjei közül, kik három évi csapatszolgálatot már teljesítettek, 100 tiszt a berlini hadi académiába vétetik fel és sikeres vizsga után a vezérkarhoz osztatik be. Bajorhon kivételével összesen 8 hadi iskola, egy hadi académiá és különböző szakiskolák léteznek. A felsőbb katonai bizottság a hadügyérségnek, a hadi académiá és vezérkari főnököknek, a többi iskolák az iskola- vagy az illető főigazgatóságoknak vannak alárendelve. A tisztek hadi állományának kiegészítéséhez 12,000 tiszt szükséges.

Többek közt az egészségügyi csapatoknak működését az 1870/71. hadjáratban, és azoknak legújabb szervezetét is igen érdekesen ismerteti.

A francia hadsereg négy fő fejezetben van ismertetve. Az 1872-ki katonai védtörvények; Franciaország hadi eszközei; a had-

sereg tagozata; a tisztí és legénységi állomány; a sereg csoportozata, területi beosztása és elhelyezése.

A második fejezet 5-ik pontjában az általános pénzhelyzet és a hadi budget igen érdekes adatokban van feltüntetve. Franciaország jelenlegi állami tartozása 23 milliárd. Az 1870/1-ki hadjárat 9.820.463.000 franc költséget okozott, ezen összeg kölcsönökből fedeztetett és 631.791,704 franc évi részletekben törlesztetik, ezenkívül az államtartozások és a ministeriumok költsége évenként 329 millió 418,861 franc többlettel emelkedett. Elsass és Lotharingiának elvesztéséből évenként 66.390.000 frank adóvesztesség származott. Az összes adó-többlet szükséglete évenként 841 $\frac{1}{2}$ millió franc, mely összegből a behozott új adókkal évenként csak 718.890,000 franc fedeztetik. Az 1874-ik év végével összesen 311.869.599 franc rendkívüli deficit létezett. Az 1875-ki összes budget 2.584.452.871 franc, ebből a tengerészet és a nyugdíjak kivételével az engedélyezett hadi budget 493 millió 776,321 franc. A hadi anyag pótlására az 1874 végeig megszávozott 379 millióból

1. a felfegyverzésre és a felszerelésre	163.785,000 franc
2. a laktanyákra és az erődökre	71,150.000 "
3. az élelmezésre	4,500.000 "
4. a kórházakra	3,500.000 "
5. a ló-pótlásra	3,500.000 "
6. a ruházatra	29,000.000 "

összesen 274,935.000 franc

fordított; a fennmaradt összegből Páris erődeinek költségeire 60 millió franc igényeltetik.

A működő hadsereg tagozata:

A működő hadsereg hadrendi beosztása, az elhelyezésre, a parancsnokokra, törzsekre és az egyes csapattestekre való tekintettel, részletesen van feltüntetve. A hadsereg XIX hadtestre osztatik — a XIX-ik hadtestet az algri csapatok képezik.

A csapatok

128 gyalog század	} (osendőrség)	3 táb. és 1 telep zászlóaljjal, (a zászlóaljak 6 századdal),
7 lovas század		
144 táborig gyalog ezred		6 táb. és 2 telep-századdal,
30 vadász zászl.		4 zászlóaljjal és ezredenként 2
4 zuáv ezred		telep századdal,

1 árkász ezred	12 századdal,
3 könnyű afrikai gyalogzászlóalj,	
1 idegen légió	24 századdal,
3 ezred turco	

összesen 2976 táborig
és 596 telepszázad,

77 lovas ezred,
38 tüzér ezred 10 üteggel, ütegenként 6 löveggel.
15 hadmérnöki század,
4 vonat-ezred.

A csapatok összes létszáma 442.914, — a területi seregállománya 2.400.000-re van rendszeresítve, mely a keret-törvény szerint

145 gyalog ezredből,
18 tüzér ezredből,
18 hadmérnöki zászlóaljból és
18 vonat-oszlopból áll. A lovasság szervezete még ismeretlen.

A osztrák-magyar és az összes államok seregeiről ép ily részletesen értekezik; a magy. kir. honvédségre vonatkozólag, ismerteti a szorlóveg-osztagoknak a kerületeknél történt egyesítését, a gyalog-dandároknak és a lovasságnak új szervezését, s végül az összes honvédségi hatóságok, parancsnokságok és a csapatok tagozatát.

A népfelkelés az 1875-ik évi februárius hó 12-én szentesített és 9 §-t tartalmazó népfelkelési törvény által szerveztetett.

A népfelkeléshez a 17 éves életkortól a 42 éves életkorig mindazok tartoznak, kik sem a hadseregnek, sem a hadtengerészetnek nem tagjai. A császár rendeletére a népfelkelés cselekvőssítetik, ha az államot ellenséges betörés vagy átvonulás veszélyezteti. Külön-külön csapatokban szerveztetik és ismertető jellel elláttatik. A népfelkelésbe nem-védköteles önkéntesek is felvétetnek. Elsass és Lothringiában 1851. év előtt született egyének a népfelkeléshez be nem szólíttatnak.

A II-ik rész 14 fejezetben a katonai tudományokat külön egyes seregekre való tekintettel ismerteti. E fejezetekből egyes részleteket felemlítünk.

Az orosz gyalogság harezászata. Az orosz gyalogságnál is sietve átvették azon javításokat, melyek az újabbkori hadjáratok tapasztalatain alapulnak; már az 1863-ik évi szabályzatból a felesleges vezényszavak, mozdulatok, oszlopalakzatok és a zászlóalj-négyszög kihagyott és a felesleges diszkivonulások elmaradtak; az egyes ki-

képezésre és a tűzharcra nagy figyelmet fordítanak, bár a puskák még jelenleg is feltűzött szuronnyal hordatnak. Az újoncz-kiképezés már nem a tartalék-zászlóaljknál, hanem a csapatoknál történik, a tornázást rendszeresen gyakorolják; hetenként egy menet-gyakorlat tartatik; a czéllövészetet szintén kiváló szigorral gyakorolják; évenként minden egyes harcosz számára 100 darab töltény adatik, és a lövészetben az oroszok a versenyt bármelyik sereg csapataival kiállják; a századoknak nagyobb önállóság adatott s azok általában sűrű tűzvonásban harcolnak. A zászlóalj tagozata 4 rendes és egy vadász-század, a század két szakaszból, összesen 180 harcusból áll; a szakasz két félszakaszra, az utóbbi pedig négy harcusból álló és a tűzharcban folyton egymáshoz tartozó tagpárokra osztatik.

A harcászati gyakorlatok az 1871-ik évi tábori utasítás szerint tartatnak, bár jelenleg ez utasítás javításán dolgoznak. A hivatalos utasításon kívül még egyes katonai főbb parancsnokok részéről kiadott más harcászati utasítások is használtatnak, melyek a Boguslawski, Verdy, Scherff és mások műveiben terjesztett legújabb harcászati szabályokat ismerteti.

Az orosz lovasság fegyverzete és harcászata: Az összes rendes orosz lovasság első sora a dragonyosok kivételével dzsida-lyal van ellátva; azonkívül a vértések még pallossal és forgonypisztolylyal, a dzsidasok és huszárok az első sorban még karddal és forgonypisztolylyal, a második sorban pedig huzagolt karabélylyal vannak fel-fegyverezve. A dragonyosok fegyverzete mindkét sorban kard, hátan hordott szuronys puska és egyeseknél forgony-pisztoly; a kozákok fegyverzete pedig dzsida, kard és hátan hordott puska. A rendes lovasság keményen zablázott nehéz fajú lovakkal van ellátva, a pótlovak idomítása a telep századoknál, az újonczok kiképzése pedig 5 hónap alatt a tábori századoknál történik. A lovasság mozdulata nehézkes, de szabályos. A 1874-ik gyakorlatok alkalmával a támadásokat 1000 s néhány lépésről kezdték, mely távolságnak körülbelül felét lépésben és ügetésben, másik felét vágatásban haladták meg, míg a sebes vágatás csak kis távolságra alkalmaztatott. A gyalogság és lovasság ellenében lépesőzetes, tűzéréség ellenében csoportalakzatot használtak. A tulajdonképi könnyű lovasságot a kozákok képezik, ezek kitartó kis, de nem igen gyors lovakkal vannak ellátva; szabályos mozdulatokhoz nem szoktathatók. A dragonyosok támadó és védelmi gyalogharczra is használhatóak, ilyenkor minden harmadik harcász és minden negyedik század lovon marad.

A lövegek fejlődését illetőleg az osztrák-magyar tüzérségnél tett ki sérleteket említjük meg.

A jelenlegi tábori lövegek kipróbálása és egy korszerű lövegszisztemnek megállapítása végett 1871-ik évben egy szakbizottság lett kirendelve, — ezen bizottság először is 4 és 8 fontos lövegeket meghosszabbított csövekkel próbált meg, melyeknél kiváló előnyt nem tapasztalt; később 7 darab bronz anyagú köríves huzagokkal berendezett 14 fontos előltöltő löveggel tett kedvezőbb eredményű kísérletet; folytatólag egy 14 fontos bronz anyagú hátültöltő löveget is megpróbált, mely löveg 114 lövés után teljesen elrozott. 1873-ban 4 darab 8-7 em. űrméretű öntött acél anyagú gyűrűzött Krupp-féle hátültöltő ágyukat próbáltak meg, a mely kipróbálás az 1874-ik évben még négy új löveggel és az osztrák 8 fontos löveggel összehasonlítólag folytatott; ez alkalommal az osztr.-magyar tábori lövegek hiányossága bebizonyult. A Krupp-féle lövegek gazdasági szempontból és a mennyiben ezek csakis külföldről kaphatók, nem rendszeresítették. Jelenleg a neubergmaria-czelli acél és az Uchatius féle bronz-acél anyagú lövegeket próbáltatják. — A bronz-acéléknak ötvözete, gyártásmódja és ezen anyagnak tulajdonsága röviden közöltek. — Ugyanezen szakbizottság két ostromszervonatként egyenként 404 löveggel való felállítását is ajánlotta, mely állana:

24 öntött acél	15 em. gyűrűzött ágyúból
80 " vas	15 " ágyúból
100 " " rövid	15 " ágyúból
40 " vas	12 " "
40 nehéz űrméretű tábori ágyúból,	
20 öntött vas	21 em. huzagolt hátültöltő mozsárból,
20 " "	17 " " " " "
40 sima furatú	30 " mozsárból és
40 " "	15 " "

összesen 404 lövegből.

A bevezetésben felsorolt szakokból külön mindazon adatokat, melyeket egyik vagy másik szerző vonatkozólag tudni kívánunk, ügyesen összeállított tartalom-jegyzék segítségével könnyen feltaláljuk.

Aurette de Paladines francia tábornoknak az „1870—71-ik évi hadjárat” czimű műve németül is megjelent Wolfenbüttelben, Lapiere hannoveri tiszt szabatos fordításában.

A „coulmiers hőse”, — mint a derék tábornokot melléknéven hívják, — kétségkívül legjelesebbike volt ama hadvezéreknek, kik ama szerenesetlen eredményű hadjáratban szerepeltek. Aurelle de Paladines tábornokok jelszava volt: „munka, önfeláldozás a hazáért és — fegyelem!” sellenségei is beismerik, hogy e jelszavához mindig követhetetes volt.

Nagy buzgalommal és ügyességgel alakította ő 1870. év őszén

az I-ső loirei hadsereget, melyet annyira harcoképesség is tett, a menyire az idő rövidsége engedte s aztán minden késlekedés és habozás nélkül megindult, hogy — mint mondva volt — az ellenséggel szembe szálljon s azt visszanyomja.

E hadműködés, — mint azt a német írók is bevallják — erélylyel volt vezetve.

Igen érdekes Aurrele de Paladines tábornoknak bevezető beszéde, melyből méltónak tartjuk a következő helyet kiemelni: „Általában véve igen bajos valódi fogalmat szerezni amaz eseményekről, melyek szemünk előtt folynak le; mindenki saját nézpontjából fogja azokat fel, úgy; hogy ugyanazon egy eseményt többen különféleképen ítélik meg. A pártszellem, önzés, avagy érdekltség gyakran gátat vetnek a helyes ítélet elé s az író akaratlanul is részrehajló lesz. Ministerek, hadvezérek, diplomaták s mindazok, kik személyes részt vettek a nagy történeti eseményekben — mindannyian, együttesen török az utat a valódi történetről munkája előtt. Ez azonban csak később következik, midőn a szenvedélyek csillapulnak, s midőn a kedélyekbe visszaszállott nyugalom megengedi a leplezetlen való feltárását.”

Aurrele tábornok nem éppen jó véleményvel van de Freycinet hadügyér felől, ki a „Háború a vidékeken” című műnek szerzője.

„Élég hivatalos okmány volt kezemben — írja Aurrele tábornok, hogy ama munkában felmerülő tévedéseket helyreigazíthassam. Magam és ama hadsereg iránt — melyet vezéreltem — kötelességemnek ismertem, ez ép annyira igazságtalan, mint erőszakos támadásokra válaszolni. Én itt ama baleseteket és azoknak okait, a melyek az I-ső loirei hadsereget érték, bővebben akarom megvilágítani s kimutatom, hogy azok ama polgári elemeknek róható hibául fel, a melyek a hadvezetésbe avatkoztak.”

Ez azonban nem akadályozza a tábornokot abban, hogy Freycinetről méltánylóan megemlékezék.

„Midőn ő elfoglalta hivatalát — írja a tábornok — sok szolgálati év teljesen enyészőben volt, kiváltképen a topographiai osztály, melynek irodáiban egyáltalában nem lehetett térrajzokat találni daczára ennek, úgy a tábornokok, mint a törzsek rövid idő alatt jó térrajzokat kaptak. A nagy nehézségek mellett is a távirtdai szolgálatot csakhamar kitűnően szervezték; szóval, de Freycinet úr minden szakába vágó dolgokban hasznossá vált.”

De a mikor Freycinet érdemeit kiemeli szerző, ugyanakkor gyengéit is szellőzteti:

„Nem ismerte — jegyzi meg a tábornok — a hadsereg szellemét. Szólás módja a hadsereg előtt szokatlan volt; a tisztok önbecsérszétét lábbal tapodta, s azonkívül bizalmatlanságot keltett a katonaságban, mely különben is mindjárt elárulva véli magát, mihelyt a szerenese elhagyja. Sajnos, hogy a nemzetgyűlés kormánya nem tábornokot küldött a vidékre hadügyérül. Sok szerencsétlenséget el lehetett volna az által háritani.”

A hadműködések leírása után egy függékben több jegyzék, okmány és levelezés következik, melyek a dolgok megvilágítására igen előnyös adatokul szolgálnak. A műhez négy könyvtári tékép is

van csatolva. Ezek egyike: a hadszínhely átnézete 1870. sept.—december havában; 2) Valière és a marchenoiri erdő; 3) Coulmiers, Villepion, Loigni, Poupry, Chevilly és Orléans; 4) Chilleurs aux bois és az orléansi erdő.

E mű kétségkívül nagybecsű adalékul szolgál az 1870/71-ik évi hadjárat hadtörténelmi irodalmához.

A stockholmi katonai lap a jövő lovasságának háborúban való alkalmazása felől igen érdekesen elmélkedik s a többi között ezeket mondja:

„A gyalogság ellen jövőre csak raj-támadást kell intézni, mindenesetre azonban zárkozott csapatok támogatásával. Egy ezrednek élén a támadáskor csatárláncba feloszott századnak kellene lennie, aztán száz lépésnyi köze ismét ugyanily századnak s ismét száz lépésnyi köze a két utolsó századnak, a szárnyakon lépcsőzetesen zárkozva. A támadást mindenkor lovas-tüzérségnek kell támogatnia, s e végből lehetőleg messze előre tolt oldalzó állást foglalni el. A támadásoknak kiváltképp a gyalogság szárnyai ellen kell intéznetniök, miért is annak arcvonala másképen foglalkozthatandó. Ha gyalogság nincs kéznél, akkor e ezélra lóról leszállított lovasság alkalmazandó.

A támadást forgonypisztolylyal kell végbevenni, de mindaddig, míg az összecsapás meg nem történt, lóni nem szabad; a kard csak tartalékfegyverül tekintendő. A lovasság elleni támadásnál a zárt rend és a kard alkalmazandó. A sajátképi támadáshoz nem szükséges igen nagy erőt alkalmazni, de annál nagyobbab tartalékban készen tartani, melynek egy része üldözésre fordíttatik. Legelőszérűbb a porosz szabályzatban előírt támadási mód részutirányú menelésben századoszlopokkal, melyek a menelés előtt felfeljődnék s úgy nyomulnak az ellenséges szárnyra. Ha a lovasság gyalogharczra kel, a lovak meglehetősen távolban tartandók, nehogy nyugtalanokdjának. Tár-fegyverek a harcok alkalmával igen előnyösek lennének; a kardot a lóhoz kellene erősíteni.”

„Ha figyelembe vesszük, — folytatja elmélkedő — a németek törekvéseit, kik lovasságukat a harcoképesség lehető legmagasabb fokára emelni igyekeznek, könnyen felismerhetjük, miszerint nekik nem csupán az a szándékuk, hogy e fegyvernemből a szemrevételezéseknél a lehető legnagyobb hasznot húzzák, hanem hogy azt a csataterén, vagy tömegben a megvert ellenség megsemmisítésére alkalmazzák. Nagy Frigyes régi alapelvei, a melyek szerint a zorn-dorfi és rossbachi csaták vívattak, most újra érvényre emelkednek. A lovasság gyakorlatánál, most az arcváltásokra több semmi tekintettel nincsenek, sem a századoknak szabályszerű távköze megtartásával nem sokat törődnek. A vezénylések lehetőleg ritkábbakká válnak, s a helyett karddal való jelzések használatnak; a gyalogharczra kiváló súly van fektetve. A dzsida igen szép fegyver, — de hiába, már idejét multá. A biztonsági szolgálat messzeható fegyvert igényel. Azonban talán az első osztagnaknál meg lehetne a dzsidát hagyni. Két forgonypisztolylyal való felfegyverzés talán előnyösebb lenne mint a kard; azonban a kard is szükséges, de

az a lóhoz lenne erősítendő. Igen ezélszerű a lovak szőrének nyíratása is, minthogy sokkal többet kibírnak s gondozásuk is jelentékenyen megkönnyebbül. Úgyetsnél az úgynevezett „könnyűlovaság” ajánlandó, mivel ez által mind a lovas, mind a ló kíméltetik.

A „Colburns United Service Magazine and Naval and Military Journal” arról értekezik, hogy Angliába valamely ellenséges betörés könnyen megtörténhetnék, mert habár az angol vértés hajóraj, más hatalmasságok hajórajával szemben, jelentékeny túlsúllyal bír is, de nem jelenhet meg valamennyi ponton s könnyen megtörténhetnék, hogy a tekintélyes hajóraj daczára, valamely ellenséges sereg valahol partra szállhatna.

Eumélfgva tekintélyes hadercnek kell készen állnia, hogy a behatoló ellenséggel szembeszállhasson. Erre azonban az állandó hadsereg nem levén elégséges, a bajon erős tartalék által kellene segíteni. A jelenlegi — 70 ezer főből álló — tartalékot kevesli s annak mielőbbi erősítését ajánlja.

A „L'Avenir militaire” utóbbi számának kiválóbb figyelmet érdemlő cikkei: Nézetek a fiatal tisztek neveléséről. — Nézetek a 25 szolgálati év után való nyugdíjazásról. — Katonai tornászati iskola. — Lovakra és öszvérekre való felügyelés. — Javaslát a tengerészeti gyalogság szervezését illetőleg. — Nézetek a háborúról.

A „Rivista militare italiana” májusi füzeté tanulmány-cikkeket hoz a német, osztrák, francia és olaszországi hadseregek újjenezését illetőleg; továbbá elmélkedik a dzsida és muskéta összműködéséről Delfrate lovas-századosnak a mártírsi füzetben e tárgyról írt tanulmányára vonatkozólag, továbbá a francia hadsereg újja szervezéséről és az államvédelem rendkívüli költségeiről.

Szerkesztői izenetek.

Minthogy a „Közlöny”-ben megjelenő rajzok könyomatilag többszörösítettnek, tisztelettel felkéretnek azon t. cz. írók és munkatársaink, kik dolgozataikhoz rajzokat is mellékelnek, e rajzokat akként készíteni, hogy azoknak vegyési tintával leendő könyomati többszörösítése eszközözhető legyen.

Minden a példányok megküldése ügyében előfordulható felszólalás, a t. előfizetők lakhely-változtatásai stb. Légrády testvérekhez e z (Nádor utca 6. sz.) intézendő, kik a kiadás és szétküldése teendőit megbízattak.

A „Szerkesztőséghez”, az „Academia igazgatóságához” vagy „Légrády testvérekhez” folyóiratunkat bármí tekintetben érdeklő levelek — nem bélyegmentesek.

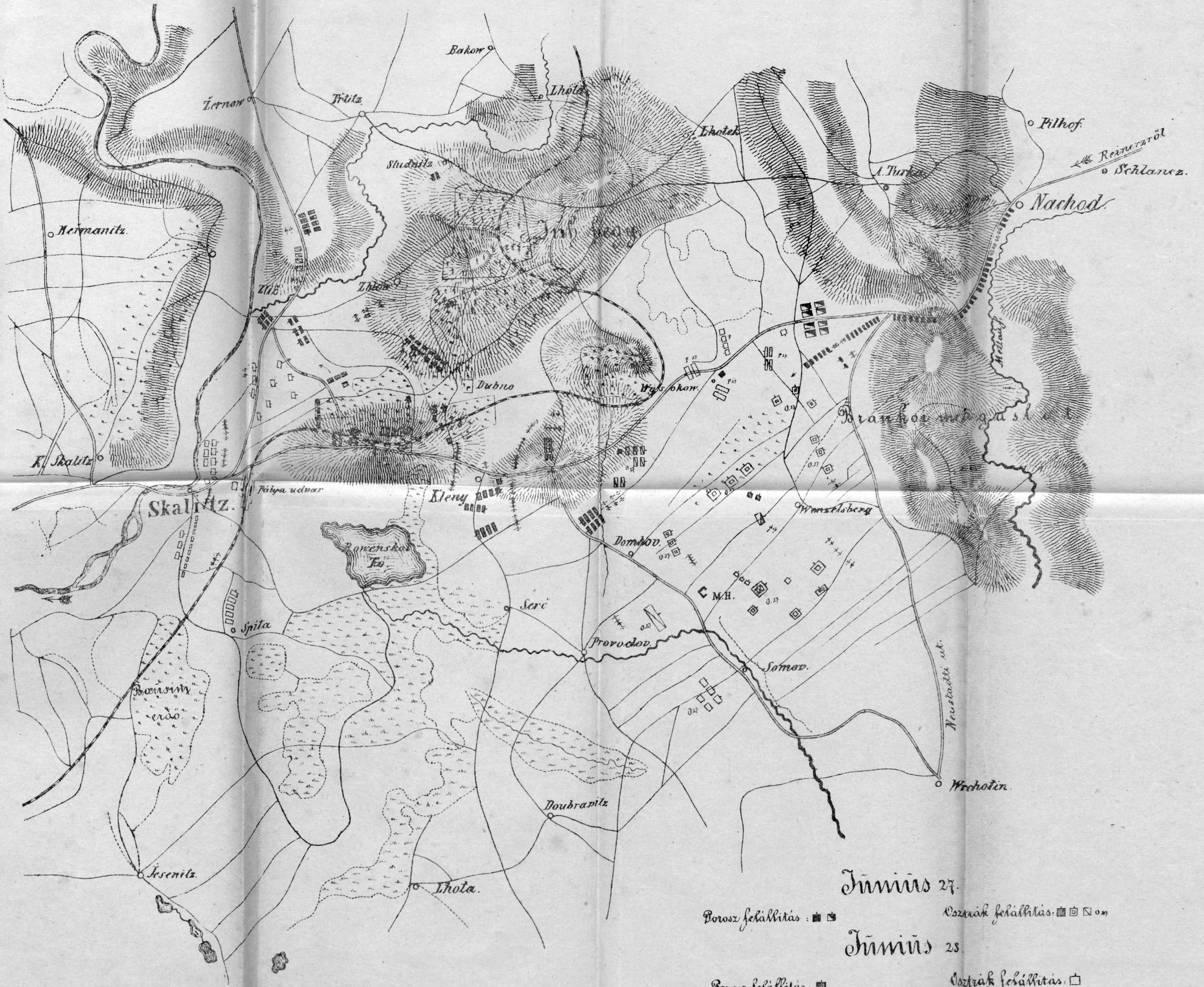
Netaláni tévedések elkerülése végett tisztelettel kéretnek a t. cz. előfizetők a részletfizetések együttes bekiildésénél a levélben vagy utalványon „névszerint is” felsorolni azokat, kiknek részéről az együttes beizetés történt.

MELLÉKLET

α. nachod-wysokowi üthűzet
α. czikkhez.

A

Június 27.

Borosz felállitás: ■

Csatrák felállitás: □

Június 28.

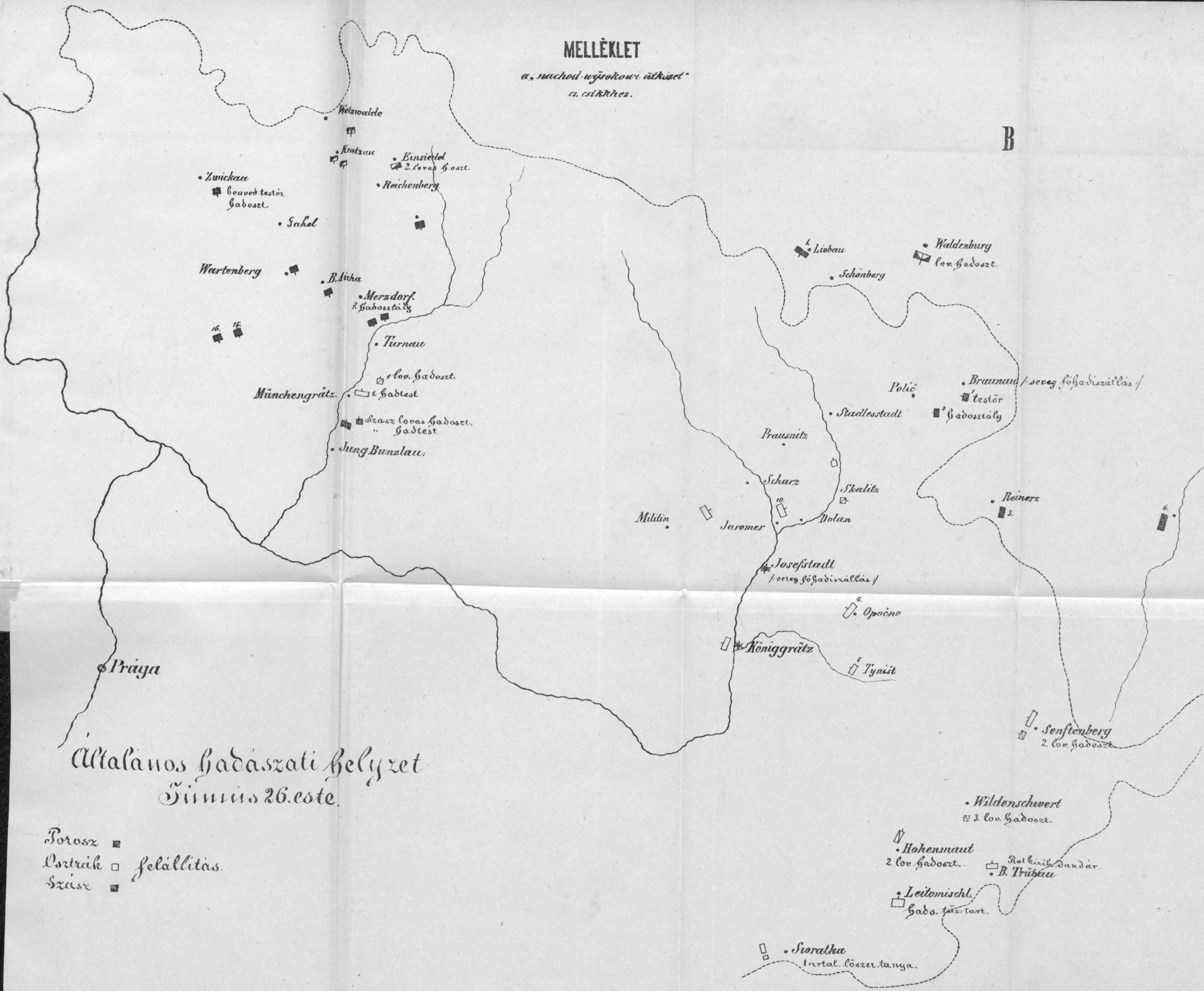
Borosz felállitás: ■

Csatrák felállitás: □

MELLÉKLET

a. „nachod. výsokowí věkšost“
ca. csikthes.

B

Általános hadászati helyzet
Június 26. este.

- Porosz ■
- Ortrák □ Felállítás.
- Szász ■

- Wildenschwert
3. lov. Hadoszt.
- Hohenmaut
2. lov. Hadoszt.
- B. Trübsau
Rotkirch. Dandár
- Leitomischl
Hadosz. tart.
- Sioratka
Irtal. lövész. tanya.

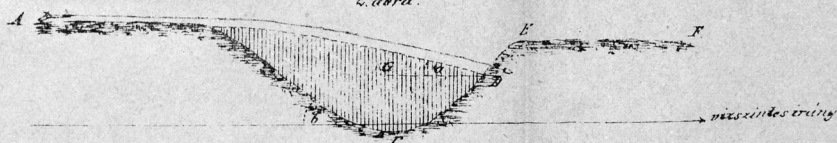
Melléklet

„Alőhabás befolyása a csapatok által kepezendő harcászati alakzatok odaszállítására”
ex. czikkhez.

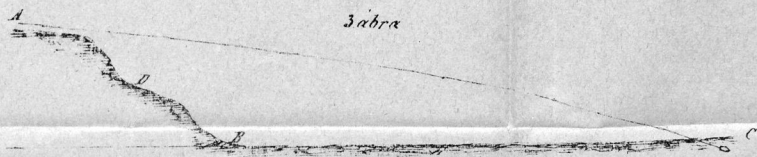
1. ábra.

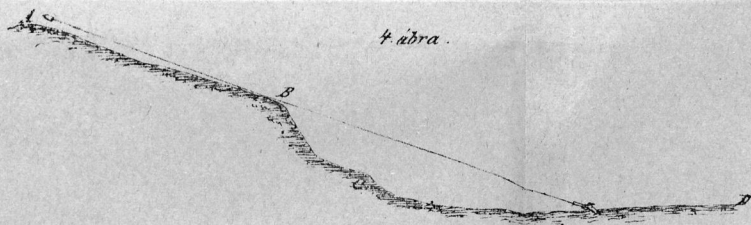
2. ábra.

3. ábra.

4. ábra.

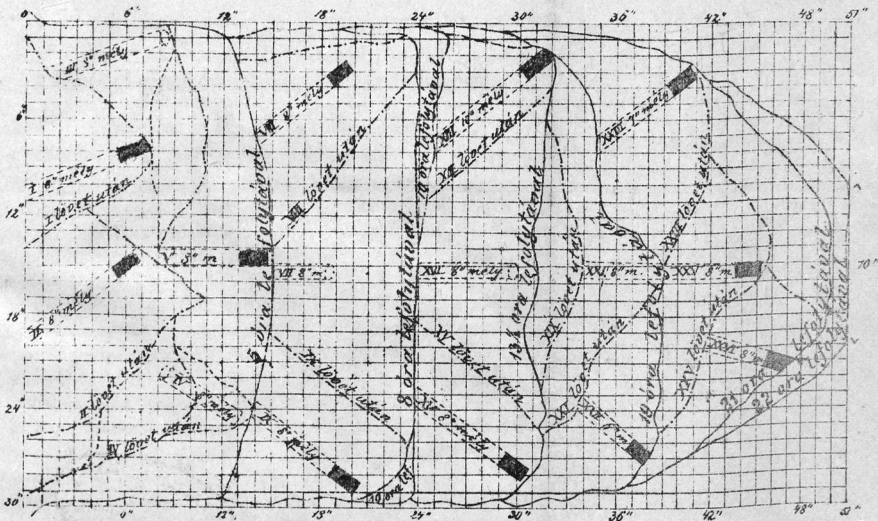

Melléklet.

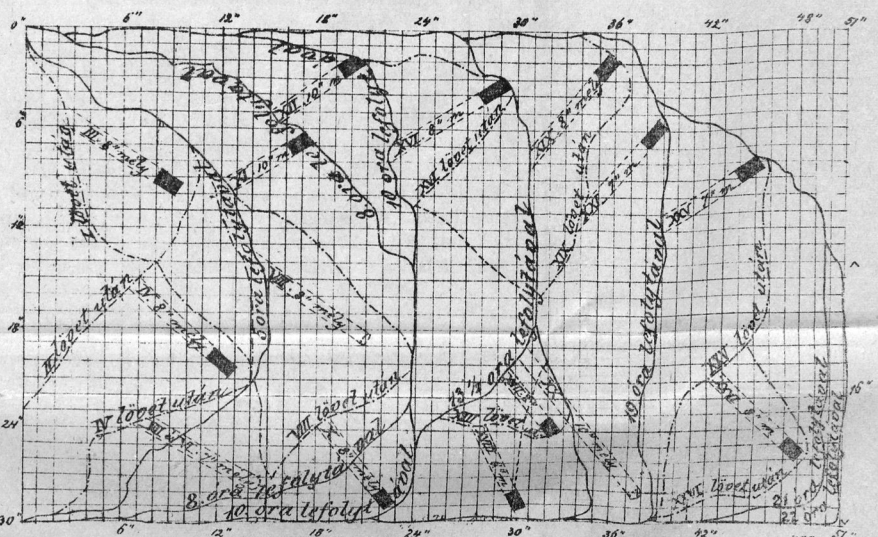
"A Dynamit"
az érikkhez.

1° ábra.

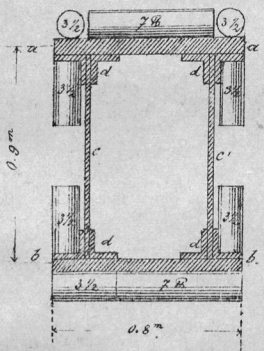
Vízszintes metszet a magasság közepén.

Függőleges metszet a középvonalon.

2. dik. ábra.

- aa = 52 mm vastag s áll 6 összeragozott lemezből.
- bb = 38 mm " " " " " " " " " " " "
- cc = 12 mm vastag lemez.
- a 8 darabos (d) szintén 12 mm vastagságú.

Megjegyzés, aa feletti két 4 fontos és két 3 1/2 fontos robbanószeletről van leírva.

A
LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE

1875. AUGUSTUSI FÜZET.

A nachod-wysokow-i ütközet ítéseti leírása.

Közli Rózsa Bertalan honvéd-százados.

II.

Ez időben az ellenséges csapatok következőleg állottak:

a jobbszárny legszélét képezve, Wysokow keleti részén egy félzászlóalj (a 37-ik ezredből) és $1\frac{1}{2}$ vadász század; a Wnuck lovas dandár itegével együtt egy mélyedésben Wysokowtól keletnek;

a neustadi út mögött levő nagy erdő szélén 2 félzászlóalj, ezektől délfelé szintén két épen akkoron megérkezett félzászlóalj (a 37-ik és az 58-ik ezredtől) a már előbb ott volt két félzászlóaljjal együtt;

a balszárnyon 4 félzászlóalj és két vadász század.

E harcmező keretébe tartozik még azon lovassági harc is, mely a Wnuck-és-herzeg Solms lovas dandárok között ez időben támadt.

Azon időben, midőn a Jonák-dandár balszárnya a Wenzelsberg-től éjszakra levő erdőcske felé vonult, Ramming altábornagy parancsot adott, hogy a Solms lovas dandár a fennsíkra vonuljon, ott a gyalogság balszárnyát fedezendő; e dandár mindjárt megindulván, még mielőtt a gyalogsági harc az erdőben befejezve és ez a visszanyomott poroszok által tökéletesen elhagyva lett volna, az ez erdő-től éjszakra fekvő nyílt terepre érkezett, hol $5\frac{1}{2}$ osztrák és 9 porosz lovas század között igen heves harc támadt.

Egy Wysokow keleti részén előttől porosz lovas század észre véve a császári lovasság közeledését, ezt hátra jelentette, mire a nem messze álló dandárból az I-ső dzsidás ezred elővonult.

Legelsőben a Wysokow nyugati végén levő pálya-örháztól előnyomult osztrák lovas század tört az ellenségre. E század a falutól délnek eső csűrök mellett vonulva és hirtelen féljóra kanyarodva, az ellenség jobb szárnyát megrohanta és azt át is törte, de a 2-ik harcmezőben egy véres századra bukkant.

Valamivel később a jobbszárny megrohánása után, $2\frac{1}{2}$ lovas-

század, mely az országúton Wysokowtól nyugat felé állott, a porosz dzsidásokat szintén arezban rohanta meg; a harc hosszasan tartott, míg a porosz jobb szárny hátrálni kezdett, melyet azután Altstادت felé, egész az ellenséges gyalogsági tűzhatásig, egy lovasszázad üldözött. E pillanatban az osztrák lovasság igen veszélyes helyzetbe jutott azért, hogy az ellenség részéről egy új lovasezred érkezett meg, és jobb szárnyát körülvette; a beállott zavarban és nagy vérengzésben az osztrák (Ferdinánd császár) lovas ezred mindkét zászlóját elveszté, azonban a lovasság nemsokára 6 század erősítést nyerve, újra erőlyesen támadásra kelt és az ellenséget a fennsíkon túl kergeté, míg nem a nagy erdőből a támadókra árasztott sűrű golyózápor, valamint a nyiltabb terepen négyszöget képező osztályok a további üldözést megakadályozva, azokat a fennsíkról való visszavonulásra kényszerítették, mely alkalomnál azonban a poroszok részéről ellenőkem nem történt.

Az erdő és Wysokow közötti fennsík hosszabb ideig megszállatlanul maradt.

A porosz lovasság a Wysokow és Altstادت közti mélyedésekben gyülekezett.

Ez déltájban volt, mely időben a helyzet a császári csapatok részére igen előnyösnek mutatkozott, mert ha a Hertweck-dandár harcának folyamata nem is volt a hadtestparancsnokság előtt tökéletesen felderítve és ha a lovassági támadás nem is nyújtott tényleges sikert, de bizonyos volt, hogy a Jonak- és Rosenzweig dandárok az ellenséget visszanyomták és a Wysokowtól délnek fekvő fennsík urává lettek.

Az ütközet e jelzett mozzanatát illetőleg a következő elméletre juthatunk:

A porosz csekély erőik állása már túlságosan nagy kiterjedése által is okot ad a megjegyzésre, mely azonban, mint előbb említém, az áttekintést akadályozó terepen, tekintettel a gyors-tűzelésű fegyverhatásának felhasználására és a hadtest kibontakozására szükséges terep biztosítására, hibának nem mondható. A félzászlóaljak rendetlen összeköttetés nélküli fellépése azért történt, mert a különben kívánatos gyülekezés és rendezéssel időt nem igen lehetett vesztetni, és a mint az elővéd zömének félzászlóaljai a Branka-hegy vízmozások által átszeldelt részein előre jutottak, minden idővesztés nélkül önállóan kezdtek a terjedelmes ütközeti terep elfoglalásához, s az összeköttetés mellőzése, mely más esetben hibának mondható, a jelen harcászati helyzetnek megfelelő volt.

Ez értelemben a tartalék csekély volta is igazoltnak mutat-

kozik, mivel itt mindenekelőtt arra kellett törekedni, hogy az első vonal lehetőleg erős legyen, s a rendelkezésre álló erő csekélységét tekintve, igen helyes volt, hogy az egyedüli tartalék — két félzászlóalj — a Branka erdő és Altstادتhoz állíttatott; több tartalékot a csekély erőből kiállítani épen a fennforgó viszonyok között nehéz következményű lehetett volna, mert itt mindent mérészelni kellett, csak hogy az elővéd oly messze-e lőtöléséből keletkezett hiba jóvá tétessék.

Osztrák részről Ramming altábornagy nem használta fel eléggé az előnyös pillanatot, mely az ütközeti mozzanat elején kínálkozott. Ennek előítünetésére a következőket kell röviden ismételnünk:

Ramming altábornagy a Hertweck-dandár visszanyomtatása idejében érkezett az ütközeti térre, hol, mint említém, a Rosenzweig-dandár Pro w o d o w-tól keletnek vett összehasonlított állásban volt. Ez időben a viszonyok kétség kívül kedvezők voltak részére, mert 2 dandár közvetlen rendelkezésre állott, a 3-ik Skalizt-ról Wysokow felé nyomult, a 4-ik dandár nagyobb része Sonownál gyülekezett, egy gyenge lovas dandár pedig Ken y n é l állott, a Schindlöcher dandár már Skalizt táján volt s a tűzérési tartalékokra is számítani lehetett.

A visszavonulás Skalizt-ra tehát biztosítva volt és Klény a tartalék felállítására igen alkalmas helynek mutatkozott.

Ramming altábornagy a porosz részen való viszonyokról ez időben alkalmasint csak egész hiányosan értesülhetett, azonban a Hertweck-dandár visszadobtatása már tény gyanánt állott előtte, valamint azt is tudnia kellett, hogy a harc egyrészt az erdőcskénél, másrészt a vadászlatk táján, tehát 3000 lépést meghaladó területen történt, és hogy az ellenségnek tűzérési és lovassága is volt; de még akkor is, ha mindez az osztrák hadtestparancsnokságnál ismeretlen lett volna (miért a terhes felelősség csakis a vezérkarra háramlanék), azt mindenesetre tudta, hogy a Hertweck-dandár támadásában vízszáutasítatva, Jonák ezredet segítségére szólította fel.

Ezeket szem előtt tartva, mi leheté jogosultá ama feltételezést, hogy egy egyetlen előreküldött dandár támadása sikerüljön? mikor még az is tekintetbe veendő volt, hogy időközben az ellenség anyagi segílyt is nyerhet.

Daczára ennek csakis egyedül a Jonák-dandárt látjuk támadásra kelni és csak később, már a veszély pillanatában vett felszólításra, rendeltetett még a harciba a Rosenzweig-dandár is.

Daczára tehát az eleinte mutatkozó sikernek, kétségkívül harcászati hibának mondható, hogy az említett két dandár támadása

nem egyidejűleg és egyetemes vezérlés alatt bizonyos támadási pontok kijelölésénél történt.

Tekintve, hogy az ítésetnek őrizkedni kell attól, hogy utólagosan nyert tudomások nyomán bírálja meg azon intézkedéseket, melyeket a vezér a zajongó harez és sokoldalú befolyások közepette csak hiányos hírek alapján, tenni kénytelen, én csakis azon valószínűséget vonom bírálat alá, melyet az osztrák hadtestparancsnokságnak ez időben kétségkívül tudnia kellett.

Egy e hadjáratot tárgyaló jelentékeny porosz munka mint hibát említ fel azt is, hogy az osztrák hadtestparancsnokság a skalitzi és neustadti út egyesülési pontjának Wysokow és Altstadt közötti fontosságát fel nem ismerve, főtámadását nem ide intézte, a hol az ellenség fővisszavonulási vonala és a hosszú hegyszorulat tulajdonképi torkolata volt. Hogy e pont elfoglalására osztrák részről törekedni kellett, teljesen helyes; az említett megrovás azonban, mint helytelenül elő-reítélő visszautasítandó azáltal, hogy tekintve az akkoron mutatkozó viszonyokat, semmi sem jogosíthat azon feltételre, hogy e pont elnyerhetése nem szándékoltatott volna; ámde az osztrák csapatoknak első törekvése csakis a wenzelsbergi fennsík lehetett, és csak ennek elfoglalása és a jobb szárnyat fenyegető ellenségnek a Branka erdőből való kiszorítása után lehetett volna a két út egyesülési pontja felé előnyomulni, minnek elnyerhetése már akkor valószínű lett volna, mert addig a Waldstädten-dandár is legalább Wysokow-ot már elfoglalhatta.

A Jonák-dandár előnyomulási részletei hiányosnak s mintegy ösztönszerűleg történtnek mondhatók.

Anélkül, hogy az ütközet viszonyairól és az ellenség helyzetéről tudomás szereztetett volna, a dandár gyér rajokkal takart nehézkes zászlóalj-tömegekben nyomult az ellenség elé, ugyanazon úton, melyen a Hertweck-dandár csapatai visszahúzódtak.

A Wenzel-kápolna és temetőnél visszamaradt csapatok és a 25-ik vadász-zászlóalj részvétele az erdőcske megtámadásánál igen természetesnek mutatkozott ugyan, de azt a fennforgó viszonyok között (eltekintve attól, hogy az által az osztrák harezvonalban nagy hézag támadt volna) annyival kevésbbé volt tanácsos merészelní, mivel az ellenség valódi gyengesége felismerve nem volt, valamint azt sem lehetett tudni, hogy nincsenek-e már közvetlen közelségben a porosz főszereg csapatai?

Ezekután a harez folyamához visszatérve, déltájban már a Waldstädten-dandárt is a harcmezőn megérkezni látjuk.

Előnyomulása alkalmával e dandárnak tudomására jutván, hogy

Wysokow az ellenség birtokában van, vadász-zászlóalját a magaslatokon át Starkoč felé indítá, míg többi csapataival és ütegével az út két oldalán Wysokow felé nyomult.

E dandár Kleny és Wysokow között az út és a vaspálya közé eső terepen vett állást, az 1-ső harezvonalban a 6-ik vadász- és a Hartmann 1-ső és 2-ik zászlóaljjal, a 2-ik harezvonalban pedig a Frank-czreddel (a 3-ik Hartmann zászlóalj a hadtest tüzérségi tartalékához volt vezényelve). A dandár-üteg az úttól délnek egy magaslaton Kleny előtt foglalt állást.

A hadtest tüzérségi tartaléka szintén megérkezve, Kleny előtt keletnek három 4 fontos üteggel az úttól balra, valamivel pedig később két 8 fontos üteggel jobbra vett állást, és Hoffmann ezredes parancsnoksága alatt általános tüzelést kezdett a wysokowi fennsík felé, és látványosan nagy hatással lődözte az ellenséget, mely éppen új erőket vont magához.

Ez által az ütközet helyzete a fennsík legfelsőbb részén lényegesen változni kezdett. Az előbb említett lovassági ütközet után a porosz 10-ik hadosztály első zászlóaljai megérkeztek, és a Jonák-dandárnak az erdő éjszakai része felé előnyomuló balszárnyát, valamint a Hertweck-dandárbeli segélycsapatokat is keresztűzbe vették; ugyanekkor a Wnuek lovas-dandár is tüntetőleg előtörve, esoporok és négyszögek képezésére csábítá az osztrák zászlóaljakat, mely alakzatokban a porosz gyorstűz hatása alatt még inkább szenvedtek és így megingatva visszavonulni kezdtek.

E közben két Gondrecourt-zászlóalj is kitört az erdőből, útját a neustadti útnak véve, miközben azonban a lovasság által szintén négyszög képezésre kényszerítetett, de ezt néhány lövéssel elűzte és útját folytatva, a wenzels-hegyi fennsíkon csaknem egészen átnyomult, midőn a neustadti út mögötti erdőben fedve elhelyezett gyalgóság tüzelése által kényszerítve lón Wenzelsbergre visszavonulni.

Miután e válságos pillanatban az ellenség zöme megérkezett, tehát a már kiállott véres harez által megingatott és kifárasztott osztrák csapatok ellenében egy egész hadosztályt megfelelő tüzérséggel együtt alkalmazhatott, az ütközet kimenetele el lett döntve.

E viszonyok között az egész ütközeti téren Wysokow volt a legjelentékenyebb pont, mivel a végre, hogy a poroszok nachodi állásukban meg ne erősödhessenek, okvetlen szükséges lenne a Wysokow-tól éjszaka felé levő magaslatokat elfoglalni; a mi azonban most már valószínű nem volt, mert a tüzérségi tartalékon kívül csakis 1 gyalog- és 1 lovas- (Schindlöcher) dandár volt ütközetképes.

A porosz 10-ik hadosztály Nachodon átvonult és zászlóaljai közvetlen egymásután a harez színhelyére érkeztek.

A porosz hadtest parancsnoka, Steinmetz tábornok, igyekezett tüzéségét előre vonni, de ez nem sikerült, mert azon 5 üteg, mely az úttól délnek a fennsíkon tüzelést kezdeni szándékozott, az osztrák tüzéségi tartalék ütege által, mely az ellenség egész fejlődési terepét golyózáporral árasztá el, visszavonulásra kényszerítettett, valamint a Wnuck lovas-dandár is, mely Wysokowtól keletnek mintegy 500 lépésre állott meg.

A megérkezett gyalogsági csapatok azonban haladék nélkül az erdőcske felé indították, hol Friedmann tábornok vette át a vezérletet.

A mint Ramming altábornagy harezvonala középeinek hátrálását észrevette és az erdőcske nyugati szélén ellenséges gyalogságot látott, a Waldstädten-dandártól legközelebb álló két zászlóaljnak (Hartmann 2-ik és Franta) parancsot adott az erdőcske nyugati szögletének megtámadására. Ezek mindjárt előre is nyomultak, de az erdő szélén egy mélyedésben fedve elhelyezett két ellenséges zászlóalj tüze alá kerülve, nagy veszteség után visszavonattak.

Az osztrák állás jobbszárnyán a Jonák-dandárnak még tűzharczban levő része, melyhez Deuschmeister ezredbeli csapatok is csatlakoztak, több ponton részletenkénti szuronytámadással lépett fel, és több helyütt vissza is nyomta az ellenséget de mindez többé nem lehetett mérvadó az ütközet folyamára, és miután e közben a császári csapatok az erdőcske és a kápolna mellől hátrálni kezdtek, azok is Sonow-ra húzódtak vissza, anélkül, hogy az ellenség által komolyan üldöztek volna.

Míg az ütközet Wysokowtól délnek ily hátrányossá vált, a Waldstädten-dandár zöme a helységet támatta meg.

Mikor Ramming altábornagy e támadást elrendelé, déli 1 óra volt; az említett dandár már ekkor a Starkoč és Wysokow közötti mélységben állott.

E támadás előkészítésére a dandár-ütegen kívül még 3 üteg rendeltetett a tüzéségi tartalékból a Wysokowtól éjszакnak fekvő magaslatra, honnan az a fennsíkra érkezett ellenségre élénken tüzelni kezdett.

Egyidejűleg herezeg Wallstein altábornagy a Schindlöcher lovas-dandárból egy ezredet az ellenség jobb szárnya ellen küldött és éjszакról Wysokownak nyomult elő.

Porosz részről Kirchbach tábornok, ki Wysokownál parancsnokolt, ez előkészületeket észrevéve, az egész 20-ik gyalog dandárt

a falu felé vonta, míg a Wnuck lovas-dandár Wysokowtól éjszакnak a fennsíkra rendeltetett, mely intézkedés a Waldstädten-dandár támadását meghiúsítá.

Wysokow éjszакnyugati és déli része a támadás kezdetén 9 porosz század által volt elfoglalva, melyek tömötten és előnyös állásokban voltak elhelyezkedve; daczára ennek a Hartmann ezred első zászlóaljának és két vadász századnak sikerült az éjszакnyugati részen rövid tűzharcz után a faluba betörni, a másik 4 vadászszázad (a balszárnyról) az ellenség jobb szárnya felé fordult és azt igen sűrű tűzzel háborgatta; amint azonban e csapatok előbbre haladni nem tudtak, Waldstädten ezredes még két zászlóaljat vont közelébb és pedig egyet a már elfoglalt rész felé, a másikat pedig ettől keletnek. E mozzanatok által az ellenség állása Wysokownál igen veszélyeztetetnek mutatkozott, s az látszó türelmetlenséggel várta a közelgő erősítést, mely csakhamar megjelent, a harez sorsát eldöntötte.

A 20-ik gyalog dandár 6 félzászlóaljjal és a tüzéségi tartalékkal megjelent, úgyszólván az osztrák csapatokat mindenütt oldalba véve, minek folytán ezek gyakrabban keresztűzbe is esve, kényszerítve voltak a visszavonulásra. Az ütközet vége felé még 2 porosz zászlóalj érkezett Wysokowra, úgy hogy az ellenség már ekkor e helyütt 7 zászlóaljjal rendelkezett.

E közben az osztrák lovas ezred a Wnuck lovas-dandár által megtámadtatott és kemény ellenállás után gyalogsági tűz közé is jutva, igen nagy veszteséget szenvedett, mint szintén a tüzéségi tartalék is, mely tekintve a terep akadályait, számos ember és ló veszteségen kívül, 3 ágyút és 5 löszerkoesit hagyott a harcmezőn.

Rosenzweig tábornok még egyszer akart Prowodowról előre nyomulni, de visszarendeltetett, mert az ütközet állása szerint e válsalat eredménytelensége bizton előre látható volt.

Ramming altábornagy, ki ez időben kiküldött lovassága által is hírt nyert az ellenség minden irányban való erősödéséről, csapatainak parancsot adott, hogy Skalitzra vonuljanak vissza. A Jonák, Hertweck- és Rosenzweig-dandár oda közvetlen útnak indult, míg a Waldstädten-dandár előbb a Klenyától éjszакnak fekvő erdőben gyülekezett.

A hadtest visszavonulása 3 tartalék tüzéségi üteg és a Schindlöcher lovas dandár által fedeztetett, mely utóbbi mint utóvéd a főúton vonult vissza.

Az ellenség hosszú terhes menet és harez által igen kimerülve, a visszavonulást alig háborgatta; tartalék tüzésége, mely a fenn-

síkon 40 ágyúval fejlődött fel, a hátráló csapatoknak már nem ártatott.

A Hartmann-ezred 3-ik zászlóalja, mely a tartalék-tüzérség fedezetét képezve, még megingatva nem volt, 4 ágyúval a fácszanos kertenél mint utóvéd állíttatott fel, és előőrseket állított ki. A Schindlöcher lovas-dandárból egy ezred a Rowenski-tónál vett állást és 4 óra után előcsapatait Kleny felé toltá elő. A VI-ik hadtesthez tartozó Clam dzsidás ezred, a jobb szárnyon Spita felé vett előőrsi állást.

A VI-ik hadtest többi csapatai következő állást foglaltak el:
a Waldstädten-dandár mint bal szárny a Skalitztól éjszakknak eső fennsíkron;

a Rosenzweig-dandár a középben egy zászlóaljjal az indóházat szállta meg;

a Jonák-dandár a Szkalitztól délnek eső fennsíkron;

a Hertweck-dandár mint tartalék a várostól nyugatnak, hova később a herceg Solms-lovas-dandár is megérkezett;

a tüzérségi tartalékból 2 üteg mint tartalék a várostéren;

a Schindlöcher lovas dandárból egy ezred éjszakknak a várostól az Anpa balpartján.

A porosz V-ik hadtest az ütközet után körülbelül délután 5 óra felé a harezér mögött szállt táborba és pedig:

a 9-ik hadosztály Altstadttól éjszakknak (egy zászlóaljjal Nachodon);

a 10-ik hadosztály Wysokow és Altstadt között, egy lovas ezred, ez utóbbi városka közelében;

egy lovas ezred és egy gyalog zászlóalj előőrseket állított ki Wysokow-tól a Wenzelbergen át a neustadti útig; Wysokow nyugati részén ezenkívül még egy gyalog zászlóalj, innen pedig jobbra Starkoé felé néhány apróbb őrs állott;

a VI-ik hadtesthez tartozó és iderendelt Hoffmann porosz gyalog-dandár csak éjjel 11 órakor érkezett meg és a 10-ik hadosztály mögött Altstadtnál táborozott.

A porosz II-ik hadsereg fővezére a VI-ik hadtesthez tartozó másik két dandárt, azon hirre, hogy a határon Grulich tájékán osztrák csapatok érkeztek meg, Habelschwat felé indította, hol azok előőrseiket Mittelwaldig tolták elő és így a felső Elba elleni működésben két napot veszítették.

Másnapra Steinmetz tábornok a II-ik testőr hadosztály részéről, mely Kostelec-re érkezett, segítséget várt.

A porosz koronaörökösnek, ki a wysokowi ütközetnél jelen volt, főhadi szállása ez nap Hronowra tétetett át.

Mielőtt e véres ütközet leírását befejezném, szükséges megemlí-

teni azon lovassági összecsapást, mely a Zernow felé kiküldött két osztrák lovas-század és Kostelec irányából előszárguló 3 $\frac{1}{2}$ porosz lovas század között Cerwena-Hura tájékán történt.

A Miksa dzsidás ezredbeli két osztrák lovas század az ezredes Wurmbrand gróf által vezetett, ki midőn az erősebb lovas-osztályt Cerwena-Huránál előnyomulni látta, annak elébe csapott és arcvonalát keresztül is vágta, de a porosz lovasság, szárnyai bekanyarodásával az osztrák lovasságot hekerítette, mely utóbbinak azonban véres harc után mégis sikerült magát visszafelé keresztül vágni, mely után az ellenség Kostelec-re vonult vissza.

Ez esemény után Skalitz baloldalában veszélyeztetve levén, a Schindlöcher lovas dandár 2 ágyúval Zernowra rendeltetett, mely pontot azonban a bekövetkezett setéség miatt el nem érhetvén, Ziličtől éjszakknak vett állást, innen járőröket küldve Cerwena-Hura felé, melyek az ellenséges járőrökkel több ízben harcra keltek.

Az osztrák sereg vesztesége e napon:

	t i s z t	legénység	l ó
Halott	105	1000	306
Hiányzó	—	1091	24
Sebesült	85	1093	82
Sebesülve fogságba esett	37	1325	10
Sebesülés nélkül fogságba esett	5	977	10
Összesen	232	5486	432

Ezenkívül a 6-ik hadtest e napon 8 ágyút, 17 kocsit, 1 gyalogsági zászlót (a 20-ik ezred 1-ső zjtól), 2 lovassági zászlót (Ferdinánd császár vértés ezred) veszített.

A porosz csapatok vesztesége hivatalos források nyomán:

	t i s z t	legénység	l ó
Halott	19	264	
Sebesült	43	782	
Hiányzó	—	14	
Összesen	62	1066	222

E veszteségi viszonyokat bővebb elmélet alá véve, kitűnik, hogy az osztrákok összes vesztesége a poroszok veszteségéhez úgy aránylik, mint 5:1-hez; — sőt még akkor is, ha a nagyszámú fogságba esetteket levonjuk, a veszteségi arány még mindig 4:1; mi

tekintve, hogy az osztrák sereg volt a támadó, tökéletesen megfelel azon eleinte tett megjegyzésemmek, hogy a porosz fegyverhatás háromszorosan haladja meg az akkori osztrák fegyverek hatását.

Legtetemesebb veszteséget osztrák részről a Jonák-dandár szenvedett, ugyanis 77 tisztet és 1783 embert, tehát több mint erejének $\frac{1}{4}$ -ét veszítve; e dandár leginkább a wenzelsbergi helységekben harcolt, mi oknál fogva a fogságba jutottak nagy száma megmagyarázható. Legkevesebb veszteséget szenvedett a Hertweck-dandár, csupán 34 tiszt és 687 embert veszítve, mit tekintetbe véve, valóban feltűnő, hogy ezen még legharcokészebb dandár első szerencsétlen fellépése után többé nem alkalmaztatott.

Porosz részről a legnagyobb veszteség az elővédnél levő 37-ik gyalogezerednél mutatkozott, — 9 tiszt és 187 ember, míg a legesélyesebb a 46-iknál, — 8 tiszt 65 ember.

A lovassági fő-összeccsapásnál a Wnuck-és Solms-dandár legénységi vesztesége majdnem egyenlő, és csupán a tisztekben való veszteség volt a porosznál nagyobb: porosz részen elesett 15, osztrák részen csak 8; ennek oka talán abban rejlett, hogy az osztrák vértés tisztek nehezebben voltak a legénység között megkülönböztethetők, mint a porosz dzsidás és könnyű-vasas tisztek.

A tüzérség egyenlő számereje mellett csaknem egyenlő veszteséget szenvedett, és ha valamivel az osztrák tüzérség vesztesége nagyobb volt, annak oka abban rejlett, hogy vakmerő közeledése által időnként hathatós gyalogsági tűzbe került.

A két első harcmezőn eseményeire vonatkozó észrevételeket már alkalmilag előadva, itt az ütközet befejezésének leírásánál még a harmadik harcmezőn és az általános visszavonulás megbeszélését kell tárgyalnom, s azon időpontról megemlíkeznem, midőn a Jonák és Rosenzweig dandár hátrálni kezdett. Ramming altábornagy az ellenség jobbszárnyának Wysokownál való megkerítését ez időpontban rendelé el. Ezt illetőleg következő kérdések tehetők:

Tanácsos volt-e még a végső erőt is az utolsó perczben támadásra vezetni?

Lehetett-e e vállalatból sikert várni?

Mint ismételve említém, az osztrák fővezér parancsa azt rendelé, hogy az ellenséget meg kell támadni; ezenkívül a hadászati helyzet és a terep-viszonyok szintén komoly támadás mellett szóllottak, azaz azon kísérletre utaltak, hogy az ellenség a nachodi szorulatba visszavetessék; e szempontból tehát teljesen igazoltnak mutatkozik a Waldstädten-dandár támadása, és az valamivel hamarabb és együttesebben vezetve, sokkal előnyösebb lett volna.

A siker pillanatnyira ugyan kétesnek mutatkozott, azonban lehetetlen épen nem volt.

Sok jelentékeny szakmú igen bőven tárgyalja az erre vonatkozó körülményeket, de nézetem szerint, azon nagy hibába esve, hogy csak később nyert tudomások befolyása alatt állapítva meg bírálatukat. A mit kellő pillanatban a hadtestparancsnoknak tudni kellett, az volt: hogy a Hertweck-dandár első szerencsétlen fellépése után aránylag legkevesebbé megingatva, két zászlóalj kivételével Sonownál állott. Ha e dandár megtörtént gyülekezése után a Branka-magaslat felé ismét támadólag vezettetik elő, mi azon időben, midőn a Jonák-dandár jobb szárnya az ellenséget már a neustadi úton túl szorítva, hosszabb ideig feltartóztatta, még megtörténhetett volna, legalább nem lett volna oly hamar kényszerítve a wenzelsbergi állás elhagyására, mi mindenesetre igen nagy fontosságú volt.

Ha azonban az osztrák hadtestparancsnokság nem volt eléggé értesítve a Hertweck-dandár viszonyairól, akkor a megrovás csakis a vezérkart illeti, mert ha a dandártól, hol szintén egy vezérkari tiszt volt, kielégítő jelentés nem érkezett, azt a vezérkari főnöknek kötelessége volt követelni.

Az osztrák hadtestparancsnokságnak többen hibául róvják fel, hogy az utolsó kísérletet jóval előbb nem eszközölte, mi ugyan, mint említém, valamivel előbb, de semmi esetre sem sokkal hamarabb lett volna lehetséges, mivel a tüzérségi tartaléknak és a Schindlöcher lovas dandárnak megérkezését okvetlenül be kellett várni, minthogy a tüzérség a támadás előkészítésére és a lovassággal egyetemben a visszavonulási vonal biztosítására szükséges volt.

Az egész eseményt egybevonva és a már említett mulasztásoktól eltekintve, kitűnik, hogy úgy az irány, mint a támadási pont helyesen volt választva; ez azon egyedüli intézkedés e napon, hol az osztrák hadtest-vezérlét a közvetlen areztámadást mellőzve, célját oldal- és háttan való működéssel igyekezett elérni.

A támadás kivitele egyáltalában célszerűnek mondható, és igen helyes volt, hogy a támadási mozdulat lehetőleg fedezve, maga a megrohanás igen erőlyesen eszközöltetett; hogy Kirehbach porosz tábornok a támadási szándékot ideje korán gyanította, az alkalmasint az általános hadászati helyzet felismerése mellett még valószínűleg az által is történetett, hogy a terep viszonyai nem engedték a Starok és Wysokow közötti mély-út észrevétel nélküli való elérhetését.

Porosz részről az ellenintézkedések általában véve, szintén igen célszerűek voltak és kiválólag az előnyös terep helyes felhasználásában mutatkoztak, és lényeges megrovást csakis a tartalék-tüzérség

csaknem elkésett megérkezése érdemel, mi azonban a helytelen menet-intézkedésből támadt, mely a tartalék-tüzérséget egészen az oszlop végére rendelés és így annak idejekorán való fellépését lehetetlenné tette; ez kétségkívül nagy harcászati hiba volt, mivel a fennálló körülmények között elejétől kezdve arra kellett törekedni, hogy a szorosból kibontakozó csapatok lehetőleg erős tüzérség által támogattassanak és így képessé váljanak a túlnyomó ellenséget fenntartani, míg az egész oszlop kifejlődhetik.

Az osztrák hadtest visszavonulása czélszerű, helyesen választott volt és jó rendben eszközöltetett.

Azon megjegyzés, hogy meggondolandó volt nagy veszteséget szenvedő hadtesttel közvetlen egy város és folyam-átjárásnál újból állást foglalni, tökéletesen visszaütandó, mert egyrészt az éjszakai hadseregnek több hadteste segítségére vagy felváltásra közel állott, másrészt pedig igen fontos volt éppen ezen szoros előtt megállapodni, nehogy másnap esetlegesen más hadtestek előnyomulásánál annak birtokáért harcolni kelljen.

A porosz hadtest feladatát elismerést érdemlően vitte véghez; az ütközet végével azonban annyira kimerült volt, hogy üldözésre nem alkalmaztatható.

Az osztrák csapatok általánosan elismert bátor fellépését és szívós kitartását, valamint túlszámát is tekintve, a porosz siker okait következőkben lehet felismerni, ugyanis:

I-ször: az alosztály-parancsnokok értelmese és összműködő vezetéseben, kik a főfeladattal összhangzólag, de önállóan léptek fel ott, ahol veszély mutatkozott, és a harc helyzetét felismerve, a szomszéd osztagok által kivívott előnyök tökéletes kizsákmányolását illetőleg perezig sem haboztak; nemkülönben helyesen használták a védő részére igen előnyös terep-részeket.

II-szor: a porosz siker legjelentékenyebb tényezői közé tartozik, a porosz hátultöltő fegyver fensőbbisége és a gyalogság tökéletesebb harcászati kiképezése, valamint a harcászati alakzatok czélszerűsége, mely kisebb oszlopok és sűrűbb rajvonalak alakításában mutatkozott.

A gyalogsági tüzelés védelmi állásokból nyugodtsággal és csak rövid távolságokra eszközöltetvén, igen hatályos volt.

(Vége)

A vezérkar szervezésének alapelvei.

Az „Österreich. Militär-Zeitschrift“ után ismerteti Andrásffy Gyula, m. k. honvéd őrnagy.

A vezérkar a hadsereg legfontosabb intézményeinek egyike; és ha kellően méltányoljuk annak jelentőségét, hogy a hadseregnek sorsa, közös czélra való működésének eredménye kiválólag a vezérlettel függ, ha tekintetbe vesszük, hogy a siker alapfeltételei a vezérletmi tényezőknél kívül a helyes szervezésben rejlenek: teljesen indokoltnak fogjuk találni, ha a tárgy tanulmányozása czéljából arra hivatott egyének tapasztaláson vagy elméleten alapuló véleményeiket és nézeteiket nyilvánítják, azon előnyöknek bővebb fejtegetésébe bocsátkozván, melyek a jelenlegi szervezettől eltérőleg a vezérkarnak mint külön testületnek szervezése mellett szólanak, és így a szándékolt szervezetnek megbíráására egy vagy más irányban a közvéleményt előkészítik.

Az előttünk fekvő értekezés azoknak egyike, melyek a vezérkarnak a csapatokkal való összeolvadását, szóval a jelenlegi szervezést (mely mellett szintén több nyomatékos ok szól) nem tartja megfelelőnek, és a vezérkar külön testületté való szervezését ügyében nagyon figyelemre méltó és kimerítő érveléssel küzd.

Minden, még a leghelyesebb logicával bíró elméletnek is, mestere az élet, a gyakorlat, ez mutatja meg, vajjon a tényleg meglévő körülményeknek és viszonyoknak fele-e meg okoskodásunk; jelen ismertetésünk czélja tehát nem akar annak megbíráása lenni, vajjon miért és mennyiben helyesek a vezérkarnak mint külön testületnek való szervezése mellett felhozott elvek és nézetek? és vajjon összhangzásban állanak-e ezek a fennebbi feltétellel? hanem inkább az, hogy e fontos intézmény iránt érdeklődő olvasóink, nevezetesen pedig fiatalabb, magasabbra törekvő tisztjeink, a vezérkar természetével, hivatásával és kívánalmaival alaposan megismerkedhessenek.

Az előttünk fekvő értekezésben (eltekintve annak végczéljától) a vezérkar természete, hivatása és tevékenysége annak egész terjedelmére nézve szabatosan és alaposan van meghatározva; szolgálatot véltünk tehát tenni mindazoknak, kik az iránt érdeklődnek, midőn e jeles munkálatot megismertetjük, és ezáltal alkalmat nyújtunk a

haditudomány e terén is nézeteiket megállapítani és a létrejövendő új szervezet valódi értékének megítéléséhez szükséges adatokat megszerezni.

Az említett értekezés sok, — első tekintetre talán feleslegesnek látszó — részletet tartalmaz, melyek elhagyhatók lehetnek volna, de szem előtt tartva fennebbi ezélunkat, szükségesnek véltük az egész összefüggésének kedvéért és a munkákat tökéletes voltának fenntartása miatt, ezeket is felvenni, azon hitnek engedvén, hogy azok, kik a tárgy iránt mélyebben érdeklődnek, a terjedelmes fejtegetés iránt annál inkább elnézéssel leendnek, minthogy az említett részületek a tárgynak kiegészítésére nem egészen lényegtelenek és a tárgyalás alatt levő kérdésnek más oldalról való megvilágítására szolgálnak.

A vezérkart csupán a legújabb idő, — hatalmas hadseregeivel, számos közlekedési eszközével, az időnek és az állam minden erőforrásaival kiaknázásával — emelte mostani jelentőségére. Az előbbi egyszerű hadi és állami gépezet a jelenkori hadsereg-intézménynek szükségességét még nem igényelte.

A vezérkar tehát századunk nagyszerűen haladó civilisatiójának szülötte.

A hadvezér hatalmi körének a haderő nagyságával párhuzamos növekedése, a számos segédeszköz, melyeket jelenlegi műveltségünk a háborúnak rendelkezésére bocsát, a működés gyorsasága, melyet e segédeszközök leghatékonyabb és Európa kulturálapotja szükségessé tesznek: mindezek egyes emberre nézve mindinkább lehetlenné tették, hogy a hadsereg vezetésével úgy egészben, mint részben megbirkózhassék s az egy mindinkább szövetvényes szervezet feladatává lön. A hadsereg vezetésében ma már a vezér és a vezérkar osztoznak.

A vezérkar keletkezésének és jelentőségének e jellemzéséből szervezésének gyakorlati ezéja is kitűnik. Oly hadi szerv létesítéséről van itt szó, mely a hadi tevékenységnek irányadón szolgálna vezéreszmét a hadsereg egyes részeire kiterjeszti és továbbítja azon ezélből, hogy a hadsereg igényeinek és sajátágainak tekintetbe vétele mellett a kitűzött ezél elérthessék. A csapatoknak és intézeteknek vezetése a létező viszonyokhoz képest: a vezérkarnak feladata.

Az ezen vezetés alapjánál szolgáló vezéreszmének meghatározása a vezér dolga; az eszmének valóstítása a vezérkar teendője.

A kivitelnek ellenőrzése, tekintettel a személyes felelősségre, ismét a vezér feladatához tartozik.

Az emberi tevékenységnek minden terén észlelhető roppant haladás a vezéreszmének kidolgozása feletle bonyolulttá vált; mit közelebről tekintve, azt látjuk, hogy e vezéreszme nemcsak a számdékol cselekménnyel áll közvetlen kapcsolatban, hanem egyrészt hosszas és fáradalmas előkészületekkel, másrészt gyümölcsöző utómunkálatokkal is van összekötve.

A vezérkar tevékenységének körébe mindaz tartozik, a mi a hadsereg hadműködési vezérletére vonatkozik. E hatáskörnek határai az egész hadsereget magukba foglalják, sőt némi tekintetben azon még túl is terjednek. A vezérkari tevékenységnek helyes körvonalozása és felosztása tehát ama feladat, melynek megoldása a vezérkar szervezésének alapeszméje vezet.

A hadsereg hadműködési vezérlete körüli tevékenység a következőkre oszlik:

1. az előmunkálatokra; 2. a hadműveletek vezetésére háborúban; 3. az utómunkálatokra, melyek ismét későbbi hadműveleteknek előmunkálataivá válnak.

A vezérkar fő tevékenységét a hadműveletek vezetése képezi. Minden, a mi ehhez közelebbi viszonyban áll, tekintettel a hadműveletekre, valamint az ebből eredő elő- és utómunkálatokra a vezérkar által tárgyalandó.

A hadműveleti vezérlés a felsőbb törzseknel és hadsergi hatóságoknál mindazon kérdéseknek megoldásában, mindazon ügyeknek elintézésében áll, melyek a hadászat vagy harcászat körébe tartoznak, és mindenütt, a hol tisztán harcászati vagy tisztán hadászati kérdések forognak fenn, a vezérkarnak befolyása, ahol pedig tisztán harcászati vagy tisztán hadászati feladatoknak kivitele követeltetik, a vezérkarnak közvetlen tevékenysége feltételezendő.

A hadműködési vezetés továbbá a törzseknel és hatóságoknál oly tevékenységet is igényel, mely már többé nem közvetlen hadászati vagy harcászati kérdésekkel foglalkozik, hanem csupán a rendelkezetek végbevételét a szabályok értelmében közvetíti: ez a segédtisztai szolgálat; ezzel végre egy egyszerű irodai tevékenység van egybekötve, mely formáktól és szabályoktól függ és önállósággal nem bír: ez az irodakezelési szolgálat.

A vezérkarnak hadászati vagy harcászati kérdéseknél való befolyásából az előmunkálatok természete folyik — ilyenek hadászati jelleggel: elvi kérdések a közigazgatásról, a hadszervonatról és intézetekről, a mozgósítás előmunkálatai a hadászati fejlődés számára, a béke és háború idejére megállapítandó hadrend, a birodalmi erődítési általános kérdések; harcászati jel-

leggel: a fegyvernemeknek egymáshoz való számára, a hadsereg harcmodója és harcászati kiképezetése.

Közvetve a vezérkarhoz tartozóknak tekinthetők továbbá a fennsőbb katonai tanintézeteknél a hadászat, harcászat, hadsereg-szervezés és vezérkari tudomány tanszakjai.

Azon előmunkálatokhoz, melyeknél hadászati és harcászati kérdések tekintetbe jönnek, tartoznak továbbá azok is, melyek részben saját hadseregünk keretén kívül esnek, és pedig: a belföld közlekedési viszonyai és a közlekedéseknek kapcsolata a külfölddel, melylyel szoros összeköttetésben áll: a közlekedések nyilvántartása.

Az esetleges hadszínhelyeknek harcászati és hadászati leírása a vezérkarnak különleges feladatához tartozik, mihez a dolgozatoknak nyilvántartását eszközölő kezelési szolgálat van kötve; hasonló értelemben a vezérkar mérvadó befolyást gyakorol a terepfelvételekre és katonai cartographiára, a mennyiben a mérték, a kiállítás és az ezen munkálatokban való előhaladás a hadsereg harcászati és hadászati vezetésére jelentőséggel bírnak.

Idegen hadseregek intézményeinek és előhaladásának figyelemmel — kísérése, és ezen adatoknak felhasználása saját hadseregünk számára, illetőleg ezen adatoknak átengedése azon szaktestületek (tűzérség, mérnökkar) számára, melyeket azok közelebb érintenek, szintén a vezérkar feladata. E tevékenységgel összefüggésben áll a vezérkarbeli tiszteknek mint katonai megbízottaknak alkalmazása a követségeknél. Az adatok nyilvántartása a kezelési szolgálathoz tartozik.

Feladata végül a vezérkarnak a katonai irodalmat figyelemmel kísérni, és kitünőbb munkákat a hadsereg számára értékesíteni. Ezzel, mint a hadművelet utómunkálata, távolabbról függ össze a hazai haditörténelem szerkesztése és az e részben tett tapasztalatoknak értékesítése. A hadi levél- és könyvtár igazgatása természetszerűen ide tartozik, mely kezelési tevékenység a vezérkartól el nem választható. Ez elősorolt feladatokat tekintve, a vezérkar a következő csoportozatokra oszlanak:

1. A csapat-vezérkar: békében a csapat kiképezetését, háborúban annak hadműködési vezetését eszközöli.

2. A fővezérkar: a hadsereg központi vezérlésénél, békében a szervezésre, elhelyezésre, mozgósítási előmunkálatokra, fegyvergyakorlatokra, szabályzatokra, katonai képző intézetekre befolyást gyakorol és saját benső ügyeit centralisálja.

3. A szakvezérkar: szakmunkák számára a közlekedési, katonai, földleirási, idegen hadseregek nyilvántartására rendeltetett, ha-

dítörténelmi- és katonai irodalmi-osztályokban, továbbá a képzőintézetekben a másik vezérkarnak anyagát hadműködési vezérlésre előkészíti és a vezérkari tudományokat műveli.

4. A segéd-tisztség: azon fogalmazói- és parancsőr-szolgálatra, mely a szabályok értelmében a parancsnoknak és vezérkarnak pillanatnyi tevékenységét egész a kivitelig közvetíti és a csapat- és fővezérkarhoz csatlakozik.

5. A helyirók: kik a vezérkar vezetése alatt az országrészek felvételeit és a térképezést fogantatosítják.

6. Az iroda-kezelők: kiknek tevékenysége az egyszerű közvetlen szellemi munkálatot kizáró irodaszolgálat, mely az 1-ső, 2-ik és 3-ik csoporttal összeköttetésben áll.

7. A parancsőr-szolgálat: mely a kezeléshez hasonlólag háborúban a rendeletek és jelentések hű és tárgyyszerű közlését eszközöli és a csapat-, valamint a fővezérkarral kapcsolatban áll.

Ha már most az első három csoportot, a tulajdonképi vezérkart tekintjük, azt látjuk, hogy a csapat és fővezérkar több tekintetben rokon.

Békében mikor a legfelsőbb törzsek nincsenek felállítva, a főtörzs az egész hadsereg vezetését eszközöli azon mozzanatokra nézve, melyeknek részleteiről a csapatvezérkar gondoskodik. A főtörzs háborúban természetszerűen a legfelsőbb parancsnokságokhoz megy át, minthogy tevékenysége békében a központban részint csak előmunkálatnak mondható a háborúban való legfelsőbb hadseregvezérlésre, és minthogy béke idején való tevékenysége háborúban nagyobb részt megszűnik.

Azon mérvben, amint e viszony a csapat- és fővezérkar között fennáll, a csapatvezérkar előkészítő fokozatnak tekinthető a fővezérkar számára, mely utóbbinak már a csapatzükségeitek, mint az alsóbb hatóságok szolgálat-menete iránti teljes érdekellet kell bírnia, ha azt akarjuk, hogy a főtörzsnek munkálatai a szolgálati gyakorlat bélyegét viseljék magukon és a hadsereg viszonyaiba való teljes belátást tanúsítsanak. E körülmények azonban szükségessé teszik azt is, hogy a csapat-törzsek főbb állomásai a főtörzs útján töltsenek be, miáltal eszközölhető, hogy a központi vezérlésnek szándékai könnyebben érvényre juthatnak, és annak megértetése, amit a főtörzs akar, az alsóbb törzsekhez továbbittassék; szóval látjuk, hogy békében, tekintettel a hadseregnek a háborúra való előkészítésére, a csapat- és főtörzs között élénk közlekedés és személy-csere szükségesletik.

A hadsereg vezérlésének érdekében lesz azonban már a főtörzs-nél való alkalmazásnál az egyéni alkalmasságot figyelemmel ki-

sérni, és az egyéneket a szerint alkalmazni, ami különösen a felsőbb parancsnokságok vezérkari főnökeinek, a hadműködési osztály főnökének kijelölésénél, a szabályzatok kidolgozásánál stb. különös figyelemet igényel.

Ezek oly alkalmazások, melyekben az illetőknek a csapatélt és szolgálat természetét tökéletesen ismerniük kell és a melyekben csak különösen erre alkalmas emberek alkalmazhatók.

A szak-vezérkarnál azonban azt látjuk, hogy ez más csoporttal összefüggésben nem áll, sőt különféle osztályai között sincs rokonság. A katonai földleírás, a közlekedési eszközök forgalomképességének megítélése, ezeknek felhasználása tömeges csapat-szállításoknál, az idegen hadseregek felőli adatok értékesítése, a haditörténelem szerkesztése, mind külön-külön irányú képzettséget igényelnek. Minden valódi vezérkari tisztnek bizonynyal az ezen alkalmazásokhoz szükséges tudományos alappal bírnia kell s nagyjában a külön szakmákban alkalmazott legjelesebb egyénekkel egy színvonalon állania; hanem a munkálatoknak valódi hasznavehetőségét, az alaki részt, mely által nem ritkán a haszonvehetőség feltételeztetik, a munka gyorsaságát, a munkálatban való biztosságot, melynek hiánya gyakran tévedést okoz, mindezeket természetesen nélkülözni fogja.

Tapasztalás szerint a legkifűnőbb vezérkari tisztnek katonai földleírasi dolgozata hozadalmassá válik mindaddig, míg ez irányban kellő gyakoroltsággal nem bír, ezt pedig megszerezni nem mindenki dolga; a lényegesnek a jelentéktelentől elválasztása bizonytalannak, ingadozóknak fog mutatkozni, az anyagának feldolgozása pedig oly czeből, hogy az a hadi használatra alkalmas legyen, sok kívánni valót fog hagyni. Így lesz ez a többi alkalmazásokra nézve is. Ha már most a szak-vezérkar és a csapat- és fővezérkar között elvi személy-csere áll fenn, s a szakosztályok számára különösen alkalmas egyének nem képezetnek, a szakosztályok össz-munkálatain meg fognak látszani ez egyeseknek váltakozó hiányai, a hadsereg-vezérlét pedig adott esetben a munkálatoknak elégtelenségét megérezni.

A 3-ik csoport az 1-sővel és 2-ikkal szoros összefüggésben nem áll, minthogy a szakvezérkarrá nézve a csapattal és a mindennapi szolgálati élettel való szorosabb érintkezés behatóbb jelentőséggel nem bír. Munkássága a seregvezérlétre közvetlen befolyással nem bír, és általában csupán segéd- vagy elődolgozatnak tekinthető. A szakvezérkarnak munkássága, mint elődolgozat azonban háborúban legnagyobb részt megszűnik, és az, tekintettel az erők általános megfeszítésére, a csapat- és fővezérkarnál alkalmaztatik.

A mondottakból kivehető, hogy a vezérkari tiszt ugyan minden csoportban való munkásságban jártas lehet és mindenütt alkalmazhatónak kell lennie, hogy tehát a csapat- és fővezérkar egyénei a szak-vezérkarban is használhatóvá válhatnak; holott a szak-vezérkarbeliek a csapat- és fővezérkarban feltétlenül máris alkalmaztatottak és használhatók. Ennek következtében tehát a 3-ik csoport és az 1-ső és 2-ik csoport között a személyváltozás nem rendes, hanem csak kivételes jellegű.

A segédtsízi szolgálatnak a vezérkari-szolgálattól mindjárt eleve való elválasztása a vezérkar elvi céljának következetes kifejtése folytán történt; a segédtsízi szolgálat e szerint hadászati vagy harcászati kérdéseknek megoldásával közvetlen összeköttetésben nem állván, a hadsereg-vezérlét közegeinek ez elválasztása (habár azok egymással közel ügyviszonyban maradnak) több rendbeli oknál fogva szükséges.

Tény, hogy vezérkari tisztnek jelentőségüknek kiváló értelmében csak nagyon kis számban találhatók, miből máris az következik, hogy létszámuk nagyon korlátozandó, s még akkor is, ha a hadsereg sok és jó vezérkari tisztet képes előállítani a kis létszám által a vezérkarnak minősége lesz javítható, miáltal a hadsereg-vezérlét mint ilyen csak nyer. Ha azonban a segédtsízi és a vezérkari-szolgálat nincs elkülönítve, akkor megeshetik, hogy éppen a legalkalmasabb egyének a vezérkarban nem találjanak alkalmazást, hanem rangviszonyuknál fogva, vagy mert főnökeik őket eléggé nem ismerik, stb. segédtsízi szolgálatra fognak alkalmaztatni. A szellemi erőknél az okszerűtlen alkalmazásával még ama hátrány is jár, hogy valóságos vezérkari tisztnek éppen nem, vagy csak véletlenségből lesznek kiképezhetők, és pedig a következők okoknál fogva:

Békében, az ügyek számát tekintve, a segédtsízi szolgálat a vezérkari szolgálatot annyira felülmulja, hogy a két szolgálat összehasonlításánál nagyon is hajlandók leszünk az egyént általános alkalmazhatósága szerint itélni meg s így a vezérkari szolgálat minden esetre kárt szenved, az egyének becsűje, mint kimivelése tekintetében. A közigazgatási ismeretek s a kezelési ügyesség előtt a legalaposabb hadászati és harcászati tudomány is kénytelen háttérbe szorulni; ez által a tulajdonképeni vezérkari tisztnek kiválasztása megnehezítettik és ferde irányt vesz. Sőt sokszor maga a vezérkari tiszt is félre fogja ismerni tulajdonképi rendeltetését, vagy önmivelésénél a segédtsízi szolgálat kedvéért főcélját eltéveszti. A vezérkari tisztnek kétségkívül jól kell ismernie a segédtsízi szolgálatot; de ebből nem az következik, hogy a két szolgálatot össze lehet vegyíteni, hanem hogy a segédtsízi szolgálat lépeső a vezérkari szolgálatra.

E mozzanatok elvként követelik a segéd-tisztí szolgálatnak a vezérkarétól elválasztását, mi által a vezérkar a hadászati és harczászati ügyek specialitásává válik.

Az ötödik csoport csak csekély összefüggésben van a vezérkarral; de ez az összefüggés is eléggé igazolja azt, hogy e csoport a szakvezérkar vezetése alá helyeztessék. Maga a működés, eltekintve a tervek kivitelénél irányt adó elvektől és az országrészek meghatározásától, tisztán szakmunka, mely különös kiképzést és egyéb működéstől való elkülönzést igényel. Ily irányban való állandó alkalmazás nyereség úgy a munka, mint az azzal járó költségek tekintetében. S miután gyakorlati nyereség a vezérkari tisztnek e munkára való alkalmazásában nem található, elég indok forog fenn, hogy arra ne is alkalmaztassék. A helyiróknak külön állományt kell képezniük mely a vezérkari jelöltekből lesz kiegészíthető, ha ezek közül egyik vagy másik a helyiró-szolgálatra különös képességet tanúsít; más viszonyban azonban a vezérkarral nem szabad állania.

A 6-ik csoport, a kezelési szolgálat, mint tisztán segéd- és irodai szolgálat természetesen úgy a vezérkari mint a segéd-tisztí szolgálatól elkülönített; chhez erőik könnyen szerezhetők, s a mennyiben az egyének személyes érdeke nem kívánja, az egyének változtatása nem szükséges, mivel egyetemes alkalmazhatóság semmi irányban sem követeltetik.

Megbízhatóság és pontosság — a kezelési szolgálat fő kivánalmái — a csapat- és fővezérkarnál való kisegítő szolgálatra elégségesek, a szakvezérkarnál megkívántató gyakorlottságot pedig huzamosabb alkalmazás által meg lehet szerezni.

Habár a 7-ik csoportnál, a parancsór-szolgálatnál, csakis oly működés fordul elő, melynél szellemi önálló működés nem igényeltek, mégsem szabad e szolgálatra oly tisztet alkalmazni, kik előtt a katonai szolgálat ismeretlen, mert ez által a parancsok közvetítésénél könnyen tévedések fordulhatnak elő. Szükséges, hogy a parancsörtiszt a parancsok hatását és fontosságát legalább részben fel bírja fogni, s egyszerűs mind a küldetése alatt látottakról jelentést tudjon tenni, s így egyúttal kémszemlérré emelkedni. Ismernie kell továbbá a kezelési szolgálatot is.

Láttuk immár a vezérkari tevékenységnek s az azzal összefüggő szolgálatnak általános képét, valamint e tevékenység egyes részeit, s tovább mehetünk e hadiszerv megalakításának munkájához. Itt a szolgálat természete, a vezérkar alkotása, tekin-

tettel az egyén kellő kiképzésére és lehető munkaképességére, mutatják meg a további útát. Ennél fogva mindennek előtt a vezérkari tisztet nevelését fogjuk tárgyalni.

A tulajdonképi vezérkarának, a milyennek azt vázoltuk, tagadhatlanul bizonyos szakképzettséggel kell bírnia. Mert ha lehetséges is békeidőben és magánszorgalom útján a mindennapi alkalmazhatósághoz szolgálati ügyességet szerezni, csekélybe vétele volna az iskolai nevelés értékének (mely pedig egész jelenkori miveltségünknek alapja), ha általában lehetségesnek vélnők, hogy egyes ember, élettartamának még oly haszonhajtó felhasználásával is, s z a k é r t ő nevelés nélkül, számos gondolkodó fő tapasztalatait és fáradsággal gyűjtött tudományát magáévá tehesse. A vezérkari jelöltnek tehát iskola szükséges. Kivételes esetekre való tekintetből azonban ez iskolának látogatása a vezérkarba léphetésre nem nélkülözhetetlen, ha az illető máskülönben a feltételeknek megfelel. Az iskola eszköz legyen a célra, de nem szabad oly eszközzé válnia, mely magát a célt veszélyezteti.

A főkéllék a vezérkarnál, az egyeseknek nem annyira szellemi kiképztségében, mint kiváló jellem-tulajdonaiában fekszik. Ez alapra már az egyéneknek a vezérkari iskolába való kiválasztásánál tekintettel kell lenni. Ezért csak jól minősített tisztet veendő fel; különös tekintettel kell lenni a kiválasztásnál arra, hogy mióta bírnak adatokkal az illető egyéni képességeinek és tulajdonainak megítélésére, valamint tekintettel kell lenni az életkorra is. Ha a tisztet oly korban, midőn az akaratérő szilárd még csak kivételes lehet, a csapatszolgálatból különleges alkalmazásba helyeztetnek, ez legtöbbször zavarólag hat a jellem fejlődésére. Önkénytelenül az önérték túlbecsülése, a szellemi tulajdonoknak az elsőlélek felé helyezése következik be. Szóval, a vezérkari törzsnek az első ifjúságon túl kell lennie, és szükséges, hogy a csapatszolgálatot egészen s ne csak futólag ismerje. Ha a jelölt a vezérkari iskola előtt rövid ideig tett csapatszolgálatot, ezután már mitsem ér őt a csapathoz visszaküldeni, ott csak idejét és működését forgácsolja szét, azelőtt is csak félig felelt meg és most is csak félig fog megfelelni csapatszolgálati feladatának.

A vezérkari iskola után, hol a vezérkar anyagának első kiválasztása történt, következik a gyakorlati kiképzés. Ez a segéd-tisztí szolgálatnál, — a térképezésnél, — a tájleírásnál való alkalmazásból, gyakorlati utazásokból, évi feladványokból és gyakorlati kémszemlékből áll.

A segéd-tisztí szolgálat természetes lépcsőt képez a vezérkari

szolgálathoz, minthogy a vezérkari tisztnek e szolgálatot mint segéd-szolgálatot teljesen ismernie kell, mert az ügyek minden elkülönzése mellett is segédtszti szolgálatokat tenni, irodákat vezetni gyakran lesz kénytelen. Ily alkalmazásban egyszersmind a jelöltnek legjobban módjában van a vezérkari szolgálatot közvetlen szemléletből s vezérkari tisztekkel való közlekedésben megtanulnia. Végül e szolgálatnál leginkább lehetséges, hogy a vezérkar az egyént szem-mel tarthatja s további alkalmazhatóság tekintetében minősítheti. Ugyan e körülmények elvül kívánják, hogy a segédtszti testület szervezetileg se választassék el a vezérkartól. A segédtszti szolgál-at a vezérkari jelöltre nézve feltétlenül szükséges, s a vezérkarnak minden körülmény között vezetődik kell a segédtsztre hatnia.

A terepfelvétel általában nagy haszonnal jár a tisztre nézve, minthogy az áttekintést, az értelmet a terep tekintetében élesíti s próbakövül szolgál az egyén pontosságának és megbízhatóságának megítélhetésére. A terep-felvétel által a harezás oly általános előis-meretet szerez a terep későbbi megítélésére, mely igen nagy érték-ker bír. S így a segédtsztnak a terepfelvételnél alkalmazása további lépeső a vezérkar kiképzésénél és kipróbálásánál. Meg kell azonban említenünk, hogy a vezérkari tiszt kiválasztásánál a terepfelvételre technikai tekintetből való alkalmazhatóságnak döntő súlyúnak lenni nem szabad, mert a térképészítésben való műzeti ügyesség a vezérkarnál önmagában véve csekély s nem nagyobb fontosságú, mint bármely más csapattisztnél. Egészen más, ha az alkalmazás folytán erkölcsi hiányok, különösen megbízhatatlanság vagy a terepalaknak elvi félreismerése, annak leírásánál teljes tudatlanság — ábrai és mennyiség-tani tekintetben — tűnnek ki. Ily hibáknak a vezérkari tisztben nem szabad lenniök. Ez alkalmazásnál egy vagy más se-gédtsztnak a helyirő-szolgálatra való kiváló hajlama és képes-sége kitűnhetnek, ezek aztán az 5-ik csoport kiegészítésére fog-nak kiszemeltetni.

Szükséges, hogy a segédtsztnak a vezérkar megfelelő tevékeny-ségben tartsa, s épen nem kis becsű dolog, ha az a segédtsztnak had-tudományi tanulmányokra készíteti, serkenti s támogatólág áll olda-lán. De kell, hogy szolgálatilag elrendelve legyenek: az évi felad-ványok, melyek a vezérkari technikával (normális hadseregrezsek működése) foglalkoznak; több ízben előforduló kémszemlék, melyek a közvetlen főnök által úgy vezetendők, hogy azokat a jelölt a táj-leírás előiskolájául használhassa; végre gyakorló utazások feltétele-zett hadtestekkel való működésre, mely hadtestek csak a vezérkar és a legfontosabb segédeszközök által jeleztenek.

Nagyfontosságú a jelölt kiképzésére és kipróbálására, magánál a tájleírásnál való alkalmazása. Ennél csupán kipróbált idősb kikép-zett segédtsztnak alkalmazandók.

Lehetséges, hogy a segédtsztnak tájfelvételnél és tájleírásnál nem volnának alkalm-zhatók, mert a térképek reambulálásán s a dol-gozatok kiigazításán kívül, nincs új munka végbeviendő. Akkor te-hát a fennebbi gyakorlatokban kell a segédtsztnak a vezérkarnak kimívelni és kipróbálni, az által, hogy különös feladatokkal bízatnak meg. A kiképzést szabályokkal kell rendezni.

Noha a segédtsztnak többféleképp kipróbáltatik s tudományos kép-zettsége részint a táborkari iskolának látogatása, részint táborkari munkálatok által biztosítottak látszik, mégis szükséges, hogy al-kalmazhatósága vizsga által állapíttassék meg véglegesen. A se-gédtsztnak feletti itéletet ez ideig különböző személyek hozták, s így könnyen hiányozhatik az az egyformaság, mely az alkalmasság vagy nem-alkalmasságnak biztos volta felől kezkesedik. Fontos ugyanis, hogy a vezérkar főnöke teljesen meg legyen győződve, hogy a vezérkarban az általa megkívánt képességek mindenütt meg-vannak, s hogy a tudományban és munkálatoknál azok a fogal-mak uralkodók, melyek a vezérkart az ő meggyőződésének kifolyásává tesszik. Maga a vizsga ezt csak részben fogja eredmé-nyezni, de az előtanulmányok, melyeket igényel, a vizsgálat pro-gramja által eszközöket nyujtanak, melyek a vezérkarnak nagy-részben egyenlő jellemeket kölcsönöznek.

E vizsgálat különösen akkor nagy fontosságú, ha a vezérkar átalakulás előtt áll; aránylag rövid idő alatt a főnök által kívánt irányba tereli a vezérkart, mely irány nemcsak az egyesek képes-ségéről kezkesedik, hanem a jelöltek egyöntetű kiképzését és meg-bírlását is remélni engedi.

Hogy azonban a vizsga által e cél elérhető legyen, nem sza-bad annak a szó közönséges értelmében vett vizsgának lennie, mely-nél a vizsgáló bizottság megállapított nézetei szerint mérlegeltetik a jelölt tudománya, hanem valamely munkálatból kell állania, melylyel szemben a bizottság mint szemléllő és bíráló áll; mert le-hetséges, hogy a jelölt valamely szakban önalkotta új szempontokat lelt, mik haladást képeznek a tudományban. Közönséges vizsgálatnál az ilyen megbukhatnék, mert képességeire a tudomány által érvé-nyesül elfogadottak mértéke alkalmaztatik, míg valamely művelet bírlásánál előítéletől menten tárgyilagosan s a pozitív értékre való tekintettel kutatatandó annak jelentősége. A vizsgáló bizottságnál a ve-

zérkar főnöke elnököl, szavának döntenie kell a felvétel felett, míg a többi tagoknak csak véleményező szavuk van.

E vizsga a következőkből állna: 1. valamely általános hadtudományi tárgynak írásbeli kidolgozásából; 2. valamely hadművelet hadászati és harcászati végbevételéből; 3. gyakorlati kipróbáltatás ezéjából: valamely meghatározott harc esetében szükséges intézkedések és parancsok szerkesztéséből (gyorsan tollba mondvá a bizottság előtt); 4. valamely szomszéd-állam hadserege szervezetének vagy katonai fontosságának megítéléséből, egészben vagy bizonyos irányban.

E munkálatban elég tér van a tudomány s különösen az önkénti eredetű szellemi erő kipróbálására.

E munkálatra a jelöltnek a vezérkar számára való előjegyzése következik, a mi által soron kívüli előléptetésre nyer jogot.

A vezérkari tisztnek állása a hadseregben legalább is századosi rangot igényel.

Végül a segédtszít sokféle alkalmazásánál és kipróbálásánál, általános vezérkari alkalmazhatóságán kívül különös alkalmazhatósága is szükségképen kitűnt, s e szerint fog az 1-ső, 2-ik vagy 3-ik csoportba osztatni.

Azok a segédtszíttek, kik a vezérkarhoz nem találtak alkalmazásnak, de egyébként kellő képességet tanúsítottak, alkalmazásukban megmaradnak, hogy annak idején törzstiszté előléptetésre előjegyztessenek, vagy más okoknál fogva a csapathoz visszatérjenek. Az 1-ső és 2-ik csoportba szánt vezérkari tiszt előbb a csapatvezérkarnál, később a fővezérkarnál alkalmaztatik.

A szakvezérkarba az illető először csak kísérletkép fog beosztatni, hogy egy év lefolyta után az iroda-főnök ajánlatára vagy kivételesen saját kérelmére, a csapatvezérkarba visszahelyeztessék, avagy végkép a szakvezérkarba vétessék fel.

A vezérkari tiszt képzését, a gyakorlatoknál, gyakorlati utazásoknál és évi feladványoknál mindig megújuló gyakorlat egészíti ki.

Az a kérdés hogy mily viszonyban áll a vezérkar a csapattal, csak úgy dönthető el, ha a vezérkar ezéjlát szem előtt tartjuk; mert csak az ebből vont tárgyilagos következtetés képesít szervezésének tárgyilagos elintézésére. A vezérkar jelentősége felett, mely e testületet békében a legfontosabb rendszabályok alkotásában, háborúban a sikerben vagy a siker hiányában részessé teszi, az ítélet igen könnyen elhomályosítható. S ekkor egyoldalú nézetek oly nyomást gyakorolnak, hogy a szervezés helytelenül indittatik meg.

A vezérkar munkássága ép oly szakmunkásság, mint bármely

más testületé vagy ágé a hadseregben. Ezt igazolja ama számos előtanulmány és próba, melyre a vezérkari tisztnek szüksége van.

E munkásságnak más alkalmazásbeli még oly jeles tiszt által való végbevétele csak laicus munkát eredményezhet, háborúban gyakran végzetes kimenetellel. A ki más véleményben van, annak nincs helyes fogalma a vezérkar felől, félrevezetve talán aztalja, hogy a vezérkar szervezetével körébe nem tartozó szolgálatok is vannak egybekötve, mint pl. a segédtszít szolgálat. Sokszor a vezérkar, ha feladatát félreismeri, csak magát okozhatja.

A vezérkar különállása csak az e testület feladatával való ismeretlenség álláspontjáról ostromolható; minél jobban törekedünk annak jóságára, annál gondosabban kell képezését vezetnünk és az ehhez szükséges idő a csapat és vezérkar között való munka-felosztás-hoz vezet.

E két mozzanat „külön ezél és külön képzettség“ minden esetben s itt is elkülönített szervezést igényel. Mélyebben fekvő okok a szervezés más alkotásai mellett sem hozhatók fel; ez áll pl. a hadbiztonságról is, melynek teendőit csapattisztek is végezhetnek és végezték is, s ez minden fegyvernemnél is. A haderő szervezetének történeti fejlődésében az egyetemes katona képzése utáni törekvést a legkülönbözőbb alakokban észleljük; ne esodálkozzunk tehát, ha a vezérkar külön állását is tagadni és e testületet csapatszolgálatl elhalmozni látjuk.

A sereg törzse a csapat; a csapat miatt léteznek a többi intézmények mind; az képviseli a sereg ezéjlát: a harezot, combattansai által. Következőkép minden segéd-testületnek és ágnak összeköttetésben kell a csapattal maradnia, működésében ennek sajtásáigait szem előtt tartania, tanulmányoznia. Ez kiválóan áll a vezérkarról is; a vezérkar az, mely a csapatot a küzdelemben vezeti, vezetésében segédkezik s fenntartása felől közvetve gondoskodik; követkeőleg a csapat legfontosabb tárgya tanulmányainak, szemlélődésének. De szükséges-e ehhez, hogy a csapattiszt szolgálatában a vezérkari tiszt ép annyira jártas legyen, mint saját szolgálatában? Sőt nem lehetetlen-e ez? Nekünk úgy tetszik, hogy az a csapattiszt rendeltesének félreismerésére vezetne. A csapatszolgálat követelményei oly fontosak, hogy időleges csapatszolgálat által az ahhoz szükséges jártasság meg sem szerezhető. Ha úgy becsüljük a csapattisztet, a hogy becsülni kell, a vezérkar külön állása mint kölcsönös következmény magától kitűnik.

A vezérkari tisztnek minden fegyvernem jellemét ismernie kell, ismernie kell mire képes, a hadi surlódás tüneteit, szóval mindazt, a

mi azoknak hadászati és harcászati alkalmazásánál kérdésbe jöhet; de ezzel ki is van jelelve a vezérkari tiszt viszonya a csapathoz. A csapat nevelése békeidőben a szolgálat tulajdonképi nehézsége, melyből a csapat tiszt sajátossága ered, a vezérkari tisztre nézve el-esik. Hiszen a vezérkari tisztnek nem elég csak egy fegyvert ismernie, ennél fogva minden fegyvernemmel hosszasan kellene szolgálnia. De csakugyan jó csapatistté válnék-e minden fegyvernemben? S hol veszi szabályszerinti élettartam mellett az időt, hogy a vezérkari szolgálatban magát kiképezze? S ha csak egy fegyvernemben szolgál, elő van készítve a vezérkari szolgálatra? Ismeri akkor a többi fegyverek jellegét is?

A felelet e kérdésekre egyszerűen oda utal, hogy a vezérkari tisztre nézve a csapatnak csupán tanulmány tárgyának, de nem működési ténnek kell lennie, s ez jeleli ki viszonyát a csapathoz. A köteles szolgálatra, ama különleges feladattal, hogy a fegyvernemet tanulmányozza, elvezényeltetik. Elvezényeltetésének tartama a fegyvernem fontossága által határozottatik meg.

De ha a vezérkar sajátossága egyszer ki van mutatva s kiképezése egészen saját czélokra törekszik, akkor, mint minden más testületnek és ágnak, szintén külön testületet kell képeznie. Beosztása a csapatba kétlakúvá teszi, mi oda vezet, hogy a vezérkar tagjai feladatuknak csak félig emberei s jelentőségüket félreismerik.

Ha a vezérkar fejlődését követjük, látjuk, hogy az kezdetben külön testület volt, sajátos rendeltetése elismerésével. A működésével való elégedetlenség felosztására vezet (Ausztriában, Olaszországban, Franciaországban), hogy méltányolni tanulja a csapatműködést; míg nem egész feladatának végső helyes felfogása elvégre is megint egy testté vonja mindig össze (Porosz-, Oroszország); mert feladatának csak akkor felelhet meg, ha egészen annak él.

A vezérkari tiszt szolgálati viszonya is külön testület alkotására utal, folyószám szerinti rangfokozatos létszámmal. Erkölcsei tekintetben szenved a testület, melynek tagjai közvetlen szolgálati közlekedésben állanak, ha a fel- és aláhelyezés külön összetes állományban való előléptetés által módosítottatik. S e baj nem kerülhető ki, ha a vezérkar személyzete különböző csapatok rangnyilvántartásában áll.

De nem lehet a benyomást sem ignorálnunk, melyet a vezérkari tisztek soronkívüli előléptetése a csapatokra gyakorol. A jó szervezetnek kelléke, hogy az erkölcsi elemeket minden körülmények között minden tekintetben magasra becsülje s mindent kerülfjön, mi az egyén elégedetlenségét táplálhatná. Az egyéni hajlamokra

való tekintet, a mennyiben a hajlamok jogosultak, a jó szervezésnek alapjával soha sem fog összeütközésbe jöni. A ki teljesen ura mindazon tényezők logikai összefüggésének, melyek a szervezésnél tekintetbe jönnek, tudni fogja, hogy a mi jogosult, bármely irányban sem jöhet egymással elvi ellenmondásba.

Ha a vezérkar külön testületet képez, az előléptetés módjának kérdése magától meg van oldva.

Jogosult, hogy a vezérkari tiszt a fokozott kívánalmak folytán, miket tudomány s tehetség tekintetében tőle megkövetelni kell, bizonyos előnyöket is találjon állásában. Pénzbeli legyen ez előny? Az általános szellem, mely a tisztok alapját képezi, nem tűri, hogy valamely tevékenység indokai a bírágyban keresztessenek. S ez történetnek, ha a vezérkari tiszt törekvésének egyedüli jutalma a nagyobb fizetésben állana. Ennél fogva a helyes eszköz, a szolgálati kedvet és magasabb igényekhez való jogot fokozni: a mérsékelt en jobb előléptetés mint a sereg legtöbb összetes állományában.

Ez előny természetesen a testületnek magasabb tisztségekkel való ellátásából következne be. Az összetes állományban minden tisztségnek bizonyos számtani aránya van, mely az egyeseknek a legközelebbi tisztségre való előléptetési valószínűségét képezi. Ezt azon szám tünteti ki, hány egyén esik valamely tisztségből a legközelebbi magasabb tisztségre. E szám kitudható, ha a kisebb tisztség számát a nagyobbéval elosztjuk. Például a százados előléptetési kilátása őrnagyságra úgy áll mint 5 : 1, az őrnagyé alezredességre mint 3 : 2, az alezredesé ezredességre mint 0·8 : 1 stb.

Ha ez arányhoz a természetes veszteséget hozzáadjuk, kitűnik az egyeseknek előléptetésre való tényleges kilátása.

Teljesen céltalan lenne s másrészt rossz hatást keltene, ha a vezérkari testület számára egyszerűen előnyösebb előléptetési arányokat akarnánk teremteni, mint a minő a többi összetes állományé, mert ha jó a rendszabály, annak érdembe vágó okok által kell indokoltatnia.

Említettük már, mily fontos a vezérkarrá nézve, hogy létszáma lehetőleg csekély legyen. Ha ennek szükségét a vezérkar egyes alkalmazásokban való működésének fontosságával együttesen tartjuk szem előtt, arra az eredményre jutunk, hogy a vezérkart nagyobb számú magasabb tisztséggel szükséges ellátni. Ez által kivonjuk azt egyrészt az alsóbb előléptetések hullámzásköréből, másrészt kedvező előléptetési kilátásokat nyújtunk az alsóbb tisztségeknek.

A csapat- és fővezér-karban a segéd tiszti szolgálat különvá-

lasztása után alkalmazott egyének többsége törzstiszt leendő. A szakvezérkarnál ellenben csak az irodafőnököknek kell törzstiszteknek lenniük, míg a többiek nincsenek tisztséghez kötve, hanem tekintettel állandó alkalmaztatásukra, a vezérkarban őket illető rangsorozatban léptetnek elő. A szakvezérkarban beálló üresedések mindig csak az egyénre s soha sem a tisztségre való tekintettel töltendők be. A szakvezérkarban beálló üresedések tehát, ha az egyéniségek jól választatnak meg, rendszerint nem idősebb, hanem ifjabb tiszték, újabb erők által töltenek be.

Ha mindazon helyek, melyeket a vezérkar az első és második csoportban elfoglal, czélszerű tisztségekkel töltenek be, s ha a szakvezérkarba az egyének tisztségükre való tekintet nélkül, csak alkalmazhatóságuk szerint osztatnak be, oly előléptetési arány létesül, mely a vezérkar czéljából és szolgálati állása követelményeiből természetesen követhetik be.

Az 1-ső és 2-ik csoportban tehát a tisztségek állása megszábandó, míg a 3-ikban nem; ez által az állomány tulajdonkép változatos lesz, mert a szakvezérkarban majd újabb, majd régiebb erők lesznek láthatók. De a mily mértékben szilárdul meg a legmagasabb követelményeknek megfelelőleg a vezérkar minden részében, ép oly mértékben fog állományának változatosága is szűnni, mivel a szakvezérkarban a régiebb erőket rendszerint újabbak követik és nem kell a más két csoport régiebb erőihez fordulni.

Ha már a vezérkar külön állása megkívánja, hogy egy testbe különíttessék, noha ez a hadsereg szervezésére nézve nehézséggel jár: önként követhetik azon kérdés: hogy hasonló feltételek állanak-e a segédtszti szolgálatra nézve is? A vezérkar rendszerint a segédtsztekben egészítettik ki; követhetők ezek összekötő kapcsolatot képeznek a vezérkar és a többi csapatok között. A segédtszti testületnél folytonos lesz a személyváltozás, részint azért, hogy a hadseregből az alkalmas egyének körébe vonassanak, részint pedig, hogy azok, kik e különös alkalmazásra nem valók, abból kiválasztassanak. De a segédtszteknek állandó érintkezése a sereggel azt is szükségessé teszi, hogy a segédtsztek — a személyváltozások surlódásainak lehető korlátozása végett — az illető törzstest rendes állományában megmaradjanak.

Maga a segédtszti szolgálat, eltekintve a vezérkarrá való előkészülettől, a csapatszolgálatnál nem idegen, sőt a csapatsegédtsztek szolgálatával annyira rokon, hogy a segédtszteknek a csapat viszonyaitól való szervi elválasztása erkölcsileg sem lenne jogosult. E különválasztás csak akkor válik jogosulttá, ha az egyén a vezér-

karban nyer alkalmazást, mi a testületbe való belépés által kifejezést is nyer.

Az előléptetést illetőleg nézetünk, hogy a soronkívüli előléptetésre való igény a vezérkari vizsga letételével csak akkor lépjen életbe, ha az illető a vezérkarnak tagja s a soronkívüli előléptetéshez való jog csak akkor érvényesüljön, ha a vezérkarban üresedés követhetében a jelölt számára hely nyílik.

A csapat előléptetési szabályai tehát a segédtsztekre nézve is teljesen érvényesek volnának, s ez által külön állományba való csoportosításuknak egy további indoka eselik.

A segédtsztek szolgálati állásánál csaknem teljesen eselik a vezérkarnál említett azon helytelenység is, hogy hasonló alkalmazásban levő, több összetes állományhoz tartozó egyéneknél különböző előléptetési viszonyoknál fogva az alárendeltség viszonya változik, mivel a törzsek, hivatalok és irodák főnökei mindig a vezérkarhoz tartoznak.

A helyirők szakcsoportot alkotnak; maradnak tehát a csapat rangnyilvántartásában, de alkalmazásuknak, miután a csapatszolgálatból kitanultak, állandónak kell lenni. Mozgósítás esetében képzettségükhez képest segédtszti, kezelési vagy parancsörztszti szolgálatra alkalmaztatnak. A kezelési szolgálatnál alkalmazottak nagyobb részt a nyugalmazottak létszámából veendő. A parancsörztsztek magától értetődleg törzstestületök állományában maradnak.

(Folyt. köv.)

Tanulmány azon okok felett, melyek 1870—1871-ben vereségeinket előidézték.

Báró Du Casse után közli Geöcze István honvéd főhadnagy.

I.

Az okok, melyek 1870—1871-ben vereségeinket előidézték, sokszorosak, fő- és másodrendű okok és egészben véve e néhány szóban foglalhatóak össze: Franciaország nem értette meg, Németország ellenben megértette ama módosításokat, a melyeknek a háború művészetében a jelenkori találmányok folytán szükségképp bekövetkezniök kellett.

Valóban, e találmányoknak közvetlen befolyást kellett gyakorolniok a katonai tudomány ama két nagy ágára, melyet a közönség igen gyakran összetéveszt, ugyanis: a csatatérről távol történő működésekre, melyek a hadászatot és a csatatéren való működésekre, melyek a harcászatot képezik.

A gőznek a tengeri és szárazföldi közlekedésre való alkalmazása, néhány év óta lehetővé tette a háború (személyi és anyagi) elemeit a központokon gyorsan összevonni és azokat ép oly gyorsan az ellenséges ország határszélére szállítani.

Ebből természetesen új mozgósítási és összpontosítási módoknak kellett keletkezniök, melyek:

1. a rendes seregek békélábról hadilábra állítása;
2. teljesen szervezett és harcászati hadtesteknek az adott pontokra való szállítása;
3. egy vagy több hadtestnek, melyek egy vagy több hadsereget képeznek az ellenséges állam határán vagy területén való egyesítése.

E mozgósítási, szállítási és összpontosítási új módoknak természetes folyománya volt, hogy a sorozást, hadszervezetet és az ellenség közelében vagy attól távol végbeviendő mozdulatokat illetőleg szintén új rendszereket kellett elfogadni.

Íme, a mit éjszak-Németország megértett, a mit régóta gonddal tanulmányozott; ama fejtmény a melyet állam- és had-férfiai megoldani tudtak; a melyet Franciaország tábornokai nem értettek

meg, a melyet sokáig nem akartak beismerni és a melyet Sadowa után is, mint bebizonyítandjuk, alig és csak határozatlan módon láttak be.

Említettük ama találmányokat, melyek a hadászatra vagyis a csatatéren kívül eső kombinációk művészetére befolyással voltak.

Melyek a harcászatra vagyis csatatéri kombinációk művészetére befolyást gyakorolt találmányok?

Azon naptól fogva, midőn Franciaország a vontesővű ágyút elfogadta, melynek lözete, löszabatossága, lövedék röppályája a sima csővű lövegekénél nagyobb volt, más hatalmak tüzsége felett tetemes fölényvel bírt, mint azt az olaszországi hadjárat bebizonyította. Poroszország e fölényt megértette és sietett a módosított fegyvert tanulmányozni és azt újból módosítani.

Azon naptól fogva, midőn Poroszország a nagy lözetű és gyors-tűzelésű vagyis a hátultöltő puskát alkalmazni kezdte, gyalogságának ropant lökésségi fölényt biztosított, mint azt a Dánia elleni háború megmutatta, a mit azonban Ausztria és Franciaország még több évig nem értettek meg. Éjszak-Németország a francia vontesővű ágyúval szemben egy azt lözet, lövedéksúly és romboló hatás tekintetében felülmúló löveget akarván állítani, a hátultöltő Krupp-ágyút találta fel.

A távoli fegyverek következményeire még visszatérünk; tanulmányozzuk most azt, a mi a hadászatra vonatkozik.

Összefoglalva: ama fő okok, melyek a hadviselési régi rendszereket megváltoztatták, a vasutak értelmes alkalmazása és az új tűzfegyverek elfogadása. A másodrendű okokat némely kevésbbé fontos találmány képezi.

II.

Franciaországnak 1866 óta, látva a poroszok által a csehországi hadjáratban Ausztria ellenében oly gyorsan kivívott eredményeket, azoknak okait kellett volna tanulmányoznia, katonai szempontból vizsgálva azt, a mi Berlinben történt és összehasonlítva a Párisban történetekkel.

Ha a ministerek, tábornokok, kevésbbé lettek volna hajlandók, mint a mieink voltak, mindent jónak találni, a mi Franciaországban történik, a régi tévedésekben élve és nem akarva elismerni, hogy katonai szervezeteinknek némi hiányai is lehetnek, és komolyan tanulmányozták volna azon okokat, melyek a porosz seregeknek, Auszterlitze, Jénára és Friedlandra emlékeztető diadalait előidézték: talán megértették volna a porosz nemzet győzelmeinek „miért“-jét. Talán felismerték volna, hogy e hatalom győzelmeit a háború sokáig

való és részletekbe beható előkészítésének, a katonai-, a fegyelmi szellemnek, a nemzet hazafiságának, a tábornokok merészlegének és ügyességének a működések vezetésében, gyalogsága tökéletesített fegyverzetének, mindenek felett pedig hadserege szilárd és észszerű szervezetenek köszönhető, és ama hadkiegészítésnek, mely semmiben sem hasonlít a mi sajnálatot gerjesztő és kinstári érdekű mentesítési törvényünkhez, a mely csakis az állam pénztárainak megtöltésére gondoltatott ki. Ministereinknek előre kellett volna látniok, hogy Poroszország, katonai rendszerét a szövetséghez csatolt területeken is alkalmazva, rövid idő alatt egy millió katonával rendelkezhetik, míg a francia rendszer szerint legfeljebb 600,000 katona állítható ki. Ministereink közül e részben csupán egy, Randon tábornagy utódja Niel tábornagy, nem áltatá magát, és a hiányzó állomány pótlására a „mozgó nemzetőrséget“ akarta létesíteni; ámde midőn az elméletről a gyakorlatra kellett áttérni, a kamarák a jó és gyors szervezethez szükséges pénzalapot ügyetlenül megtagadták. E takerékoskodást Franciaország drágán fizette meg; de hát lehet-e különleges és katonai természetű kérdéseket nagyobbrészt ügyvédek és tisztebemberekből álló képviselőkkal megértetni?!

A mozgó nemzetőrségre az első évre öt millió, a második évre három millió szavaztatott meg; nyolcz millió három-négy százezer ember szervezésére, felszerelésére, felfegyverzésére és kiképezésére!
 Risum teneatis

A mozgó nemzetőrség-féle palliativ eszköz helyett nyíltan, hátrazottan, az általános szolgálati kötelezettség nagy elvét kellett volna felkarolni, mint azt Poroszország tevő, és a német ujoneozási rendszert kellett volna elfogadni, módosítva azt azzal, a mi a francia nemzet géniusával megegyeztethető.

A porosz rendszer im ez: minden ember, a szolgálatra alkalmatlanokat kivéve, huszadik évétől a huszonötödikig bezárólag a tetteles sereghez, huszonhat éves korától pedig huszonkilenczedik életévének betöltéséig a landwehrhez tartozik. E kilencz évi hadkötelezettség Poroszországban, a hol az ujoneozás kisebb népességre alkalmaztatott, mint Franciaországban, mellőzhetlen követelmény volt. Nálunk a szolgálati időt baj nélkül rövidöbbré lehetett szabni. Poroszország annyira érti katonai szervezetében a szükséges mérséklések alkalmazását, hogy a landwehr szerepét, a szerint a mint népessége nagyobodott, kisebb mérvre szállította le. A porosz hadírfiak jól tudják, hogy a landwehr „esetenként“ és a szükség szerint hasznosan alkalmazható, azonban nem bír ama kezességgel és előnyökkel, mint egy fiatal és erős katonákból szervezett sereg. A landwehr csupán viszony-

lag idős, kevésbbé elszánt katonákat ad és az embereket a kereskedelemről, ipartól és földműveléstől elvonja.

E tartalék mozgósítása mindenütt zavart okoz, megrémíti a családokat; másrészt e tartalék egy tovább tartó háborúban nem képes ellenállani.

A törvény által zászló alá szólított fiatal katona, ki tudja, hogy vradója hazájának tartozott szent kötelessége: a legjobb katona, kinél lelkesültség, elszántság és fegyelem található. Ez utóbbi, mely a barezosnak első erénye, nem oly nagymérvű a polgárkatonánál, sőt még az újra beszegődötteknél sem, mint a törvény által beszóllítottaknál. Általában véve, minél több fiatal jól begyakorlott katona van egy seregben, annál kisebb lesz a bármely néven nevezendő helyettesítők, a mentesítettek, a maguk vagy mások nevében újra beállóak száma és a sereg annál erősebb lesz.

A porosz-osztrák háború kitérése pillanatában, a francia hadsereg keretei távol voltak ama kifejlődéstől, mely azoknak adható volt. Franciaország alig leende képes 450,000 emberre menő valódi létszámot kiállítani, mely szám az Algírban alkalmazott, továbbá a különleges és rendőri csapatok levonásával 400,000-re szállott volna le. Randon tábornagy nem látszott megérteni a tényleg létező állományok kérdését. Utódja, Niel tábornagy, mindjárt működésének megkezdésekor belátta e kérdés sürgősségét, azonban mint említettük, a kamarák nélkül nem számíthatott, és kényszerülve volt a visszautasítottnak palliativ pótlásaul egy átmeneti rendszert, a mozgó nemzetőrség létesítését elfogadtatni.

Bizonyos előttünk, hogy ha Franciaországnak Poroszországgal Niel tábornagy halála előtt lett volna háborúja, és ha a mozgó nemzetőrség zászlóaljai úgy mint azoknak szervezetniök kellett, szerveztettek volna, feltéve, hogy a kamarák e szervezés előmozdítására törekednek: a minister e mozgó nemzetőrségből háromszáz-ezer embert a tetteles sereghez adott volna, a zászlóaljakat a sorhad ezredeibe, talán zászlóaljat zászlóalj, századot század gyanánt osztva be. Niel tábornagy halála után a mozgó nemzetőrség tervezete nem folytattott és e csapatok keretei alig hogy papíron léteztek. Adjuk még ehhez a mexikói ügyetlen expedióra fordított ostoba költsékezt, és érthetővé válik: hogy 1870-ben a szövetségzett Németországgal fegyverzetlenül kellett szembe szállanunk.

III.

A mozgósítás.

Midőn Poroszország elegendő vaspályáról gondoskodott, hogy hadi eszközeit néhány nap alatt egyesíthesse, oly mozgósítási

rendszer fogadott el, mely lehetővé teszi, hogy hadserege tartalékok és anyag tekintetében egyik napról a másikra kiegészítést nyerjen, és ekként a békélábról hadilábra a leggyorsabban átérjen; minél gyorsabban végrehajtható pedig egy hadsereg mozgósítása, annál több esélyel fog bírni e hadsereg az első működések kezdeményezésére, melyek szokás szerint a hadjárat sikerére oly fontosak.

Valóban, egy ily hadsereg már első fellépésétől kezdve ellenfelének bizonyos magatartást szab elébe, kényszerítve őt a későbbi katonai működésekben, melyeknek kezdeményezését biztosította, azt követni.

Németország tehát, a vaspályák építésének kezdete óta, a legjobb mozgósítási rendszert tanulmányozta, a mely rendszert folytonosan módosított, a nélkül, hogy valamikor a tökéletesbítés legfőbb fokát elérnének lenni hitte volna. Ekként fejlesztette ki, lassan-lassan jelenlegi rendszerét, melyet 1870-ben alkalmazott, s a melyet itt ismertettünk.

Mihelyt a kormány egy vagy más okból egy vagy több hadtest mozgósítását elhatározza, a szövetségi főparancsnok kiadja a mozgósítási rendeletet. A mozgósítást minden hadtest önállóan hajtja végre.

A mozgósítási terv már előre el van készítve és kellőleg részletezve. A tartalék embereinek behívására minden állománykimutatás készen tartatik. A polgári és katonai hatóságok az illető területek egész területében előre ismerik teendőiket és a foganatosításnál mindegyik saját részlet-teendőit teljesíti, a nélkül, hogy mások cselekvéskörébe avatkoznék. A csapatparancsnokok az illető személyzetet behívják, és a hadi anyagot összegyűjtik. A hadbiztonsági közegek mozgósítják a közigazgatást, az erődített helyek parancsnokai, a helyek fegyverzéséről, ellátásáról és védelmi állapotba helyezéséről gondoskodnak. A polgári hatóságok hatáskörük határain belül közreműködnek a tartalékosok és honvédek összegyűjtésében, a lovak bevásárlásánál, vagy kényszer-előállításánál.

Ekként a sereg képezésére hivatott csapattestületek ezredei és a landwehrhez tartozó tartalékosok gyorsan be vannak hívva. A seregnek lovakkal való ellátását illetőleg következő eljárás követetik.

Minden összeírásai kerületben, a polgári hatóság a vidék lovait illetőleg állandó ellenőrzési kimutatást vezet. Mihelyt a mozgósítás elrendeltek, a kerület főnöke az ellenőrzési lajstromba bejegyzett lovaknak egy kijelelt helyre való beállítását elrendeli. Egy lovassági tiszt egy állatorvos közreműködésével azonnal kijeleli azon lovakat,

a melyeket hadi szolgálatra alkalmasnak vél, a vele előre tudatott szükséghez képest, és egy a kormánybizottság elnöke által kinevezett három tekintélyesebb lakosból álló bizottság meghatározza az árakat, melyek a tulajdonosoknak kifizettetnek.

A mozgósítással megbízott polgári és katonai hatóságok, már béke idején folyvást ki vannak jelezve. Az általános terv szellemét és részleteit előre ismerik, valamint a háború kezdetekor számukra kijutó szerepet: mihelyt tehát a mozgósítás elrendeltek, tárgyismerettel láthatnak munkájukhoz. E nagy rendszer gépezete oly ügyesen van összeállítva, hogy a hadügyminister sohasem lehet nyugodtabb, mint a mozgósítási rendelet kiadása után, a mikor is mindent a végrehajtással megbízott közegek vezetnek. A karmester a jelet megadja: a kivitel a hangászokra van bízva.

Ime miként van mindentől előre gondoskodva: minden évben az év tartamára a szövetséges sereg hadügyministeriuma, gyökeres átvizsgálás után az ezt illetőleg tett munkálatok alkalmával valóban létező állományok alapján, megállapítja a csapatok embereinek, a tiszteknek, hivatalnokoknak beosztását, kiknek mozgósítás esetén az állandó sereg különböző testületeihez, a landwehrhez vagy katonai intézetekhez kell bevonulniok. Ugyanily megállapítás történik a hidas és hámos lovakra nézve is. Minden hivatalnok, rögtön a megállapítás után arról egy értesítést és lajstromot kap, úgy hogy a mozgósítás elrendeltével a mozgósítás minden hivatalnokai vagy közege tudja, hogy hány ember, hány ló lesz berendelendő, tudja hol-létüket és a pontot, a mely a gyülekvésre kijelöltetett, és a hol az összeállított testületnek az elindítási rendeletet bevárnia kell. Ilykép minden félreértésnek, minden tévedésnek gondosan eleje vétetik.

Vegyünk még ehhez, hogy a szövetségi hadsereg közigazgatásában elfogadott decentralisatio elve, mely homlokkegyenest ellenkezik a Franciaországban 1870-ig érvényben állott elvvel, a mozgósítás nagy művelete eredményének elérését igen előmozdítja. Oly kiterjedt feladatot, mint e felosztások feladata, egyetlen központi közege sem volna képes elintézni, miért is minden közbenső és alsóbb közegek a legnagyobb kezdeményezés engedtetik. A mozgósítási felosztások az összes szempontjából a hadügyérségnél egyszer megállapíthatva, a részletek, az albeosztások, illetőségeik határai között a másodrendű közegeknek engedtetnek át.

Míg Franciaországban mit sem lehet tenni a hadügyminister irodáiból kiadott rendeletek nélkül, addig Poroszországban mindentől előre gondoskodva van, és minden egyszerűen elrendeltek azon közegek által, kik állásukban az illető kérdések megoldására hivatják.

A szövetségi hadsereg mozgósításának egy nagy könnyüségé, magában az e sereg számára elfogadott szervezeti rendszerben rejlik. A német ezredek kerületeikben ujonczoznak és rendszeren ott állomásoznak vagy pedig azok közelében; a tartalékosokat tehát mindig lehetséges azon testületbe beállítani, a melyben előbb szolgáltak, ha csak időközben máshol le nem telepedtek. Ez esetben a tartalékos azon landwehr kerület hatósága által szállítatik be, a melyben tartózkodik és a kerület valamelyik csapattestületéhez beosztatik, úgy hogy a lehető leggyorsabban ismét fegyveres szolgálatba helyeztetik és nem szükséges haszontalan utazásokat tennie.

Ezenkívül, mint a német szervezetben mindenről eleve gondoskodva van, tartalékkerületek léteznek, melyek a sorhad vagy landwehrbeli ezredek számára rendeltetett pótlási helyeknek nevezhetők. E kerületek azok, melyek kiválóan népesek, s a melyekben mindig nagyszámú tartalékos és honvéd hagyatik; túlbőségükből a hadkiegészítés tekintetében szegényebb szomszéd kerületek hadjutalékát pótolják, a melyek az általuk kiállítandó testületek ujonczozásának hiányait nem képesek teljesen fedezni.

A landwehr zászlóaljkerületek parancsnokai, béke idején a kerületekben levő szabadságot tartalékosokat illetőleg, a behívási és az ellenőrzés-megállapítási teendők vezetésével vannak megbízva. A mozgósítás pillanatában a folyvást pontosan vezetett állományok és a megállapított és előre tudatott felosztás szerint, a behívási rendeleteket elkészítik. E munka hosszas és nehéz, a megállapítandó létszám és az ahhoz képest kiállítandó beszóliási rendeletek mennyisége olykor tetemes, de a munka végbevétele lehetséges, mert mindaz, mi a behívási rendeletek kiadásához szükséges, előre készen tartatik, a behívási rendeletek és a különféle létszám-kimutatók béke idején mindig elő vannak készítve, úgy, hogy egyéb nem szükséges, mint azokat kitölteni és a landrathokhoz küldeni, kik azoknak az illető érdekeltekkel való közöltetéséről gondoskodnak.

E részben az eljárás következő: az érdekeltnek, a beszólitottnak, a tartalékosnak, huszonnyégra engedtetik dolgai rendbehozatalára, mely időnek elteltével kerületének honvédszászlóalji törzshelyére megy, a hol az összes behívottak gyülekeznek. A betegek megvizsgálatnak és visszaküldetnek, vagy ott tartatnak, a menetlevelek kiállítatnak és az emberek különiményekbe egyesítve, az ezredek által az átvételre küldött személyzetnek átadatnak. Ekként a tartalékosok a katonai hatóság szeme előtt és fegyelmi felügyelete alatt, azon testületekhez csatlakoznak, a melyekhez tartoznak, a hol a folyvást teljes hadi lábra számított és meglevő készletből rögtön

fegyverzettel, ruhával és szerelvényvel ellátatnak és ugyan: az ezred raktárából (az első anyagokkal), a zászlóalj raktárából (a készítményi tárgyakkal) és a század raktárából (mindama kellékekkel, a melyek a hadjárat folyama alatt szükségesek).

Miként történik most a zászlóalj és ezred közötti felosztás? Minden ezred részéről, miután összes harcalképes emberei a tábori zászlóaljakra beosztattattak, a gyengélkedőkből egy pót (telep) zászlóalj alakítatik, kik teljesen kiképezettek, azonban betegségek miatt a hadjáratban egyelőre részt nem vehetnek. E telep állománya a kórházbeli betegekkel nagyobbodik; a működő zászlóalj pedig a menetre alkalmas elemmel kivonulnak. Az emberek új tárgyakkal vannak ellátva, és az ezredek által a lőszer, gyógyszerek, a tisztí podgyász és a tartalék-ruházat szállítására rendeltetett járművek által képezett vonat átvétetik. A hadi zászlóalj kivonulva, a telep zászlóalj összeállítatnak és az első osztályzati sorozat tartalékában rendelkezésre maradt ujonczok behivatnak, úgy, hogy beoktatásuk azonnal megkezdődik. A telepnél hagyott kézműves osztályok munkáikat folytatják, hogy a testület hiányt ne szenvedjen.

A gyalogság ily módon három zászlóaljas ezredekkel állit ki, mindegyik zászlóaljat 800 emberével számítva.

Hasonló az eljárás a lovasságnál is. Az ezred négy tábori századból, melyek mindegyike 150 lovas számít, továbbá egy pót (telep) századból állitattik össze, melybe az önkéntesek, a fiatal katonák és az ujonnan vett lovak osztatnak. Minden lovas-ezred tizenegy szekérből álló vonatot visz magával. A pótlovazásra az ország összes lovai rendelkezésre állanak.

A tüzéség béke idején ezredenként 1650 emberből, 700 lóból és 60 fogatolt lövegéből áll. Háborúban az ezred állománya: 2130 ember, 2200 ló. Az ezred mozgósításkor 3 ütegéből egy telepet képez, a testület többi részei pedig a harezterre indítatnak.

Nem ereszkedünk a mozgósítás legkisebb részleteibe; megemlítjük csupán, hogy a vonat, az utászok, az egészségügyi testület, a békélábról a hadilábra hasonló módon és szintén ily könnyűséggel térnek át.

Mihelyt Poroszország vasutakkal rendelkezett, megértve azon roppant eredményeket, melyeket gyakorlati szempontból a vaspályák és távirtdák felhasználásával elérhet: sietett az ezt illető kérdést tanulmányozni és béke idején tábori vasuti és távirtda-osztagokat szervezni, melyekben az e műszaki szolgálatban különleg kiképezett csapbeli tisztek és katonák alkalmaztattak.

Az inémet elemzett gépezetnél fogva, a szövetségi hadseregnél, tel-

jes tábori szervezetével, a békélábról a hadilábra való áttérés könnyen foganatosítható: a mikor is a tisztek száma 12,000-ról 22,000-re, a csapatbeli katonáké 285,000-ról 923,000-re, a lovaké 70,000-ról 193,000-re emeltetik.

A katonai közigazgatás szétpontosításánál, a munka elkülönzésénél és felosztásánál és a rómaiaknak jól felfogott és értelmesen alkalmazott „Si vis pacem, para bellum“ elvénél fogva, a jelenkori találmányoknak a szövetséges seregben való felhasználásával, Éjszak-Németország 1870-ben nyolcz nap alatt (juli 16-tól 24-ig) képes volt három nagy hadsereget kellő hadi anyaggal és személyzettel a legteljesebben ellátva, hadilábra állítani.

Lássuk most, hogy miként történt a mozgósítás Franciaországban 1870-ben.

Nem beszélünk arról, a mi nálunk a háború óta egy gyorsabb mozgósítás érdekében történhetett volna, csupán a tényeket elemezzük.

1870-ben a háború kitörésekor, katonai gépezetünkben, melyet tábornokaink, hadügyministereink (Niel tábornagyot kivéve), sőt maga a császár is főkéletesnek, bámulandónak tartott: hogy ne mondjuk e h a o s, de minden rendtelenség volt. Senki, a most említették közül nem értette meg, hogy a mozgósítás foganatosítását már maga a francia hadsereg szervezetének módja lassúvá, nehézzé tette.

Ezredeink legnagyobb részét sem dandárokba, sem hadosztályokba nem voltak beosztva. Csupán némely Párisban, Lyonban és Algírban levő ezredek képeztek e tekintetben, habár inkább csak látszólagos mint valódi kivételt, mivel a párisi, lyoni állítólagos hadosztályok sem tűzérséggel, sem közigazgatási szervezettel nem voltak ellátva, és a békélábról a hadilábra áttérés alkalmával a tábornokok, a tőrsek csaknem teljesen változtatva lettek.

A többi ezredek Franciaország különböző városaiban helyőrségléven, össze-vissza meneteltettek. A telepek az activ zászlóaljaktól a legtávolabbi állomásokon voltak elhelyezve, tekintet nélkül arra, hogy e fontos részeknek a főtestülettől való távolsága mily ártalmas az egész testület jó magatartására és közigazgatására nézve. Gyakran megtörtént, hogy az évi szemlét tartó tábornoknak száz mérföldnyire kellett utaznia, hogy az ezred activ részének megtekintése után, a telepet megszemlélje.

A háború kitörésekor, 100 közül 35 gyalogezred volt illető telephelyén egyesítve; a többieknek főrésze az egyik, telepe pedig egy másik, merőben ellenkező ponton volt elhelyezve. Idézhetünk e tekintetben ezredeket, melyeknek telepei Dünkirchenben, activ zászlóaljai pedig Lyonban, és viszont ezredeket, melyeknek activ zászlóaljai

Dünkirchenben, telepei pedig Lyonban voltak. Az Algírban levő csapatok telepei Franciaországban és pedig nagyjából éjszakra helyeztettek el. Ilyetén nálunk minden „magas értelemmel“ volt rendezve.

A francia csapatoknak nem lévén újonczozási kerületeik, az egyes ezredek minden tartománybeli emberek tarka vegyülékéből állottak, miből következett, hogy minden egyes zászlóalj, lovas század, vagy ütég, valamennyi megyéből való emberekből állítottatott össze.

Vegyük most szemügyre a tartalékosoknak mozgósításkor való bevonulását. A behívási rendelet kiadott. A szabadságot, vagy a tartalékosok lajstromába bejegyzett katona, az indulási rendeletet némelykor több mint száz mérföldnyire fekvő lakhelyén várta be. Olykor az activ zászlóaljak ugyanazon megyében voltak, a hol ő lakott: nem tesz semmit — ő a csendőrségtől a meghagyást vette, a t e l e p e z bevonulni. Sietnie kellett tehát a legközelebbi vaspályához és útnak indult, ez utazásában csaknem mindig egészen magára hagyatva.

Ily módon érkeztek naponként a szabadságotalt és tartalékosok a telephez, hetekig és hónapokig. Ez emberek felfegyverzésére, felszerelésére és felruházására napok, hetek kellettek, mi megtörténve, nagyjából külön külön küldettek tábori zászlóaljaikhoz, hova akkor érkeztek meg, mikor az ezred már az ellenséggel szemben állott. Csaknem mindannyian hiábavaló utat tettek, felügyelet nélkül magukra hagyatva, a függetlenséget és felelőtlenséget megszokva, a munkásokkal, földmivelőkkel pajtáskodva, a kik őket magukhoz behívták és itatták. E csapatbeli emberek nagyjából igen középszerű katonák voltak, mert a fegyelem a jó katonává való képezésnek első feltétele; ezek pedig már hozzá szoktak a kérdéshez, felelőtlenséghez és iszákosságához, — mely hibákat a tábori zászlóaljakhoz magukkal hozva, azokat is elragályosították.

Franciaországban senki sem fogja elfeledni amaz elszomorító és undorító látványt, melyet a mozgósítás idején indóházaink nyújtottak, midőn az azokban egy lépést sem lehetett tenni a nélkül, hogy az ember egy a földön elterült részeg katonára ne találjon, a kit az indulás percében máha gyanánt kellett a vasuti kocsiba beemelni.

Franciaországban tehát, 1870-ben nem gondoltak arra, mint Németországban, hogy a tartalékosok és szabadságosok csoportonként tisztek és altisztek vezetése alatt, összegyűjtessenek, és megfegedeztek arról, hogy a francia katona nagy gyermek, kit mindig vezetni kell, kinek nagy hasznát lehet venni, de a kivel tudni kell egy külön nyelven beszélni, benne értelmes impulsiót ébresztetni; és

megfeledeztek arról, hogy veszélyes őt a fegyelem fékjétől felszabadítva magára hagyni. Nálunk a katonának ép úgy mint a pórnak vagy munkás embernek, meg vannak a maga sajátosságos hibái. Vitéz, egy tréfás vagy szellemes szóra engedelmeskedő, de tele hiúsággal, ivásra hajlandó és mindig kész a bírálgatásra. Vas kézzel, szigorú, de igazságos fegyelemmel egy francia hadsereggel mindent lehet tenni; de ha a rendtartó kéz csak egy pillanatra is enged, megszűnik a vezetés, és katonák helyett zabolátlan, fegyelem nélküli embereket fogunk látni, kik isznak, lármáznak és főnökeikre nem hallgatnak.

Ime állításunk egy meglepő bizonyítéka:

A Loire-hadseregnél esapattestüleink végmaradványaiból, ün-kéntesekből, mozgókából és mozgósítottakból alakítva, mindabból a mi a hadsereg aljából kivethető volt, összeállítva, kezdetben a legborzasztóbb fegyelmetlenség, sőt a legféktelenebb szabadosság volt napirenden. Egy ingadozóan katoná azonban, d' Aurelle de Paladines tábornok, a mint a hadsereg parancsnokságát átvette, vasfegyelemmel és számos elrettentő példával a rendet helyreállította. Rövid időn sikerült neki az áramlat felett uralkodni és oly csapatokkal rendelkezni, melyekkel a coulmiersi csatát megnyerhette.

A francia hadsereg mozgósítása, mint a fennebbiekből kiténik, 1870-ben rend és rendszer nélkül vezetett, a nélkül, hogy bármi is elő lett volna készítve. Szerfelett sok idő kellett arra, hogy az emberek a keretekbe összeállíttassanak és a létszámok kiegyésszítessenek, s mindez az ellenség jelenlétében, úgyszólván ágyúinak tüzelése alatt. A sorokba érkező elemek sokkal gyengébbek voltak a már ott levőknél, mely utóbbiaknak számbeli nagyobbításul szolgálva, azoknak erkölcsi erejét gyengítették.

A mozgósítás előzetes és oly fontos miveletét, a siker ez egyik elemét tehát Németországnak fel kellett használnia és azt romlásunkra fel is használta. Ez elemet I-ső Napoleon császár mindig nagy gondal számítátsba vette. Az európai hatalmak elleni minden háborújában látjuk, mint érkezik a lángeleme remek számításával szervezett seregekkel az ellenség földjére, mielőtt ellenfeleinek ideje lett volna fel-eszmélni. 1805-ben a boulognei táborból megindul, teljesen szervezett hadtesteivel a Rajnát gyorsan elérni és ézáltal előnyt biztosít magának, mint azt a szövetséges Németország 1870-ben ellenünkben tevő.

Az 1806-iki hadjárat alkalmával, a császár és a nagy hadsereg már az ellenséges területen van, midőn a porosz seregek még gyülekezni és összpontosulni stb. stb. igyekeznek.

Reméljük, hogy az esetben, ha — a mi ugyan lehetetlen — éjszak-

Németországgal egy új háborúra lennénk kényszerítve, a mozgósítás nálunk nem történnék oly hanyagsággal, oly csekély gyorsasággal és oly kevés értelemmel, mint 1870-ben.

Ezt illetőleg szükséges, hogy tanulmányozzunk és reformáljunk.

Térjünk át ezek után szerencsétlenségeink második okára: az anyag és személyzet szállítására.

IV.

A szállítások.

A vasutak, mint e tanulmány elején mondtuk, a jelenkori háborúkban nagy szerepre vannak hivatva és már nagy szerepet is játszottak: lehetővé teszik az anyag és személyzet szállítása által ama hosszú menetek mellőzését, melyekben az emberek és lovak kifárasztatnak, az anyag elromlik, s a melyek sokba kerülnek, a népességtől roppant áldozatokat igényelnek és gyakran azzal végződnek, hogy a csatatérre betegség és fáradalmak által megcsökken a létszám érkezik.

Napjainkban a vaspályák segélyével a hadseregek rövid idő alatt összes élő anyagukkal egymással szembe állíthatók. De épúgy mint egykoron az ügyesebb fél, működési eszközeit előre kiszámított és gyorsan végrehajtott kisebb nagyobb menetek által előbb hozta a hadszínhelyre, napjainkban is az, ki értelemmel és főleg kellő renddel a vaspályákat felhasználni tudja, azon előnyt éri el, hogy hamarabb fog vonalba állhatni.

E művelet, valamint a mozgósítás tekintetében 1870-ben a németek a francziák felett igen nagy előnyben voltak. Mai napság a nagy létszámok és rendelkezésre álló hatalmas eszközök mellett inkább mint valaha szükséges, hogy a csapatok a leggyorsabban a hadszínhelyre szállíttassanak és az ellenség megakadályoztassék a háború kezdeményét megragadni, mert a háború a mostani romboló eszközökkel sokáig nem tarthat. 1870-ben a küzdelemnek annyi ideig való kitartása csakis Franciaország hatalmával és gazdagságával volt lehetséges.

Első rendű fontossággal bír tehát, hogy a seregek anyagának és személyzetének szállítása akként rendeztessék, hogy az ellenség a működések helyén megelőzhető legyen. Ez az, a mit a németek értettek 1870-ben és ez az, a minek előnyét mi a hadjárat elején teljesen nélkülöztük. A háború tragoedia, a melyben a művészek az előadás sikerét csupán komoly próba-ismétlések után érhetik el. A porosz tábornokok e próba-ismétléseket csapatokkal gyakran elővették, miért is a szövetséges sereg gyorsabban és jobban lépett működésbe, mint a francia sereg.

A francia vasúthálózat a csapatok szállítására a németnél előnyösebb. Nálunk minden vonal Párisból és a nagy központokból sugázik ki a körlet felé. Nem így Németországban. A mi vonalaink be voltak végezve, a németek vaspályavonalai még nem: mi tehát sokkal könnyebben, sokkal gyorsabban eszközölhetünk vala a személyzetnek és anyagnak keleti határainkra való szállítását, mint a németek; de a vasúti szállításokhoz, jobban mint bármely más művelethez, rend, rendszer és a vasúti járművekbe való be- és kiállítás megszokása szükséges. Mindebben a németek gyakorlottak voltak; mi nem.

Egy más, ellenfelünk felett bírt előny a következő volt: Franciaország éjszaki részében egy némileg övalakú vonal létezik, mely erdők által védve, a határral párhuzamos, számos harántvonal által van átmetszve és keletől kezdve Strassbourgot Metzfel, Sedannal és minden éjszaknyugati várossal összeköti. E vonalak oly hálózatot egészítenek ki, mely lehetővé teszi a hadi személyzetnek és anyagnak hirtelen egyik pontról a másikra szállítását.

Németországban ellenben több és pedig fontosabb vonal, pl. a fréves-coblenzi a Mózelen még teljesen hiányzott, az eifeli még nem volt bevégezve; a tréves-saarebrückeninek sarrebourg-saarbrückeni része csapatszállításra nem volt alkalmazható, mivel e vonal nagyon közel vonul a francia határ hosszában.

Tény, hogy vasúti szállítás tekintetében, 1870-ben előnyben voltunk. Ez előnyt a főbb körökben nem tudták a szállítás feltételeinek szabályozása által felhasználni, úgy mint az a Rajnán túl felhasználottak. Ha ministereink ahhoz értő ügynököket alkalmaztak volna, Németországba egy hatalmas sereget lehetett volna szállítani, mielőtt még az ellenségnek ideje leende a Rajnavonalat elfoglalni. III-ik Napoleon császár támadó hadjárat tervének hadászati kombinációjában e feltételt első sorba helyezte, mint később látni fogjuk; de III-ik Napoleon császár távolról sem levén oly hadiférfi, mint a nagy császár I-ső Napoleon, nagybátyja, kinek figyelmét semmi részlet ki nem kerítte, nem bírt katonai szellemmel. A kivetel gondjait másokra hagyta, a nélkül, hogy a foganatosítás lehetőségéről magát előre biztosította volna. A német vaspályahálózat nehézségei nem akadályozták a confederatió seregeit abban, hogy jóval előbb a határra szállíttassanak, mint a francia sereg, daczára ama roppant előnyöknek, melyeket nekünk vasútvonalaink hálózata nyújtott. Csapatainknak III-ik Napoleon támadási terve szerint elrendelt hadászati menete csakis akkor lett végrehajtva, midőn a három német sereg már határainkon volt, működésre készen: mert

Németországban a szállítás valamint a mozgósítás miveletét tekintetében mi sem hanyagoltattuk el.

Németországban egy béke idején alakított állandó és különleges katonai ügyvezető vasúti osztály működött a háború megkezdése előtt, különös rendeltetése levén, a polgári közegek közvetítésével, a német vasútvonalak különféle szolgálat-menetének folytonos és pontos ismeretével bírn, és adandó alkalommal az illető vonalakon, a legjobb felhasználás czéljából minden szükséges teendőt teljesíteni.

A Franciaországgal való háború kitörésekor, a nagy csapatszállítások rendszerének egy teljes tervezete dolgoztatott ki, és a működést illetőleg mindenről előre gondoskodva lett.

Mihelyt a mozgósítás 1870-ben július 15-kén este elrendeltetett, Berlinben rögtön egy — hasonló esetekre létesített — polgári és katonai tagokból álló végrehajtó bizottság ült össze. Moltke tábornok, a bizottsággal a német seregeknek a nyugati határon leendő összpontosítását tárgyazó tervezetet közölvén, a nevezett testület ez adatok alapján gyors és lelkiismeretes munka után, a személyzet és anyagszállítási tervet megállapította.

A szállításokra éjszakaon tíz, délen három vonal jelettetett ki. Minden vonal számára egy külön bizottság rendeltetett ki, mely egy vezérkari tisztből és vasúti főhivatalnokból állott. E bizottságok a nagy bizottság igazgatósága alá helyeztettek, ama rendeltetéssel, hogy a szállítási terv részleteit megállapítsák, és a foganatosításra felügyeljenek. Az 1866-ki háború óta gonddal szervezett hadtáptüi szolgálat a katonai vasútvonalak szolgálati berendezésével összekötésbe hozott, mely vonalak rendeltetése volt: előbb a személyzet és anyag, azután az élelmezés, lösz és erősbítesek szállítása. Ezenkívül hadtáptüi parancsnokságok szerveztettek, hogy azok közreműködésével bizonyos helyeken a csapatoknak néhány pillanatnyi nyugalom biztosíttassék, egyszersmind, hogy azok a vonatok igazgatására, a megállásokra, szóval a szolgálat helyes kezelésére felügyeljenek. Az egész forgalmi szolgálat egy kellő erőkből szervezett és egyöntetű közigazgatás alá helyeztetett. Ez okszerű és részletekre kiterjeszkedő gondoskodás tette csupán lehetővé Németországnak amaz óriás munka végbevitelét, hogy tizenöt nap alatt képes volt több mint háromszáz ezer embert az ahhoz tartozó hadi anyaggal egyetemben, a nélkül hogy valamely ferde számítás miatt egyetlen egy véletlen akadály előfordult volna, határainkra szállítani.

Látjuk, hogy Poroszországnak a szükségeshez képest mily ritka okszerűséggel tud decentralizálni és centralizálni. Tart-

suk fenn ama reményt, hogy hibáinkból eredt szerencsétlenségeinken okulva, jövőre tudni fogunk az általános rendszerektől óvakodni, elfogadva a bizonyos körülmények között jó rendszereket, és mellőzve azokat, melyek az épen fennforgó esetekben rosszak volnának.

A vasúti szállítások Németországban a mozgósítás nyolczadik napján kezdődtek és tizenöt napig szakadatlanul folytak.

Szünet nem tartatott. A királyi vonatoknak, mely a fejedelmet és vezérkart szállította, járása pontosan meghatározotva, az a csapatszállítványok rendezetét nem zavarta. Nálunk a császári vonat a csapatok és anyagok vonatainak keresztül-kasúl vezetett, késleltette az 1-ső és 5-ik hadtestnek Chalonsba érkezését és a hátráló csapatok mozgását több ízben akadályozta.

A német vezérkar a szervezett bizottságokkal egyetemben, a különböző ezredek állása, az indulási és megérkezési helyek szerint napról napra, óráról órára, sőt perczről perczre megtudta határozni az elindulás rendjét és a minden egyes vonalon szállítandó csapatok számerejét. Nem elégedvén meg a csapatszállító vonatok elindításával, a bizottságok még a szállító anyag visszaérkezését és az ügynökök felváltását is biztosították, a kik ily fárasztó munkát sokáig nem teljesíthettek. Az egyes vonalokon naponként tizennegy, a kettős vonalokon pedig tizennyolc vonat is indítottatott útnak.

E nehéz feladatot igen megkönnyítette az, hogy béke idején a különböző fegyvernembeli csapatok a vasúti be- és kiszállásba begyakoroltattak. A csapatok e kettős műveletet minden fennakadás és láрма nélkül gyorsan hajtották végre, mely művelet biztosítására az indóházaknál siklók, hidak állítottak fel, a csapatok és az anyag befogadására helyiségek rendezettek be, és végre az emberek, lovak és ágyúk számára rendeltetett vasúti kocsik elővezetettek.

Julius 31-kén este a tulajdonképi csapatszállítás be volt végezve.

Franciaországban mindabból, mi Németországban történt, mi sem volt észlelhető.

A csapatok a beszállásra, a vasúti kocsikban való elhelyezkedésre és a kiszállásra, vagy nem, vagy rosszul voltak előkészítve. A laktanyától az indóházig a katonák ácsorgó néppel körülvéve, pajtáskodásba ereszkedtek, énekelve a marseillais et, a sorokat elhagyva és minden koresmába betérve. Sokan közülök részegen érkeztek a vasúthoz, hátbőröndjeiket, sőt némelykor fegyvereiket is elvesztve. A parancsnokok a rendet nem voltak képesek helyreállítani, minek következményei: idővesztés, zavar,

vasúti halesetek és az első vonatok után következő szállítványok elkésése stb. voltak. Ezenkívül a szakaszokban vagy szállingózva utazó tartalékosok és szabadságosok, minden indóháznál akadályozták a szolgálat menetét.

Igy történnék mindez jelenleg is? Azt hisszük, hogy nem, — tekintve ama komoly tanulmányozásokat, melyek azóta a csapatoknak vasúton való szállítását illetőleg tétettek, és remélve, hogy a tapasztalásból okulva, ama hibák, melyek miatt annyit kelle szenvednünk, mellőztetni fognak.

V.

Összpontosítás.

A németek nem mutatkoztak kevésbbé ügyeseknek a csapatok összpontosításában, mint a milyenek voltak a mozgósítás és szállításban. Bennünket e részben is felülmúltak.

A szövetséges sereg tiz nap alatt, július 23-tól 31-ig a Rajnánál összpontosult; a testőrség Berlinből, a 3-ik hadtest Oder melletti Frankfurtból és Berlinből, a 4-ik Magdeburgból, az 5-ik Posenből, a 11-ik Flensburgból és Altonából, a 12-ik Drezdából és Lipséből, a 10-ik Hannoverból, a 7-ik Mtnsterből, a 11-ik Casselből érkezve, vagyis a három első (300,000 főnyi) sereg közlésére rendeltetett nyolcz hadtest hadi anyagával és ugyancsak teljes állományával, a számára a folyónál, Coblenztől Carlsruheig terjedő elfogadott működési alapon levő állásokat megszállotta, és ugyan: az 1-ső hadsereg jobbra Coblenz felé, a 2-ik a középben Mainznál, a 3-ik balra Manheim és Carlsruhe felé foglalva állást.

E tömegek teljes rendben lettek elővezetve és egymással összekötötésben voltak, képesek levén egymást segíteni, és bámulatos rendezettel birva arra nézve, hogy Franciaországból jöhető minden kísérletnek ellenállhassanak. Számos és kényelmes átkelési hely állván rendelkezésükre, szükség esetén a folyó balpartján a támadást is megkezdheték.

Mennyivel hátrább maradtunk mi hét hadtestünk összpontosításával, mindazzal szemben, mi a Rajna túlsó oldalán történt! Mennyivel észszerűbb volt ellenségeink támadási terve a miénkénél! s mennyivel ügyesebb volt kanyarodási mozdulatuk, a jobb szárnnyal előre a balszárny körül kanyarodva, hogy legerősebb (Frigyes Károly által vezetett 2-ik) hadsereggel a Pfalzba benyomuljanak, mint III-ik Napoleon császár terve, melyet elemezni szándékozunk!

A németek semmit sem bíztak a véletlenre, ők összes egyesült erőikkel meneteltek és nem csupán a három hadsereg volt egymással kellő összekötötésben, de a hadtestek és hadosztályok közötti

összeköttetés is teljes volt, s minden elemök egymást kölcsönösen támogatá. Összpontosításuk ügyesen intéztetve, seregök egyik vagy másik töredéke nem lehetett" meglepetésnek kitéve, elszigetelt helyzetben megtámadtatva, mint Weissenburgnál a mi szerencsétlen — Abel Douay — hadosztályunk. A tömegek együtt meneteltek, biztosan fedezve, nagyszámú és ügyes lovasság által leplezve, mely csapatával nem takarékoskodott és a kémlelőket elfogatás veszélye mellett is nem félt messzire előre küldeni, hanem azokat már eleve arra szánta, hogy a csapatok menetét biztosítsák.

A német seregben megértették a lovasság új szerepét; a mi tábornokaink még csak nem is sejtették e fontos szerepet, melyet másodrendűnek tartottak. Előttük még mindig az első császárság tömeges támadásai lebegtek, melyek az új fegyverekkel szemben lehetetlenné váltak; ők még mindig a friedlandi, wauchampsi, champagnei dicső emlékekkel áltatták magukat, a nélkül, hogy a sadowai valóságra gondoltak volna. Míg a szövetséges hadsereg műszabályosan nyomult előre, Franciaország keleti és éjszakai határain kinyújtva ama két kampót, melynek széthelyezett hadtesteinket kellett összezúzni, mi csapatainkat, melyeknek egy észszerű működési alap mögött egy jól megerősített vonalon való elhelyezése semmi figyelem sem fordított, egyiket a másik után küldtük Elzászba és Lotharingiába.

A Tuileriákban és a ministeriumban vajmi kevésé gondoltak arra, hogy a németek a harczt kezdeményezni merészkedjenek, oly hamar elfelejtve 1866-ot, a Csehországba való intelligens és gyors benyomulást! Mert hát nem volt-e megállapítva III-ik Napoleon császár híres támadási terve, július 15-ke óta Leboenf és Mac-Mahon tábornagyokkal közölve? Mit lehetett várni ezzel szemben?

Ime a terv, mely Franciaországnak győzelmet és beláthatlan előnyöket volt adandó, s a mely a solferinói győző, az egységes Olaszország létesítője cabinetjének csendjében volt megérlelve.

A császár e tervét a háború alatt az 1870-ik év november havában a *Moniteur universel*-ben megjelent és maga III-ik Napoleontól származott közleményből ismerték meg:

„A császár, — így szól a terv összefoglalója — tudta, hogy „Poroszország rövid idő alatt 900,000, sőt 1,100,000 embert is kiállíthat, melyel Franciaország csak 600,000 embert állíthat szembe; „és minthogy a harcizók száma a valódi létszámnak mindig csak „felét képezi: Németország a csatátérre 550,000 embert küldhet, „Franciaország pedig 300,000-et.“

Nem lehet-e az első tételre rögtön azt kérdezni, hogy: ekkép

tehát, ha gyengébb volta előtte nem volt titok, miként lehetett ily előnytelen feltételek között háborút izenni, valamely szövetség előleges biztosítása nélkül, mely a gyengéséget kipótolni képes leende? . . .

E természetes kérdésnek a következő tétel felel meg:

„E számbeli kisebbség kiegyenlítésére gyors mozdulat által a „Rajnál át kell menni, dél Németországot az éjszakai confederációtól „elkülönbíteni és Ausztriát és Olaszországot egy első siker fénye „al tal szövetségesünké tenni.“

„Ha sikerül dél Németország seregeit megátolni abban, hogy „éjszakai Németország erővel egyesüljenek, akkor a porosz sereg „lomány 200,000 emberrel kisebb lesz, és a harcizók száma közötti aránytalanság csökkenni fog. Ausztria és Olaszország Franciaország részére állanak, s akkor a túlszám előnye a mi részünkön „lesz.“

A császár hadjárat terv szerint, melyet Párisban csakis Leboenf és Mac-Mahon tábornagyokkal közölt, Metznel 1500,000, Strassburgnál 100,000 és a chálonsi táborban 50,000 ember volt egyestendő.

A két előbbi hadsereg egyikének a Saar-nál, másikának a Rajnál való összpontosítása által, a hadjárat terv nem árulthatott el, mert az ellenség bizonytalanságban hagyott arra nézve, hogy a támadás a rajnai tartományok vagy pedig a bádeni nagyhercegség ellen lesz-e intézve.

Ez kétséget nem szenved, ha dél- és éjszakai-Németország seregének egyesülése megátolható leende; ámde III-ik Napoleonnak és még inkább fő tábornokának, legfőképp pedig főhadsegédének Jaras tábornoknak, ki a hadi telep igazgatója volt, tudnia kellett, hogy ama katonai feladatnak, melyen a császár egész terve alapult, ezen első feltétele megvalósítható nem volt.

A szövetséges hadsereg szervezetét, mozgósítási rendszerét, a háború idején való szállítás és összpontosításra nézve béke idején tett rendelkezéseket, a Poroszországban levő katonai megbízottak, a Németországot beutazott értelmes tiszték, mint Stoffel, Samuel, Clermont-Tonnerre, eléggé megismertették. Ha tehát a császár, ministere és a hadi telep igazgatója maguknak fáradságot vettek volna e tekintetben egyszerű halandók gyanánt olvasni, tanulmányozni, csakhamar fel kellett volna ismerniök, hogy az ő felsége által kidolgozott támadási terv al-adatra volt alapítva; hogy a szövetségesek hadseregének oly kitűnően szervezett elemeit megakadályozni abban, hogy azok egy tömör egészzé ne egyesüljenek, mielőtt még mi a

Rajnál és a bádeni nagyhercegségben lennénk, — elméletben igen szép, a gyakorlatban azonban egyáltalában kivihetlen dolog volt.

„Mihelyt a csapatoknak, mint azt a terv további pontozataiban olvassuk, a kitűzött pontokon való összpontosítása megtörtént volna, a császár a metzi sereget a strassburgival egyesíteni és a Rajnát 250,000 ember élén Maxaunál átlépni szándékozott, a rastatti várat jobbra, Germesheimot pedig balra hagyva. A Rajnán átkelvén, szándéka volt a déli államokat semlegességre kényszeríteni és azután a poroszok ellen indulni. E mozgalom végbevétele alatt, a Canrobert tábornagy parancsai alatt a chálonsi táborban levő 50,000 embernek Metzre kelle indulnia, ott a hadsereget hátban biztosítani és az éjszakeleti határt felügyelni. Egyidejűleg a balti tengeren levő hajóhadunk az ellenséges erők egy részét a kiszállással fenyegetett partok védelmére éjszaki-Poroszországban visszatartotta és mozgóvá tételét meggátolta volna.“

Kétségkívül, de feltéve — a mi lehetetlen, — hogy a francia seregnek sikerül a német hadseregek egyesülését megakadályozni, ez eredményt csak úgy érhető el, ha a Rajnál ellenfelét megelőzi és a folyamon teljes hadtestekkel, személyzettel és jó karban levő anyaggal kel át. Ámde ennek épen ellenkezője történt, mert az összpontosításról legkevésbé sem volt előre gondoskodva és arra semmi előkészület nem tétetett. Csupán a 2-ik (Frossard) és a testőr (Bourbaki) hadtest hagyta el Chálont és Párist embereivel, lovaival és ágyúival. Nem így volt ez a többi hadtesteknél, miután tekintve, hogy e hadtestek nem léteztek, azokat előbb szervezni kellett, míg a német hadtestek teljes béke idején már alakítva voltak, anyagukkal és közigazgatási gépezetükkel indulásra készen állva, teljes hadi szervezetükhöz más mi sem hiányozva, mint tartalékosaik bevonulása.

Franciaországban az 1-ső, 2-, 3-, 4- és 5-ik hadtest kapkodva oly ezredekből alakítottatott, melyek kiegészítésüket mindenholon, még Algirből is nyerték, a melynek bennszülött, zuáv- és lövész-csapatái az 1-ső (Mac-Mahon) hadtest összeállítására alkalmaztattak. A 6-ik hadtest, Canrobertre bízott tartalék, melynek a chálonsi táborban kellett gyülekeznie, sokáig csak papíron létezett; végre a 7-ik (Douay), melynek csapatai részben az egyházi államokban állomásoztak és a melyeket, mint az algiri csapatokat, előbb hajóra kellett szállítani, még Marseilleba nem érkeztek meg, midőn az ellenségeskedések megkezdődtek.

A francia hadsereg két csoportjához, melyek egyikét Mac-Mahon Elszásban, másikát Bazaine Lotharingiában vezényelte, július 31-kén

midőn a három német hadsereg már vonalban állott és mindennel ellátva volt, tartalékosaik még be nem érkeztek, sem pedig összes tüzérségük, mozgó intézeteik és közigazgatási gépezetük még nem állottak rendelkezésre.

Folytassuk a híres terv vizsgálatát :

„E terv, — mond a császár, — csak akkor sikerülhete, ha az ellenség gyorsaságban túlszárnyalatik. E czéla szükséges leende, a kitűzött pontokon néhány nap alatt nem csupán a meghatározott számú csapatokat, hanem a lényeges tartozékokat is, a szekereket, vonatot, hidkiszülékeket, a Rajnán való átkelés biztosítására szükséges ágyú-naszádokat, s végre egy egyesülten menelő nagy számerejű hadsereg élelmezésére mellőzhetlen kétszersült-készletet összegyűjteni.“
Kétségkívül — feleljük, — ámde kinek volt kötelessége gondoskodni arról, hogy az ellenség gyorsaságban megelőztessék, ha nem önnek generalissimus?! és főtábornokának?!

Folytassuk :

„A császár azzal hízeltt magának, hogy ez eredményt elérheti és ebben rejlett tévedése, valamint amaz illusio volt elterjedve, hogy annyi ember, ló és anyag összpontosítása a vaspályák segélyével mellőzhetlen renddel és szabatosággal lesz eszközölhető, akkor midőn egy éber közigazgatás által minden régóta előre berendezve nem volt.“

A késedelmezés nagy részben katonai szervezetünk hiányainak tulajdonítható, mely hiányokkal az ötven éve fennáll és a mely hiányok az első pillanat óta nyilvánultak.

A helyett, hogy, mint Poroszországban, a hadtestek mindig szervezve lettek volna, kiegészítésöket az illető tartományból nyerve és anyaguk minden tartozékkal együtt helyben tartatott volna, Franciaországban a hadsereg képezésére rendeltett csapatok ez egész területen szétszórva valának, az anyag pedig néhány városban a rak-tárak mélyében felhalmozva.“

E két szakasz kétségbeejtő nyíltság vallomása.

Miként hízeltt magának a császár! . . . Lehet-e ily természetű adatok alapján oly háborút kezdeni, mely Franciaországot tönkre teheti? Szabad-e a jövőt, az ország fűdvt illusorius a d a t o k alapján kockáztatni, midőn biztos adatok szereshetők?

Ki akadályozta a császárt és hadügyministerét, mielőtt Németország ellen paizst emel vala, ellenfelét oly jól előkészültnek tudva, hogy Franciaországot e nagy harcra elő ne készítsék? és miután ismerék katonai gépezetünk hibáit, azokat okszerűbb szervezet által jó-

vá tenni, mely az anyag és személyzet kettős szempontjából hasonló legyen a szövetséges seregéhez? . . .

A terv folytatásában szó van továbbá a közigazgatási foglalkozásról, mely a tábornokokat tevékenységükben, előre való gondoskodásukban stb. akadályozza. De hát ki volt hivatva e közigazgatási foglalkozás megszüntetésére, ha nem a császár? Nem volt-e képes a legfőbb főnök, ki tervének sikertelenségét im ily okokban keresi, ő, ki mindenható és ministere, a dolgok ez állását megszüntetni? A császár gondoskodván az általa 1870-ben kidolgozott terv megismertetéséről, e hosszasan fejtegetett és első vereségeink után, akkora Toursban nyomtatott „Moniteur”-ben megjelent tervből mindenki, ki kellő tárgyismerettel bír, tisztába jöhet az iránt: a mi abban jó vagy hiányos, gyakorlati vagy kivihetetlen. Másokra bizzuk a megbírást és a következtetések lezármatatását, megjegyezve csupán, hogy e terv komoly tanulmányozása constatóalunok engedi azon ránk nézve kedvezőiten különbséget, mely 1870-ben az összpontositás tekintetében a német hadsereg és a mi hadseregünk között mutatkozott.

Francoziaországban első hadseregünknek 1870. júliusban történt útnak indítása óta rendes forrásaink csaknem teljesen kimerülve voltak. Nem így volt ez Németországban; alig hogy a szövetség három serege a Rajnánál vonalba állott, máris láрма és akadály nélkül tartalékok szerveztettek, komoly tartalékok, melyek szükség esetén területi védőrségül voltak alkalmazhatók, vagy a tábori seregtestek támogatására az ellenséggel szembeállíthatók. Igaz, hogy Németországban nem szükséges színetlenül százezer fegyveres embert tartani egy esztelen népet őrizni — és azt, mely mindig készen áll az öngyilkosságra, önmaga ellen védelmezni. A hatóság szilárd tekintélye uralkodik minden osztályban s nem történhetik, hogy néhány nagyra való ügyvéd a tömegeket fellátsza valamely bálvány varázsával, vagy nagy szavakat, phrázisokat hangoztatva. Nem kell tartani nyomorultaktól, kik néhány órára egy lelkiismeretlen, értelmetlen, önhitt vagy bárgyú népesécseléken erőt véve, azt a bűn útján a képtelenség legszélsőbb határáig ösztönzik, túlhaladva ama tényeket is, melyeket a Cartouche-ok, a Mandrin-ok és a világot megrémítő legkihirdetebb haramiák valaha elkövettek. A Mandrinok, Cartouche-ok és mások gyilkoltak, gyűjtogattak, de ezt cselekedve, bizonyos céljuk volt, — a rablás: communardjaink, a főnökök kivételével, felgyűjtják azt, a mi a nemzeté, a mi az egész világnak csupán gyűjtogatósi gyönyörből és gyakran cél nélkül. Olnek, gyilkolnak haszon nélkül, pusztítási kedvtőlésből. . . . Németországban ily esztelenségek nincsenek, de van valódi hazaszeretet; mindenki alárendeli magát a fegyelemnek és

kész a hazáért sikra szállani; az ország tehát nélkülözheti a védőket és belzavarok és forradalmak ellen a lakosok jó érzelme által védve van.

Ilyetén első szerencsétlenségeink után, addig, míg mi ügyszólván tájékozatlanul kapkodtunk, seregek alakítására törekedve, melyeknek kényszerűleg középszerfeleknek kellett lenniök, minden nyársból kardot készítve, hogy a vidéken és Párisban néhány a fegyverforgatásban ügyetlen seregtestet állítsunk össze és a melyeket néhány nyomorult, hogy az országnak a ruházatra és fegyverzetre számt pénzét zsebre rakhassa, mindenből kifosztott, Németország következőleg járt el, hogy legelsőben kiállított erőit kétszeresen, háromszorosan nagyobbíthassa: Egy mozgóknak nevezett csapatokból összeállított sereg, a partok védelmére Vogel von Falkenstein parancsnoksága alá helyzetett, ki mellé másodparancsnokul a mecklenburg-schwerini nagyherceg rendelttetett. E sereg egy még rendelkezésre álló csapatokból képezett gyalog és lovas-hadosztályból, a testőr landwehr-hadosztályból és két más landwehr-hadosztályból alakítottatott, e hadosztályok mind egyikéhez egy lovas dandár és útegek adatva.

E lehetőleg erőssé és gyorsan szervezett első tartalékon kívül, melyből egy hadosztály, a 17-ik, szeptember hóban Páris körülzárolásához küldetett, a pótcapatokból egy második tartalék állított ki, mely egy landwehr- (gyalog-) hadosztályból, egy erős landwehr- (lovas-) dandárból és hat útegből képezetett.

E landwehr-ezredeknél, melyek a sorhadbeliekhez hasonlóan voltak összeállítva, a zászlóaljok 800 főnyi létszámmal bírtak, 400 emberrel kevesebbel, mint a sorhadbeli ezredek zászlóaljai.

A tábori csapatok kiegészítésére rendelttetett pótcapatok szervezete következő volt:

minden gyalogezred számára egy 1000 emberből álló zászlóalj alakítottatott, mely önkényes beállítások által mihamar 2000 főnyi állományra emelkedett; minden lovas ezred számára egy század kellő nagyságú állományyal, minden tízérezred számára egy osztály. Ekként könnyen és gyorsan lehetett az ágyúk által megritkított állományt ismét teljessé tenni, a tábori csapatokhoz háborúra alkalmas, kellőleg beoktatott és fegyvereik használatában jártas elemeket küldve.

Még valamit ama rendszabályok közül, melyeket Németország az állomány megújítása céljából alkalmazott.

Míg a parancsnokság activ eleme a határra rendelttetett, azt Berlinben ugyanily természetű elem helyettesíté, egy időleges hadügyminister és egy vezérkari főnök által képviseltetve; fő kormányzók nevezettek ki, ezek közül egy a partvidék és egy két porosz tartomány

számára. Ezek valamennyi polgári és katonai hatóságok számára rendelkeztek kibocsátására hatalmaztattak fel. Szászország és a déli államok saját kormányzóikat megtartották, ez országok az éjszaki szövetség részét képezvén. A szövetséghez nem tartozó államok egy porosz kormányzó hatósága alá helyeztettek.

Minden hadtesti összeirásai kerületnek egy helyettesítőnek nevezett vezénylő tábornoka volt, a ki valamennyi, az illető kerületben állomásozó csapat felett parancsnokolt. A sorozási kerület mozgósított dandára a működő sereghez indítván, egy az összeirásai kerületbeli rendelkezésre álló zászlóaljából alakított dandár által helypótoltatott.

Vége a sereghez küldött felügyelők, vezérorvosok, hadbiztosok ügyeendőt helyettesítő felügyelők, orvosok és hadbiztosok vették át, s ekként a gépezet működése az ország belsejében, a határon avagy az ellenség földjén két szabályos szervezet által egyenlően biztosítva volt.

E szervezeti gépezet béke idején már amnyira berendeztetett, hogy késedelmezés vagy zavar egy percig sem fordulhatott elő, és a mozgósítás után a Németországban maradt nagyszámú helyőrségi zászlóalj, továbbá a pótzászlóalj által nyújtott erő, nem csupán a várakban való szolgálat biztosítását, de több nyílt helynek helyőrséggel ellátását is lehetővé tették.

Igaz, hogy a porosz seregben senki sem véli magát jogosultnak, — legyen az egyszerű katona, tisz, katonai közeg, testület főnöke, vagy tábornok, — személyi tekintetéből, más megbízatást kérelmezni, mint a melyre kiszemeltetett, folytonos felszólamlásokkal élni, a hadügyi hivatalokban mindent megkísérve, minden pártfogást igénybe véve, hogy előnyösebb rendeltetést nyerhessen el, mint a milyen számára eleve kijelöltetett. Németországban az emberek előbb engedelmeskednek, Franciaországban előbb felszólamlásokkal jelentkeznek.

A porosz fővezérkar az elérendő cél elismerve, megértette a működő haderők mögött létesítendő és fenntartandó közlekedések szükségét, melyeknek fontossága azon arányban növekedett, a mily arányban a seregek az ország határain túl messzebb és messzebb nyomultak.

A három hadsereg mindegyike számára egy-egy hadúti főfelügyelőség állítottatott fel, mindannak rendezésére, a mi a közlekedéstygre vonatkozik. Mihelyt a támadó műveletek megkezdődtek, e hadúti vonalak biztosítására minden hadsereg számára kellő számú helyőrségi csapatok rendeltettek ki, és ugyan: az első hadsereg számára 5 zászlóalj, 4 lovas század és 1 üteg; a második számára 8 zászlóalj és 4 lovas század; a harmadik számára 17 zászlóalj és 5 lovas század. Ezenkívül minden főfelügyelőséghez a vasúttal helyreállítására, azok

felhasználására és a távirdek számára egy hadmérnöki század és különítmények adattak.

Midőn a Maas-hadsereg alakítottatott, mely nagyobb részt a (Frigyes Károly-) hadseregből állítottatott össze, mozgalmainak figgetlenléte tétele céljából egy főfelügyelőséggel látattott el, s számára a második hadsereg hadúti esapataiból 4 zászlóalj és 2 lovas század rendeltetett ki, cserében 4 landwehr-zászlóaljat véve át. September 4-kén elhatározattott, hogy a hadúti zászlóaljak századainak száma 4-ről 6-ra emeltetik, századát 200 emberrel számítva, s minden felügyelőséghez 2 lovas század rendeltetett; ekkor aztán a helyőrségi csapatok a kormányzók rendelkezésére bocsáttathattak.

September 8-kán, a végből, hogy a mögöttes közlekedések mindig jól be legyenek rendezve, daczára a Páris elleni hadműködési vonal hosszúságának, a 13-ik (Mecklenburg nagyherceg-) hadtest a Metz és Páris közötti vidék elfoglalására indítottatott (a 17-ik hadosztály és a 2-ik landwehr-hadosztály). E hadosztályok egyikének Toul-t kellett elfoglalnia, a másik pedig Reims-re, Chálons, és Párisra indítottatott.

A vasúti közlekedések amnyival is nagy fontosságúak voltak a németekre nézve, mert Franciaország vaspálya-hálózatának teljes voltánál fogva képes leende a hadtömegeket gyorsan egyik pontról a másikra szállítani, és tengeren való fölénye számára kiszámíthatlan előnyöket volt nyújtandó. De minálunk, valljuk be, semmit sem tudtak felhasználni: sem a vaspályákat, sem a hajózást.

Jelenleg hadseregünknek 1870-ki hiányos szervezete javuló félen van: de még igen sok tenni való van arra nézve, hogy a hadseregnek gyors és biztos mozgósítása és vaspályán való szállítása által, gyors összpontosításának biztosítása elérhető. Tanulmányozunk, nem maradunk tétlenek, és minthogy Franciaországban az emberek, ha maguknak fáradságot vesznek, szintén nem ügyetlenek mint Németországban: jogos reményeket táplálhatunk, — de tétlenségbe stlyedni nem szabad.

Megkíséreltük az olvasó előtt azon hadászati okokat feltűnetni, melyekre 1870-ben Németországgal szemben gyengébb voltunk visszavezethető; ép ily módon vizsgálat tárgyává teszszük azon hadászati okokat is, melyek hasonló eredményeket idéztek elő; mielőtt azonban ezt tennénk, egy történelmi retrospectiv megemlékezésel foglalkozunk.

(Folyt. köv.)

Néhány szó a csapatoktatás- és harczgyakorlatokról,

tekintettel a fegyvernemek jellegére és különösen az „egy” harczvonatra.

Gravosio Caesar olasz királyi százados után közli Geőze István honvéd főhadnagy.

A tűzfegyver legújabb tökéletesbítései, a jelenkori földművelési rendszer, az emberiségnek a polgárisultságban és képzetségben történt haladása: a csapatok vezetésének és az ütközetben azok különleges rendeltetése szerinti alkalmaztatásának módját illetőleg, nevezetes változásokat idéztek elő.

I-ső Napoleon idejében az ütközetet a szurony döntötte el; azonban a nagy hadvezér oszlopaít csak akkor indítá támadásra, midőn az ellenség védő esapatait már tüzelés által megingatta. Harczmódját elsajátították és Waterloonál a hosszú francia oszlopok az angol és porosz ágyútűz által szétbomlasztattak. A legutóbbi háborúk bebizonyították, hogy „a mostani fegyverek ellenében csupán a tüzelés túlnyomósága eredményezhet győzelmet.”

Ez alapelvűl kiindulva, vegyünk szemügyre némely harczászati következményeket, melyek a különböző fegyvernemekre nézve tűzfegyvereik tökéletesbítése folytán idéztettek elő.

A tűz érség már a napoleoni háborúkban nevezetes, a folytonos tökéletesbítések által még nagyobb fontosságot nyert, és mai napság mozgékonyasága és tüzésnek összpontosítása által nagy súlyt képes dobni a győzelem mérlegébe. A csatatéren két főcélja van: kezdeményezni és megoldani. Gyors és hathatós működése az első percztől kezdve emeli a harcosok szellemét, imponál az ellenségnek és lehetővé teszi a gyalogságnak ellenfelével szembeszállani és azt közrefogni, míg nem a harczselekvényt a döntő pontokon hirtelen összpontosított tartalékok megoldják.

Ezekből következik, hogy a legjobb tűzéség az, mely legmozgékonyabb, és hogy e kellék és a lövésszabatosság még a vetészeti képességnél is előbbvaló; szükségesnek mutatkozik ezenkívül, hogy a harczterén csupán egyféle löveg alkalmaztassék, mi által kikerültemek egyrészt a lövészszállításnál keletkező zavarok, másrészt amaz épen nem előnyös habozás, mely a vezetők határozataiban a lövegnemek alkalmazásának megválasztását illetőleg észlelhető.

Nem szenved kétséget, hogy a győzelem egyes pontok elfoglalásától vagy szívós védelmétől függ; annak felismerése azonban, hogy mely pont valóban döntő, legtöbbnyire csupán különféle mozdulati és ütközeti combinatók után történik, — ekkor kezdődnek csupán a különböző tűzéségi összpontosítások, melyeknek végbevétele, tekintettel a mai többszörös terepakadályokra és a tűzéség által nyújtott nagy célpontra, bonyolult és nehézséggel jár.

Ily összpontosítások csakis mozgékony tűzéséggel hajthatók végre.

Napoleon Waterloonál vette észre, hogy lövegei már igen nehézkesek voltak a győzelmek okult egyesültek lektüzdésére.

Az azonban nem elegendő a lövegek tökéletesbítése és nagy száma; szükséges, hogy a tűzéség működése a másik két fegyvernemnek a közös célra való alkalmazásával teljes összhangba hozassék: miből következik, hogy a tűzértisztnék fegyverneme helyes alkalmaztatása érdekében a gyalogság és lovasság harczmódját is ismerni kell, és jártasnak kell lennie a harcz különféle változatainak megkülönböztetésében, valamint a terep és az ellenség megbírálásában. Ezek elérésére a tűzértisztnék annál inkább el kell követnie minden lehetőt, mert míg a gyalogság és lovasságnak a valószínűleg megfelelő gyakorlatokra a béke-hadozatoknál inkább nyílik alkalm, addig a tűzéség igen korlátozott gyakorlati terep van szorítva s kivéve a nagyobb hadozati gyakorlatokat, nem igen hozható kellő összhangba a többi fegyvernem működésével, sőt az ily nagyobb hadozati gyakorlatoknál is a tűzéség működtetése még mindig hiányos és egyáltalában szenvedőleges, minthogy aránylag kis számerejénél fogva nem gyakorolható oly összpontosításokat, melyek némi nehézséggel járnak, sem az utakról — a földeken nevezetesebb károk okozása nélkül — messzebbre le nem térhet.

A tűzfegyverek tökéletesbítése és a terep jelenkori jellege következtében a lovasság a csatatéren való működése kevésbbé vészthozó mint volt ezelőtt.

A lovassági roham ugyan még most is fényes eredményeket vívhat ki, valahányszor szerencsés körülmények összetalálkozása folytán sik és kemény talajon oly gyalogság ellen alkalmaztatik, melynél rendetlenség és páni félelem állott be, vagy a melynek lökészlete elfogyott; minden más esetben a lovasság csak haszontalanul áldozná fel magát.

Wörthnél négy francia vértés ezred támadta meg a poroszokat csupán azért, hogy a győzelmet drágán fizetessék meg és késleltessék az üldözést. Emberek és lovak a csatatéren maradtak. Az ál-

dozat magasztos volt, de ezélnélküli! Mac Mahon a nélkül valamivel nagyobb akadályokra talált volna ugyan Châlons-ra való visszavonulásában; így azonban a sereg négy ezred lovasságot veszített.

Óvatosan kell tehát a lovassági rohamokat alkalmazni és e részben a kedvező pillanatokot felhasználni, melyek azonban a gyalogsági fegyvernem belterjes erejének folytonos növekvésével szemben, mindinkább kevesbednek.

Mindazáltal mégis azt látjuk, hogy az európai seregekben a lovasság száma, aránylag más fegyvernemekhez, folyvást emelgetik.

Mi ennek oka?

Távol vagyunk attól, hogy Marmont jóslata szerint azt higgyük, hogy a jövő seregeit lovasság fogja képezni; meggyőződésünk szerint azonban e fegyvernem még nem érte el haladásának tetőpontját.

Ha el is veszítette ama könnyűséget, melylyel az utóbbi időkig rohamait végbevitette; annál nagyobb fontosságot nyert azonban a biztosítási és kikémlési szolgálat tekintetében.

Pénzügyi okok miatt új lovas ezredek alakítása nem levén remélhető, a számbány belterjesebb oktatás által lenne pótolandó; mi végből kívánatos volna, hogy a lovassághoz jövőre csakis olyanok soroztassanak, kik írni, olvasni tudnak.

A kének a mai háborúkban nem oly számosak, mint ezelőtt, másrészt a seregek nagysága roppant arányokat ölt, az ellenség mozgulatainak és szándékának felfedezésére tehát és saját, mozgulataink, szándékaink elleplezésére egyedüli mód: nagy lovassági csapatoknak nagy távolságokra való előreküldése, melyek minden irányban ismét kisebb csapatokat küldenek ki, mely utóbbiak azután még kisebb részekre oszlanak. E fokozatos felosztás folytán az egyes lovas a kémlelési és biztosítási szolgálatban saját kezdeményezésére van hagyatva. Hogy azonban a csata előestéjén rendeltetését jól betölthesse, szültséges, hogy béke idején gyakran oktattassék a tájékozásban, bármely kifizőtt hely feltalálásában, helynevek kitundakolásában, a terepismertben stb. és pedig az ilyenmő oktatásokban fokozatonként haladva. Ha a katona írni, olvasni tud, mindent, a minek megtudásával megbízott, feljegyezhet és jegyzeteit kikitűdőivel biztos alapra támaszkodva közölheti. A századparancsnok is csakis ily módon lesz képes katonáinak az oktatásban tett előmeneteléről helyes ítéletet szerezni.

Ellenkező esetben a katona lehet igen jó lovas, fegyelmezett és a rohamra alkalmazható, de nem lesz képes a terep különböző sajátosságait helyesen megkülönböztetni, tájékozatlan és tapogatózó lesz a helynevek és helyi viszonyok megtudásában, és a nyert fe-

leteket feljegyezni képes nem levén, jelentéseinek hasznát venni nem lehet.

Igaz, hogy ha az írni-olvasni tudók zöme a lovassághoz soroztatik, azáltal a gyalogságtól vonjuk el az értelmesebb elemeket, azonban e fegyvernem szívesen alávetheti magát ez áldozatnak, meggyőződve, hogy kifizőtt ezéjät a harczterén képezett lovasság közreműködése nélkül el nem érheti.

A gyalogság, számerejét, bármely terepen való alkalmazhatását, tűzfegyvereinek pusztító hatását tekintve, valamint ama körülményt, hogy felszerelése és beoktatása aránytalanul könnyebb, mint a lovasságé és tűzértségé: a fegyvernemek között elsőbbséget érdemel. I-ső Napoleon idejében a hadállások hosszú támadó oszlopokkal vétettek be; a hosszú oszlopok alkalmazása azonban most már, a tűzfegyverek tökéletesbitése folytán, lehetetlenné vált.

Jelenleg esupán a vonalalakzat az, mely a tűzelés túlnyomóságának döntő pillanatokban és döntő pontokon alkalmazása által ellenállani, támadni és győzni képes.

E végre azonban szültséges:

1. megfelelő alakzatok és egyszerű mozdulatok alkalmazása;
2. hogy a béke idején való hadozatok valódi képűsai legyenek azoknak, a melyeket háborúban végbevitni kellend.

Ezt előre bocsátva, lássuk, hogy milyeneknek kell lenniök ez alakzatoknak és mozdulatoknak, és hogy milyenek kell lennie azokkal összhangban a béke idején való oktatásnak.

Egy támadó menetben levő oszlop, mihelyt elővéde a tűzéréség lökőrébe érkezik, kis harczoszlopokra oszlik, mely (zászlóalj- vagy század-) oszlopok részőkről ismét vonalalakzatba térnek át, még mielőtt a a tűzéréség hatásos és illetőleg a puskatűz lökőrébe jönek, ha csak a terep sajáttsága az oszlopban való továbbnyomulást lehetővé nem teszi.

Az ekkétt harczalakzatba áttért zászlóaljak és századok, melyek az első vonalat képezik, csatárokat és támasapatokat küldenek ki, úgy hogy az első vonal sajátkép három vonalba alakul, u. i. csatárok, támasapatok és zöm.

Ez azonban koránsem az állandó, hanem csak a kezdeti harczalakzat, mely működésének folyamában egy vonallá változik, az egyedüli alakzattá, mely a döntő pillanatokban nagy tűzhatás kifejtésére képes.

A harcz kezdetén az általános ezél: az ellenséges pontok felé való előnyomás. A csatároknak nem kell egyidejűleg előnyomulniök

és azt nem is tehetik; mindenek előtt azon csoportok fognak előnyomulni, melyek a zászlóalj arcvonala előtt levő fedezékek által védve vannak, melyek mögött azok elhelyezkedve, tüzelésükkel a többi csoportok előnyomulását megkönnyébbítik.

Ezek után a táncapat és a zöm következnek egészben véve vonalalakzatban. csakhogy kisebb oldalmeneti vékony oszlopokra szakadozva, melyek ugyan mélyebb céltárgyakat nyújtanak, a mi azonban azon előny által ellensúlyoztatik, hogy az ellenséges lővonalal szemben rövid és a terep-akadályok között szabadabban mozogható arcvonalat képeznek.

Ha az ellenség állásában jól el van helyezkedve, a csatárok-nak ahhoz közeledve mindinkább nagyobb nehézségekkel kell küzdeniök.

A táncapatoknak feladata lesz őket erősíteni, egyik csoportot a másik után, sőt ha a terep megengedi, egész szakaszokat is előre küldve. A táncapatok ekként lassanként a csatárvonal megerősítésére alkalmaztatván, a zöm is közébe lép.

A vonal megerősödven, az ellenségnek egy talpalatnyi tért sem fog engedni, hanem folytatva támadó előnyomulását rajonként végbevitt előreszökéssel által, majd egyik vagy a másik szárnyról, majd a közepéről, a részenként történő előnyomulást azon csoportok, melyek terepfedezékek által védve vannak, folyvást tüzelésükkel támogatván.

Ekként az ellenséggel szemben mihamar egyetlen egy vonal képződik, mely rendetlen kanyarulatok alakú, itt sűrűbb, amott ritkább, a folytonos támadó mozgalmak által lelkesítve és az ellenség tüzelésének belterjességéhez képest aránylag csekély veszteséget szenvedve, és a mely képes vagy még tovább előnyomulni, vagy legalább az ellenség támadását tüzéval feltartóztatni. A jobb és bal szárnyon más zászlóaljak hasonló alakzatban működnek és ekként az ellenség védelmében megingatva, a közvetlen tartalékok tüzésé-
gének s a megkerülő stb. mozgással megbízott csapatoknak feladata meg lesz könnyítve.

A harcsmód akkor is ugyanaz lesz, ha az ellenség lép fel támadólag. Megtörténhetik, hogy a lővészvonal nagyobb erők által a táncapatokra szoríttatik. Ezeknek kötelessége a visszaszorított csatárokat támogatva, az ellenséget feltartóztatni, miközben a zöm vagy annak jelentékeny része a táncapatok vonalába nyomul. Ha végre a táncapatoknak is engedniök kell, akkor az egész harczóal zömre fog alakulni.

A gyengeség ez első jelenségére a 2-ik vonal (közvetlen tartalék) csapatai közé lépnek, vagy legalább közelebbre vonatnak.

Ez tehát a harc első mozzanata eseményeinek logikai egymásutánja s ehhez hasonló lesz a további folytatás is. A mostani fegyverek mellett ez másképp nem lehet. Azt hinni, hogy harcra ereszkedett zászlóaljak és századok zártrendbeli szakadozásokat, bontakozásokat, arczmeneteket, arcvonal-leleplezést, távközzelel való hátrálást, nézőszökeket stb. végrehajtani képesek: pusztá képzélet. Más mozdulatok nem lehetségesek, mint: előnyomulás, hátrálás és kisebb csoportok helyváltoztatásai.

Lovassági támadás által a vonal sűrűbb és jobban elhelyezett részei nincsenek veszélyeztetve, a lovasság támadására kedvezőbb terepen levők pedig helyt változtatnak, valamely körülbelül találató fedezék mögé vonulnak, kis védőtömegeket, csopo tokat képeznek. Ha mindazáltal valamely lovas csapatnak sikerül keresztül törni, továbbhaladtaban szükségkép a közvetlen tartalék elé jut, melynek nem lesz nehéz e kifáradt és hasznonélküli győzelme által rendetlen-
ségbe jutott lovasságot megsemmisíteni.

Tisztaba jöve az alkalmazandó harcalakzattal és ama mozdulatokkal, melyek a kezdeti alakzattól arra vezetnek: önként következik annak megállapítása, hogy mily mód követendő a katonák béke idején a harcra való kiképzésében.

A multban sok idő fordítottat jó osztagvezetőkre, most kevés idő alatt jó csoport- és raj-vezetőket kell képezni. Ha ezelőtt öt év nem volt elegendő arra, hogy a katona bonyolult és geometricus mozgadozásokra beoktattassék, most három évnek elégnék kell lenni arra, hogy a harcra kiképeztessek.

E végre azonban szükséges:

a rendes alakzatoknak és mozdulatoknak nem tulajdonítani nagyobb fontosságot, mint a melyet megérdemelnek;

nagyobb fontosságot tulajdonítani a harcászati gyakorlatoknak; folytonosan fejleszteni a katona helyes értelmét és azt „nem zavarni meg oly gyakran ellenmondó elméletek és elvek végtelen sorozatával.“

Waldersee módszerének ideje immár lejárt. Elszigetelten önmagukra hagyott lövészek vagy csoportok „egyéni“ működése kerülő mozgásokkal, oldaltámadásokkal, lesbe-állásokkal stb. stb. nem egyéb mint mistificatio és semmikép sem felel meg a valódi harcban, a hol tömegek tömegek ellen lépnek fel. A katonát csupán azon célból, hogy lásson, de ne láttassék, gödörben, árokban, fal stb. mögött folytonosan ide-oda forgatni: nem kisebb pedanteria, mint az arcvonalnak jelző altisztek alkalmazásával való váltakoztatása. Magától értetik, hogy a terep felhasználását nem kell elhanyagolni, azon-

ban szükséges meggyőződni arról, hogy a támadó harcokban a lövésznalat illetőleg a főnehézség nem az elrejtőzésben, fedezésben rejlik, hanem a csoportok közötti összefüggésnek és azok összhangzó működésének fenntartásában.

Meg levén állapítva, hogy milyenek kell lenni a csoportok működésének a valódi harcban, milyenek ama mozdulatoknak, melyek a kezdeti alakzathól egyetlen vonal alakítására vezetnek, mely a jelenlegi fegyverek mellett egyedül lehetséges: ezt tehát mint főelvet tartsa szem előtt, szükséges, hogy béke idején a beoktatásnál arra főügyelem fordíttassék s a harczgyakorlatok minden mozzanatához alkalmaztassék, vagyis a rajokkal, csoportokkal való működés, azok előnyomulása, hátrálása és kölesönös támogatása, a valódi harcok mozzanatainak híú képét nyujtsa, ugyanazon tüneményekkel, ugyanazon (alakzati) rendtelenséggel.

Ekként aztán, ha a katona a csatatéren egyszerre zavart, rendtelenséget lát, mely a fegyver pusztító hatásának természetes következménye, nem fogja annak okát ismeretlen veszélyekben, az ellenség túlnyomóságában vagy a tiszték tehetetlenségében keresni.

Ha 1859-ben a piemontiak a sanmartinoi győzelem után azt mondták: személyes bátorsággal győztünk, a poroszok 1870 $\frac{1}{2}$ -ki fényes győzelmeik után mondhatták, hogy e győzelmeket személyes bátorsággal és a (csoport-) vezetők ügyességével vívták ki, s valóban a poroszoknál az ütközetekben csakis ugyanazon alakzatok és mozdulatok alkalmaztattak, a melyekre béke idején be voltak tanítva, és a valóságban mutatkozott nagyobb bonyolultságban könnyebben feltalálták magukat, mint azok, kik az által jöttek zavarba, hogy a harc bonyolultsága semmikép sem hasonlított a békében gyakoroltak rendszerességéhez.

Mely mód mutatkozik tehát legjobbnak a csoportok kiképzésére?

Mindenesetre az, a melynél a feltételezett, jelzett vagy valóban szembe állított ellenség ellen a csoportok koordinálva működnek, melynél az előnyomulás, a hátrálás stb. a terep felhasználásával gyakoroltatik; különleges czélok, kerülő mozdulatok, oldaltámadások, cselvételések, rajtaütések stb. nélkül.

E működéshez fokozatosan a táncsapatok és zöm csatlakoznak, a melyből aztán a lövésznalon erősbödése s illetőleg csakis egy vonal alakítása származik, majd a táncsapatok, majd a zöm vonalában.

Azon ellenvétést lehetne tenni, hogy ekként egy vonalban működve, az ellenféllel szemben (béke idején) táncsapatok és tartalé-

kok nélkül leszünk és netaláni meglepetések elhárítására nem fognak csapatok rendelkezésünkre állani.

Igaz. Bizonyos adott pillanatban táncsapatok és tartalékok nélkül leszünk, mivelhogy főczélunk nem az, hogy a csapatokat elkülönítetten vívott harcokra, hanem hogy a tömegnek tömeg elleni működésére képezzük; — ánde ha a csatatéren valamely 1-ső vonalbeli osztag (zászlóalj, század) a kezdeti alakzathól (lövészek, táncsapatok, zöm) előnyomulás vagy hátrálás között szükségyszerűleg egy vonalba tér át, háta mögött még mindig ott van a 2-ik vonalbeli megfelelő csapat, mely idején előnyomulhat, akár a siker biztosítása, akár szorongatás esetén segélynyujtás végett. Rosz számítás az, hogy minden lépten tartalék álljon rendelkezésünkre, minek következtése, hogy a sajátképi harczoló vonal sem ellenálló, sem támadó elégséges erővel nem bír, és jámbor vigasztalás a részenként szenvedett megvertetetés után azt mondhatni, hogy: megverettünk, de a csapatoknak csupán egy részével működünk.

Ugyanaz, a mi a harczgyakorlatokról mondatott, a biztossági szolgálat gyakorlásáról is áll; előrsi rendszer megállapítása nélkül lehetetlen az egyes értesítő, kémlelő stb. őrsöt rendtelésében oktatni.

Mire vannak sajátkép hivatva az őrsök háboúban? Az ellenség mozdulatait mindenütt, de különösen az arczvonal előtt megfigyelni és azt a hátrább elhelyezett nagyobb őrsökkel, a szárnyakkal és a kisebb őrsökkel közölni, az őrjáratokat szemügyre venni, kikérdezni stb. Ánde, ha minderre alkalom nem nyujtatik, akkor az oktatás szükségkép csupán a tiszt által elméletileg magyarázgatott általánosságok körül forog.

A terepnek, a melyen a biztossági szolgálat gyakorlandó, nem kivételes, de közönséges és változatos jellegűnek kell lennie; szükséges továbbá, hogy elegendő idő engedtessek alkalmas hely kiválasztására és az előőrseknek az oktatás czéljából való rendszeres kiállítására. Ha a három elem, u. m. az idő, alkalmas hely és szám-erő közül valamelyik hiányzik, a gyakorlat nem bír a valóság jellegével és az oktatás erőltetett és eredménytelen lesz.

Ugyancsak az idő, tér és szám-erő közötti helyes viszony az, melynek a menetközben levő csapatok biztosítását czélzó szolgálat gyakorlásánál alapul kell vétetnie.

Megemlítendő még itt az annyira szükséges tájékozási oktatást illetőleg, hogy e czélra valamely igen ismert, — pl. az állomáshely melletti közvetlen fekvő — terep nem alkalmas. A tájékozási nehézség sajátkép csak az ismeretlen változatos mozgási akadályok ál-

tal borított és mindennemű utak által áthálózott terepen észlelhetők és tanulmányozhatók kellőleg.

A tájékozás továbbá nem gyakorlandó magában véve elkülönözten, hanem a biztonsági szolgálattal s mindkettő ismét (ha csak némelykor is) a harezszal kapcsolatban, mely utóbbi elvégre is főcél, a melyhez minden oktatásnak alkalmaztatnia kell.

Ez utóbbi tekintetből kitűnik:

1. hogy hasznosabb a különböző gyakorlatokat ritkábban venni elő, de az idő, tér és számerő helyes viszonyára ügyelve, mint gyakran ugyan, de csupán az órarend betöltése végett;

2. hogy esalódás azt hinni, hogy a különböző harezszati gyakorlatok tanulságosak lehetnek oly állomás-helyeken, a hol a földmívelési okok miatt az útról letérni nem lehet.

A jelenkori fegyverek nemcsak szükségessé tették vonalalakzatot, de annak kiváló fontosságát is adtak.

Az ekként alkalmazott tömeg azonban csak akkor érvényesítheti erejét, ha az abban működő katonák már béke idején ahhoz szoktattatnak, hogy a harcz folyamának rendtelenségei rájuk nézve meglepők ne legyenek, ellenkezőleg azok közepette magukat tájékozni tudják és mindazon mozdulatokat begyakorolják, melyek szükségesek arra, hogy az (ütközet színhelyén kívül alkalmazott) oszlop-alakzatokból, az ellenség jelenlétében egy harezvonalba áttérni minél könnyebben és minél kevesebb veszteséggel képesek legyenek.

SZEMLE.

— (U—) Légrady testvérek könyvkiadó-intézetében „Az osztrák-magyar monarchia haderőinek szervezete“ című tan- és kézikönyv második füzeté jelent meg.

Ezen kiváló szorgalommal és pontossággal szerkesztett műnek szerzője Geőze István m. kir. honvédfőhadnagy, ki egy éven át a központi honvédtiszti iskolában és ennek feloszlása után két éven át a m. kir. honvédségi Ludovica académiában volt a hadsereg-szervezés rendes tanára, s ezen szakma terén, valamint mint író is honvédkörökben eléggé ismeretes, minék folytán feleslegesnek tartjuk a mű részletes ismertetésébe bocsátkozni, s csak általában említjük meg, miszerint a célirányos beosztás és tiszta magyarirány a legszigorúbb bírálatot is kiállja, — míg a mű bő tartalma minden e szakmában mostanig Ausztriában is megjelent művet — az állományomban kiadott és magánosok által csak nehezen megszerezhető, többek hozzájárulásával készült Jurnischek-féle ábrás diszkidás ki-vételével — felülmul.

A első füzet, mely az általános részben a seregszervezési és hadkiegészítési elveket, az osztrák-magyar hadkiegészítési rendszert, s az erre vonatkozó határozmányokat, továbbá a haderők szerves tagozását és az I-ső fejezetben a közös hadsereg csapatait adja elő, megjelenésekor valamennyi hírlap által elismerőleg említett. A jelen második füzet a II—IX-ig folyó fejezeteket tartalmazza, melyeknek tárgyait képezik: a cs. és kir. közös hadügyministerium, — a katonai hatóságok parancsnokságok és különleges törzsek, — hadseregi és katonai államintézetek, különféle katonai igazgatási ágak, — a mozgósított hadsereg, ennek forgalma, tagozata és a mozgósításkor felállítandó különleges csapatok, testületek és hivatalok. Ezek után következik a honvédség és népfelkelés, — a magyar kir. honvédség, a honvédségről szóló törvény és az ezen alapuló határozmányok, — a m. kir. honvédség beosztása, elhelyezése és szerves tagozata, — a csapatok, a magy. kir. honvédelmi ministerium, — a parancsnokságok és hatóságok, — igazgatási ágak, honvédségi intézetek — és a magyar népfelkelés. Ezekhez csatlako-

zik az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok honvédsége, — a csapatok, paranesnokságok és hatóságok — Végtere a c. k. haditengerészet, — személyzete és csapatok, a hajók és hatóságok.

Az egész művet egy tizennégy lapra terjedő függelék zárja be, mely az ide vonatkozó időközben való változásokat és kiegészítéseket 1875-dik évi július haváig tartalmazza, s így mindkét füzet szövegét kiegészítvén a művet tökéletes hiánytalan egészszé teszi; — minek folytán az nem csak mint szükséges tankönyv mindazoknak, kik vizsgákra készülnek, — hanem a különféle paranesnokságok és hatóságoknál alkalmazottaknak is mint kézikönyv annál inkább ajánlható, mivel a szervei tagozaton kívül még a hatóságok és paranesnokságok ügyrendét és hatáskörét is a legalaposabban ismerteti.

Négy hó egy sebesült és betegszállító vonaton. E cím alatt ismerteti az 1870/1-ki francia-német háborúban alkalmazott sebesült- és betegszállító vonatokat Dr. Wasserfuhr, ki egy ily vonaton négy hónapig mint főorvos és vonatvezető működött.

Az igen érdekes kis füzet történeti és statistikai részét mellözve, itt kivonatossan csakis e vonatok berendezésére s Dr. W.-nak ez irányban tett javaslataira terjeszkedünk ki ismertetésünkben.

Az 5-ik számú egészségügyi vonat mely Dr. W. vezetésére volt bízva, 27 vasúti kocsiból állott; és pedig 20 betegszállító kocsiból, egy társzékéből, egy terem-, egy személy-, egy konyha-, két podgyász- és egy nyitott közszenes kocsiból.

Betegszállító kocsik gyanánt közönséges negyedik osztályú személykocsikat alkalmaztak, két végökön szárnyajtókkal, minden koci ajtaja vas lemez által levén összeköttetésben a szomszéd kocsiával, hogy ez által a közlekedés lehetővé tétessék a vonat menetele közben is.

A kocsik belsejében négyszögű oszlopok között a fedélre párosával vaskapcsok voltak beillesztve, mely kapcsokba ruganyos mézga gyűrűk s rövid erős bőr-újjak által a függő ágyak voltak megerősítve, számszerint egyik hosszoldalon hat, a másikon négy. Ez utóbbi oldal középrészén tíresen hagyott téren egy vaskályha, kőszénláda és egy kis asztal állott. Egyik ajtótól a másikig a középben keskeny átjárás maradt szabadon; minden egyes kocsiiban 10 sebesült feketett, külön ülőhelyek nem voltak.

A kívül üttött vas, belül kövel kirakott kályhákat W. nagyon

dieséri. Habár a hőmérsék a koci közepén nagyobb volt is, mint a végeken s a széles oldalon kisebb mint az átellenes oldalon, a sebesültek soha sem fáztak s a legkeményebb hidegben is legalább 8—10° meleg volt a koci belsejében. E kályháknak csak tűzrostélyával nines megelégedve W., a mennyiben azok nem levén kivethetők, nagyon nehéz volt a salaktól megtisztítani, s e miatt a kályhák s így a kocsik kihűlését minden 2—3 nap meg kellett várni. ugyanazért jövőre nézve óhajtja, hogy e hiányon mozgatható tűzrosták alkalmazása által legyen segítve. A kályhákon kiszedhető lemez edények voltak, melyek folytonosan meleg vizet tartalmaztak a sebek tisztogatására.

A függő ágyakkal W. teljesen meg van elégedve. Minden ágyon egy derekalj, egy lőszőr-vánkos, egy lepedő és két gypjút-takaró volt. Az ágyak rövid, széles bőrszujakon függtek a vastag rugonymézga gyűrűkben, mi által azokat kényelmesen meg lehetett erősíteni. Az alsó és felső fekhelyek közé vasrudak voltak alkalmazva, hogy a betegek valamelyik gyűrű szétszakadása esetén meg legyenek óva a lezuhanástól. A rugony-mézga gyűrűkre nézve W. figyelmeztet, hogy azok épentartására nagy gond fordítandó, így pl. hogy ruganyosságukat megóvjuk, tires vonatknál szükséges az ágyakat a gyűrűkből kikapaszteni; valamint a gyűrűket is tanácsos lesznedni, nehogy azok a bőrszujákat bemessék.

(Jelenleg már az ágyak felfüggesztésénél a rugony-mézga-gyűrűket teljesen mellözi s a karhevedereknek adnak előnyt.

Az ápolószemélyzet részéről való netaláni félreértések kikertülése céljából W. ajánlja, hogy a fekhelyek a falra azok felé írt betűk által különböztessenek meg.

A koci belsejében levő oszlopokba kettős vasfogások voltak beillesztve, a sebesültek ruhái és feyyerei számára.

Egy kőszéntartó, asztal, tábori szék, zsámoly, bádog öblögető és viztartó egészítették ki minden egyes betegszállító koci burzatát.

Nagy szükségét érezték egy szekrénynek a betegápolók ruhái s a kötszerek elhelyezése végett, továbbá egy védő deszkának a kályha elé, valamint a koci fedelén egy hálónak.

A főzőkoci konyhája elégtelen és ezélszerűtlen volt, a mennyiben az üstök kicsiny volta miatt majdnem éjjel-nappal főzni kellett s így a betegek nem is ehttek egyszerre; ezen kívül a rozsz zárássú fedők miatt az üstöket csak félig lehetett megtölteni nehogy tartalmuk a koci erős rázása s a vonat gyors menetelekor előforduló lökések miatt kiömljék.

A társzékér mindkét oldalán elzárható szekrények, falán

polczok voltak, közepén hosszában átjárás volt hagyva. Az összes élelmi készlet abban 230 ember számára 8 napra volt szánya, ezen kívül 2 napra való kenyér, mi semmi esetre sem foglalta el az egész kocsit; ugyanazért W. e célra a kocsinak csakis két harmadát alkalmazta, míg egyharmadába négy függő ágyat állított fel, kettőt a szakács és segédei számára (kik eddig a földön voltak kénytelenek fekiüdni), a másik kettőt pedig mint tartalékágyat a könnyű sebesültek vagy betegek számára.

A teremkocsi, melyben W. egyik segédjével lakott, a rozsz kályha és a vékony, felesleges ablakokkal ellátott falak miatt folyton hideg volt.

A személyszállító kocsi három osztatú volt, a középső, legnagyobb részében két segédorvos lakott, elő részében a kályha volt elhelyezve.

A két podgyászkoesi közül egyik az összes podgyásznak szolgált raktárul, míg a másikban a felülvizsgáló lakatos lakott, a többi részében pedig üres ládák, üvegek s nem használt tárgyak voltak felhalmozva.

Végre a nyitott koci a köszén és fakészletet tartalmazta.

A vonat 660 db. új gyapjútakaróval, lepedővel, törülközővel, ruha- és kötszerekkel volt ellátva. Egy egyszerű ládában voltak a külső orvosi szerek, ragtapasz és egy feeskendőző a bőr alá feeskendőzéshez elhelyezve; egy másik kisebb láda 8 szénőlyszavval és táblaalajjal töltött üveget, míg egy harmadik a thea-készletet tartalmazta.

Az orvosi szereket illetőleg W. a kéz alatt levő natrium bicarbonicum, Oleum Ricini, Pulvis Doveri, Tinctura opii, Solutio Morphii, Liq. Plumb és Liq. Ammon. Caust.-on kívül jövőre nézve szükségesnek tartja még a Spiritus Camphoratus, részekre osztott Chininporok, Tinctura ferri sesquichlor., és egyszerű expectorans por, valamint az oleum Ricini tartásán kívül valamely más hashajtó felvételét is a készletbe.

A műszer-szekerény túlmennyiségben el volt látva sebési műszerekkel.

A társzeker gazdagon el volt látva éllemi szerekkel; kitűnők voltak a sürtött tej, az eltartott húsételek, húskivonatok; a szeszkában tartott tojásmennyiség azonban nagyon szűken volt kiszabva. Sajnos, hogy oly kitűnő készítmény mint a borsóhurka nem vétetett fel. A meghatározott sermenység elégtelen volt.

Azon rendszabály, hogy a betegszállító kocsik felszerelése egyetlen helyen (Epernayban) eszközöltessék csak, szerencsétlen gondolat

volt, a mennyiben sok betegszállító vonat el lett zárva a raktártól. Ugyanazért W. ajánlja, hogy jövőre nagyobb háborúk alkalmával minden működő hadtest hátra mögött egy ily raktár legyen.

A mi a személyzetet illeti, az eleinte a segédekben kívül egy főorvostól és vonatvezetőből állott. Arra azonban, hogy egy ily vonat vezérlésében a főorvossal egy tiszt is osztozzék, semmi szükség nincsen, mert csakis úgy lehet a sebesültek és betegek gyógykezelése, ápolása sikeres, ha az azok feletti rendelkezés egy kézben van összpontosítva.

A segédorvosokat illetőleg W. kívánatosnak tartja, hogy minden 200 sebesülttel terhelt vonaton legalább is két, még pedig okleveles segédorvos legyen alkalmazva.

Az anyagszerek átvétele, megóvása, felügyelete és kiszolgáltatásával egy anyagszer-felügyelő volt megbízva; a többi személyzet 10 betegfelügyelőből 24 betegápolóból, a lakatosból és szakácsból állott.

Óhajtandó lenne W. szerint, ha ugyanazon hatóság, mely a betegszállító vonatokat felszereli, egyszersmind az ápoló személyzet kiszemelését is magára vállalná, nem pedig mint a legutóbbi háborúban történt, hol azok elhelyezését egészen az önkéntes betegápolókra hagyták. Ha azonban mégis az előbbi eljárás mellett akarunk maradni — ugymond W. — akkor az ápolókat szigorú vizsga alá kell vetni s azok szolgálatáról az orvos által bizonyítványul szolgáló könyvet vezetetni.

Czélserűtlennek tartja W. az egészségügyi pót századok felállítását, melyeknek tagjai kiszolgált kórházi segítőköl állottak s kiket sokkal czélserűbben lehetne helyettesíteni 4—5 negyedévig tanult orvosnövendékekkel.

W. véleménye szerint egy 20 betegkocsiból álló vonat számára tökéletesen elég lenne 10 betegfelügyelő és 11 ápoló; ezek közül minden két kocsiira egy felügyelő és egy ennek alárendelt ápoló jőne; a 11-ik aztán a szakács mellett segédkednék.

A női ápoló személyzetet W. a vonatokon teljesen czélserűtlennek tartja. (?)

Az üres vonatok rendszeren Epernayból indultak el, mintán az ottani raktárból felszereltettek, s rendelést kaptak a csatáért valamely meghatározott vidékére menni a sebesültek felszedése végett. A betegek fevétele után Epernay-, Weissenburg- vagy Forbachba tértek vissza, hol a tábori kórházakba elhelyezték a sebestiltetteket.

A kocsik elrendezését illetőleg W. súlyt fektet arra, hogy a személykocsi — melyben az egyik segédorvos és a vonat felügyelője lakik — a két podgyászkoecival a vonat végére, a másik segédor-

vos és főorvos által lakott teremkoeci a vonat elébe, a konyha és társzekér pedig a vonat közepére helyeztessék; — mivel ez által egyrészt a szabad közlekedés a vonat menetele közben is lehetséges, a nélkül, hogy a személy-vonaton levő segédorvos túlterhelhetnék, másrészt az ételek is könnyebben hordhatók szét.

Azon kérdésre, vajlon nem jobb lenne-e, ha a csatatérre üresen visszaterő betegszállító vonatok hadiszereket vinnének magukkal: W. igenlőleg felel, de csakis azon feltétel alatt, hogyha az a katonai egészségügyi hatóság rendeletére, vagy pedig a vonatvezető helybenhagyása mellett történik, s hogyha az az úti terv megváltoztatásával s a vonat még oly kevés fenntartóztatásával sincs összekötve.

A betegek felvételénél a vonatok a segédorvosok felügyelete alatt a legjobb kezekben voltak.

Ha a betegfelvétel csak egy helyen történt, úgy a munka aránylag véve kevés idő — 2—3 óra alatt be lett végezve; meg volt azonban nehezítve a feladat, ha a sebesülteket két-három állomásra kellett összedzenni; ily esetben legcélszerűbb a vonatot több részre elosztani a felvételi helyek száma szerint. Ez azonban lehetőleg kikerülendő s csakis a kényszerítő szükség esetén forduljunk ehhez, mely esetben aztán a különböző különítményeket minél gyorsabban kell egyesíteni, hogy a késedelem által az ápolásban hiány ne történjék.

Azon kérdést illetőleg, kik vétessenek fel egy betegszállító vonatra s illetőleg mint osztályoztassanak a felveendőek, W. következőleg felel meg: 1. mindazok kik szükség esetén személyvonaton is szállíthatók lennének; 2. kiknél súlyos sebesülés vagy betegség folytán állapotuk rosszabbra fordult vagy éppen életveszély forog fenn; 3. kik valamely ragályos betegségben szenvednek.

Egy betegszállító vonat orvosai részéről különös figyelem fordítandó arra, hogy mint helyeztessenek el a sebesültek a kocsikban. A betegeknek betegségeiknek megfelelő hely és helyzet keresendő (a sebesült testrészt mindig a koci középe felé legyven fordítva).

A sebesült tisztokkal szolgálják ugyanazon egy kocsiban utazhattak, szabad idejökben azonban kötelesek voltak a vonaton egyéb előforduló teendőket is végezni.

A vonatvezetőnek figyelnie kell arra, hogy a légzési bántalmakban szenvedők és súlyos betegek kocsijában ne dohányozzanak, hogy a typhus és vérhasban levő betegek a sebesültektől elkülöníttessenek, hogy a nehéz sebesültek túl ne legyenek halmozva egy kocsiban.

Az élelmezést illetőleg W. úgy rendelkezett, hogy a szakácsnak a vonat működési ideje alatt reggel, este jelentkeznie kellett nála, hogy a reggelire, illetőleg a többi evési időre, valamint az adagok

számára nézve utasításait átvegye. Reggelire minden nem lázas beteg süritett tejes kávé és vajas kenyeret kapott, a lázas betegek pedig liszt- vagy daralevest s kenyeret vaj nélkül; minden beteg-felügyelőnek kötelességévé volt téve az ételt a kocsijában levő betegeknek a kiszabott órában pontosan átvenni. Az ebéd kenyérből, hűskivonatból készített riskásas levesből és eltartott húsételből állott ugyanolyan főzeléssel. Fris hús használata a konyhaszerek hiányos volta folytán nem volt ajánlatos.

A vacsora állott: levesből fehér kenyérről, a nem lázas betegek számára ezenkívül vaj és sódarból.

Serből fejenként egy messzely, veres borból $\frac{1}{3}$ és a tiszték számára $\frac{1}{2}$ üveg volt számítva.

A vonat elindulása után a vonatvezető maga tartott ügyeleti szemlét s rendelkezett a napi teendők felett.

Az orvosi szolgálat úgy volt beosztva, hogy mindjárt a reggeli után mindegyik segédorvos saját osztályában látogatást tett, mire a vonatvezető az egész vonatot bejárta, meghallgatta a segédorvosok jelentését s a veszélyesebb sebeket maga kötözte be. A kötözések bevégezével a kocsikat és evődényeket kitisztogatták, a betegfelügyelők kötszereiket a szertárból kiegészítették. Az esti látogatásokat szintén a segédorvosok tartották, mely után a főorvos az egész vonatot megegyeszer felülvizsgálta.

Azon kórházat, hova e vonatokról a betegek elhelyeztettek, s mely leginkább az illető hadtest kerületében volt felállítva, az elhelyező bizottságok jelelték ki.

A szükséges jelentést, hogy minden hadtestből hány ember vétessék fel a betegszállító vonatokra — az elhelyező bizottságoknak idejében kellett Epernaybe küldeniök.

A sebesültek és betegek elhelyezése után a végállomáson a kocsik tisztítása és kijavitása s a kísérő személyzet felüldülése szempontjából mindig néhány napi pihenő tartatott.

Goethe Adolf német hadmérnökkari százados igen érdekes művet bocsátott nem rég közre ily cím alatt: „A német mérnökök és a műszaki csapatok működése és 1870—1871-iki francia-német háborúban.“ (Hat térképpel.) E könyv egyike ama becsebb műveknek, melyek a francia-német háború történetének részlet-tanulmányozásához mellőzhetlenül szükségesek.

A nevezett mű három részre van felosztva; az első szakasz a Mozelen valóátkelés s az annak balpartján végbevitt hadműködések, a sedani

esatát s a Páris felé előnyomulást tartalmazza. A második szakasz kizárólag Metz körülzároltatásának leírását képezi, míg a harmadik az I-ső hadsereg működésére vonatkozik, Metz feladásától a békekötésig. Szerző Páris bevételének történetét s a loirei táborozást kimerítőleg tárgyalja. Részletességét tekintve, G. műve minden szükséges tájékozást nyújt az olvasónak, habár másrészt paragraphusszerű irányba s a nézetek kifejezésének általánossága a tanulmány szempont hátrányát képezi. Egészben véve igen érdekes adatokat szolgáltat ama nézet igazolásra, hogy sok dolog másképp történt volna, ha a francia katonák vitézségéhez a francia tábornokok tehetsége is járult volna!

Csaknem megmagyarázhatatlannak tűnik fel pl. ama gondatlanság, mely szerint a hidakat és vasútvonalakat a francziák sértetlenül hagyták s éáltal az ellenség előnyomulását megkönnyíték.

E tekintetben egy mozzanatot idézünk. Szerző a mars-la-touri esatánál való hadműködésről beszélvén, a többi között ezeket mondja:

„A Mezel balpartján való hadműködés szempontjából a legnagyobb fontosságú volt, hogy lehetőleg számos átkelési hely készíttessék, annyal is inkább, mivel csupán négy állandó híd állott rendelkezésre, u. m:

1. a corny-i függőhíd,
2. a pont-à-moussoni, dieulouardi és marbachi nagy hidak.

„E négy híd, melyet a francziák teljesen érintetlenül hagytak és melyet senki sem védelmezett, sem nem őrzött, a Mozelen való átkelést szerfelett megkönnyíté.“

„A pont-à-moussoni hidak és a corny-i függőhíd rendkívüli fontossága (mely utóbbit könnyen s rövid idő alatt le lehetett volna rombolni) kétségkívül, ha elgondoljuk, hogy az augusztus 16-iki nap sikere nagyon sokat függött attól, hogy a csapatok átkelhetnek-e a hidakon.“

Sajátságos, hogy Franciaországban hosszú ideig bizottság székelt együtt, mely szigorú vizsgálatot tartott ama parancsnokok felett, akik egy vagy más erősséget feladtak, míg a hidak őrizetlenül hagynak okának vizsgálásával mit sem törődtek.

A német hadmérnökök nem elégedtek meg amaz előnnyel, melyet e hidak fennmaradása a német seregnek biztosított s nem kevesebb mint nyolcz más átkelőt készíttettek a Mozelen, s észlelés előrelátással még csak máhás koccsijaikat is visszahagyták mindaddig, míg a esata kiviva nem lett. Ezáltal minden késlekedésnek s akadálynak eleje lön véve s ha netalán visszavonulás leende szükséges, ily elővigyázat mellett az sokkal könnyebben eszközölhető lett volna.

Az egyik részről való ily eszélyességnek s a másik részről tapasztalt gondatlanságnak, okvetlenül oly eredményének kellett lennie, mint a minő bekövetkezett.

Az orosz „Invalide“ utóbbi számainak közleményei a következők: „Az ez évi nyári hadgyakorlatokra vonatkozó parancsok és intézkedések.“ „Elmélkedés amaz állításra nézve, hogy a hadtörténelem mily befolyással van a harczászat megtanulására“; végtil „A katonaszínház“ és „A doni kozákok általános hadkötelezettségének megállapítása.“

Az angol tüzérségről. Az angol központi hadfelszerelési parancsnokság egy jelentést tett közzé, melyből értesülünk, hogy jelenleg Angliának hány lövege van, és hogy azok mily tartóság, horderejűek és értékűek stb.

Az erődök és a tengerészet számára Angliának még mintegy 2500 lövegre van szüksége, és pedig körülbelül 625 a tengerészet, 1837 pedig a szárazföldi hadsereg számára. A lövegek legnagyobb része jövőre 7, 8, 9, 10, 11 és 12 hüvelyk ürméretű lesz. A tengerészeti lövegek már csaknem egészen felszerelvék; de az erődöknél még nem észlelhető ily gyors haladás.

A portsmouti erődítmények a leghatalmasabbak és egyszersmind a legfontosabbak. Ezek 27 különálló erődből állanak, s 371 nehéz és 548 könnyebb löveget fogadhatnak be.

Angliának most 4057 vontesövű előltöltő lövege van (7—12 hüvelyk. ürm.) Ezek között 1226 Pallissier-rendszerű öntött vas ágyú, 64 és 80 fontosokkal. A vontesövű hátültöltő lövegek száma 3598, melyek között 881 7-hüvelykes ürméretű. Az összes vontesövű ágyúk száma 7655.

Az „Esercito“ utóbbi számai a következő cikkekkel tartalmazzák: Róma bevétele 1870-ben. — A háború és története. — Egy epizód a pastrengói ütközetből. — Gyakorlatok s gyakorlati táborozások 1875-ben. — A ezéllövészet. — Az ó és új iskola.

A „Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine“ július havi füzetének tartalma: A nagy választófőjedelem és Ferbellin. — A gyalogságnak kiképezése a harcra. — Lee

R. Robert tábornok, Éjszak-Amerika déli államainak volt fővezére. — A kerettörvény a francia seregben. — Körültekintés a hadirodalom terén.

A „Revue Maritime et Coloniale“ juniusi füzetének közleményei: Dániának tengeri védelmezése, s a szövetséges államok tengerészete feletti tanulmány.

A „Neue militärische Blätter“ juniusi füzetének érdekes részét képezi: az osztrák lovasságnak lovaglási rendszere, összehasonlítva a porosz lovasság által használt rendszerrel s az orosz katonai irodalomnak az utolsó években való előhaladásáról írt czikk.

A m. kir. honvédségben f. év június 2-tól előfordult személyi változások.

Ó csász. és ap. kir. Felsege legfelsőbb elhatározásával: Dr. *Gálffy* Endrét a magyar honvédségnél viselt törzsorvosi czimétől és rangjától legkegyelmesebben felmenteni, *Christianovics* Gyula alezredes, s 89-ik z.-alj parancsnokának, a zágrábi 80-ik, — *Fischer* Ferencz alezredes, s a 60-ik z.-alj parancsnokának sárosi 37-ik, — és *Bavicz* Svetozár őrnagy, s a 89-ik z.-alj parancsnokának, a szlúni 9-ik z.-alhoz — jelen minőségben — való áthelyeztetését legkegyelmesebben elrendelni; *Kuzmivovics* Sándor őrnagyot, észak-bácskai 4-ik zászlóalj-parancsnokává legkegyelmesebben kinevezni; hohenseini és rosenpichli gr. *Kulmer* Frigyes tábornoknak s a horvát-szlavon VII-ik honvéd-kerület parancsnokának — saját kérelmére — a végleges nyugdíjas állományba való szabályszerű áthelyezését elrendelni, és ezen alkalommal nevezett tábornoknak, a honvédség felállítására óta szerzett dícséretes érdemeiért, a legfelsőbb elismerés nyilvánítását legkegyelmesebben megengedni; továbbá: *Wischnich* Károly tábornokot, a X-ik gyalog-hadosztály 2-ik gyalog dandár jelenlegi parancsnokát, a horvát-szlavon VII-ik honvéd-kerület parancsnokává kinevezni; erdődi gr. *Pálffy* Miklós szab. állom. honvéd lovas őrnagynak a szolgálaton kívüli viszonyba való áthelyezését legkegyelmesebben megengedni; bibitói *Horváth* Pál honvéd őrnagy s a pozsony-nyitrai 57-ik zászlóalj parancsnokának — a megtartott felülvizsgálat alapján — f. évi augusztus hó 1-ével, a végleges nyugdíjas állományba való áthelyezését elrendelni, s neki ezen alkalommal a czimzetes alezredesi jellegű legkegyelmesebben adományoznimél tőztatott. Nevezett őrnagy-czimzetes alezredes,

a pozsonyi IV-ik ker.-ből a pesti I-ső ker. nyilvántartásába osztatott be; *Andreovics* György tetteles állományú honvéd gyalogfőhadnagynak, a közös hadsereg tetteles állományába való áthelyezését legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott. — Áthelyeztettek: *Szabó* Mihály 3-ik z.-aljbéli szab. áll. gyalog százados, a szolgálaton kívüli viszonyba; *Pavlovics* Ninkó 89-ik z.-aljbéli szab. áll. százados, — mint félrokkant — a szolgálaton kívüli viszonyba; *Dobruczky* Győző százados, a 49-ik z.-aljtól a 33-ik z.-aljhoz; *Kundár* Nándor százados a 49-ik z.-aljtól a 34-ik z.-aljhoz; *Dorner* Lajos fhadnagy, az 52-ik z.-aljtól a 64-ik z.-aljhoz; *Rencz* István hadnagy, a 64-ik z.-aljtól az 57-ik z.-aljhoz; *Füssinger* Jenő fhadnagy a fegyverzeti bizottság állományából az 1-ső z.-aljhoz; *Hórnánszky* József fhadnagy az 55-ik z.-aljtól — pótsapatparancsnoki minőségben — a 44-ik z.-aljhoz; *Fittes* István sz. áll. hadnagy az 59-ik z.-aljtól az 58-ik z.-aljhoz; *Popovic* Elek 92-ik z.-aljbéli szab. áll. hadapród, ugyanczen z.-aljb. tetteles állományába. A tisztii rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztii állásuktól saját kérelmükre fölmentettek: *Séra* Tamás, 24-ik z.-aljbéli szab. áll. fhadnagy; *Lázár* Benedek 27-ik z.-aljbéli szab. áll. fhadnagy; *Tertain* János 87-ik z.-aljbéli szab. áll. fhadnagy; Dr. *Benedikt* Ede 17-ik z.-aljbéli szab. áll. honvéd főorvos. Kineveztetett: *Gradovics* György 43-ik z.-aljbéli czimzetes őrmester — az erdélyi VI-ik honvédkerületi hadbírószághoz való beosztással — honvéd hadbírói-gyakornokká. Áthelyeztettek: *Hausz* József szab. áll. fhadnagy, a 69-ik z.-aljtól a 6-ik z.-aljhoz; *Kristosy* Lehel szab. áll. fhadnagy a 12-ik z.-aljtól a 11-ik z.-aljhoz; *Rudenich* Béla hadnagy, a 10-ik lov. ezred $\frac{1}{2}$ -es-ik századától a 8 lov. ezred $\frac{2}{10}$ -es-ik századához; *Bogátyi* Gyula 27-ik z.-aljbéli tette. áll. hadapród a 26-ik z.-aljhoz; *Barabás* Pál 32-ik z.-aljbéli fhadnagynak — a megtartott felülvizsgálat alapján — várakozási illetékkel való ellátás mellett, 1875-ik é. júl. hó 1-étől számítva, 1 év tartamára, újabban szabadság engedélyeztetett. A tisztii rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztii állásuktól saját kérelmére fölmentett *Mazar* Tamás 89-ik z.-aljbéli szab. áll. fhadnagy; Áthelyeztettek: *Horváth* Rezső százados, a 17-ik z.-aljtól a 14-ik z.-aljhoz; *Maximovics* Sándor százados, a 10-ik z.-aljtól az 50-ik z.-aljhoz; *Fáy* Akos fhadnagy, — csapatszolgálatra — az 59-ik z.-aljtól az 57-ik z.-aljhoz; *Lőrinczy* Sándor várakozási illetékkel 1 évre szabadságot fhadnagy, f. évi július 1-ével a végleges nyugdíjas állományba; *Gerits* Frigyes fhadnagy — saját költségén — a 14-ik z.-aljtól a 86-ik z.-aljhoz; *Machalek* Márton fhadnagy — saját költségén a 86-ik z.-aljtól a 14-ik z.-aljhoz mindkettő pótsapatparancsnoki minőségben; *Michalovits* József 48-ik z.-aljbéli fhadnagy, f. évi július hó 1-ével a végleges nyugdíjas állományba; *Kohn* Samu 51-ik z.-aljbéli szab. áll. hadapród, ugyanazon z.-aljb. tetteles állományába; *Lukács* Péter 27-ik z.-aljbéli törzsőrmester, f. évi július hó 1-ével végleges nyugdíjas állományba; *Dobszay* István 12-ik z.-aljbéli hadnagységedtiszttel — ez utóbbi minőségétől való fölmentés mellett — csapatszolgálatra — a 9-ik z.-aljhoz; *Ambrózy* Károly hadnagy a 9-dik z.-aljtól a 12-dik z.-aljhoz; *Mikec* József százados, a 80-ik z.-aljtól a 81-ik z.-aljhoz; *Hegedűs* József fhadnagy a 82-dik z.-aljtól a 80-dik z.-aljhoz; *Eggersdorfer* József fhadnagy, a 79-ik z.-aljtól a 82-

dik z.-alhoz; — végre: *Bolun* János 79-ik z.-aljbéli fhadnagy, ugyanezen z.-aljnál segédtisztí minőségben alkalmazandó. A tiszti rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztí állásuktól saját kérelmükre fölmentettek: *Zsámbokréthy* László 56-ik z.-aljbéli főhadnagy-kezelőtiszt; *Kosztolányi* Árpád 52-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy; *Alecy* Győző 58-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy, — s egyuttal nevezett törvénszabta hadkötelezettségének tartamára, a 63-ik z.-alhoz örmesteri minőségben osztattott be. A tiszti rendfokozattal egybekötött állásáról történt leköszönést elfogadva, saját kérelmére fölmentett: *Dr. Widder* Péter 36-ik zászlóaljbéli szab. áll. főorvos. Kinevezetett: *Szabó* Sándor 6-ik z.-aljbéli örmester, a már 1873-ik évben jó eredménnyel letett vizsga alapján az 1874-ik évi április hó 1-jétől számitandó ranggal, szabadságot állományú hadapróddá; át-helyeztettek: *Bydeskuty* Aladár, százados, — csapatszolgálatra — az 58-ik z.-aljtól a 41-ik z.-alhoz; *Gr. Bethlen* József szab. áll. lovas-százados a 4-ik lov. ezred $\frac{2}{3}$ -ik századától a 3-ik lov. ezred $\frac{1}{3}$ -ik századához; *Beregh* Lajos százados, — a III-ik kerület segédtisztí teendőinek ideiglenes vezetésével való megbízása mellett — ezen kerület törzsétől a 39-ik z.-al állományába; *Marzós* József százados, a 43-ik zászlóaljtól a 34-ik zászlóalhoz; *Kovács* Leó százados a 34-ik z.-aljtól a 43-ik z.-alhoz; *Tallón* Béla fhadnagy, a 35-ik z.-aljtól az 52-dik z.-alhoz; *Reptsik* János 15-ik z.-aljbéli szab. áll. fhadnagy, — mint félrokkant — a szolgálattal kívüli viszonyba. *Gr. Laszinsky* Béla 8-ik lov. ezred $\frac{3}{25}$ -dik századbeli szab. áll. főhadnagy, a cs. és kir. karinthia-krajnai 6-ik számú dragonyos század szabadságot állományába; *Lokonfsky* László szab. áll. hadnagy a 39-ik z.-aljtól a 16-ik z.-alhoz; *Dr. Nagy* Sándor tetti. áll. honvéd-ezredorvos, a 34-ik zászlóalj nyilvántartásába való beosztatása mellett — a szabadságot állományába. A tiszti rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztí állásuktól saját kérelmükre fölmentettek: *Zdeniczay* Vilmos 10-ik lov. ezred $\frac{2}{30}$ -ik századbeli tetti. áll. lov. százados; *Müller* Viktor 9-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy; *Sorban* János 24-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy. A m. kir. belligyminisiter megengedte, hogy: *Óblat* Frigyes honvédhadnagy hadbíró-gyakornok, saját és *Melita* leánya vezetéknevét: „*Fejérvári*“-ra változtathassa át. Áthelyeztettek: *Domin* József szab. áll. honv. százados a 81-ik z.-aljtól a 80-ik z.-alhoz; *Demerdecz* Alajos 5-ik z.-aljbéli tetti. áll. főhadnagy-kezelőtiszt — mint félrokkant — a szolgálattal kívüli viszonyba; *Demjén* Imre szab. áll. főhadnagy, a 44-ik z.-aljtól a 43-ik z.-alhoz; *Neuhöld* Alajos hadnagy-kezelőtiszt, a 63-ik z.-aljtól az 56-ik z.-alhoz. *Barthalos* István hadnagy-hadbírógyakornok, a szabadságot állományba *Libsinszky* Sándor szab. áll. hadapród az 1-ső z.-aljtól az 58-ik z.-alhoz. A tiszti rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztí állásuktól saját kérelmükre fölmentettek: *Bucay* Antal 44-ik z.-aljbéli szab. áll. főhadnagy; *Raseta* Damián 87-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy-kezelőtiszt. A megtartott felülvizsgálat alapján — mint egész rokkantak — a honvédség kötelekéből véglegesen elbocsáttatták: *Jóob* Imre 37-ik *Lérincz* János 41-ik zászlóaljbéli hadapród; Áthelyeztettek: *Laky* Károly lovassági százados, a 7-ik lov. ezred $\frac{3}{27}$ -ik századától a 3-ik lov. ezred $\frac{1}{3}$ -ik századához; *Halassy* Pál lov. szá-

zados, — osztályparancsnoki minőségben — a 7-ik lov. ezred $\frac{2}{24}$ -ik századától ugyanezen ezred $\frac{3}{27}$ -ik századához; *Mészey* Pál tetti. áll. százados, — pótesapatparancsnoki minőségben — a 74-ik z.-aljtól a 72-ik z.-alhoz; *Sebestyén* Sándor 24-ik z.-aljbéli szab. áll. százados, a szolgálattal kívüli viszonyba; *Kürthy* Ferencz tetti. áll. százados, a 11-ik z.-aljtól a 12-ik z.-alhoz; *Schuster* Gusztáv, szab. áll. — jelenleg tetteleg szolgáló — fhadnagy, az 50-ik z.-aljtól a 31-ik z.-alhoz; *Horváth* Sándor tetteleges állomású hadnagy, a 66-ik zászlóaljtól a 75-ik z.-alhoz; *Palugyay* Ferencz szab. áll. hadnagy, a 37-ik z.-aljtól a 41-ik z.-alhoz; *Demy* Károly lov. hadnagy. a 2-ik lov. ezred $\frac{1}{16}$ -ik századától a 6-ik lovassági ezred $\frac{1}{37}$ -ik századához; *Mold* Mihály lovassági főhadnagy, a 6-ik lovassági ezred $\frac{1}{37}$ -ik századától a 2-ik lov. ezred $\frac{1}{16}$ -ik századához; *Szilágyi* Ferencz fhadnagy-kezelőtiszt, a 29-ik z.-aljtól a 30-ik z.-alhoz; *Wagner* Károly 53-ik z.-aljbéli fhadnagy-kezelőtiszt, 1875-ik évi augusztus hó 1-jével, a végleges nyugdíjas állományba; *Dr. Almay* Ferencz 32-ik z.-aljbéli tetti. áll. ezredorvos, — ugyanezen z.-alj nyilvántartásába való beosztás mellett — a szabadságot állományba; *Forster* Béla 7-ik lov. ezred $\frac{1}{23}$ -ik századbeli tetti. áll. százados, ugyanezen ezred 1-ső osztályának parancsnokságával bízott meg; *Almásy* István 9-ik z.-aljbéli tetti. áll. hadnagy, 1875-ik évi augusztus hó 1-jétől számítva — várakozási illetékekkel való ellátás mellett — egy év tartamára szabadság engedélyezett. A tiszti rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztí állásuktól saját kérelmükre fölmentettek: *Zastavnikov* Mihály 80-ik z.-aljbéli szab. áll. főhadnagy; *Brankovics* György 1-ső z.-aljbéli szab. áll. főhadnagy; *Vastl* Károly a 71-ik z.-aljbéli tetti. áll. hadnagy. A tiszti rendfokozattal egybekötött állásáról történt leköszönést elfogadva, saját kérelmére fölmentett: *Dr. Matich* József 81-ik z.-aljbéli tetti. áll. honvéd-ezredorvos. Áthelyeztettek: *Jellich* József tetti. áll. százados, — jelenlegi alkalmazásától való fölmentés mellett — a 88-ik z.-aljtól a 82-ik z.-alhoz; *Nagel* Arnold százados, — folyó évi october hó 1-jével, a 2-ik zászlóaljtól a 65-ik zászlóalhoz; *Szegőffy* Ágoston fhadnagy — a honvédelmi ministeriumban való alkalmaztatása mellett — a 18-ik z.-aljtól a 63-ik z.-alhoz. *Fisinger* Jenő tetti. áll. fhadnagy, az 1-ső z.-aljtól a 11-ik z.-alhoz; *Des* Echerolles *Kruspér* Sándor 2-ik lov. ezred $\frac{3}{2}$ -ik századbeli szab. áll. lovas főhadnagy — mint félrokkant — a szolgálattal kívüli viszonyba; *Zemlényi* István szab. áll. hadnagy, a 41-ik z.-aljtól a 43-ik z.-alhoz. A tiszti rendfokozatról történt leköszönést elfogadva, honvédtisztí állásuktól saját kérelmükre fölmentettek: *Kovács* János várakozási illetékekkel szabadságot százados; *Bodó* Alajos 11-ik z.-aljbéli szab. áll. százados; *Scheibner* Kálmán 69-ik z.-aljbéli szab. áll. hadnagy; *Mezőssy* Gyula 40-ik z.-aljbéli tetti. áll. hadnagy, 1875-ik évi augusztus hó 1-jétől számítva — illeték nélkül — egy év tartamára szabadság engedélyeztetett.

Szerkesztői izenetek.

Mint hogy a „Közöny“-ben megjelenő rajzok könyomatilag többszörösítettek, tisztelettel felkéretnek azon t. cz. írónk és munkatársaink, kik dolgozataikhoz rajzokat is mellékelnek, e rajzokat akként készíteni, hogy azoknak vegyeszi tintával leendő könyomati többszörösítése eszközölhető legyen.

Minden a példányok megküldése ügyében előfordulható felszólamlás, a t. előfizetők lakhely-változtatásai stb. Légrády testvérekhez (Nádor utca 6. sz.) intézendő, kik a kiadás és szétküldése teendőivel megbízattak.

A „Szerkesztőséghez“, az „Academia igazgatóságához“ vagy „Légrády testvérekhez“ folyóiratunkat bármely tekintetben érdeklő levelek — nem bélyegmentesek.

Netaláni tévedések elkerülése végett tisztelettel kéretnek a t. cz. előfizetők a részletfizetések együttes beküldésénél a levélben vagy utalványon „névszerint is“ felsorolni azokat, kiknek részéről az együttes beüzetés történt.

